

**ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
EBEVEYNLERİYLE OLAN
İLİŞKİLERİNE BAKIŞLARI**

Nurkan KOÇ

Yüksek lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Eylül 2010

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
EBEVEYNLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİNE BAKIŞLARI

Hazırlayan

Nurkan KOÇ

Danışman

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Orta Öğretim Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerine Bakışları” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/09/2010

Nurkan KOÇ

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

.....

Jüri Üyeleri: Yrd. Doç. Dr. Osman KONUK

.....

Jüri Üyeleri: Yrd. Doç Dr. Şenay YAPICI

.....

Sosyoloji Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Nurkan KOÇ'un “**Orta Öğretim Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerine Bakışları**” başlıklı tezi 17/09/2010 tarihinde, saat 14.30’da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN EBEVEYNLERİYLE OLAN İLŞKİLERİNE BAKIŞLARI

Nurkan KOÇ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

Eylül 2010

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Bu araştırmada, ergenlerin anne-babalarıyla ilişkilerini algılamalarının cinsiyet, yaş, okul, sınıf, kardeş sayısı, doğum sırası, ailede yaşayan kişi sayısı, ailenin yaşadığı yer, anne ve babanın eğitim düzeyi ve mesleği, ailenin gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Ergenin anne-babasıyla ilgili çok yönlü ilişki ve etkileşimlerinin niteliğini ve nasıl algıladığını analiz etmek için çeşitli istatistik tekniklerinden faydalanılmıştır. Bu çerçevede frekans değerlerinin yanında, algılamaların bağımsız değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ölçmek için t-testi, tek yönlü varyans analizi ve χ^2 testi kullanılmıştır. Kuramsal çerçeveye de desteklenen araştırma bulguları, sosyo-demografik verilerin, ergen-ebeveyn ilişkilerinin niteliğinin ve ilişkilerin ergen tarafından nasıl algılandığının analizi çerçevesinde kurgulanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, kız ergenler erkek ergenlerden anne ve babalarıyla daha iyi anlaşmaktadır. Ergenin yaşı ilerledikçe, yani ergenliğin sonuna geldikçe anne babalarıyla daha fazla sorun yaşamaktadır. 1. sınıftaki ergenler, yaşa da bağlı olarak aileleriyle daha iyi anlaşmaktadır. Fen ve Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin aileleriyle iletişimlerinin Düz ve Meslek Liselerine göre daha iyi olduğu saptanmıştır. Anne babanın eğitim düzeyleri yükseldikçe ergenlerin anne babalarıyla daha iyi anlaştığı görülmektedir. Ailesi kentte yaşayan ergenlerin de anne ve babalarıyla iyi anlaştıkları saptanmıştır. Ailenin ekonomik düzeyinin artması, ergenin anne babasıyla olan ilişkilerini olumlu algılamalarına sebep olmaktadır. Ergenlerin aileleriyle çatışma ve anlaşmazlık yaşamalarına rağmen birbirleriyle genel olarak iyi ilişkiler içinde oldukları ve ergenin ailesi hakkında olumsuz düşüncelerinin olmadığı

saptanmıştır. Sonuçta ergenin anne babalarıyla olan ilişkilerini algılama biçimlerinin gelişim süreçleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Ebeveyn, İlişki, Kuşak çatışması, Ergen-ebeveyn ilişkileri

ABSTRACT

THE OPINIONS OF THE HIGH SCHOOL STUDENT'S RELATIONS WITH THEIR PARENTS

Nurkan KOÇ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

September 2010

Advisor: Associate Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

In this research, it has been observed if the adolescents' relationship with their parents and how they perceive this relation differentiate or not, according to his gender, age, school, grade, number of the brothers or sisters, the birth sequence, the number of the family, the settlement place of family, the length of education, occupation, and length of income of the parents.

The statistic techniques have been supplied for this research. Annova, Chi-square and t tests are used to analyze the survey.

The result of the research the girl adolescences and their parents reach an agreement more easily than the boy adolescences. When the adolescences get older, they have got more problems with their parents. The adolescences in the 9th grade bound to their ages have better relationship with their parents. It's determined the adolescences attending to Science and Anatolian high schools have got the better relationship with their parents than the adolescences attending to High schools and Vocational schools. It's been observed that when the education level of the parents increases, the adolescences have got better relationship. The adolescences whose parents living in the city get have got better relationship than the others. It's determined when the income of the family are getting more the relationship is getting better in the family. It's said that they can understand each other although the adolescences have got some conflict and disagreement with the parents, and they don't think pessimistic about their parents.

As a result, it's determined that the adolescences' comprehension style to their parents effects them positively or not as connecting to developing period of the adolescents.

Key words: Adolescent, Parents, Relationship, Conflict of Generation, Relationship of Adolescent and Parents

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans eğitimimi tamamlamamda ve tez araştırma süresince benden yardımlarını ve desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ'a,

Eğitim sürecinde sabır ve desteklerini esirgemeyen eşim Sedat KOÇ'a, her şekilde ve her zamanda tüm sorularıma cevap vererek bana yol gösteren ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Yrd. Doç. Şenay YAPICI ve Öğr. Gör. Mehmet YAPICI'ya, manevi destekleriyle hep yanımda olan ve bana çalışma isteği veren kızlarım Seda ve İlayda'ya ve son olarak yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen sevgili arkadaşım Funda ÖZBAY'a sonsuz teşekkür ederim.

Nurkan KOÇ

Afyonkarahisar / Eylül 2010

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ERGENLİĞE KURAMSAL BAKIŞ.....	7
1.1. ERGENLİK NEDİR?	7
1.2. KİŞİLİK GELİŞİMİ.....	10
1.3. CİNSEL GELİŞİM.....	12
1.4. AHLAKİ GELİŞİM.....	16
1.5. SOSYAL GELİŞİM.....	21
2. AİLEYE KURAMSAL BAKIŞ	23
2.1. AİLE TANIMI VE TÜRLERİ.....	23
2.1.1. Geleneksel Geniş Aile	26
2.1.2. Çekirdek Aile.....	27
2.1.3. Kırsal Aile.....	30
2.1.4. Kentsel Aile	31
2.1.5. Tutumlarına Göre Aile Tipleri.....	33
3. ERGEN-EBVEYN İLİŞKİLERİNE KURAMSAL BAKIŞ.....	45
4. ERGEN VE KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA.....	52
5. ERGENİN SOSYALLEŞMESİ.....	61
5.1. SOSYALLEŞMENİN TANIMI VE SÜRECİ.....	61
5.2. SOSYALLEŞMEDE AİLENİN ÖNEMİ.....	67
5.3. SOSYALLEŞME VE OKUL.....	75
5.4. ARKADAŞ GRUBU VE SOSYALLEŞME.....	80

İKİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER.....	86
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	86
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	86
1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	86

1.3.1. Alt Problemler	86
1. 4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	88
1. 5. SAYILTILAR.....	89
1. 6. SINIRLILIKLAR.....	89
1. 7. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	89
1. 8. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	90
1. 9. BİLGİ TOPLAMA FORMU.....	91
1. 10. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER.....	92
1.11. VERİLERİN TOPLANMASI.....	94
1. 12. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	95
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUMLAR	
1. ÖRNEKLEME İLİŞKİN BULGULAR	97
1. 1. ERGENİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	97
1. 2. ERGENLERİN AİLELERİNE İLİŞKİN ÖZELLİKLERİ	99
2. ERGENİN AİLESİYLE OLAN İLİŞKİLERİ VE AİLEDEKİ KONUMU	102
2. 1. ERGENİN AİLELERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ.....	102
2. 2. ERGENİN AİLESİYLE OLAN İLETİŞİMİ.....	122
2. 3. ERGENİN AİLESİNDEKİ KONUMU.....	151
3. ERGENİN AİLESİYLE OLAN İLİŞKİLERİNİ ALGILAMASI	163
3. 1. ANNE BABAYLA OLAN İLİŞKİLERİN ALGILANMASI.....	163
3. 2. ARKADAŞ İLİŞKİLERİNİN AİLE İLİŞKİLERİNE OLAN ETKİLERİ.....	187
3. 3. ANNE BABA DAVRANIŞLARINA KARŞI VERİLEN TEPKİLER.....	191
SONUÇ VE ÖNERİLER	194
KAYNAKÇA	203
EKLER	210

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Ergenin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı.....	97
Tablo 2. Ergenin Ailesiyle İlgili Özelliklerinin Dağılımı.....	99
Tablo 3. Önemli bir konuda kime danışıldığı.....	102
Tablo 4. Cinsiyete göre ergenlerin önemli konularda kime danıştıkları.....	103
Tablo 5. Ailenin ergene verdiği harçlık konusunda davranışları.....	104
Tablo 6. Cinsiyete göre ailenin harçlık konusundaki davranışları.....	104
Tablo 7. Babanın mesleğine göre, ailenin ergene verdiği harçlık konusundaki davranışları.....	105
Tablo 8. Anne babasının sözünü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları.....	106
Tablo 9. Cinsiyete göre anne babasının sözü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları.....	107
Tablo 10. Ailenin ekonomik düzeyine göre, anne babasının sözü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları	108
Tablo 11. Karşı cinsle arkadaşlık kurmada anne babanın tepkisi	109
Tablo 12. Cinsiyete göre ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmasında anne babanın tepkisi.....	110
Tablo 13. Annenin eğitim düzeyine göre karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailenin tepkisi	111
Tablo 14. Okul türüne göre karşı cinsle arkadaşlık kurmada anne babanın tepkisi.....	112
Tablo 15. Ergenin anne babasıyla daha çok hangi konuda anlaşamadıkları	113
Tablo 16. Cinsiyete göre, ergenin anne babasıyla en çok anlaşamadıkları konular.....	114
Tablo 17. Babanın eğitimine göre ergenin anne babasıyla en çok anlaşamadığı konular.....	116
Tablo 18. Ailenin gelenek göreneklere uyma konusunda ergene karşı davranışı... ..	118
Tablo 19. Yaşa göre ailenin gelenek göreneklere uyma konusunda ergene karşı davranışı.....	118
Tablo 20. Ailenin ergenin ders çalışması konusundaki tepkisi.....	119
Tablo 21. Cinsiyete göre ailenin ders çalışma konusundaki tepkisi.....	120
Tablo 22. Ergenin anne babası ile sık sık birbirine kızması ve kavga etmeleri.....	121
Tablo 23. Cinsiyet değişkeni açısından ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin karşılaştırılması.....	123
Tablo 24. Yaş değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması.....	124
Tablo 25. Okul türü değişkeni açısından ergenin aile iletişiminin karşılaştırılması.....	125
Tablo 26. Sınıf değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması.....	126
Tablo 27. Ailedeki kişi sayısı açısından ergenin aile iletişiminin karşılaştırılması.....	127
Tablo 28. Ailenin yaşadığı yer değişkeni açısından ergenin aile iletişiminin karşılaştırılması.....	128
Tablo 29. Ailenin ekonomik düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması.....	129

Tablo 30. Anne babanın birlikte eğitim düzeyleri değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması.....	130
Tablo 31. Ergenin herhangi cinsel sorunlarını ailesiyle konuşabilmeleri	131
Tablo 32. Cinsiyete göre, ergenin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları.....	132
Tablo 33. Ailenin ekonomik durumuna göre ergenin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları.....	133
Tablo 34. Annenin eğitim düzeyine göre ergenin cinsel sorunlarını ailesiyle konuşabilmesi.....	134
Tablo 35. Okul türüne göre ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları..	136
Tablo 36. Babasının ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sırlarını öğrenmek için ergeni zorlamaması.....	137
Tablo 37. Babanın eğitim düzeyine göre ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sırlarını öğrenmek için zorlamaması.....	138
Tablo 38. Ailesinin ergene karşı sevgisini davranışlarıyla gösterdiği.....	140
Tablo 39. Annenin eğitim düzeyine göre, ailesinin ergene karşı sevgisini göstermesi.....	141
Tablo 40. Annesi ve ergenin üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçtığı.....	142
Tablo 41. Babasının, tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği.....	143
Tablo 42. Cinsiyete göre ergenin babasıyla tartışırken görüşlerini dinlememesi...	143
Tablo 43. Problemlerini ailesiyle tartışmak yerine, arkadaşlarıyla tartışmaları.....	144
Tablo 44. Yaş değişkenine göre ergenin problemlerini ailesiyle değil, arkadaşlarıyla tartışması.....	145
Tablo 45. Annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği.....	146
Tablo 46. Cinsiyet değişkenine göre annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü dinlemediği.....	147
Tablo 47. Annenin eğitim durumu değişkenine göre, annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği.....	148
Tablo 48. Ergen ve babasının üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçması....	149
Tablo 49. Ailesinin ergenle kardeşlerinin tartışmalarında adaletli davranmadığı...	149
Tablo 50. Yaş değişkenine göre, ailesinin ergenle kardeşlerinin tartışmalarında adaletli davranmadığı.....	150
Tablo 51. Anne babasının, ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü.....	151
Tablo 52. Cinsiyete göre anne babasının ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü.....	152
Tablo 53. Babanın mesleği değişkenine göre, anne babasının ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü.....	154
Tablo 54. Ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri.....	155
Tablo 55. Ailedeki kişi sayısı değişkenine göre, ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri.....	156
Tablo 56. Ergenin ailesinde kendini en çok kime yakın hissettiği.....	158

Tablo 57. Doğum sırası değişkenine göre ergenin ailede en çok kime yakın hissettiği.....	158
Tablo 58. Anne babasının evdeki kuralları ergene sormadan belirlemeleri.....	160
Tablo 59. Cinsiyete göre, anne babasının evdeki kuralları ergene sormadan belirlemeleri.....	160
Tablo 60. Ergenin anne babasının anlaşmazlıklarında kendini arada kalmış gibi hissetmesi	161
Tablo 61. Cinsiyete göre anne baba anlaşmazlıklarında ergenin arada kalmışlığı..	162
Tablo 62. Bazen ergenin kendini ailesinin umurunda değilmiş gibi hissetmesi.	163
Tablo 63. Cinsiyet değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması	164
Tablo 64. Yaş değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması	164
Tablo 65. Okul türü değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması.....	165
Tablo 66. Doğuş sırası değişkeni Açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması.....	166
Tablo 67. Ailenin yaşadığı yer değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması.....	167
Tablo 68. Annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması.....	168
Tablo 69. Ailenin gelir düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması.....	170
Tablo 70. Annesiyle tartışmalarında babasının ergenin tarafını tutması.....	171
Tablo 71. Cinsiyete göre annesiyle tartışmalarında babasının ergenin tarafını tutması..	172
Tablo 72. Annesinin her konuda ergene rehberlik etmesi ve davranışlarına hükmetmemesi	173
Tablo 73. Ergenin dürüst davranıp, ailesi ne derse desin istediğini söylediğini söylemesi	173
Tablo 74. Cinsiyete göre ergenin dürüst davranıp, ailesi ne derse desin istediğini söylediğini söylemesi.....	174
Tablo 75. Ergenin babasıyla tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi	175
Tablo 76. Annenin mesleğine göre, ergenin babasıyla tartışmak yerine huyuna gitmesi.....	175
Tablo 77. Annesiyle aynı fikirde olmadığında, annesinin ergenle alay etmesi, onun yeterince büyümediğini söylemesi.....	176
Tablo 78. Tartıştıklarında babasının ergeni hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması	177
Tablo 79. Cinsiyete göre ergenin tartıştıklarında babasının, ergeni hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması.....	178

Tablo 80. Annesinin ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sırlarını öğrenmek için zorlamaması	179
Tablo 81. Babasının her konuda ergene rehberlik etmesi ve davranışlarına hükmetmemesi.....	179
Tablo 82. Sınıf değişkenine göre ergenin babasının her konuda rehberlik yapması ve davranışlarına hükmetmemesi.....	180
Tablo 83. Ergenin annesiyle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi.....	181
Tablo 84. Okul türüne göre ergenin annesiyle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi	182
Tablo 85. Ergenin babasıyla aynı fikirde olmadığında, onunla alay etmesi, bu konuları anlayacak yaşa gelmediğini söylemesi	183
Tablo 86. Tartıştıklarında annesinin ergenin hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması	183
Tablo 87. Ergenin annesine karşı babasının desteğini alarak istediğini elde etmesi	184
Tablo 88. Her zaman göstermeseler de, annesi ve ergenin birbirini gerçekten sevmesi.....	185
Tablo 89. Babasıyla tartışmalarında annesinin her zaman ergenin tarafını tutması	186
Tablo 90. Ailesinin ergenle ilgili problemi çözerken kendi istediklerini yapmaya zorlaması.....	186
Tablo 91. Annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi.....	187
Tablo 92. Cinsiyete göre annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin vermesi.....	188
Tablo 93. Okul türüne göre annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin vermesi.....	189
Tablo 94. Babasının ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi	190
Tablo 95. Ailede yaşayan kişi sayısına göre babasının ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi.....	190
Tablo 96. Ergenin ailesinde cinsiyet ayrımı yapıldığı	191
Tablo 97. Ergenin babasına karşı annesinin desteğini alarak istediğini elde edebilmesi	192

KISALTMALAR DİZİNİ

- Akt. : Aktaran
Ark. : Arkadaşları
Bkz. : Bakınız
c : İlişki Düzeyi
çev. : Çeviren
Diğ. : Diğerleri
df : Serbestlik Derecesi
DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
Ed : Editör
f : Frekans (Kişi sayısı)
N : Örneklem Sayısı
Ort. : Aritmetik Ortalama
p : Anlamlılık Düzeyi
s.s : Standart Sapma
t : T Testi
vb. : Ve benzeri

GİRİŞ

Bu çalışmada, Afyonkarahisar il merkezinde belirlenmiş lise öğrencileri örnekleminde ergenlerin anne babalarıyla olan ilişkilerinin, çeşitli yönleriyle ortaya konularak yorumlanması amaçlanmaktadır. İnsanoğlu doğum ve ölümü arasında uzun bir değişim süreci yaşar ve bu süreç içinde her yaşın ve dönemin kendine özgü özellikleri, görevleri, olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Gelişim sürecinin en önemli dönüm noktalarından biri de ergenlik dönemidir. Birçok araştırmacıya göre ergenlik oldukça önemli ve kritik bir gelişim evresi olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik dönemi biyolojik değişimlerle başlar, döneme özgü toplumsallaşma kalıp ve biçimleri ile de gelişir. Başka bir deyişle ergenlik dönemi insan gelişiminde sadece hızlı biyolojik değişikliklerle değil, aynı zamanda kimlik oluşumu, bireyselleşme ve topluma uyum gibi psikolojik görevlerin de tamamlandığı, çocukluktan yetişkinliğe bir geçiş dönemi olarak önem kazanmaktadır. Bütün bu değişiklikler ve görevler ergenin kimlik kazanma ve bağımsızlık arayışı çabalarını artıran etkenlerdir.

Hemen tüm toplumlarda ergenlik dönemi fırtınalı geçen bir dönem olarak gösterilmektedir. Ergenlerdeki sorunlar ve çatışmalar, birbirinden çok farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmakla beraber, bunları ergenlik sırasında meydana gelen bedensel, cinsel, duygusal, sosyal ve kişisel gelişmelerin ergende yarattığı farklılaşmaya bağlı olarak açıklamak mümkündür. Dolayısıyla ergenlerin temelde değişim nedenleri aynı olsa bile ortaya çıkan davranış ve sorunları aynı değildir. Çünkü ergenlerin içinde buldukları ortamlardan ve olaylardan etkilenmeleri birbirinden farklı olmaktadır. Bu konuda en etkili ve belirleyici olan da ailedir. Aileyi kısaca tanımlayacak olursak; aile kuşak iliksilerine dayalı anne, baba ve çocuktan meydana gelen sosyal bir gruptur. Ailenin ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili sosyal bilim verilerine bakıldığında, insanoğlunun varoluş tarihi ile eşdeğer tarihi olduğu görülmektedir. Toplumun en küçük toplumsal birimi olan aile, insanlık tarihi kadar eski olsa da birçok araştırmada belirtildiği gibi işlevini günümüzde de devam ettirmekte ve hala insan hayatındaki önemini korumaktadır.

Bu araştırmada ergenin ebeveynleriyle ilişkilerini nasıl algıladığı ve değerlendirdiği ortaya konulmuştur. Son yıllarda ergen ebeveyn ilişkilerinin incelenmesi artmış, özellikle ergenin bu ilişkileri nasıl algıladığı ergen ebeveyn

ilişkisinde giderek önem kazanmıştır. Çünkü sanayileşme ve kentleşme ile birlikte toplumların yapısında ve kurumlarında birçok sosyal değişimler yaşanmaktadır. Burada en çok etkilenen toplumun temel kurumu olan aile, dolayısıyla aile içi ilişkilerdir. Sağlıklı bireylerin yetişmesi için, bu etkilenmeyle değişen aile ilişkileri de daha çok araştırılmaya başlanmıştır. Sanayileşme ve kentleşmeyle geniş aileler çekirdek aileye dönüşmüş, ailelerin birlikte yaşamaları yerine bağımsız ev kurmaları daha yaygınlaşmış, parçalanmış aileler çoğalmış ve aile içinde her şeyi düzenleyen annenin çalışma hayatına girmesiyle de ailenin işlevlerini, özellikle çocukluk döneminde kreşler ve okullar üstlenmişlerdir.

Çocukluğun devamı olan ergenlik zaten başlı başına sorunların yaşandığı bir dönemdir. Sosyal değişimlerden anne baba tutumları ve çocuk yetiştirme tutumları da nasibini almıştır. Bunların bir kısmı ergen ebeveyn ilişkilerini olumlu etkilerken, bir kısmı da olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda ergenin anne babasıyla yaşadığı kuşak çatışması da şekil değiştirmiş ve artık çatışmalar çok daha şiddetli olmaya başlamıştır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte artık ergen ebeveyn ilişkilerini etkileyen daha fazla etken ortaya çıkmıştır. Fakat ergenlik döneminin sağlıklı atlatılmasında esas etkili olan ergenin anne ve babasıyla olumlu ilişkiler içinde olmasıdır. Birçok araştırma göstermiştir ki, eğer ergenin ailesiyle sıcak ve sevgiye dayalı bir ilişkisi varsa, ergenliği kolay atlatmakta ve uyumlu olmaktadır. Aksi takdirde ailesiyle katı ve soğuk, sevgisiz bir ilişkisi varsa, ergenin bu dönemi atlatması ve sağlıklı birey olması zorlaşmaktadır.

Bununla birlikte, toplumsal ve kültürel farklılıkların da ergen ebeveyn ilişkisine etkisi azımsanmayacak kadar çoktur. Her toplumda ve kültürde ergenlik ve bu dönemde anne-baba ile ilişkiler farklı biçimde ele alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ülkemizin içinde bulunduğu coğrafik durumun da etkisiyle Türk toplumunun kendine özgü bir kültürel yapısı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, anne-baba ve ergen ilişkileri ele alınırken toplumsal ve kültürel yapıya özgü özelliklerin dikkate alınması son derece önemlidir. Türk aile yapısı da toplumsal değişim sürecine paralel olarak değişmektedir. Kırsal ve tarım kökenli geleneksel geniş aile yapısı, büyükşehirlere göçün artması, sosyo-ekonomik değişiklikler ve eğitim düzeyinin yükselmesiyle çekirdek ve eşitlikçi aile yapısına doğru değişiklik

göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu değişim kadınların çalışma hayatına katılması ile birlikte zorunlu olarak yaşanmıştır. Kentleşme ve teknolojinin gelişmesiyle toplum içerisinde birçok değişiklik yaşansa da tüm bu değişimlere rağmen Türk aile yapısı büyük bir çoğunlukla ataerkil ve geleneksel yapısını korumaktadır.

Toplumların en önemli amacı hem ruhsal, hem bedensel açıdan sağlıklı bir nesil yetiştirmektir. Böyle bir neslin yetişmesinde ise, çocuk ve ergenin içinde yetiştikleri, toplumun en küçük birimi olan ailelere önemli görevler düşmektedir. Aile, sadece çocuğun yaşamını sürdürmesi için gerekli bir takım fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir kurum değildir, aynı zamanda benimsemiş olduğu çocuk yetiştirme tutum ve davranışları ile de onun duygusal, sosyal, zihinsel, kişilik gelişimini ve ruh sağlığını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu yönüyle aileyi toplumun temel kurumu olduğunu kabul edersek, sağlıklı toplumların oluşmasında, sağlıklı aile ilişkileri ya da sağlıklı anne-baba-çocuk ilişkisi önemini ortaya koymaktadır.

Ergen için aile, ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyumunun sağlandığı ve daha da önemlisi, yaşamından doyum alabildiği doğal bir yerdir. Ailedeki üyelerin sağlıklı iletişime sahip olmaları aile içindeki bireyleri de etkilemektedir. Aksi takdirde ailede bir kişinin bile sorunlu olması tüm aile üyelerini etkileyebilir ve aile içerisinde birtakım sorunlar yaratabilir. Çünkü ergenin yaşadığı tüm değişikliklere bağlı olarak aile içinde de bazı değişikliklerin olması kaçınılmazdır. Ergen bir taraftan anne ve babasından ayrılıp bağımsız bir kimlik oluşturmaya çalışırken, bir taraftan da onların yakınlığına ve desteğine gereksinim duyar. Ana-babalar ise, ergenin bağımsız davranışları ve kendilerinden ayrılma çabaları nedeniyle ailede otorite ve dengeyi kaybetme kaygısı yaşayabilirler. Bu durumda bazen ana-babalar, ergenin bağımsızlığını kazanma ve bireyselleşme davranışlarına bilinçli ya da bilinçsiz olarak engel olabilirler. Buna bağlı olarak bu dönemde ana-baba ve ergen çatışmalarına oldukça sık rastlanmaktadır.

İşte ergenin anne babasıyla yaşadığı bu çatışma kuşak çatışması olup, yüzyıllardan beri süregelen modern ve karmaşık tüm toplumlarda görülen bir durumdur. Çağlar boyunca anne babalar ve diğer yetişkinler ergenleri asi, söz dinlemez, saygısız, kıymet bilmeyen ve her an yanlış yapacak bireyler olarak görüp

sürekli eleştirirken; ergenler de anne babalarını hep tutucu, geri kafalı, uyuşuk, bencil, düşünceleri eskimiş, modası geçmiş, anlayışsız ve onları katlanılmaz bulmuşlardır. Zamana bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal değişimler toplumsal kurumları etkilediği gibi aileyi de etkilemektedir ve bu çatışmaları ortaya çıkarmaktadır. Ergenlik dönemi, ergen için sorunlu bir dönem olabileceği ve bu dönemde ailesi ile çeşitli çatışma ve problemler yaşayabileceği de göz önünde bulundurulursa, anne baba tutumlarının ve ergenin bunları nasıl algıladığının önemi daha da belirginleşmektedir. Anne-baba-ergen ilişkilerini anlayabilmek için, anne babanın ne yaptığını ya da ne yapmak istediğini değil, ergenin durumu nasıl değerlendirdiğini bilmek de ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü ergenin görüşü, anne babanın zihninde yer alan değerlendirmeden farklı olabilmektedir.

Hemen hemen tüm ailelerde ergen ve anne-baba arasında giyim tarzı, arkadaş seçimi ve okul başarısı gibi konularda bazı anlaşmazlık ve çatışmaların olması olağandır. Ancak bazı aileler bu anlaşmazlıkları, çocukları ile kurdukları yakın ve sıcak ilişkileri koruyarak ve ergenlik dönemine uygun tutum ve davranışları benimseyerek daha kolay bir şekilde çözümleyebilmektedir (Eryüksel,1996). Bazı ailelerde ise, bu anlaşmazlıkların ciddi çatışmalara ve iletişim kopukluğuna yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle ergenlik döneminde anne-babanın tutum ve yaklaşımları hem ergenin hem de ailenin bu döneme uyumunu etkilemektedir. Yani ergenlik sadece ergenin değil, anne babanın da kendi davranışlarını yeniden gözden geçirdiği, güven tazelediği, döneme uyumu kolaylaştıracak rol ve tutumları benimsediği bir dönemdir.

Son yıllarda ergenlik döneminde ailenin, özellikle değişen anne-baba ve ergen ilişkilerinin ele alınması giderek önem kazanmaya başlamıştır. Ergen ve anne-baba ilişkileri, ergenin bu döneme uyumunu etkilemektedir. Bu dönemde anne-baba ile yaşanan olumsuz ilişkiler ve ciddi çatışmalar ergenin uyumunu bozarken, kurulan yakın ve sıcak ilişkiler ergenin bireyselleşmesini ve yaşadığı hızlı değişimlere uyumunu kolaylaştırmaktadır. Katı ve soğuk ilişkiler bu zor dönemi hem ergen hem de anne-baba için çekilmez bir hale getirebilir. Anne babaya duyulan ihtiyaç sadece çocuklukta değil, yaş kaç olursa olsun devam etmektedir. Özellikle hızlı değişim yaşanan ergenlikte anne babaya ve onlarla ilişkiye daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu dönemde ergenin anne babasıyla yaşadığı ilişkinin yanında niteliği de önem kazanmaktadır.

Sonuç olarak anne ve babaların, ergenin sağlıklı kişilik gelişimi için, ergenle olan ilişkilerinin onun tarafından nasıl algılandığı konusuna da önem vermeleri gerekmektedir. Çünkü ergenlerle anne babalar arasında aile içi iletişimin az olduğu ailelerde ergen, anne babası tarafından daha az sevildiği ve kabul edildiği inancındadır. Ergenlik döneminin sağlıklı bir şekilde geçmesi için, ergen ailesi tarafından sevildiğini, ilgilenildiğini ve değer verildiğini hissetmek ister. Bu da sevgiye dayalı, sıcak ve destekleyici bir aile ortamında mümkün olabilir. Ancak, böyle bir ortamın yaratılması da yeterli olmayabilir, asıl önemli olan ergenin de bu ortamı aynı şekilde algılamasıdır.

Bu anlamda ergenin bu ilişkileri algılamasında, cinsiyet, yaş, okul, sınıf, kardeş sayısı, doğuş sırası gibi bireysel farklılıklar, ergen tarafından algılanan ebeveynleriyle ilişkilerini etkileyebileceği gibi, aileye ve anne babaya ait bazı özellikler de ergenin algısı üzerinde etkili olabilmektedir. Ailenin yaşadığı yer, ailede yaşayan kişi sayısı, ekonomik durumu, ailenin birlikte ya da ayrı olması, anne babanın eğitim düzeyi ve mesleği ergenin ebeveyniyle olan ilişkilerini nasıl algıladığı üzerinde belirleyici rol oynayabilmektedir. Bu nedenle bu araştırmada hem ergene hem de aile yapısı ve anne babaya ait özellikler dikkate alınarak ergen-ebeveyn ilişkileri, ailenin ergene karşı tutumları ve ergenin de aile tutumlarını algılaması ve bu tutumlara verdiği tepkileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Ergen ebeveyn ilişkisi, ergenin algılamalarından hareketle analiz edilmeye çalışılırken, varsayımların geçerliliğini ispat edebilmek ve konuyu belirlenen sınırların dışına çıkmadan açıklayabilmek için üç ana bölümde kurgulanacaktır. Birinci bölümde ergen ebeveyn ilişkisinin aile, ergen, ergenin sosyalleşmesi, aile ve tutumları gibi başlıklarla teorik çerçevesi oluşturulacaktır. İkinci bölümde araştırmanın uygulama kısmında kullanılan metodoloji ve istatistiksel teknikler açıklanacaktır. Üçüncü bölümde ise ergenin, ergen-ebeveyn ilişkisini nasıl algıladığına yönelik istatistiksel verilerden yola çıkılarak yorumlanması yapılacaktır. Bu anlamda ergen ve ailesinin sosyo-demografik özellikleri tespit edildikten sonra,

ergenin ailesiyle olan ilişkilerinin niteliği, ailesiyle iletişimi, ailesindeki konumu ve ailesiyle olan ilişkilerini algılama biçimleri analiz edilecektir.

Araştırmanın örneklem grubu, devlet liselerindeki 9. 10. 11. ve 12. sınıflarda okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Yaş ortalaması 14, 15, 16, 17 olarak sınırlandı, fakat ergenlik döneminin daha yoğun yaşandığı düşünölen 15-16 yaş grubunun sayısı daha fazla tutuldu. Çünkü asıl ergenlik dönemi bu yaş grubunda yaşanmaktadır. Ülkemizde ergen-ebeveyn ilişkilerinin niteliğini ortaya koymaya çalışan çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların birçoğu ebeveynleri tarafından ergenin nasıl algılandığı ile ilgili yapılmıştır. Oysa bu araştırma, ergenin ebeveynlerini nasıl algıladığı yönündedir. Ergen-ebeveyn ilişkilerini ortaya koyabilmek için, ergende yaşanan değişimlere, anne baba tutumlarına ve kuşaklar arası çatışmalara da yer verilmiştir. Amacımız ergenlerle ebeveynleri arasındaki ilişkilerin niteliğini ortaya koymaktır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların, bu konularda yapılmış araştırmalarda olduğu gibi bazı konulara açıklık getirmesi ve ergenin daha sağlıklı, elverişli bir aile ortamında yetişmelerini sağlayıcı önlemlerin alınmasına yönelik çalışmalara ve bu çalışmaları gerçekleştirecek ilgililere yol gösterici olması umulmaktadır. Bu çerçevede konuyla ilgili olanlar açasından, geçerli bilgilere ulaşılması da temel amaçlar arasında yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. ERGENLİĞE KURAMSAL BAKIŞ

1.1. ERGENLİK NEDİR?

Ergenlik, en genel anlamıyla insanoğlunun çocukluktan yetişkinliğe geçişini sağlayan özel bir gelişme evresidir. Bu anlamda ergenlik dönemi, insan gelişimindeki en hızlı büyüme evresinden birini oluşturur. Özellikle biyolojik, duygusal, sosyal olarak bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı bu dönem, “fırtına” ve “stres” dönemi olarak da nitelendirilmektedir. Bu dönemdeki bedensel gelişim, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimin temellerini oluşturmaktadır. Ergenlik kızlar ve erkeklerde belirli biyolojik değişimle başlar; bedensel, zihinsel, cinsel ve duygusal gelişimle son bulur (Bee, 1995; Yavuzer, 2007).

Ergenlik terimi, Latince kökenli “adolescence” sözcüğünün karşılığı olan “büyümek” ya da “yetişkinliğe girmek” anlamına gelmektedir. Hall ise ergenliği “ilkellikten uygarlığa geçişin bir ara dönemi” olarak simgeleştirmiştir. Bu yaklaşımların yanında, ergenlerin sessiz çalkantı içinde oluşu görüşü de vardır. Sessiz çalkantı ergenin kendi iç dünyasında yaşadığı, dışarıya yansımayan, ailesi ve öğretmenleri tarafından fark edilmeyen, öznel duygusal rahatsızlıkların ve sosyal kuşuların yaşandığı, bununla birlikte sosyal ya da akademik alanlarda işlev bozukluğu yaratmayan bir tablodur (Çuhadaroğlu, 2005:121).

Ergenliğin ne zaman başlayıp, ne zaman sona erdiği kişilerin görüşlerine göre değişir. Genel anlamda söylenecek olursa ergenlik buluş ile başlar ve ergenin yetişkinliğe varmasıyla son bulur. Anlamlı bir kavram olarak ergenlik, en iyi biçimde, bireyin tüm gelişimini içeren geniş bir çerçevede ele alınabilir. Çocuk; ailenin korumasına ve güvenliğine daha az gereksinim duymaya başladığında fizyolojik ve hormonal gelişim yetişkin düzeyine yaklaştığında ve fizyolojik olgunluk çocuğu toplumda sorumluluk yüklenme yönünde zorlandığında ergenlik başlamış demektir (Adams, 1995). Bu genellemelerin yanında unutmamalıdır ki; her insan farklıdır ve bunun sonucu olarak her genç, ergenliği aynı zamanda ve aynı şekilde yaşamaz. Kişilere göre farklılık gösteren ergenliğin; başlangıcında kişinin

biyolojik durumunda, sonunda ise, psiko-sosyal durumunda değişiklik görölmektedir. İşte bu yüzden ergenliğin başlangıcı da sonu da birer kişisel kriz demektir (Çiftçioğlu, 2007).

Dönem içinde çeşitli yaşlar, farklı gelişim atakları gösterdiği için bu uzun dönemi son yıllarda gelişim özellikleri de göz önünde bulundurarak üç alt evreye ayırabiliriz.

1-Buluğ Dönemi:

Kızlarda ortalama 11-13, erkeklerde 13-15 yaşlarındadır. Buluğ Dönemi, fizyolojik değişikliklerin en yoğun olduğu dönemdir. Bu döneme kızlar erkeklere oranla yaklaşık iki yıl kadar önce girer. Boy hızlı bir biçimde uzarken cinsiyet özellikleri de bir o kadar belirginleşir. Bütün bu fizyolojik değişikler sırasında ergenin ilgisi kendi bedenine yönelir ve bu zamana kadar yaşadığı kişisel rolüne karşı yabancılaşma hissine kapılır. Dönem içinde sebepsiz öfke patlamaları ve sinirlilik durumları sıkça görülür (Çiftçioğlu, 2007).

2-Orta Dönem:

Ortalama 13-15 yaşlarından 17 yaş civarına kadar sürer. Ergenliğin orta döneminde, bedence büyüme hız keserek devam ederken artık anne-babadan bağımsız olma çabaları görülür. Bu dönemde özerklik ihtiyacı üst seviyeye çıkmıştır. Arkadaşlık ilişkilerinin önem kazanması, kendini sosyal alanlarda ortaya koyabilmek, otoritelerle çatışma ve grupla özdeşleşme bu dönemin en temel gelişim öğeleridir. Aynı zamanda ergen, hem aileden uzaklaşma ve kendi bireyselliğini ispatlama, hem de onların sevgi ve korumalarına ihtiyaç duyma gibi çelişkili duyguları da bu dönemde yoğun bir şekilde yaşar. Bilişsel olarak da soyut düşünme yeteneği olgunlaşır, ama buna rağmen anne-baba ile çatışma artabilir.

3-Son Dönem:

Ergenliğin son dönemi ortalama 18'de başlayıp 20'li yaşların başlarına kadar sürer. Çiftçioğlu'na (2007) göre, bu dönem fiziksel gelişimle birlikte kimlik gelişiminin de tamamlandığı, karar vermede zorlukların ve ilişkilerde çatışmaların azaldığı, bunun yanında kişisel olgunluğun arttığı bir dönemdir. Cinsel çatışmalar azalırken ergen artık kendi ilgi ve yeteneklerini tanır ve kendi yolunu seçerken daha

kararlı ve korkusuzdur. Toplumsal konulara ilgisi artar. Kimlik gelişimi ergenin ‘Ben Kimim?’ sorusuna kendi içinde cevap verebildiği zaman tamamlanmış demektir. Fakat kimliğin kazanılması buluş çağında bedensel değişimlerin başlaması gibi kendiliğinden oluşmaz, büyük oranda özdeşimlerle ve bireyin kendi çabasıyla olur. Kimliğin kazanılmasında meslek seçmek, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, grup içinde olabilmek, karşı cinsle sevgiye dayalı ilişkiler kurmak, bir gruba ait olabilmek ve kendine ait bir değerler sistemi edinmek, olması gereken unsurlardır. Bu gelişim tamamlanınca birey kendini benzersiz ve tek olarak tanımaktadır (Dereboy, 1993). Ergen kafasında ben imajını ne kadar netleştirirse, o kadar sıkıntılarına son verir ve ergenlik dönemini sağlıklı bir şekilde tamamlar.

Psikanalist görüşe göre ergenlik, diğer gelişim dönemlerinin sorgulandığı ve çocukluk dönemine ait anıların, olumlu ya da olumsuz yaşantıların, ana baba tutumlarının, onlarla ilişkilerin ve duyguların gözden geçirilip değerlendirildiği dönemdir. Ergen bir yandan bağımsızlaşma yolunda ilerleyip anne babasından ayrılmaya çalışırken; diğer yandan da kendi hayatını ve etrafıyla ilişkilerini sorgulamaktadır. Bu durum birtakım çelişkili duyguları ve kaygıları da içinde barındırır (Varan, 1997). İşte ergenin bu çelişkili duygu ve kaygılardan kurtulması ve bağımsızlık kazanma çabasını ne kadar başarılı ve sorunsuz bir şekilde gerçekleştireceği, tamamen anne babanın üslubuna (tavırlarına) bağlıdır.

Ergenler genellikle kendileriyle meşgul oldukları için, hep başkalarının gözüyle kendilerinin nasıl göründüklerini ve kendisi ile ilgili ne düşündüklerini merak ederler. Ergen daha çok kabul görmek ve daha çok sevilme ister. Bu dönemde ergenin etrafındakilerle ilişkileri değişir. Önceden önemli olanlar önemsiz, önemsiz olanlar da daha önemli hale gelir. Örneğin ailesinden daha çok yaşlılarıyla zamanını geçirmeye başlamaktadır. Aynı zamanda ergenler nasihatlere karşı katı, eleştirilere karşı da olağanüstü hassastırlar (Berklin, 1978; Bilgiç, 2004).

İnsan yaşamında her gelişim döneminin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi gerekir. Ergenlik dönemi de başarılı şekilde geçirilmezse, ergeni bekleyen tehlike kimlik bunalımıdır. Kimlik bunalımı, ergenin özgüvenini azaltan ya da yok eden, kendini değersiz hissetmesine neden olan, kendi verdiği kararlara güvensiz kılan bir durumdur (Atabek, 1999). Yani kimlik bunalımının bir yüzünü kendini bulamamış

ve kendine yabancılaşmış olma kaygısı diğer yüzünü de yaşamda ne yapmak, hangi yoldan yürümek istediğini bilememek oluşturur (Dereboy ve Dereboy, 1997).

1.2. KİŞİLİK GELİŞİMİ

Ergenlik döneminin en önemli süreçlerinden biri de kişilik gelişimidir. Kişilik kavramından, bir insanı hem nesnel (objektif), hem de öznel (subjektif) yanlarıyla diğer insanlardan ayıran duygu, düşünce, tutum ve davranışlarının bütünü anlaşılmaktadır (Köknel, 1983).

Kişilik gelişimini toplumsal çevre ve etkileşim ile açıklamaya çalışan Alport ise, kişiliği bireyin içinde olan ve onun çevresi ile kendisine özgü uyumunu sağlayan psikolojik sistemin dinamik organizasyonu olarak tanımlamaktadır. Çevremize uyum sağlama süreci ve yapılan eylemin başkaları üzerinde bıraktığı izlenim, etki kişilik olmaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Freud'a göre kişiliğin yapısını id, ego ve süper ego oluşturur. İd, haz ilkesine göre hareket eder ve tek amacı libido enerjisinin boşalmasını sağlamak için çeşitli yollar bulmaktır. İd ihtiyaçlarını refleksif olarak gidermeye çalışır. Ego, idden gelen istekleri dış dünyanın özelliklerine göre gidermeye çalışır. Ego, gerçek hayattaki ilke ve değerlerin temsilcisidir. Süper ego düşünce, değer yargıları ve ahlak kurallarını ifade eder. Bu yüzden gerçekçilikten çok, ahlaki değerlere uygunluğa bakar. Bazı durumlarda idin ilkel istekleri süper egonun ahlaki istekleri ile çakışabilir. Fakat iyi gelişmiş bir kişilikte ego yöneticidir, id ve süper egoyu kontrol eder, aralarında bir denge kurar (Ömeroğlu, 2007). Özetle id arzulatoryıcı, ego dengeleyici ve süper ego ise karşı çıkma işlevleri görevleridir.

Ergen, kendine has bir kişilik gelişimini sağlamalıdır. Bunun için, rol ve görev dağıtımı yoluyla dışarıdan desteklenmiş bir iç denge gerekir. Fakat bu yolda ergen kendini, şüphesiz yanlış yollar, çıkmaz sokakların içerisinde bulabilir. Yani kişiliğin oluşması dümdüz bir çizgide gerçekleşmez. Kimliğin oluşması için tüm iyi yönlerini ve eksikliklerini de görerek, ergenin kendisini olduğu gibi kabul etmesi gerekir (Saygılı, 2002).

Ergenlik döneminde, benlik ön plandadır. Çünkü çocukluğunda dışa dönük olan genç artık kendi içine, bedenine yönelmeye başlar. Duygularını inceler, nasıl bir

kişi olduğu, ne olmak istediğiyle ilgili kafa yormaya başlar. Benlik kavramı insanın kendi benliğini algılayış ve kavrayış biçimi olarak tanımlanırken; kişinin kendini nasıl görüp, nasıl değer biçtiğini anlatır. Ergen benliğini oluştururken kendisini kimi zaman aşağı görmekle kimi zaman yüceltmek arasında gider gelir (Yörükoğlu, 1993). Benlik kavramı bir seferde gelişmez. Ergenlik ve ilk yetişkinlikte daha önem kazanan ve ömür boyu devam eden bir süreç içinde gelişir (Gander, Gardiner, 2005).

Erik Erikson'a göre, ergenlik döneminin en önemli sorunu, kimlik arayışıdır ve ergenin kimliğinin oluşmasında çevresiyle olan işbirliğine bakılır. Ergenin kimliğini bulması başkalarına ne kadar bağımlı olsa da kendini bir bütünlük içinde ayrı bir varlık olarak görmesine, bir birey olarak algılamasına ve "ben varım" demesine bağlıdır. Sadece bazı zamanlarda değil, her zaman için (Yavuzer, 2007:286).

Bu dönem boyunca ergen ailesiyle ilişkiler sonucu kendi kimliğini edinmelidir. Marcia (1966) kriz ve karar vermeye dayalı olarak dört kimlik statüsü bulunduğunu ileri sürer. Bunlar; başarılı, moratoryum, ipotekli ve başarısız olarak adlandırılır. Başarılı kimlik statüsündeki ergenlerin kriz dönemlerinden sonra kararlılığa ulaştıklarını; moratoryum statüsünde olanların kriz aşamasında olduklarını, çok belirsiz ve geçici kararlılık gösterdiklerini; ipotekli kimlik statüsündekilerin hiçbir zaman kriz yaşamadıklarını oldukça katı ve ana babalarına bağımlı karar verdiklerini; başarısız kimlik statüsündekilerin ise kararsız olduklarında kaygı duymadıklarını ve kriz sürecine hiç girmediklerini belirtmiştir. Bu kişiler, en az etkilemenin ve en az yönlendirmenin bulunduğu aileden gelmektedir (Arı, 2005; Bacanlı, 2002).

Özdeşleşme de bir kimlik arama sürecidir. Ergen bu süreci tamamlarken çocukluğunda özdeşleşme yaptığı, hatta kişiliğinin temelini oluşturan ana babasını eleştirmeye, onları değersiz bulmaya başlar ve onların etkisinden kurtulmaya çalışır (Aydoğmuş ve Ark. 2006: 96). Çevresinde onu etkileyen hayran olduğu, beğendiği kişilere ya da arkadaş gruplarına yönelir. Bu özdeşim kurduğu kişilerin etkisi ta ki kendine uygun benliği bulana dek devam eder. Başka bir deyişle; kimlik oluşumu özdeşimlerin bittiği yerde başlar. Bu yeni kimlik ise o özdeşimlerin birbiriyle birleştirilmesinden, yani parçaların toplamından öte, yeni bir oluşumdur. Artık ergen

kendi kimliğinin sürekliliğini algılayan, nereden gelip, nereye yöneldiğini bilen kişidir (Yörükoğlu,1993: 110).

Bu süreci yaşarken ergen, çocukluktaki özdeşimlerini ve cinsel yönelimlerini, doğuştan getirilen yetenekler ve toplum tarafından sunulan olanaklarla bütünleştirir (Erikson, 1984). Bu evrenin tehlikesi kimlik krizi veya kimlik kargaşasıdır. Öncelikle kimlik bunalımı ile kimlik kargaşasını birbirinden ayırmak gerekir. Kimlik bunalımı her gencin kimlik duygusunu kazanabilmesi için bilinçli ya da bilinçdışı olarak verdiği bir savaşım, atlatılması gereken doğal bir süreçtir. Bu savaşım bazı gençte sessiz, bazılarında ise daha fırtınalı geçebilir. Kimlik kargaşası bu bunalımların ağır geçmesi, gençlik döneminin çalkantı ve belirsizliğin atlatılamaması, geçici de olsa uyumun oldukça ağır şekilde bozulmasıdır (Yörükoğlu,1993). Bu durum çeşitli şekillerde görülür. Kimi gencin olağandışı bir biçimde içine kapandığı ve insanlardan kaçtığı görülmekte; kimilerinde ise, işinde eskisi kadar başarılı olamama, hiçbir eğitimi benimseyememe, karar verememe, bir meslekte yerleşememe, yön ve amacını saptayamayarak dağılma görülmektedir (Ekşi, 1990).

Sosyal bakış açısı kazanma kimlik oluşumu için gerekli başka bir koşuldur. Bireyin kendini anlaması veya kimliğini biçimlendirmesi için önce başkalarını anlaması gerekmektedir. Ancak o zaman diğerleriyle olan benzerlik ve farklılıklarını bilebilir (Çelen 2007: 102). Böylece kendisini diğerleriyle karşılaştırarak değerlendirmeler yapabilir.

Sonuç olarak ergen kimlik kazanımı ve benliğin oluşum sürecinde, mutlaka birtakım sorunları da beraberinde yaşamaktadır. Önemli olan ergenin bu dönemi, yani olağan kimlik bunalımını en az sıkıntılarla atlatması, kimlik kargaşası yaşamamasıdır. Bu yüzden ergenin hem ailesine hem yakın çevresine, hatta içinde bulunduğu topluma önemli görevler düşmektedir ki ergen sağlıklı bir kişiliğe sahip olabilsin.

1.3. CİNSEL GELİŞİM

Cinsel gelişim, cinsel kimliğin oluşumu ve cinsiyet rollerinin şekillenmesi sürecini kapsayan bir gelişim sürecidir. Freud'un geliştirdiği Psiko-analitik yaklaşımın tezleri oluşmadan önce cinsellik ve cinsel güdü üzerinde sistematik bir biçimde pek durulmamış cinsel gelişim, erinlikten sonra ortaya çıkan olağan bir

fizyolojik gelişim olarak görülmüştür. Oysa insanda cinsellik, bedenin olgunlaşmasıyla birlikte ergenlik döneminde birdenbire başlamaz. Doğumla erinlik arasındaki dönem, cinsel kimlik, cinsel tutum ve davranışların gelişmesine katkıda bulunan deneyimlerle doludur (Yavuzer, 2007:328).

Ergen cinselliği, yetişkinliğe kadar süren dönemdeki insan cinsel yaşamının bir görünümü olarak tanımlanabilir. Bu görünüm, cinsel organların cinsel etkinliğe hazırlığı, bedenin değişik bölümlerinin cinsel uyarımı, cinsel uyanma ve çoğalma gibi olgulardan birini ya da bunların herhangi bir bileşimini içeren duygu, düşünce ve tutumları kapsamaktadır (Reevy, 1987).

Kız ve erkeklerde ergenliğe girecekleri dönemden yaklaşık bir buçuk yıl önce cinsel içerikli değişiklikler başlar. Bu değişimler kızlarda 10 yaşlarında iken, erkeklerde 11-12 yaşları arasında olmaktadır. Ergenlik öncesi bu dönemde karşı cinsle ve cinsel sembollerle ilgilenme, daha kadınsı veya erkeksi tavırlar geliştirme gibi davranışlar gözlenebilir. Ergenlikteki bu cinsel uyanışı ve diğer değişiklikleri başlatan uyarının ne olduğu tam olarak bilinemezken, cinsel gelişmenin, kız ve erkeklerde aynı hızda ve aynı zamanda olmadığı bilinmektedir (Kulaksızoğlu, 2007:45-46).

Bu dönemdeki değişiklikler kızlara genç kız, erkek çocuklara da genç erkek görünümü kazandırır. Bununla beraber hormonların çalışmasıyla cinsel duygular daha çok hissedilir ve erişkine özgü duygular da ortaya çıkar. Birçok ergen için yeni keşfedilen bu duygular şaşkınlık ve kaygı kaynağı olabilir. Ergen bu yeni, yoğun ve güçlü duygularla tanışmak ve bu yeni duruma uyum sağlamak zorundadır (Gander ve Gandiner, 2005; Yörükoğlu, 1993: 55).

Cinsel gelişme iki türde incelenir. Bunlar: 1- Birincil cinsel değişiklikler; Üreme organlarındaki değişimleri içerir. Ergenlik sırasında ergenin boy ve kilosu hızlı bir biçimde artarken, aynı derecede cinsel olgunlaşmanın başladığını gösteren değişimler de ortaya çıkar. Bu değişimler erkeklerde penis ve testisler, kızlarda yumurtalıklar, klitorus, vajina ve rahimde görülür.

2- İkincil cinsel değişiklikler: Beden yapısındaki değişimleri içerir. Bunlar, erkek ve kızlarda sesteki değişme, sivilcelerin artması, bıyık ve sakal çıkması, vücuttaki kıllanma, ter bezlerinin çalışmasında artış, gırtlakta kıkırdaklaşma,

göğüslerde düğümçüklenme, cinsel rüyaların artması şeklindeki değişimlerdir. Ergenler arasında, bu özelliklerin ortaya çıkış yaşları büyük oranda değişmektedir (Gander ve Gandiner, 2005:448; Kulaksızoğlu, 2007: 46).

Freud'a göre, çocukta psikolojik ve cinsel gelişim her biri bir önceki dönemin üzerine kurulan ve önceki dönemlerde kazanılan davranışları da özümseyen beş dönemde tamamlanır. 12-18 yaşlar genital dönemi içermektedir. Okul yıllarında gizli veya örtülü kalan cinsel duygular bu dönemde açığa çıkar. Bu nedenle ergenlerde cinsel dürtülerden kaynaklanan çatışmalar tekrar belirir. Genital dönem, bu çatışmalara yeni çözüm yolları aranmasına olanak sağlar ve çözümler bulunabildiğinde, yetişkin insan kimliği kazanılmış olur. Bazı ergenler kendilerini sık sık cinsellik hakkında düşünürken bulurlar ve cinsel olarak da duyarlı olduklarını hissederler (Cunningham, 1993; K. Aydoğmuş ve ark, 2006:112; Mussen ve ark.1990). Yine genital dönemde libidonel enerjinin genital organlarda odaklanmasıyla birlikte artık üreme organları da üreme fonksiyonunu kazanmıştır. Ergen cinsel organları ile duyguları arasında bir bağ olduğunu fark eder ve karşı cinsle romantik ilişkiler kurar. İlk dört dönemi başarıyla tamamlayan ergen bu fırtınalı dönemi de başarılı geçirebilir. Eğer geçiremezse, Freud, cinsel kimlik kazanımı sürecindeki yaşanan çatışmadan dolayı, kişiliğin bozulacağını belirtmiştir (Akyol, 2002; Cole ve Cole 2001).

Ergenlikte cinsellik, geniş etkilere sahip önemli bir olaydır. Biyolojik değişiklikler ve sosyal etkiler ergenin cinselliği benlik kavramı ile bütünleştirmesine neden olmaktadır. Bu şekilde benliğe yeni bir boyut daha katılmakta ve ergenin bu duruma uyum sağlaması beklenmektedir. Cinselliğe karşı tutumlar kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Toplumun cinselliğe bakış açısı ergenin gelişimini etkilemektedir. Ergenin cinselliği doğal bir gelişim süreci ya da korkulacak, utanılacak bir olay olarak algılaması yakın çevresindeki bireylerin tutumuna bağlıdır (Dusek, 1987).

Cinsel kimlik, bireyin cinsiyetinin içselliğidir ve kişinin erkek ya da kadın olarak biyolojik varlığının farkına varması ve kabul etmesini ifade eder. Başka bir deyişle cinsel kimlik bireyin kendi bedenini ve benliğini belli bir cinsellik içinde

algılayışı, kabullenışı, duygu ve davranışlarında buna uygun biçimde yönelişidir (Öztürk, 1983).

Kelly'ye (1998) göre, cinsiyet rolü ise bireyin kültürel olarak belirlenmiş kadınsı veya erkeksi özellikler yolu ile ve davranışlar yolu ile cinsel kimliğini göstermesi ya da dışa vurmasıdır. Bireyin kendi cinsiyetini anlayabilmesi ve değerlendirebilmesi; kısmen fiziksel (vücut şekli ve cinsiyet organları gibi) kısmen de sosyo-kültürel (saç uzunluğu, giyim, kuşam şekilleri) toplumda erkeksi kadınsı roller ile ilgili davranış standartları gibi etmenlere bağlıdır (Akt. Temel ve Aksoy, 2001).

Cinsel kimlik çatışmaları bireyin genel kimlik gelişiminde de önemli problemlere neden olur. Cinsel kimliğin kazanımıyla ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Freud cinsel kimliğin kazanımının temellerinin okul öncesi yıllarda oluştuğunu savunmuştur. Freud'a göre, çocuk karşı cinsten ebeveynine karşı bir istek duyar. Burada yaşadığı çatışmayı (Oidipus karmaşası) çözmek için aynı cinsten ebeveyni ile özdeşleşir. Bu çocukça çözüm uygun cinsiyet kimliği kazanımının temelini oluşturmaktadır. Erken yıllardaki oidipal duygular ergenlikte tekrar yaşanır. Freud ergenlerin yasaklanmış davranışları ve dürtüleri anladıkları bu dönemde yeniden uyanan cinsel isteklerinin yansıtılması için hem cins olarak ebeveynlerini reddettiklerini ve ailelerinin dışında birisini bulmaya yönlendiklerini belirtmiştir (Cole ve Cole 2001; Mussen ve Ark., 1990).

Cinsel kimliğin oluşumu ergenlik yıllarında olsa da, cinsel kimliğin kazanımı erken yıllarda cinsiyet rollerinin farkına varılması ve öğrenilmesi ile başlamaktadır. Freud insanda cinsel içgüdülerin 13-15 yaşlarında ansızın uyanmadığını, çocuğun gelişimiyle birlikte yavaş yavaş işlerlik kazandığını ve bunun yetişkin cinsel yaşamını başarılıncaya kadar sürdüğünü belirtmiştir. Çocuklar erken yıllarda insanları erkekler ve kızlar ya da anneler ve babalar, erkek ve kadın olarak etiketlemeyi öğrenirler. 4-5 yaşlarında cinsiyetin değişmediğini anlarlar ve cinsiyetleri sorulduğunda erkek ya da kız olduğunu söyleyebilirler (Reevy 1987).

Cinsiyet rolü, kadının ve erkeğin nasıl düşüneceğini ve hissedeceğini belirleyen ve çevre tarafından verilen bir roldür. Birçok kültürde erkek ve kadının farklılıkları, cinsiyetine göre neyi yapıp neyi yapamayacağı açık seçik olarak

belirlenmiştir. Çocuğun gelişim süreci içinde kendisinden beklenen cinsiyet rolünü kazanması, öncelikle içinde yaşadığı ailenin, sonra yakın çevrenin ve toplumun etkisiyle sağlanmaktadır. Çocuk cinsiyetine ilişkin farklılıkları gözlem ve deneyimleriyle öğrenmektedir. Cinsiyet rolünün kazanımında ekonomi, din ve hukuk gibi toplumsal kurumlar da önemli rol oynamaktadır. Toplumda yer alan bu kurumlar, kadın ve erkek arasındaki farklılığı ne kadar çok vurgularsa, toplumda kabul edilen kadın ve erkeğe ilişkin özellikler de o kadar kesin sınırlarla birbirinden ayrılırlar (Cole ve Cole 2001; Kulaksızoğlu, 2007).

Cinselliğin doğal bir olay olarak algılanması ergenlik döneminin de sağlıklı atlatılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle gençlerin cinsellik konusunda bilgilendirilmesi onların yanlış bilgi kaynaklarına yönelmelerini önleyebilecektir. Ergen genelde bu bilgileri yaşlılarından alır (Yörükoğlu, 1993). Çocukluğunda ana-babasından yeterli bilgi alamayan ergenin bu dönemi başarı ile atlatma şansı çok azdır. Çocukların soruları cevaplamadığı ya da yanlış cevapladığı, ihtiyacı olduğunda yardım alamadığı için ergenlik döneminde ana-babalarına başvurmaları güçtür. İşte bu yüzden sağlıklı cinsel bilgiler kızlara ve erkeklere gerek aileler gerek eğitimciler tarafından doğru bir şekilde verilmeli, kız-erkek arkadaşlıklarının doğal olduğu açıklanmalı ve onları evliliğe hazırlamalıdır (Yavuzer, 1990).

1.4. AHLAKİ GELİŞİM

Genel olarak ahlak, toplumsal yaşamda, belirli kişi, grup ya da toplum için belirli zamanda ve belirli bir yerde geçerli olan (ya da geçerli olması beklenen) değer yargılarının, örf, adet, norm ve kuralların oluşturduğu bir sistem bütünüdür. Ahlak gelişimi, toplumun tüm değerlerine kayıtsız ve şartsız uymak değil, toplumsal uyum için değerler sistemi oluşturma sürecidir (Senemoğlu, 2005). Başka ifadeyle ahlak, bir grupta ya da belirli bir çevrede kabul edilen ortak davranışların tümüdür. Kısaca ahlak, toplumun kanun ve kurallarına uygunluk olarak tanımlanırken; ahlaka uygun davranış ise grubun standartlarına uyan davranışlar olarak nitelendirilir.

Bireyin gelişim sürecinde somut olarak ahlakla karşılaştığı ve hesaplaşarak içselleştirmeye ve karşı çıkmaya başladığı dönem ergenlik dönemidir. Çünkü ergen, bu konu ile ilgili değişikliklerin farkına varmaktadır. Ergen ahlak kurallarının değişirliğini ve göreliliğini çeşitli etkenlere göre belirler: Yaşa, toplumsal çevreye,

çağlara ve sınıflara, kültürlere göre değiştiğini gözlemlemektedir. Bunların yanı sıra ahlak'ın uluslara, savaş ve barış zamanlarına, toplumsal huzur ve buhran dönemlerine göre de değiştiği gözlenmektedir. İnsan yaşamında ahlak sorgusunun ilk kez ergenlik evresinde görülmesi rastlantı değildir. Ergenlik, insanoğlunun yaşamının tüm görünümüne karşı en ilgili ve duyarlı olduğu dönemdir. Cüceloğlu'nun (1992) ifade ettiği gibi, bireyin en büyük bilişsel, duyuşsal gelişme gösterdiği ve her şeyi eleştirip, soruşturup, kendine özgü yeni bir dünya kurmaya çalıştığı dönem ergenliktir (adolescence).

Ahlaki gelişim, kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olup çocuğun sosyalleşme süreci içinde neyin iyi, neyin kötü olduğu konusunda bir bilinç geliştirmesi ile ilgilidir. Ahlaki gelişimle birlikte kişinin toplumun kuralları ve gelenekleri çerçevesinde kendisini denetleyebilmesi beklenir (Selçuk, 2004). Buna rağmen ergenlik döneminde toplumun sunduğu değerlere katılım en düşük aşamadır. Çünkü bu dönemde ahlak duygusu uyanmıştır, fakat henüz toplumsal bir içerik taşımaktan uzaktır. Ahlaki değerlerin algılanmasında duyguların rolü ağır basmaktadır. Bu yaşlarda aşırı ahlaklılık eğilimi dikkat çeken özelliktir (Koyuncu, 1983).

Bireyin ahlak gelişimi belli aşamalar izler. Bu aşamalar bireyin bilişsel gelişiminden bağımsız değil, ona paraleldir. Ahlaki gelişim konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır; ahlaklı davranışın ortaya çıkışı ile ilgili psiko-analitik kuram, öğrenme kuramı ve zihinsel ahlak gelişimi olmak üzere üç temel kuram vardır. Bunlardan J. Piaget ve Kohlberg ahlaklı davranışın zihinsel gelişme ve yaşla olgunlaştığını ileri sürmektedirler (Kulaksızoğlu, 2007: 99). Piaget'e göre bilişsel gelişimin sosyal boyutu ahlak ile yakından ilgilidir. Çocuk büyüdükçe sosyal etkileşimi güvence altına alan kuralların değerini görmeye başlar. Ahlaki olanın algılanması, kurallar sistemi ile yakından ilişkilidir. Çünkü ahlaki olanın temeli bu kuralların birey tarafından benimsenip benimsenmemesiyle ilgilidir.

Piaget ahlak konusunda düşünce ve duygunun paralel şekilde geliştiklerini ve bu doğrultuda ahlak gelişiminin de zihin gelişimi ile oluştuğu görüşünü benimsemiştir. Piaget, çocukların soyut işlemler dönemine ilerledikçe, dışa bağlı dönemden özerk döneme doğru geçtiklerini ifade etmiştir. Aynı zamanda Piaget'e

göre 0-5 yaşları arası ahlak öncesi dönemdir ve çocuklar kendileri dışındakilerin görüşlerini dikkate almazlar. Piaget, ahlak gelişimini iki evrede incelemiştir (Uşun, Karçkay, Şahin ve Ark, 2007). Bu evreler;

1. Dışa bağımlı ahlak evresi: Bu dönem 6-12 yaş arasını kapsar. Çocuk kuralların değişmezliğine inanır ve kurallara uymayanların da otomatik cezalandırılması gerektiğini düşünür. Kayıtsız şartsız otoriteye uyma söz konusudur. Bu dönemde çocuğa ebeveyn ya da yetişkinler tarafından ne yapıp yapmaması gerektiği söylenir ve kurallara uymamanın doğal sonucunun cezalandırılmak olduğuna inanılır. Davranışın gerisindeki nedenler dikkate alınmaz. Çocukların ahlaki sorumluluğu, iyi niyetli-kötü niyetli olmakla değil, verilen zararın büyüklüğü ile ölçtükleri görülmektedir (Senemoğlu, 2005; Uşun, Karçkay, Şahin ve Ark, 2007). Suçun cezası fiziksel sonuca göre belirlenir. Bir davranış gerçekleştirilirken amaç; ceza almadan ödüle ulaşmaktır.

2. Özerk ahlak evresi (12 yaş ve üstü): Bu dönemde, çocuğun sosyal dünyasının giderek genişlemesi ve sürekli diğer çocuklarla etkileşimde bulunması, kurallar hakkında fikirlerinin değişmesine zemin oluşturur ve ahlak ilkeleri değişmeye başlar. Kuralların insanlar tarafından oluşturulduğu ve gerekirse değişebileceği bilincine ulaşır. Ceza artık kuralların çiğnenmesi sonucu otomatik uygulanan durum değildir ve kuralların ihlal edilme nedenleri de önem kazanmıştır. Yani yargıda bulunurken verilen zararın büyüklüğü küçüklüğü değil, kişilerin niyetleri ve içinde bulunduğu durum da dikkate alınır (Senemoğlu, 2005; Uşun ve Ark, 2007). Sonuç olarak Piaget'e göre, çocuğun ahlak ve adalet konularındaki fikirleri, hem olgunlaşmanın hem de çevrenin etkisiyle değişmektedir (Jersild, 1979).

Piaget'in gelişim kuramından etkilenen Kohlberg de, Piaget gibi ahlaki gelişim sürecinin değişmezliğini ve evrenselliğini esas almıştır. Yani Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı, Piaget'in kuramının yeniden incelenmesi ve anlamlandırılmasıdır. Ancak Kohlberg araştırmasını çocukları oyunlarında gözlemleyerek değil, ahlaki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek onların bu durumlarda nasıl tepkide bulduklarını değerlendirerek yürütmüştür (Onur, 1995; Senemoğlu, 2005: 64).

Ahlaki gelişme, Piaget'in zihinsel gelişim basamakları gibi aşamalar halinde gerçekleşir ve bazıları Piaget'in evreleri ile aynı özelliklere sahiptir. Özetle Piaget'e göre ahlaki gelişim, zihinsel gelişimde olduğu gibi bir inşa ve bilgi üretme işlemleri sürecidir. Piaget, bu süreçte niyet ve eşitlik ilkelerinin belirleyici olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda kuralların nasıl yorumlandığını da önemsemektedir.

Lawrence Kohlberg'in "ahlaki gelişimi kuramı", Piaget'in kuramının yeniden değerlendirilmesi ve anlamlandırılmasıdır. Kohlberg, ahlakî yargı incelemesine, Piaget'in zihin gelişimi boyutunda geliştirdiği "evre gelişimi" kavramı açısından yaklaşmış, Piaget'in bu alandaki çalışmalarını sonuca ulaştırmış ve onun bulgularını geliştirerek yeniden düzenlemiştir. Kohlberg de ahlak gelişiminin bilişsel gelişim ile paralellik gösteren bir yaklaşım içerisinde oluştuğunu açıklamıştır. Tayland, Malezya, Meksika, Türkiye gibi çeşitli ülkelerdeki ahlakî düşünceleri araştıran Kohlberg, bu ülkelerde yaşayan bireylerde birbirine benzer gelişim süreçlerinin varlığını saptamıştır. Gelişim sürecinin bir dine ya da dinsizliğe de bağlı olmadığını belirlemiştir. Kohlberg'e göre bütün kültürlerdeki insanlar adalet, eşitlik, sevgi, saygı, otorite gibi aynı temel ahlakî kavramları kullanırlar (Onur, 1995: 137).

Kohlberg ahlaki gelişimde üç aşama belirlemiştir. Bu üç aşamanın her biri iki alt evreden oluşmaktadır. Bu evreler belirli bir sırada oluşmakta ve her aşama bir öncekinden farklılık göstermektedir ve genel olarak yaşla ve zihinsel olgunlukla ilgilidirler. Bu evreler şöyle sıralanabilir:

1- Gelenek öncesi aşama:

Bu düzeydeki çocuk, kültürün içinde kabul edilen iyi ve kötü ölçütlerine göre davranır. Dışa bağımlı dönemdir ve kuralları başkaları koyar. Ödül getiren davranış iyidir, ceza verilen davranış kötüdür. Burada iki evre vardır;

1. Evre: Bağlılık/ceza ve itaat evresi: Bu düzeydeki çocuklar sadece otoriteye uyar ve cezalandırılmaktan kaçınırlar. Genel olarak olayların dış görünüşüne ve meydana gelen zararın büyüklüğüne bakarak karar verirler. Etkinliğin fiziksel sonuçları, etkinliğin iyi ya da kötü olduğunu belirler. Az zarar veren davranış, çok zarar verenden daha iyidir (Senemoğlu, 2005).

2. *Evre: Saf çıkarıcı evre:* Çocukların kendi istek ve ihtiyaçlarının karşılanması önemlidir. Diğer insanların da ilgilerinin farkına varırlar, fakat ahlaki yargıda bulunacakları zaman hala birinci planda kendileri vardır. Ne kadar alırlarsa o kadar vermeleri söz konusudur. Her şey karşılıklıdır. Doğru davranış, kişinin ihtiyacını tatmin eden davranıştır (Kulaksızoğlu, 2007: 102; Senemoğlu, 2005: 65).

2- Geleneksel aşama

Bu aşamada ailenin ve çevrenin beklediği davranışlar değerlidir. Uzlaşmadan öte bir benimseme söz konusudur. Geleneksel toplum değerleri benimsenir. Kendi ihtiyaçları bazen grubundakilere göre ikinci plandadır.

3. *Evre: Kişiler arası ilişkiler ve uyum yönelimi:* Bu aşamadaki birey grupla ilgilenir ve grup normlarına uyum aşamasındadır. Doğru davranış, başkaları ile ilgilenmek, başkalarına yardım etmek, sadık ve güvenilir olmaktır. Grubun beklenti ve kurallarına uygun davranmak gerekir. Bu aşamada insan davranışları sonuçlarına göre değil, niyete göre değerlendirilir. Başkalarının sevilmek ve onaylanmak önemlidir. Artık yaptıklarını sadece ceza almamak için (Evre 1) ya da kendisi için (Evre 2) değil, aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için de yapmaya çalışır (Senemoğlu, 2005: 66; Wright ve Croxen, 1989).

4. *Evre: Kanun ve düzen evresi:* Bu dönemde doğru davranış, otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak kişinin görevini yerine getirmesi ve toplumun haklarını korumaya çalışmasıdır. Bu aşamada sosyal düzeni korumak önemlidir. Artık akran grubu kurallarının yerini toplum kuralları almıştır. Kanunlar soru sorulmaksızın izlenir ve kanunlara uymayanlar asla onaylanmazlar. Birçok yetişkin muhtemelen bu dönemde kalır (Senemoğlu, 2005).

3- Gelenek sonrası aşama

Bireyin, başkaları ve otoriteden bağımsız olarak izlemek istediği ahlak ilkelerini seçtiği ve kendine özgü değer sistemini örgütlediği aşamadır. Bu aşamada da iki evre vardır.

5. *Evre: Sosyal Antlaşma /Herkes için bireysel haklar yönelimi:* Bu evrede bireyin toplumun üstünde bir bakış açısı vardır. Kanunlara sosyal bir anlaşma olarak çoğunluğun haklarını koruyacağı için uyulur. Gerektiğinde kanunlar değişebilir.

Grubun kanunları ile çelişse de, toplumun temel hak ve değerlerini korumak bu dönemin özelliğidir. Bu evrelere çok az yetişkinin erişebileceği ve bunun yirmi yaş dolaylarında kazanılabileceği belirtilmiştir (Çileli, 1987: 61).

6. Evre: Evrensel ahlak ilkeleri eğilimi: Kişiler ahlak ilkelerini kendisi seçip oluşturur ve insanlığın uyması gereken ahlaki prensiplere göre davranmaya yönelirler. İnsan haklarına ve insan onuruna saygılı davranılmalıdır. Çünkü insan araç değil, amaçtır. Bu ahlak ilkeleri adalet, eşitlik, insan hakları gibi soyut kavramlara dayalıdır. Bu ilkeleri ihlal eden kanunlara uyulmamalıdır. Çünkü adalet yasanın üstündedir. Bireyin haklarına saygı esastır (Sprinthall ve Sprinthall, 1988). İnsanların çok azının bu ahlaki yargıya ulaşabildikleri, filozofların, bilge kişilerin ve büyük din adamlarının bu seviyede düşünebildikleri bildirilmiştir (Çileli, 1987).

Kohlberg'e göre, ahlak gelişimi yukarıda verildiği gibi sırasıyla altı evreden oluşur ve sıralama değişmez. Çünkü her dönemde, bir önceki dönemde erişilenlerin bir sentezi yapılır ve onun ilerisine erişilir. Ancak her birey altıncı aşamaya kadar çıkmayabilir (Kağıtçıbaşı, 1999). Sonuç olarak Piaget ve Kohlberg ahlak gelişimini, bilişsel gelişim ile paralellik gösteren bir yaklaşım içerisinde açıklamışlardır. Birçok farklı ülkelerde araştırma yapan Kohlberg, hepsinde birbirine benzer ahlaki gelişim aşamaları olduğunu saptamıştır.

1.5. SOSYAL GELİŞİM

İnsan, biyo-kültürel ve sosyal bir varlıktır. Kültürel koşullar içinde sosyal ilişkiler, hem toplumun, hem kültürün hem de bireyin yapısını etkiler. Bireyin tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer ve bu uyum çabası doğumdan başlayarak ölüme kadar süren bir gelişim göstermektedir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005). İşte kişinin yaşadığı uyum süreci sosyalleşme sürecidir. Yani sosyalleşme, bireyin belli bir toplumun davranış kalıplarını kişiliğine mal ederek, o topluma ait bir kişi durumuna gelmesidir (Selçuk 2004). Sosyal gelişim ise bireyin sosyal uyarıcıya, özellikle grup yaşamının baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi, grubunda ya da kültüründe başkalarıyla geçinmesi, onlar gibi davranması olarak tanımlanmaktadır (Başaran, 1974).

Sosyalleşmenin topluma sağladığı yararlar vardır. Bunlar; Çocuğun davranışlarının düzene konulması ve istenmeyen ya da toplum karşıtı iç tepkilerinin

denetim altına alınması; bireyin kişisel gelişiminin güçlendirilmesi ve toplumsal düzenin sürekliliğinin sağlanmasıdır (Güngör, 2005).

Ergenlik yılları sosyal gelişme ve uyum için uygun bir dönem olarak nitelendirilebilir. Ondan daha önce gelen çocukluk yıllarının sosyalleşmeye bir başlangıç olduğu bu yıllarda bazen esaslı sosyal kazançlar elde edildiği şüphesizdir. İlkokul çocuğu, okulda çalışırken veya okul dışında oynarken kendi yaş ve cinsinde olanlarla geçinmeyi öğrenebilir. Çocuk kendisiyle ana, babası ve öğretmeni arasında da elverişli bir ilişki geliştirebilir. Çocukta uyumun ergenlik yıllarında tam bir gelişme göstermesi için bunların epeyce yerleşmiş olması gerekir. Çocuklukta alışverişe ve ilişkilere alışmadan ergenliğe giren kız veya erkek çocuk birçok engellerle karşılaşır ya da sosyal gelişmeleri belli bir sınır içinde kalır (Cole ve Morgan, 2001:172). Bu anlamda ergenlik döneminde yaşanan değişimler, ne kadar evrensel ise kişiler üzerindeki etkileri de bir o kadar farklılık göstermektedir. Bunun sebebi ergenliğin biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişimlerinin psikolojik etkisinin değişimi içinde gerçekleştiği çevre tarafından biçimlendiği gerçeğidir. İçinde bulunulan çevre, bazı ergenlerin çekici ve kendinden emin, bazılarının da çirkin ve utangaç hissetmelerine neden olur. Bir ergenin dünyasının bir diğerinden farklı olduğu ölçüde, iki genç insan (aynı ailede olsa bile) ergenlik yılları sırasında çok farklı deneyimler yaşayacaklardır (Steinberg, 2007: 25).

Bu farklılıkların başlangıcı ya da ilk sosyal ilişkilerin kurulduğu yer ailedir. Çocuk nasıl bir insan olacağını öğrenirken çevresindeki insanların, öncelikle anne ve babasının davranışlarını gözler; onların davranışlarını örnek alır. Anne-baba ve yakın çevredeki yetişkinler çocuklar için her konuda model kişilerdir. Çocuğun sosyal ilişkilerinin nasıl olacağı ve başka insanlara nasıl davranacağı, hayatın ilk yıllarındaki öğrenme deneyimlerine bağlıdır. Bu bakımdan çocukların ilk öğrenme deneyimleri ve model aldıkları anne ve babaların sosyal davranışları çok önemlidir. Bunların yanında anne-baba tutumları, çocuğun tek çocuk, ortanca veya büyük olup olmadığı, cinsiyeti, ailenin büyüklüğü ve katıldığı sosyal deneyimlerin kalitesi, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel durumu gibi başka birçok etmen de çocuğun sosyalleşmesini etkiler (Çiftçioğlu, 2007: 125).

Ergenlik döneminde bağımsızlık kazanma savaşı başlarken, aileden uzaklaşma evden kopma ve yaşlılarına daha fazla önem verme davranışları vardır. Çünkü ergenin arkadaşları ile kurduğu ilişki, anne-babalarıyla kurduğu ilişkilerden farklıdır ve ailesindeki gibi ebeveyn otoritesine dayalı değildir. Anne-baba doğruları söyleyen, yol gösteren ve karar verendir. Buna karşılık akranlarıyla beraberlik, daha eşitlikçi bir sosyal teması gerekli kılan farklı bir ilişki yaratır. Akranlar eşit bilgiye ve otoriteye sahiptirler. Akranlarıyla kurduğu ilişkide ergen başta eşitlikçi sosyal ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi ve kendi düşüncesini ifade etmeyi öğrenir. Aynı zamanda ergen, aileden gelen değer yargıları ile arkadaşlarından gelen değer yargılarını birbiri ile uyuşturma uğraşısı içindedir (Kılıççı, 1989: 65).

Erinlik döneminde çocuklar, genellikle kendi cinsiyetinden arkadaşlarıyla daha sık ilişki kurarlar. Oysa ergenlik yıllarında bu durum tersine döner. Kız ve erkekler cinsel bakımdan olgunlaşmaları nedeniyle karşı cinsle ilişki kurma ihtiyacı hissederler. Birbirlerinin hem kişilik hem de cinsel özelliklerine ilgi duyarlar. Artık sosyal gruplarda hem kız hem de erkek arkadaşlıklar vardır (Feldman, 2004).

Sonuç olarak ergenin arkadaşlık kurmadan sosyalleşmesi mümkün değildir. Bu bakımdan özellikle ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri sosyal ilişkilere öncülük eder. Ergen ancak arkadaş ilişkilerinde kişiliğini bulabilir ve kendini kanıtlayabilir. Ailesine fazlaca bağımlı, güvensiz ve utangaç bir çocuk, okulda başarılı olsa da sosyalleşmede başarılı olduğu söylenemez.

2. AİLEYE KURAMSAL BAKIŞ

2.1. AİLE TANIMI VE TÜRLERİ

Aile bütün insan toplumlarında bulunan bir ilk gruptur; insanın en derin ve en köklü, kısmen organik nitelikteki özelliklerine dayanan aile evrensel bir sosyal kurumdur. Gerçekten ailenin sürekliliğini sağlayan cinsel ilişki isteği, anne şefkati gibi içtepiller organik niteliktedir. Bununla beraber aile aşk, ekonomik bakımdan güvenlik sağlama, soyu sürdürme gibi sosyal nitelikte diğer birtakım duygulara da dayanmaktadır. Aile, sosyal yapıya giren kurumlardan çevresi en dar olanıdır ve diğer örgütlenmelerin de çekirdeğini oluşturmaktadır. Toplumun en önemli evrensel ve sürekli kurumlarından birisini oluşturan aile, aynı zamanda bireysel psikolojik insan ihtiyaçlarını da karşılamaktadır (Dönmezer, 1984: 214). Aile bu yönüyle,

toplumsal yaşamın en etkin kurumu olarak ön plana çıkarken, hem toplumsal hayatta hem de diğer toplumsal kurumlarda gösterilen davranış biçimlerinin en küçük temsillerinin gerçekleştiği birimdir.

İnsan yaşamının üzerinde, doğumundan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de, kişiyi, ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir (Koptagel, 1981).

Günümüzde ilke ve kuralları belirlenmiş “evlilik” temeline dayanan “aile” kurumunun yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişi vardır. M.Ö. 2000 yıllarında Mısır’ da başladığı ileri sürülen evlilik kurumu, toplum düzenini, kültür ve geleneklerin sürekliliğini, yeni nesillerin bakım ve eğitimini sağlayan bir kurum olarak süregelmiş; toplum, dini kurumlar ve devlet tarafından da desteklenmiştir (Yıldırım,1992). Görüldüğü üzere insan hayatında ve toplum içerisinde ailenin hem bireyler açısından, hem de diğer kurumların işleyebilmeleri açısından önemi, ilkçağlardan itibaren birçok kaynakta da açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu önemini günümüze kadar korumuş ve sürdürmüş olan ailenin elbette ki tanımları da çok çeşitlilik göstermektedir. Bu tanımlara bakacak olursak:

Genel anlamda en yaygın olan tanıma göre aile; karı-koca, ana-baba ve evli veya bekar çocuklarla, yakın akrabalarından oluşan, aynı çatı altında yaşayan, kısaca kuşak ilişkilerine göre ana-baba ve çocuktan meydana gelen toplumun en temel sosyal grubudur (Güvenç, 1994). Bir kurum olarak tanımlayan Güngör’e (1995) göre, aile toplumun bütünlüğünü, sürekliliğini sağlayan uyum ve gelişme düzeyini belirleyen en önemli ve “en küçük toplumsal kurum”dur. DPT “Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu” tarafından verilen aile tanımına göre aile; kan bağılılığı, evlilik ve diğer yasal yollardan, aralarında akrabalık ilişkisi bulunan ve çoğunlukla aynı evde yaşayan bireylerden oluşan; bireyin cinsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, topluma uyum ve katılımlarının sağlandığı ve düzenlendiği temel bir toplumsal birimdir (Ünalın, 1988).

Yukarıda verilen tanımlar her ne kadar farklı olsa da aslında anlatılmak istenen şeyler aynıdır, sadece her tanımda ailenin farklı özelliği göz önüne alınmıştır. Ozankaya (1979) ise bütün özellikleri içine alan daha geniş bir tanım yapmıştır. O’na

göre, “Aile, içinde insan türünün bir biçimde üretildiği topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve anne-babalarla sıcak güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurumdur.

Son olarak denilebilir ki; “Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belli kurallara bağlandığı, o güne kadar toplumda oluşturulmuş maddi (özdeksel) ve manevi (tinsel) zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal yönleri bulunan toplumsal bir birimdir” (Sayın,1990:2).

Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi aile toplum için en önemli kurumdur. Tarihsel süreç içerisinde bakacak olursak; aile, biçimi ve büyüklüğü ne olursa olsun yapısal olarak da farklılık göstermiş olsa bile bütün toplumlarda ve zamanlarda görülen bir kurum olmayı sürdürmüştür. Yapısal farklılık göstermesinin sebebi ise, temel kurum olması nedeniyle toplumda meydana gelebilecek sosyal, psikolojik ve ekonomik olan tüm durumlardan etkilenmesidir. İşte bu yapılanma farklılığından çeşitli aile tipleri ortaya çıkmıştır. Bunların içinde en sık rastlanan aile biçimleri çekirdek aile ve geniş ya da geleneksel ailedir. Aynı zamanda coğrafi konumlarına göre de kırsal ve kentsel aile sınıflamalarından söz edilebilir.

Bu aile tiplerinden başka, bazı araştırmacılar tarafından aileler işlevsel açıdan, sağlıklı-fonksiyonel ve sağlıklı-fonksiyonel olmayan olarak iki grupta incelenmektedir. Sağlıklı-fonksiyonel ailelerde, üyeleri arasında iyi bir iletişim ve çok az çatışma vardır. Aile üyelerinin tüm ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ailede problem çözme ve stresle başa çıkma becerileri gelişmiştir. Aile kuralları esnek ve açıktır. Sağlıklı ailelerde üyeler, duygu, düşünce ve isteklerini açıkça söyleyebilme, risk alabilme özgürlüğüne sahiptir. Sağlıklı-fonksiyonel olmayan ailelerde ise, ebeveynlerden birinin ya da her ikisinin otoriter tutumu belirgindir. Anne-baba, çocuklarını kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmeye çalışırlar. Böylece aile üyelerinin tümünün değil, sadece anne-babanın istek ve gereksinimleri karşılanır. Bazen de tam tersi olup, çocuğun istek ve gereksinimleri ön plana çıkabilir. Roller

zayıf ve belirsizdir. Aile üyeleri ya çok iç içe geçmiştir, ya da birbirinden uzak ve kopuktur (Dönmezer,1999; Nazlı, 2001).

Yaygın olan aile türlerinden yapısal özelliklerine göre aile, geleneksel geniş aile ve çekirdek aile diye ikiye ayrılmaktadır. Her iki aile türünün açıklanmasıyla ailenin hem tarihsel gelişimi, hem de toplumsal boyut açıklığa kavuşacaktır.

2.1.1. Geleneksel Geniş Aile

Geleneksel geniş aile birden fazla kuşağın bir arada yaşadığı, erkek otoritesinin olduğu, tarıma dayalı bir yapıya sahiptir (Kağıtçıbaşı, 1981). Bu aile evli bir çifti, bunların evlenmemiş çocukları, evlenmiş erkek çocukları, gelin, torun gibi akrabaları da kapsar. Sanayi öncesi toplumlarda ve kırsal kesimde ya da tarım toplumlarında yaygın olarak görülen bir aile türüdür. Ailenin reisi genellikle en yaşlısıdır. Diğer üyeler ikinci planda kalmaktadır. Bu ailede akrabalık bağları kuvvetlidir. Gelenek ve göreneklere bağlılık kuraldır. Bazı toplumlarda ailenin anne akrabalığına, bazı yerlerde de baba akrabalığına dayandığı görülür (Özkalp, 1986). Bu açıdan bakıldığında, geniş aile dikey ve yatay kuşaklar anne veya baba soy zinciri boyunca yayılım göstermektedir. Çocuklar evlendikten sonra bile coğrafi olarak mümkün olduğu kadar eve yakınlıklarını korurlar. Bu da birden fazla ailenin bir arada yaşaması anlamına gelir (Sezal, 2003).

Geleneksel geniş aile, eş seçiminde hem grup içi, hem grup dışı tercihlerin ön plana çıktığı, içe dönük, biz duygusunun gelişmiş olduğu dayanışmacı bir aile modelidir. Bu tür ailelerde yardımlaşma çok önemlidir. Her tür faaliyeti birlikte yürütmek esastır. Üretimden tüketime, eğitimden tapınmaya, dayanışmadan eğlenceye kadar her tür faaliyet aile üyelerinin ortak katılımıyla gerçekleştirilir. İşlevleri çok çeşitlidir ve geniş bir alana yayılır. Diğer kurumlar yaygınlaşmadığından global toplumun tüm kurumsal işlevlerini yerine getirir. Bu yönüyle, geleneksel geniş aile, işlev bakımından en çok sorumluluk sahibi olan aile türüdür. Evrensel anlamda ailenin taşıdığı ya da taşıyabileceği sorumlulukların hepsini, bu aile türü taşımış ve yerine getirmiştir (Çağan, 2009:112). Geniş ailenin toplum yaşamında üstlendiği bu fonksiyonlar şöyle sıralanabilir: (Kongar, 1986; Sayın, 1990).

a) Ekonomik Fonksiyon: Ekonomik olarak bir bütün olan bu ailede gelir tek elde toplanır ve harcamalar tek elden yapılır. Özellikle tarımda görüldüğü gibi bu ailede yaşa ve cinsiyete dayalı oldukça gelişmiş bir ekonomik işbölümü ve işbirliği vardır.

b) Prestij Fonksiyonu: Birey ait olduğu aile ve akrabalık çevresinde bulunduğu konuma göre saygınlık edinir, statü kazanır. Kanla ya da meslekle ilgili toplumsal statünün kaynağı ailedir.

c) Eğitim Fonksiyonu: Aile, üyelerin her türlü eğitiminden sorumludur. Çocuk, içinde yaşadığı toplumun kültürünü mesleki bilgilerini aile içinde edinir. Aile içindeki büyükler küçüklerin eğitiminde önemli rol oynarlar. Aile bir toplumsallaştırma ajanı ve okul olarak da görev görür.

d) Koruma Fonksiyonu: Geleneksel toplumlarda insanın güvencesini sağlayan emniyet güçleri genellikle yoktur. Dıştan gelen saldırılara tüm aile üyeleri birlikte karşı koyarlar. Ailenin sosyal sigorta fonksiyonu burada belirlemektedir.

e) Dinsel Fonksiyon: Geleneksel aileler üyelerine dinsel eğitim vermenin yanı sıra üyelerin ibadetlerini de denetler.

f) Eğlenme ve Dinlenme Fonksiyonu: Aile, üyelerinin dinlenme ve eğlenmelerini en iyi şekilde sağladıkları yerdir.

g) Üreme Fonksiyonu: İnsan türünün devamı için sürdürülen bu fonksiyon ailenin bilinen en eski ve tüm aile türlerinde görülen bir fonksiyondur.

h) Psikolojik Doyum Sağlama Fonksiyonu: Anne-baba ve çocuklar arasındaki duygusal ilişkiler aile üyelerinin psikolojik doyuma ulaşmasını sağlar. Geleneksel ailede psikolojik ilişkiler yoğun değil, yaygındır. Kişi, eşi ve çocuklarıyla olduğu kadar anne, baba ve kardeşleriyle de psikolojik bağlar içinde bulunur (Kongar, 1986; Sayın, 1990; Özkalp, 1986).

2.1.2. Çekirdek Aile

Çekirdek aile, anne baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan en küçük toplumsal birimdir. Toplumsal sermayenin en önemli kaynaklarından biri olan aile kurumu, yirminci yüzyılın ortalarında sanayi ülkelerinde büyük bir değişime

uğramıştır. Çağımızda sanayileşme ve hızlı toplumsal, ekonomik değişmelere paralel olarak, kentleşme sonucu aile yapısında da önemli değişmeler olmuş aile üyelerinin sayısı azalmış ya da aileler küçülmüş; erkek otoritesinin yerini eşitlik ve paylaşım almıştır. Geleneksel olarak, üç kuşağın bir arada yaşadığı “geniş aile tipi” yerini ana-baba ve çocuklardan oluşan yaygın “çekirdek aile” tipine bırakmıştır (Kandiyoti,1984; Özdemir, 2007). Çekirdek aile, modern aile, kent ailesi, dar aile, çağdaş aile ve demokratik aile gibi çeşitli terimlerle de ifade edilmektedir. Geniş aileden farkı sadece ailedeki üye sayısının azlığı değil, kuruluş şekli, çocuk bakımı ve çocuğa gösterilen tutumlar, otoritenin şekli ve uygulanışı, akrabalık ilişkileri açısından ortaya çıkmaktadır.

Çekirdek ailenin temel işlevleri başlıca dört ana başlıkta toplanabilir:

- 1) Kadın ve erkeğin edindikleri- toplum tarafından kendilerine verilmiş-rolleri en iyi yerine getirebilecekleri ortamı sağlamak.
- 2) Kadın ve erkeğin cinsel ihtiyaç ve beraberliklerini toplumca kabul edilen bir meşruluk çerçevesinde oturtmak.
- 3) Çocukların doğum, bakım ve yetiştirilmeleri için en iyi ortamı sağlamak.
- 4) Toplumun kültür birikimini bir nesilden diğerine aktarmada etkili kanal olmak (Sezal, 2003:144).

Çekirdek aile, geniş aileye oranla akrabalık gruplarından soyutlanmıştır. Akraba grubunun ya da karı kocanın ana-babasının aile üzerindeki denetimi azalmıştır. Birey eş seçerken veya eşler oturacakları yeri, evi seçerken akrabalarının yönlendirmesinden bağımsız olarak hareket edebilmektedir. Böylece modern toplumun gerektirdiği toplumsal hareketlilik kolayca yerine getirilebilmektedir. Çekirdek aile, üyelerinin bağımsız yetişmesi konusunda çaba gösterir. Bu koşullarda yetişen kişiler, girişken müteşebbis tipine uyarlar. Çekirdek aile yapısı ve işleyişi cinsiyet gözetmeden her iki eşin de çalışmasına olanak verir. Aile içinde cinsiyete dayanan bir işbölümünden çok her eşin tüm işleri yaptığı bir örgütlenme söz konusudur. Aile içi karar mekanizmalarının işleyişinde tüm aile üyeleri kararlara katılırlar (Sayın, 1990).

Çekirdek aile, modern sanayi toplumlarının özelliğidir. Bu toplumlarda çekirdek ailenin egemen oluşunun nedeni, mülkiyet, hukuk, bireysel mutluluk ve herkesin kendi hayatını yaşamak istemesi gibi genel toplumsal idealler, coğrafi ve toplumsal hareketlilik gibi alanlara yansıyan bireysel felsefenin gelişmesidir. Bireyin karşılaşılabileceği beklenmedik sorunlarla ilgilenmek, devletin görevleri arasına girmiş, birey ailesine eskisi kadar bağımlı ve muhtaç olmaktan çıkmıştır. Bu aile tipinde dayanışma çok büyük ölçüde karı-koca ile çocuklar arasındaki arkadaşlığa ve eşlerin birbirlerini çekici ve yeterli bulmalarına bağlı bulunmaktadır. Çekirdek aile içindeki dayanışma, çocukların aile içinde bulunduğu yıllarda daha canlıdır. Daha sonra, arkadaş gruplarının, coğrafi ve toplumsal hareketliliğin etkileriyle çocuklar aileden uzaklaşınca, dayanışma azalmaktadır (Özkalp,1986).

Bu açıklamalar ışığında günümüz çekirdek ailesinin genel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür. 1) Bu aile öncelikle eşitlik ilkesine dayanır. Örneğin, bu ailede evlenme, kadınla erkeğin gönüllü istek ve onayına bağlıdır. Bireyler evlenmeye zorlanamaz. 2) Evlilik, herhangi bir din kuralına göre kurulmaz. Evlenme ve boşanma hukuk kurallarıyla gerçekleşir. 3) Tek eşliliğin olduğu bir ailedir. 4) Akrabalık hem anne hem de baba tarafından geçmektedir. Ancak akrabaların çekirdek aile içindeki etkisi ve rolü azalmıştır. 5) Çekirdek aile yeni evli çiftin anne ve babasının yanında olmayan, yeni ve bağımsız bir yerde kurulur.

Çekirdek aile evrensel bir olgudur. Çekirdek ailenin evrenselliği, yerine getirdiği vazgeçilmez işlevlere ve bu işlevlerin başka kurumlarca yerine getirilmesinin olanaksızlığına bağlanabilir. Çekirdek ailenin yapısı modern toplum tarafından bu toplumun gereksinmelerine göre şekillenmektedir. Çünkü endüstri toplumunun esas gereksinmesi olan insanın, bu toplumun gereksinmelerine uygun bir biçimde yetiştirilmesi gerekmektedir. Bunu yapacak olan toplumsal kurum da ailedir (Özkalp, 1986). Sonuçta çekirdek ailenin işlevleri geniş aileye oranla daralmış olsa bile, özellikle aile kurumu olarak temel işlevlerini halen yerine getirmeyi devam ettirmektedir.

Aynı zamanda aile, toplumsal yerleşim birimlerine göre, “kırsal ve kentsel aile” olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.1.3. Kırsal Aile

Türkiye'nin içinde bulunduğu hızlı değişme sürecinden kırsal aile de payını almaktadır. Örneğin, Özbay (1984) yaptığı karşılaştırmalı çözümlemede kırsal ailenin “artık kapitalizm öncesi geleneksel köy ailesi ile benzeşmediği” tespitini yapmaktadır. Ozankaya'ya (1979) göre ise, köy ailesi esas olarak tarım ve hayvancılık yapan ve bunu değişen ölçülerde de olsa, kendi tüketimi için yapan bir ailedir.

Aslında, Türkiye'deki aile yapısının genel niteliklerine uygun olarak, kırsal alanlarda egemen olan aile yapısı Timur'a (1972) göre, karı koca ve küçük çocuklardan oluşan çekirdek aile biçimindedir. Kırsal kesimde çocuk sayısı, Türkiye ortalamasının üzerinde olduğundan, Türkiye'deki ortalama aileden biraz daha kalabalıktır. Çekirdek aile yapısını, ikinci olarak geleneksel geniş aile izlemektedir. Aynı çatı altında birden çok evli çiftin yaşadığı bu aile yapısında, babanın egemenliği ve babanın soy çizgisinde genişleme görülür. Bu nedenle aile ile birlikte yaşayanlar genellikle babanın akrabalarıdır (Kongar,1970;Kongar,1972).

Kırsal ailenin ruhu annedir. Çünkü o, çocuklarına bakar, onları yetiştirir, evi temizler, hayvanlara bakar, tarla işlerine de yetişir. Doğurabildiği kadar doğurur. Onun bütün hayatı iş, sevgi ve fedakârlıkla geçer. Kırsal ailede her şey ana ile ilgilidir ve ölünceye kadar işin başındadır. Çocukları koruyucu, ailenin düzenini, geçimini temin edici unsur odur. Babanın işi de anneninkinden az değildir. Ailenin başı olarak erkek, hem aileyi idare eder, hem de ziraat işiyle uğraşır. Bütün hayatı işle yoğrulmuştur. En önemli görevi, ailenin geçimini sağlamak, menfaatini korumak, ev içinde rolleri belirlemek, çocuk yetiştirmektir ve sadece planlamada değil kendisi de iş hayatının ortasında bulunur. Bu ailede çocuklar da var olan işbölümünün içinde büyür ve aile değerlerine sıkı sıkıya bağlı olarak yetişirler (Tütengil,1983).

Kırsal alanda da çekirdek aile yapısının egemen olmasına karşın, ayrı çatı altında yaşayan aileler, kaynaklarını bir araya getirerek birbirlerini destekleme eğilimine sahiptir. Yeni evlenen çiftler, ana babalarından ayrı, fakat çok yakın bir yere taşınarak, kırsal alanda akrabalar ekonomik ve toplumsal bir birlik olma niteliğini sürdürürler. Bazı durumlarda gençler, çalışamayacak durumdaki

büyüklerinin bakımını üstlenirken; bazı durumlarda da ana-baba ailesi, yeni evlenen gençlere yardım eder (Hinderink ve Kıray, 1970).

Stirling'e (1965) göre, bütün bu değişmelere karşın, kırsal aile tarımsal üretim yapan bir birim olma niteliğini korumaktadır. Bunun yanında her ne kadar, tarımsal üretim birlikleri ve büyük işletmeler gittikçe çoğalıyorsa da aile işletmeleri yine de tarımdaki egemen üretim birimi niteliğini de sürdürmektedir. İşte bu yüzden aileler çatışsa bile tarımsal verimlilik için gerekli olan ilişkileri bozmamaya özen gösterirler.

Hiç kuşkusuz tarımdaki üretim biçimi kırsal aileyi büyük ölçüde etkilemektedir. Toprağın bölünmesi, pazar ekonomisi ile bütünleşme kentlere göç gibi ögeler, köy ailesini oldukça etkiliyorsa da, tarımsal üretim biçimi değişmedikçe, bu alanlarda yaşayan ailelerin geleneksel yapısında önemli bir değişiklik olmasını beklemek olanağı yoktur (Kongar, 1985). Bu açıklamalara dayanarak kırsal ailedeki özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Kırsal aile içinde, çocukların eş seçimi konusunda, kararı genellikle baba verir. Başka bir deyişle, anne babanın, çocukların evlenmesi konusunda etkisi açıkça varlığını sürdürür. Aileler arasında komşuluk ilişkileri bir hayli önemlidir. Yine evlenme yaşı oldukça küçüktür ve evlenmelerin büyük çoğunluğu köy içinden gerçekleşmektedir. Köy aileleri genellikle geniş aileleri oluştururlar. Çünkü yeni evlenen çiftlerin çoğu erkeğin babasının evinde otururlar. Aynı zamanda ataerkil aile yapısı olduğundan baba yegane karar verme yetkisine sahiptir ve kadın genellikle erkekle aynı haklara sahip değildir (Ozankaya, 1979).

Sonuç olarak, kırsal aileler geleneksellikleri, geniş aile yapısı ve tarımsal alanlarda var olması yanında hem sanayileşmeden, hem de hızlı toplumsal ve ekonomik değişimlerden etkilenmekten de kurtulamamıştır. Genel olarak bakıldığında kırsal aile yapısı günümüzde de birtakım değişiklikleri yaşadıysa da kentlere oranla gelenekselliğini ve aile içi ilişkiler açısından farklılığını sürdürmektedir.

2.1.4. Kentsel Aile

Türkiye'de kentsel aile de çekirdek yapıya sahiptir, fakat ileri derecede sanayileşmiş toplumlardaki çağdaş aileden değişik birtakım nitelikleri vardır. Babanın otoritesi aile içinde egemendir. Birden çok kişinin para kazandığı ailelerin

çoğunda para, babanın elinde toplanır ve bu para baba tarafından aile üyeleri arasında gereksinimleri karşılamak üzere bölüştürülür. Paranın karı-koca tarafından ortaklaşa yönetilme durumu az görülür. Büyük kentlerde evlenme yaşı, iş edinmek ve bunun için gerekli uzun öğrenim süreci gibi nedenlerden dolayı köylere oranla yüksektir (Kongar, 1985).

Bu açıklamalar ışığında, Ozankaya (1979) da kentleri köylerden ayıran bir takım özellikler olduğunu ifade ederek kentsel aileyi tanımlamıştır. Farklılıklar açısından ilk olarak kentte “iş gücü biçiminin tarıma değil, tarım dışı birçok değişik etkinliklere; sanayi, hizmet, ticaret, ulaştırma, kamu görevleri...v.b etkinliklere dayalıdır der ve O’na göre kent ailesi, tarımdan tamamen kopmuş işçi, bürokrat ya da küçük büyük serbest meslek sahiplerinin oluşturduğu bir aile birimidir.”

Kent ailesi çekirdek aile olarak da tanımlanırken, aslında sanayi toplumunun inşa ettiği kent ortamında gelişen bir aile biçimidir. Bu nedenle kent ailesi, hem ailenin modernleşmeyle beraber kazandığı özellikler, hem de modern kentin özellikleriyle donanmaktadır. Üye sayısının azlığı, geç evlilik, eşler arası eşit rol dağılımı, bireyin özne olarak varlığı gibi vasıflarla yapılanmakta ve kentin yaşama tarzı, çalışma biçimi, sosyal ilişkileri, yerleşme düzeni vs. aileye büyük oranlarda etki etmektedir (Yıldırım, 2009).

Yine kent ailelerinde anne babanın genç kuşaklar tarafından bakılması inancı olsa da, evli çiftlerin anne- baba ile oturmaları sık görülen bir durum değildir. Bunun nedeni ise, iki kuşak arasında hızlı toplumsal değişimin yol açtığı çok büyük kültürel, toplumsal ve siyasal inanç ayrılıkları bulunmasıdır. Başka bir neden de kentlerde oturanların toplumsal güvenlik kapsamına girmesi, böylece yaşlı kuşakların gençlerin mali desteğine ihtiyaç duymamasıdır.

Sonuç olarak, kentsel ailenin ortalama büyüklüğü 4-5 kişi dolaylarında kalmaktadır (Kongar, 1985). Kültürel düzeyde bireysellik ve ayrışmışlığın vurgulandığı ve ekonomik düzeyde sanayi kurumlarının yaygınlaştığı kent ailesinde kadının statüsü yüksek ve düşük doğurganlık düzeyine ulaşılmış ise, çocuğa maddi-duygusal yatırım yapılmakta, çocuğun bağımsız olarak yetişmesi sağlanmakta, çocuğun erkek veya kız olması sorun olmamakta ve böylece özerk, bağımsız,

kendine güvenen ayrılmış bireysel benlikler ortaya çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996: 83).

Kent ailesinin özelliklerini ise Kıray (1982: 69) şöyle belirtir: Kent ailesi uygarlaşmış, farklılaşmış, örgütlenmiş kurumlarla çevrili etkin bir teknolojinin oluşturduğu sosyal bir çevrede yaşamaktadır. Kent aileleri homojen bir kitle değildir. Köyden kente göç etmiş olanlar, esnaflar, uzmanlaşmış gruplar kentte büyük çeşitlendirmeler oluşturmaktadır. Çalışma düzenleri değişiktir. Oturulan yer ile çalışılan iş alanları ve sanayi bölgeleri arasında, ulaşım araçlarıyla sağlanabilen oldukça büyük bir mesafe uzaklığını da içermektedir. Kent ailesinde yemek pişirme, ev işleri, çocuk bakımı gibi ailenin temel fonksiyonları aile dışına çıkmış ve ticarileşmiştir. Aynı zamanda kent ailelerinde akrabalık ilişkileri kuvvetli değildir. Kentleşme sürecinde akrabalık ve komşuluk ilişkileri çıkar ilişkilerine dönüşmektedir.

İlişkilerin zayıflaması evlenmelerde yani eş seçiminde, çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde anne babanın baskısını azaltmış ve komşuluk ilişkilerinde de olumsuz etki yaratmıştır. Son olarak sanayileşmeyle birlikte kadının da çalışma hayatına girmesi, erkek egemenliği üzerine kurulu ailelerin yerine, daha eşitlikçi bir karı-koca ilişkisi üzerine kurulmuş ailelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur ve eş seçiminde anne babanın rızası yine geçerli olmakla birlikte özgürlük artarken, çocuk sayısının azaldığı görülmektedir (Yörükoğlu, 1997).

2.1.5. Tutumlarına Göre Aile Tipleri

Aile, çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan ihtiyaçlarının karşılandığı ve kişilik gelişiminin yaşandığı ortamdır. Çocuğun sağlıklı gelişimi benlik saygısını kazanması ile mümkün olabilir. Benlik saygısının yüksek olması için de çocuğun ailesinin özgüvenli, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olan bireylerden oluşmalıdır. Aynı zamanda aile, çocuğun ilk sosyal yaşantısını edindiği yerdir. Özellikle ilk iki yıl anne-çocuk arasındaki duygusal ilişkiler, gelişimin temelini oluşturur (Yavuzer, 2001). Bu yönüyle aile, çocuğun sosyal yaşantısının başladığı ve temellerinin atıldığı yer olması nedeniyle çok önemli bir role sahiptir.

Sosyal uyum üzerine yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Her ne kadar kişilik gelişiminin insanın

yaşamı boyunca süregeldiği kabul edilse de, kişilik gelişmesi ve yapılanmasında temelin çocukluk döneminde atıldığı gerçeği geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle de çocukların gelecekte uyumlu ve başarılı olabilmeleri için en sağlıklı eğitim yollarının uygulanması gerekmektedir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır (Çiftçioğlu, 2007: 65).

Navaro (1987)'ya göre, gerçek eğitim ailede alınan eğitimidir. Bu da sadece yanlışların düzeltilmesi, nasihat verme, uyarı ve ikazlarda bulunma olarak algılanmamalıdır. Aile içinde çocuğa gereken eğitimi vermek ve topluma uyum sağlayabilecek şekilde yetiştirmek, ikaz ve uyarıların dışında, çocuğun doğuştan edindiği tüm potansiyelinin gelişebileceği uygun bir ortamı ona sağlamakla mümkündür. Bu görüşü destekleyen Horney (1987)'e göre de çocuğa sağlanan çevre ve çocuğun bu çevreye karşı tepki gösterme şekilleri kişiliğinin yapısını oluşturur. Dolayısıyla sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi için temel şartın, çocuğa sevgi, destek ve anlayış sağlayan bir ortamın varlığı olduğu görüşünü ifade etmektedir

İşte bu anlamda çocuğun aile içindeki eğitimden gereği gibi yararlanabilmesi anne-babaların, çocuklarına karşı yönelttikleri sağlıklı tutuma bağlıdır. Anne-babaların çocuklarına yönelttikleri tutumlarının sağlıklı olması ise, büyük ölçüde onların kendi içlerinde barışık, dengeli, huzurlu ve birbirlerine karşı sevgi ve saygı göstermelerine bağlıdır. Ancak anne-babaların her zaman çocuklarına karşı tutumları sağlıklı olmayabilir (Çağdaş, 2007).

Bunlara neden olarak diyebiliriz ki; ergenlik dönemindeki değişimlere ergenlerin verdikleri anlam ve önemle, ailelerin değişimden etkilenmeleri farklıdır. Ergenler kendilerini daha özgür ve araştırmacı hissederken, aileler onların kendilerinden uzaklaştığı endişesini taşır. Çocuğun büyümesi ve çocukluk döneminden ergenliğe geçişi, bazen kolay olurken, bazen de çok sıkıntılı geçer, ama bu dönem aileler için karmaşık bir dönemdir. Yine de çok fazla endişelenmelerine gerek yoktur. Çünkü ergenlik dönemi hasarsız geçirilirse, yaşanan sıkıntılar ergenlikten sonra sona erecektir. Eğer aile, ergene ona güvendiğini, amacının bu dönemi sağlıklı atlattığı olduğunu ve bunu da kendisi kabullenebildiği zaman, bu dönem sağlıklı geçer. Bu sırada ergen de kendisinde oluşan hızlı değişimlere uyum

sağlamaya çalışırken, onun da görmesi ve anlaması gereken şey, ailesinin de bu değişikliklere uyum sağlamaya çalıştığı ve bunun için zamana gerek duyduklarıdır. İşte aile ile ergen arasındaki bu süreci etkileyen en önemli öge, çocukluktan itibaren ailenin geliştirdiği tutum ve çocukla ilişkisidir. İdeal bir anne-babalık yoktur ve aile dinamik bir sistemdir. Her aile kendi yolunu ve sürecini kendi kişilikleri doğrultusunda oluşturur (Semerci, 2007: 34-35). Birbirine benzeyen iki aile, aynı yöntemleri uygulayan iki anne baba çifti de yoktur. Gerçekte, aileye her çocuk katıldığında çocuk aileyi değiştirir ve ailenin üyeleri arasındaki ilişkiler de değişir (Gander ve Gardiner, 2005). Başka bir deyişle; çocuğa karşı yapılan davranışlar bir ebeveyninden diğerine farklılık gösterebilir. Sonuçta ne kadar çok anne baba varsa, o kadar çok çocuk yetiştirme biçimi vardır (Kulaksızoğlu, 2007:118). Bu nedenle aile içi ilişkiler ve anne baba tutumlarının etkisi bireyin yaşamında ilk, en yakın ve en uzun süreli sosyal iletişim olması nedeniyle öne çıkmaktadır.

Her anne-baba bilerek ya da bilmeyerek, çocuklarına karşı değişik tutum alabilmektedir. Örneğin, ailede kimi çocuklar daha çok sevilirken, kimilerine baskı yapılmakta, kimileri de istenmedik çocuk olarak kabul edilmektedir ya da daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar, çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına neden olmaktadır (Yavuzer, 2001).

Anne babaların çocuklarına karşı davranışlarını sınıflandırmanın birçok yolu vardır. Baumrind (1978)'e göre, anne babanın ergene yönelik tutumunun iki ögesi kritiktir: anne-baba duyarlılığı ve anne-baba talepkarlığıdır. Anne-baba duyarlılığı, anne babanın çocuğun gereksinmelerine kabul edici destekleyici bir biçimde karşılık verme derecesidir. Anne-baba talepkarlığı ise, anne babanın çocuktan olgun ve sorumlu davranışlar bekleme derecesidir. Anne-babalar her iki özellik açısından farklılık gösterirler. Bazıları sıcak ve kabul edici iken, diğerleri umursamaz ve reddedicidir; bazıları çocuklarından çok şey talep ederken, diğerleri çocuklarına serbestlik tanıyarak az şey isterler. Aynı zamanda bu iki boyutun farklı bileşimleri de görülebilir (Akt. Steinberg, 2007: 158).

Anne baba tutumlarının en belirgin iki özelliği, “duygusal ilişki boyutu” ile “denetim boyutu” dur. Duygusal ilişki boyutu incelendiğinde bu boyutun çocuğu merkez alan kabul edici tutumdan, reddedici tutuma kadar uzanan bir yelpaze içinde

farklılaştığı görülür. Aynı şekilde denetim boyutu da, kısıtlayıcı tutumdan hoşgörülü tutuma kadar geniş bir alanı kapsar. Çocuk sıcak bir etkileşim, sevgi ve ilgi ortamında, anne babanın onayını alma ve onların standartlarına uymak için çaba sarf eder. Onların sevgisini kaybetmekten korkar. Böyle bir ortamda anne-babanın çocuğa sık sık akıl yolunu göstererek açıklamada bulunması onun toplumsal kuralları içselleştirmesine ve hangi davranışın uygun olup, olmadığını fark etmesine yardımcı olur. Bunun için de sert disiplin kurallarına başvurmaya gerek yoktur (Yavuzer, 2003).

Anne babaların çocuklarına karşı tutumlarını etkileyen ve farklı olmasını sağlayan faktörleri Sargın (2001) şöyle sıralamaktadır:

1- Anne ve babanın zihinde nasıl bir çocuk istedikleri konusunda, daha doğumdan önce hayali bir çocuk kavramı vardır. Dünyaya gelen çocuk, anne babanın beklentilerine uygun olmadığı takdirde oluşan kırıklıklar, anne babada reddetme tavrı geliştirir.

2- Toplumun kültürel değerleri, çocukları yetiştirme tutumlarını etkiler.

3- Çocukların sayısı, cinsiyet ve kişilik özellikleri ana-babaların tutumlarını etkiler.

4- Anne babanın kendi çocukluk yıllarında baskılı veya aşırı gevşek bir eğitim içinde büyümeleri; kendi içlerinde barışık, dengeli ve huzurlu olup olmamaları ana babaların tutumlarını etkiler.

5- Ailenin sosyo-ekonomik koşulları da anne babanın tutumunu etkileyen faktörler arasında sayılabilir.

Bunların dışında anne-baba tutumlarını etkileyen bir faktör olarak, üstlendikleri ebeveyn rolünden haz duyan ve görevlerini gereğince yaptıklarına inanan anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları ile; çocuklarını nasıl yetiştireceklerini bilemeyen, güvensiz ve kendilerini yetersiz hisseden anne babaların tutumlarının farklı olmasıdır, diyebiliriz. Yine aile içinde eşler arasındaki ilişki, çocuklara karşı gösterilen tutumları etkileyen bir başka faktördür (Yavuzer, 1993; 132).

Anne-baba tutumları farklı olmakla birlikte her zaman sağlıklı olmayabilir. Bu durumda olumsuz aile tutumları ortaya çıkar. Çocuğun anne babadan aldığı iki şey vardır. Bunlar sevgi ve eğitimidir. Sevgi kabullenme, koruma, kollama ve sevecenlik gibi duygulardır. Eğitim ise, öğretilen her şeyi, kuralları, verilen bilgi ve becerileri, değer yargılarını, inançları, yasakları, görgü kurallarını ve insanın sosyalleşmesi için gerekli olan tüm toplumsal değerleri kapsar. Bu ikisinin de çocuğa belli ölçülerde verilmesi gerekir. İşte anne babanın çocuklarına karşı sağlıklı tutumu, sevginin aşırı veya yetersiz olması, eğitimin gevşek ya da sıkı olmasından kaynaklanır. Yine aile içinde anne-baba arasındaki tutarsızlık, aile içindeki kardeşlere gösterilen farklı tutumlar ve aile içi kutuplaşmalar da olumsuz aile tutumlarına neden olmaktadır (Çiftçioğlu, 2007: 66).

Çocuğa karşı gösterilen farklı yetiştirme biçimleri yanında, bu yetiştirme biçimlerinin ortak ve ağır basan taraflarını ele alarak onları gruplandırabiliriz. Yapacağımız bu gruplama genel hatları ile tutum biçimlerini sınıflandırmaktadır ve bu tür ayrımlar görecelidir, yani kişilere göre farklılık gösterebilmektedir. Başka farklı isimlendirme biçimleri olmakla birlikte anne-babanın çocuğuna karşı olan tutumları; eşitlikçi ve demokratik, aşırı koruyucu ve müdahaleci, aşırı otoriter ve baskıcı anne-baba tutumları olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (Kulaksızoğlu, 2007).

Bu sınıflandırmanın yanında yine buna benzer en yaygın olan otoriter, demokratik ve ilgisiz diye üç tür aile tutumundan ve yetkeci, izin verici ve demokratik aile tutumları olarak başka sınıflamadan da bahsedilebilir. Çağdaş (2007) ise, anne-baba tutumlarını şöyle sıralamaktadır:

1- İtici tutuma sahip aileler: aynı zamanda reddedici tutuma sahip aileler de denilebilir. İtici tutum anne babanın çocuğu çeşitli nedenlerden dolayı istememesi ona karşı düşmanca duygular beslemesi olarak tanımlanır. Anne babaların çocuklarına karşı itici davranışları genellikle açık düşmanlık ve ilgisizlik, yetkincilik ve ödünleyici aşırı koruma şeklinde görülebilir (Çağdaş, 2007).

Anne-babaların çocuğa karşı itici tutumları açıkça olabileceği gibi üstü kapalı biçimde de olabilir. Açık iticiliğin başlıca belirtileri, çocuğa karşı hırçın davranma, azar, sevgiyi esirgeme, ilgisizlik, çocuğu terk etme ya da başka bir yere gönderme

tehditleri, çocuğa lakaplar takma ve kötü isimlerle çağırmasıdır. Çocuk ihmal edilir ve hor görülür. Disiplin cezası amacıyla çocuk acımasızca dövülebilir, saatlerce bir yere kapatılabilir, aç bırakılabilir ve temel ihtiyaçları karşılanmayabilir (Gençtan, 1994).

Ailede bir veya birkaç üyenin soğuk ve itici davranışı bir çocuk üzerinde toplanabilir. Kız ya da erkek olabilen bu çocuk kimi ailelerde çeşitli nedenlerle özel role itilir. Bu çocuk haklı haksız kardeşlerin ve anne-babanın üstüne fazlaca gidildiği çocuktur. İyi nitelikleri görülmez, hep olumsuz yanları göze batar, işlemediği suçun hesabı ondan sorulur. Ona karşı ön yargı ile davranılır. İşin ilginç yanı anne babanın ya da tüm ailenin yüklendiği bu çocuk hep en yaramaz, en başarısız, en sevimsiz kardeş değildir (Yörükoğlu, 1998).

Anne-babalarının sevgi, ilgi ve şefkatinden yoksun olan bu çocuklarda olumlu bir benlik saygısı ve öz güven duygusu gelişmez. Anne babaları tarafından hep olumsuz davranışlar üzerinde odaklaşılın çocuklara değersiz, yetersiz ve kötü olduğu mesajı verilmiş olur. Bu tür mesajları alan çocuklar, anne babaları tarafından sevilmediği, kabul edilmediği ve değersiz oldukları duygusuna kapılabilirler. Çevresindeki kişilere güvenleri kalmaz, başkalarını sevmekte güçlük çekerler. Kendilerine yardım etmek isteyenlere kuşkuyla yaklaşır. İtilen çocukların bazıları kendilerini savunacak gücü bulamaz ve sıklıkla ağlarlar; bazıları da kendilerinden küçüklere düşmanca davranışlar gösterirler. Bu yüzden başkaları ile olumlu ilişkiler kuramadıkları gibi, sosyal uyumları da oldukça zayıftır (Çağdaş, 2007).

2-Yetkinci tutuma sahip aileler: Bu anne babalar, çocuktan başarılı olması için aşırı bir beklenti içindedirler ve çocuğu sık sık başka çocuklarla kıyaslarlar. Çocuktan beklentileri genellikle ne yaşına ne de gelişim düzeyi ve yeteneklerine uygun değildir (Çağdaş, 2007). Yetkinci anneler kendi yaşantılarında da yetkinci bir eğilim gösterirler. Her seçimde her işte mükemmeli arar ve çocuğa da aynı davranışları gösterirler, çocukla ilgili her şey temizlik, yemek, okul, birlikte oynayacağı arkadaşı bile sorun edebilirler (Tanaltay, 1990).

Gençtan'a (1989) göre, anne babayı yetkinci tutuma yönelten temel etken, çocuğun ayrı bir varlık olarak kabul edilememesi ve bunun yarattığı suçluluk duygusudur. Çocuğu kusurlu ve yetersiz bulan, duygularında ne kadar haklı olduğunu kanıtlamaya çalışan anne-baba, çocuğu kusursuz ve yeterli bir duruma

getirerek onu benimsemeye çalışırlar ve çocuklarını kusursuz hale getirmek ya da daha başarılı olmalarını sağlamak için baskı uygularlar.

Yetkinci tutum, çocuğu ya aşırı hırslı ve atak ya da başarısız, çekingen, öz güvensiz ve yaşam sevincinden yoksun hale getirebilir (Tanaltay, 1990). Başka bir deyişle, bu tutum, çocukta iki ayrı uçta yer alan davranışlar yaratabilir. Anne-babaların, çocuğun yeteneğini aşan bir beklenti içinde olmaları çocuğun itaatsiz, isyankar olmasına da neden olabilir (Furutan, 1985). Bu özellikleri taşıyan çocuklar grup üyelerince kabul edilmekte ve başkaları ile olumlu sosyal ilişkiler kurmakta zorlanabilirler.

3-Aşırı Koruyucu tutuma sahip aileler: Anne-babaların aşırı derecede koruyucu tutumu, çocuğu gereğinden fazla kontrol etmesi ve özen göstermesi anlamına gelir (Yavuzer, 2007). Bu aile tipinde, doğduğu andan itibaren çocuk ailenin merkezindedir. Anne-baba, hatta geniş aile üyeleri çocuğun isteklerini yerine getirmek üzere bir düzen kurarlar. Çocuğun her dileği yerine getirilir ve her ihtiyacı karşılanır. Böylece çocuğun becerilerini geliştirmesine izin verilmez. Tek başına yemek yemek, giyinmek gibi basit gereksinimleri bile başkaları tarafından karşılandığı için çocuk öğrenemez (Semerci, 2007).

Yine bu tutuma sahip anneler, çocuklarının kendilerinden ayrı bir birey olduğunu ve bağımsızlıklarını kazanmaları gerektiğini algılayamazlar. Bu nedenle çocuğun bağımlılığını destekler ve uzatırlar. Çocuğun her davranışını kontrol ederler ve ona sürekli yardım etmeye çalışırlar, başına bir şey gelir kaygısıyla onu hiç yalnız bırakmazlar. Bu durum, çocukta güvensizlik duygusuna neden olduğu için çocuk, anneden ayrı kalmak istemez ve güvenceyi annesine bağımlı kalmakta bulur (Gürün, 1984; Sargın, 2001). Başka bir deyişle, aşırı koruyucu tutum çocukta hem güvensizlik hem de kendi başına karar veremeyen ve kendi başına bir şey yapamayan birey olmasına neden olabilir.

Aşırı koruma, ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuğu olmamış, birçok düşük yapmış ve hastalık nedeni ile başka çocuk yapma imkanı olmayan tek çocuklu annelerde, eşinden beklediği ilgiyi, mutluluğu bulamayan ve ruhsal dengesi bozuk annelerde daha çok görülür. Bunun dışında, genel olarak anne-babanın yaşlılık

döneminde dünyaya gelen çocuklar, en küçük çocuklar, bir evin tek kızı ya da tek oğlu olan çocuklar daha çok korunurlar (Çağdaş, 2007; Gençtan, 1989; Ekşi, 1982).

Anne-babanın aşırı koruyucu yaklaşımı, çocuğun kendi kendini kontrol edebilen bir birey olmasını ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesini engeller. Çocuk gruba girmekte zorlanır. Kendisini gruba kabul ettirmek için zaman zaman toplum dışı isyankar davranışlarda bulunabilir. Çocuğa gösterilen aşırı ilgi ve düşkünlük çocuğun yaşam savaşıından kaçmasına, onu koruyan kişiler olmadığı zaman kendisini açıkta kalmış ve yalnız hissetmesine neden olur (Yavuzer, 2001; Yavuzer, 1993).

Aşırı korunan çocuklar annelerine fazlaca bağımlı oldukları için her şeyi annelerinden beklerler. Kendi başlarına karar vermekten aciz, sormadan bir şey yapmayan, girişim yeteneğinden yoksun olurlar. İsteklerini ağlayarak belirtir, mızımlık edip, inatçı tutum geliştirmeye başlarlar. Bu çocuklar, kendi kendilerini korumayı öğrenemedikleri için savunmasız, çabuk uyum gösteren, utangaç, çekingen bir kimlik geliştirmeye yönelirler. Bazıları ise, tam tersi aşırı otoriter, etrafındaki kişileri kullanan, sorumsuz, şımarık bir kişilik geliştirebilirler (Navaro, 1989).

Semerci (2007)' ye göre bu ailelerde büyüyen çocuklar, aynı tutumu arkadaşlarından, okuldan ve diğer kurumlardan da beklerler. Bulamadıkları zaman hayal kırıklığı ve yıkımı fazla olur. Sonuç olarak bağımlı, kendi başına yetersiz, mutsuz çocuklar haline gelirler. Ergenlik döneminde ise evde istekleri daha da artar. Çocuk ergenlik çağını geçse de ona kendi kararlarını vermesi için yeterli zemin hazırlanmaz. Ergenin artan arzularına rağmen onun adına bazı kararlar alınır ve anne-babanın buna hakkı olduğu savunulur (Kulaksızoğlu, 2007). Bu nedenle dışarıda arkadaş bulmakta zorlanan, güvensiz ergenler olurlar. Aile dışında yaşam kurmakta, tek başına yaşamakta ve başarı sağlamakta zorluk çekerler.

4-Baskıcı ve Otoriter tutuma sahip aileler: Otoriter anne-baba tutumu, çocukla tartışmadan, anlaşmadan isteklerini dikkate almadan, anne-baba tarafından belirtilen kural ve emirleri içeren; çocuğun hemen her davranışını yasaklayan katı, sert ve serbestlik tanımayan disiplin uygulamasıdır (Ekşi, 1990; Sargın, 2001). Kısaca bu tutum, anne ve babanın çocuğu sürekli denetim altında tuttuğu, her hareketini denetlediği ve eleştirdiği katı bir tutumdur.

Baskıcı ve otoriter anne-baba tutumunda korku kültürü hakimdir ve bu aileler, çocuklarına soğuk, asık suratlı ve kesin tavırla yaklaşırlar. Çocuğa karşı sevgilerini de ancak çocuk kendilerinin istediği gibi davrandığı zaman gösterirler. Bu nedenle çocukla iletişimleri oldukça yetersiz ve serttir (Çağdaş, 2007). Çocuğu, koydukları çok sayıda kurallara uyması için zorlarlar ve ailenin doğru bulduğu her şeyi tartışmasız kabul etmesini ya da emirlerini yerine getirip itaat etmesini beklerler. Buna karşın çocuğun isteklerini ve beklentilerini dikkate almazlar. Çocuğa ilişkin giyimden, arkadaş seçimine kadar her şeye karar verirler. Çocukların her şeyiyle fazlasıyla ilgilenir ve karşılığında istedikleri gibi davranmalarını, hep başarılı, disiplinli olgun olmalarını isterler. İstedikleri olmayınca da aşağılama, suçlama, ayıplama, utandırma gibi duygusal cezaları veya eleştiri ve sevgiden mahrum bırakma yolunu seçerler. Hatta eğitim de bile sık sık cezaya yer verirler ve çocuğun en ufak yaramazlığını bile ceza ile sonuçlandırır, daha da ileri gidip bazı anne-babalar dayak gibi fiziksel cezalara başvururlar (Semerci, 2007). Sonuçta otoriter anne-babalar hem çocuğun kendisini ifade etmesine olanak vermez, hem de çocuk üzerinde aşırı baskı ve disiplin uygularlar.

Otoriter tutumda sık uygulanan ceza, çocukta vicdan gelişimini olumsuz yönde etkiler ve suçluluk duygusu yaratır ya da kendine güven duygusunun gelişmesini engeller. Bu durum çocuğun çekingen, pasif bir kişilik geliştirmesine neden olur (Köknel, 1983; Çağdaş, 2007). Çocuk ve ergenin fiziksel olarak cezalandırılması ve öfke duygularının bastırılması, çocuğun saldırganlığı gözlemleyerek öğrenmesine yol açarak onda pasif saldırganlık, kızgınlık yaratır. Çocuk ve ergen saldırganlık duygularını kendisinden daha zayıf gördüğü kişilere yöneltebilir (Kulaksızoğlu, 2007).

Yine Semerci (2007)'ye göre, bu tür ailelerde yetişen çocuklar kendilerine güvensiz olduğu için; davranışlarına, ailesinin alacağı tutumdan emin değildirler. Özgüven eksikliği ve sürekli hırpalanma çocukluk döneminde ruhsal ve davranışsal sorunlara neden olur. Başkalarıyla ilişkilerinde kırılmalı, kullanılmaya açık ya da saldırgan olurlar. Asıl sorun ergenlik döneminde ortaya çıkar. Sevgi eksikliği ve baskıya başkaldırı evde, okulda ve sosyal çevresinde belirginleşir.

Sonuç olarak bu şekilde yetiştirilen çocuklar daha kolay boyun eğen, korkak, kendinden istenileni fazlasıyla yerine getiren, otoritenin baskısı kalktığında isyankar davranan ve kural tanımayan bir kişilik geliştirebilirler (Kulaksızoğlu, 2007). Baskıcı tutumda çocuğun bağımsız davranışlarının engellenmesi, onun başkalarına bağımlı hissetmesine ve dıştan denetimli olmasına neden olabilir. Bu durum, çocuğun arkadaş grubuna kabul edilmesini ve başkaları ile olumlu sosyal ilişki kurmasını, hatta çevreye uyum sağlamasını zorlaştırabilir. Çocuğun ailesine karşı geliştirdiği olumsuz duygular ise, aralarında sağlıklı bir iletişimin kurulmasını engelleyebilir.

5- Demokratik ve eşitlikçi tutuma sahip aileler: Anne-baba tutumları içinde en sağlıklı ve en başarılı olan tutumdur diyebiliriz. Çünkü bu tutum çocuğa karşı hoşgörülü, güven verici ve destekleyici bir yaklaşım olup, bunların yanında onu dinleyen, başarıları ile övünen ve başarısızlıkları konuşarak çözmeye çalışan anne-babalardan oluşur (Çağdaş, 2007). Yani bu aileler çocuklarının davranışlarını daha akılcı şekilde yönlendirir ve çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul ederek değer verir, bağımsız kişilik geliştirmesine zemin hazırlarlar.

Çocuğa demokratik tutumla yaklaşan anne-babalar, ev içindeki kuralları çocuğa açıkça belirtirler. Çocuğun tepkilerini ve duygularını ifade etmesine fırsat verirler. Evde hangi davranışın kabul edileceği ya da onaylanacağı, bunun yanında hangi davranışın ödül veya cezayla sonuçlanacağı bellidir. Bu sınırlılıklar içinde çocuğa söz hakkı verilir ve bazı konuların tartışılmasına imkan sağlanır, bu arada çocuklar kendileri ile ilgili kararlar alması için yönlendirilirler. Çocukla sözel iletişime önem verilir ve aileler çocuğa koşulsuz sevgi ile yaklaşır. Bu sevgi gerçekten karşılıksızdır ve çocuk böyle bir ailede, anne-babanın sevgi ve desteğinden yoksun kalmayacağını bilir. Yani sevgi bir yaptırım aracı olarak kullanılmaz (Fişek ve Sükan, 1983; Yavuzer, 1996; Kulaksızoğlu, 2007).

Demokratik ailede üyeler birbirine saygı göstermektedir. Çocuklara anne babanın bir uzantısı olarak değil, evde yaşayan ve anne baba ile eşit haklara sahip bireyler olarak bakılmaktadır. Çocuğa güven duyulmakta ve çocuk desteklenmektedir. Çocuğun yeni şeyler denemesine ve yaratıcılığının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kararlar tüm aile üyelerinin katılımıyla alınmaktadır (Tuzcuoğlu, 2003).

Yine bu aileler disiplin sağlarken çocukların davranışlarını iyi değerlendirebilmekte, önemsiz hataları görmezden gelirken, sorunu fark edip çözümleyebilmektedirler. Aynı zamanda cezayı, davranış değiştirmeye yönelik ve uygun kullanabilmekte, olumlu davranışları pekiştirmeyi başarabilmektedir. Ailenin, tutumunda gösterdiği kararlılık ve devamlılık bu süreçte önemlidir (Semerci, 2007).

Demokratik ailelerde anne-babalar, yetkileri ellerinde tutarken ve uyulacak kuralları koyarken, çocuklara ve ergenlere de farklı olma, kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenme ve daha fazla karar verme olanakları verilir. Disiplin katı cezadan çok akıl yürütmeyi ve açıklamayı içerir (Gander ve Gardiner, 2005). Aynı zamanda bu tutuma sahip eşler de kendi aralarında birbirine değer veren, sevgi ve saygı gösteren davranışları sergilerler. Anne-babalar çocuklarına karşı da ortak tutum içerisindedirler ve çocuğu disipline etmek amacıyla ona sevgilerini esirgeme gibi davranışlar göstermezler.

Uzmanlar, demokratik aile ortamında ilgi ve şefkat görerek büyüyen çocukların topluma kabul edilme, çevre ile iyi ilişkiler kurma eğilimlerinin yüksek olduğunu, girişken, bağımsız, gerçekçi, güvenli, kendi kendilerini denetleyebilen, sosyal ve arkadaş canlısı olduklarını belirtmektedirler (Ülgen ve Fidan, 1997; Whirter ve Acar, 1984). Yine, Yörükoğlu (1998)'na göre, bu ortamda yetişen çocuk kendine ve çevresine saygılı, sınırlarını bilen, aktif, etkin, yaratıcı ilişkiler kurabilen, kendine karşı fikirlere saygı duyan, inandıklarını da sonuna kadar savunabilen, fikirlerini serbestçe söyleyebilen, atılgan, kişilik ve davranışları açısından dengeli, sorumluluk duyguları gelişmiş, kurallara ve otoriteye karşı körü körüne bağlı olmayan, hoşgörülü, açık fikirli, anlaşılır ve uyumlu bir birey olarak yetişir.

6- Tutarsız tutuma sahip aileler: Anne-babanın tutumu aşırı hoşgörü ile sert cezalandırma arasında gidip gelmektedir. Evde disiplin yok değildir, ancak nerede ne zaman uygulanacağı belirsizdir. Çocuk hangi davranışın nerede, ne zaman istenmediğini önceden kestiremez. Tutumunu anne-babanın keyifli ya da öfkeli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Tutarsızlık ve dengesizlik, tek tek annenin ya da babanın bir gününün bir gününe uymaması biçiminde olabileceği gibi, anne babanın birbirine çok aykırı ceza ve eğitim anlayışlarının çatışmasından da doğabilir (Yörükoğlu, 1998; Yavuzer, 2001). Başka bir deyişle, anne babanın eğitim

konusundaki görüş ayrılıkları ve çocuğa karşı gösterilen değişken davranışları, tutarsız tutumun ortaya çıkmasına neden olur.

Hiçbir eğitim sisteminde salt tutarlılığın sağlanması mümkün değildir. Ancak bir ailede, bir gün görmemezlikten gelinen yaramazlığa ertesi gün ağır bir ceza veriliyorsa, annenin yaptığını baba bozuyorsa ya da babanın vermiş olduğu cezayı anne kaldırmaya çalışıyorsa, tutarsızlık var demektir (Yörükoğlu, 1998).

Tutarsız ailede çocuk hangi davranışın kabul görüp, hoşgörüle karşılanacağını, hangisinin cezalandırılacağını öğrenemez. Çünkü bu durum anne ya da babasının o andaki ruh haline bağlıdır. Tutarsızlık çocukta ilk zamanlar iç çatışmalara, huzursuzluklara neden olur. Bu problemlerin yanında, çocuk davranışlarını anne-babasının ruh haline göre ayarlarken, bu durum çocukta dengesiz, tutarsız bir kişilik yapısının oluşmasına neden olur (Ülgen ve Fidan, 1997). Aynı zamanda ailelerin çocuklarına karşı gösterdiği tutarsız tutumlarından birinin de kız-erkek çocuk ayrımı olduğu söylenebilir. Erkek çocuklar el üstünde tutulurken, kız çocukları aynı ilgi ve davranışları görmezler. Bazen de tam tersi olabilmektedir. Bu tutarsızlık da çocukları benlik gelişimi açısından olumsuz etkiler.

Sürekli tutarsız davranış ve tutumlarla karşı karşıya kalan çocuk şaşırır; korkular, kuruntular, ilgiyi üstüne çekecek sorunlar yaratır. Hor gören, cezalandıran ya da hem sevip hem de soğuk davranan anne ve babaların çocukları bağımlı bir kişilik yapısına sahip olmaktadır (Sargın, 2001). Son olarak, özellikle anne-babalar çocuklarına istedikleri davranışın neden yapmasını istediklerini ve verdikleri cezanın gerekçelerini açıklamaları, çocuğun toplumun kurallarını öğrenmelerini sağlamaktadır. Böylece toplumun kurallarını öğrenen çocuk, topluma uygun davranışlar geliştirerek, sosyal çevreye kolaylıkla uyum sağlayabilecektir.

7- İlgisiz Aileler: Anne-baba çocuğa karşı tamamen ilgisizdir. Bu ilgisizlik hem destek, hem disiplin alanlarında görülür. Aile, çocuk sorun çıkarmadıkça onunla ilgilenmez, sevgi göstermez, ilişki kurmaya çalışmaz ve onu yalnız bırakır. Aynı zamanda denetlemeye de çalışmaz. Çocuğa ilişkin şikayet gelirse aşırı tepki gösterir, yoksa çocuğun olumsuz davranışlarıyla ilgilenmez. Böylece çocuğa ergenlik döneminde isteklerini umursamama izni verir. Özellikle sosyo-ekonomik ve kültürel

düzeyleri düşük, kalabalık ailelerde sık rastlanan bu tutum, ailenin sorumluluk almaması ile de ilişkilidir (Semerci, 2007).

Sonuç olarak; bütün bu tutumlar göz önüne alınarak, çocuğa yeterince ilgi ve sevgi göstermeyen, istediği gibi davranması için baskı uygulayan otoriter tutum yerine, belli sınırlılıklar içinde özgürce davranmasına imkan sağlayan, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını gerçekçi bir biçimde karşılayan, sorunlarına çözüm yolları bulması için güven ve destek sağlayan, amaçlarına ulaşmasında ona yardımcı olan, başarılı olması için onu cesaretlendiren ve baskı uygulamayan, aşırı koruyuculuktan uzak, ona sevgi ve şefkat gösteren, tutarlı bir disiplin uygulayan, demokratik bir tutumla çocuğa yaklaşılmasının gerektiği söylenebilir. Çünkü çocuk kişiliğini ancak bu şartlarda güçlendirebilir ve topluma güvenli bir üye olarak katılabilir. Aynı zamanda olumlu toplumsallaşma süreci yaşayabilir.

3. ERGEN-EBEVEYN İLİŞKİLERİNE KURAMSAL BAKIŞ

Çocuk ergenlik döneminde ikinci defa dünyaya gelir. Ne var ki, ilk doğuşunda ana kucağına verilen çocuk, ikincisinde toplumun kucağına doğar. İlk doğumda bebeğin başında birleşen aile ile çevre bu ikinci doğumda kaçınılmaz şekilde karşı karşıya gelecektir (Apuhan, 2006). Çünkü kimlik arayışı ve bağımsızlık kazanma sürecinde, aile her şeyden önce ergenin kurtulmak istediği şeyi, çocukluğunu temsil etmektedir. Ergenin karşılaşacağı ilk sınırlamalar da ailesinden geleceği için bu çelişki çatışma alanının da nedenidir.

Ergenlik çağına gelen genç, yaşadığı toplumda kendi görev ve statüsü hakkında açık seçik bir fikre sahip değildir ve bu statü belirsizliği, ergeni mutsuz kılar. Ergenin davranışlarına rehberlik edecek değerleri kazanması ve sosyal yönden sorumluluklarını öğrenmesi konusunda yardıma gereksinimi vardır. Bu gereksinimi karşılayan ve ergenin yaşamında etkili olan toplumsal kurum ailedir (Yavuzer, 1993). Bu anlamda aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturur. Anne-baba-çocuk ilişkisi, temelde anne ve babanın tutumlarına bağlıdır. Çocuklar arasında uyum bozukluğuna yol açan birçok vakaya, yeterli ve uygun olmayan ilk anne-baba-çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır (Yavuzer, 2007:133).

Yörükoğlu'na (1993) göre ergenlik çağında anne baba ve ergenin ilişkisini belirleyen çeşitli etkenler vardır. Bunların en önemlisi ergenlik öncesinde ergene karşı anne babanın tutumu, anne baba kişilikleri, anne babanın anlaşma ve uyumudur.

Yine ergenin ailesi ile ilişkisini etkileyen bir etmen de anne-babanın birbirleriyle kurduğu ilişki biçimi, mutlu veya mutsuz oluşlarıdır. Anne baba arasında iletişimin yokluğu, aile kararlarında annenin etkili olmaması ergen üzerinde olumsuz etki bırakırken, aralarında iletişimi iyi olan, birbirlerini ve çocuklarını seven anne baba, ergene kendini değerli bulma ve kendine güven duygularını verebilirler. Anne-baba arasındaki ilişkinin olumsuz olması anne-baba-çocuk ilişkisini de olumsuz bir biçimde etkileyecektir (Ekşi, 1990). Bunların yanında kadın ve erkeğin, birlikte oluşturdukları evliliğe veya aileye nasıl baktıkları, ona hangi değer, anlam ya da anlamları yükledikleri, evlilikte aile ilişkilerini etkilemektedir. Kişi evliliğe aynı anda birden fazla anlam yükleyebilir. Bu anlamların temelinde sevgi ve yaşamı paylaşma olunca, sağlıklı ilişkiler de var olacaktır (Önder, 2004). Başka bir deyişle, ergenin kendi kendini yöneten, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek mutlu bir birey olması, yetiştiği ortamın koşullarına bağlıdır. Bu nedenle anne ve babalarının aile içindeki tutum ve davranışları büyük önem taşımaktadır (Cirhinlioğlu, 2001).

Ergenlik dönemi aile ilişkilerinde değişiklik yaşanan ve yeniden yapılanan bir dönemdir. Aile ve arkadaş çevresi ergenin temel sosyal destek çevresi olarak ele alınacak olursa bu ilişkilerde cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeye bağlı farklılıklar olduğu bilinmektedir. Yapılan çalışmalar sağlıklı ergenlerin bu dönemde aileleriyle ilişkilerinde çok önemli kopukluklar yaşamadıklarını ancak aileyle ilişkilerini sürdürürken kendi bireyselliklerini de ortaya koyma çabası içinde olduklarını göstermiştir ki, bu da ilişki tarzlarındaki değişikliklerle mümkün olabilmektedir (Çuhadaroğlu, 2005).

Bireyin özgürlük arayışı ergenlik döneminde adeta zirveye çıkar ve özgürlük arayışı genelde otorite kavramının sert duvarlarına çarpar. Ergenin karşısına çıkan otorite unsuru en çok anne-babadır. Anne babanın çocuğunun değişimi konusunda şaşkınlığa düşmesi ergenlik döneminde sık rastlanan bir durumdur. Çünkü çocuğunu kontrol etme içgüdüğü ile hareket eden anne-baba ergeni daha çok sıkıştırır ve

otoritesini artırmaya çalışır. Otorite ile arası iyi olmayan ergende daha isyankar tavırlar dikkat çeker ve bu yüzden ergen ile anne-babası arasında çatışmalar yaşanabilir (Abalı, 2006). Bu arada bebeklik ve çocukluk döneminde belirgin olan ailedeki sorumluluklar bakım, korunma, toplumsallaşma gibi rollerdir. Bu roller ergenlik döneminde önemlerini sürdürse de ergenlerin bakımdan çok desteklenme, korunmadan çok rehberlik, toplumsallaşmadan çok yönlendirmeye gereksinimleri vardır. Dolayısıyla bu durum aile içinde hem roller, hem de ilişkilerde hep birlikte bir dizi değişimi başlatır (Steinberg, 2007: 154).

Bu değişim içinde kalan ergen, kendi değer yargılarına sahip olmak ve kendi kararlarını verebilmek isterken, anne-babanın desteğine de gereksinim duymaktadır. Yani ergen bir taraftan bağımsızlığını ister ve bu nedenle anne-babasıyla çatışmaya girerken, bir taraftan da onların desteğini ve şefkatini arar. Böylece ergende bağımlılık ve bağımsızlık duyguları bir arada görülmekte ve gerilime neden olmaktadır. Bu çift kutupluluk ergenin iç çatışmasını da artıran bir nedendir. Karşıt duygular anne-babada da görülmektedir. Bir yandan ergenin büyümesini isterken, diğer yandan da ona bir çocuk gibi davranmaktadırlar (Yalçınkaya, 2001; Uluğtekin, 1986: 35; Yavuzer, 1993). Otoriteden ve çocuk yerine konulmaktan rahatsız olan ergenin, birçok davranışı yalnızca çocuk olmadığını anlatabilmeye yöneliktir.

Bu nedenle anne-babaların en sık yakındıkları konulardan biri ergenlik döneminde çocuklarıyla konuşamamaktır. Çünkü ergen iletişim kurmaya çok yanaşmaz, aynı zamanda bedensel ve duygusal mahremiyet ister. Beklentileri ve bakış açıları farklılaşan ergen ve aile, karşı tarafın onu anlamadığından şikayetçidir. Ergenler aileleri tarafından yanlış anlaşıldıklarını hisseder, aileleri de kendilerini dışlanmış ve ikinci plana atılmış hissederler ki, aslında her ikisi de doğrudur. Fakat ailenin isyankarlık diye nitelendirdiği davranışlar, doğal gelişimin bir göstergesidir (Semerci, 2007: 49).

İşte ergenlik döneminde genç, ailesi tarafından anlaşılmadığını düşündüğü için bu değişim süreci içerisinde, diğer gençlerle bir arada olma gereksinimini şiddetle duyar. Başka bir deyişle, bu dönemde anne baba etkisi yerini, büyük ölçüde yaşıt gruplarının etkisine bırakmıştır. Sağlıklı gelişim için de bu gereklidir. Gençlerin yaşı arttıkça arkadaşları ile ilişkileri artmakta, karar vermek için daha çok

arkadaşlarına güvenmektedir. Buna rağmen gençler gerek günlük, gerekse sosyal yaşantılarında arkadaşlarını arar ve onların etkisinde kalırlarken; gelecek yaşantıları, gelecek rolleri ile ilgili daha önemli konularda öncelikle anne babalarının görüşlerini önemsedikleri ve etkilendikleri açıkça gözlenmektedir (Ekşi, 1982).

Aslında ergen, anne babasını başlıca yol gösterici ve dayanak olarak görmekte evini de birçok serüvenden sonra dönülen sakin bir liman olarak kabul etmektedirler (Şemin, 1992).

Ergenlik çağının sonunda erişilmek istenilen başlıca gaye, kız veya erkek çocuğun evin kontrolünden ve kuvvetli anne-baba bağıllığından kurtulmasıdır (Cole ve Morgan, 2001). Çünkü ergen ailesiyle ilişkilerinde değişiklikler yaptıkça yetkinlik kazandığını düşünür ve doğrusu da budur. Bir ergenin kendisine yetecek bir yetişkin olması için ailesiyle ilişkisinin değişmesi gerekir (Burt ve Perlis, 2000: 215). Ona ailesiyle ilişkilerinde bazı değişiklikler yapma fırsatı verilmelidir. Sürekli çocuk muamelesi yapılan ergenden yetişkin gibi davranması beklenemez. Ergen kendisine yetişkin gibi davranıldığını ne kadar erken hissederse, o kadar erken yetişkin gibi davranacaktır (Yavuzer, 2001).

Bazen ergen anne-babanın güçlü imajından vazgeçmeyi kabul edemez. Ebeveyn de farkında olmadan güçlü ebeveyn imajını vererek, çocuğun yetersizlik duygularını besler. Birçok ergen, düşüncelerinde bile olsa, ana-babasını küçük görmekten suçluluk ve rahatsızlık duyar. Ergen ve ebeveyn arasındaki kontrolü ele geçirebilme savaşının kaynağı budur (Orvin, 1997: 25). Kulaksızoğlu'na (2007: 87) göre, bu savaşın başka bir sebebi ise; ergenlik döneminde ergenden gelen istek ve yeni arayışların bir anlamda aile sisteminin değişmesine ve ailede güç dengesinin bozulmasına yol açmasıdır. Her zaman olduğu gibi, aile içindeki değişmeye karşı anne-baba eski dengesini ve eski otoritesini korumak için çaba gösterir ve ergenin arzularına direnir.

Bazı araştırmalar ergenlik çağında yaşanan çatışmaları kuşak farklılığına bağlamışlar, bazıları da böyle bir farklılığının var olduğunda bile, bu durumun fazlasıyla abartıldığını bulmuşlardır. Oysa ergenlerin çoğunun anne-babasıyla arasının iyi olduğu ortaya çıkmıştır. Sorunlar, yaş farkından çok toplumdaki

değişimlerden ya da kültür farklılığından kaynaklanabilir (Gander ve Gandiner, 2005:478).

Ekşi (1982)'ye göre yapılan araştırmalarda, 1960'ların isyankar gençleri gerçekten kurulu düzeni eleştirmektedir, fakat bu gençlerin anne babaları ile aralarında hiç de büyük bir yabancılaşma bulunmamıştır. Bu gençler elbette zaman zaman aileleri ile çatışmaktadır. Ancak temel değerler konusunda çok azının anne babası ile aykırı düştüğü bulunmuştur. Araştırmacılar, çatışmalarının çoğunun küçük meselelerde toplandığını şaşkınlıkla izlemişler. Kısaca hep söz konusu edilen yabancılaşma yerine gençlerin anne babalarından giderek farklılaştıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu olan sessiz uzaklaşmadır (Ekşi, 1982). Bu uzaklaşma anne-babalar ile çocukları arasında ciddi derecede bir sevgi, saygı kaybı biçiminde olmaktan öte, sadece fiziksel yakınlığın azalması, mahremiyet alanının artması şeklinde kendini gösterir. Hill (1980) ve arkadaşları ergen ebeveyn çatışmasının temel değerler ve inançlar konusunda önemli farklılıklar sergilemediğini, müzik, dans, giyim gibi yüzeysel tercihlerde bu farkın görüldüğünü vurgulamaktadırlar (Akt. Temel ve Aksoy, 2001).

Ergenlik döneminde genç, kendisi alıngan davranıp hiç eleştiriye gelemeyen, yerli yersiz annesini babasını eleştirmeye başlar. Çocukluğunda hayran olduğu anne babasının beğenileriyle bile alay eder, düşüncelerini eskimiş bulur, inançlarını kuşkuyla karşılar. Sanki onlardan öğrenecek hiçbir şeyi kalmamıştır. Sürekli onlara karşı gelerek, kendisini haklı çıkarır. Bazen de onlardan utanıyormuş gibi davranır. Kısaca kimse onu anlamıyordur. Oysa genç kendisini anlatmakta güçlük çekmektedir. Anne-babaları şaşkırtan, gencin dışarıda sıkılgan davranırken evde bu kadar huysuz, sinirli, tedirgin oluşu ve her şeye tepki göstermesidir. Kendisi gibi evden kopan, bağımsızlık arayan arkadaş kümesine sığınır. Artık onu en iyi anlayan arkadaşlarıdır (Yörükoğlu, 1993:137). Bu durum cinsiyete göre değişebilir. Çuhadaroğlu'na (2005) göre araştırmalarda kızlar erkeklere göre daha fazla arkadaşlardan destek algılamakta, erkekler ise kızlara göre, daha fazla babadan destek algılamaktadır.

Anne-baba cinsiyeti ergen anne-baba çatışmalarında önemli bir etkidir. Genel olarak ergenler annelerinden çok babalarıyla çatışma yaşamaktadırlar.

Ergenler anneleriyle daha iyi geçindiklerinden annenin ergen üzerindeki etkisi daha fazla olmaktadır (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Genellikle erkek ve kız çocukların aile ilişkileri arasındaki fark çok azdır. Zaman zaman bu durumun ayrıcalıkları olsa dahi, erkek ve kız çocukları anne babalarına benzer yakınlık ve çatışma örüntülerine sahiptir. Yapılan araştırmalar ergenin cinsiyetinden çok anne babanın cinsiyetinin aile ilişkileri üzerinde daha etkili olduğunu göstermektedir. Ergenler genelde annelerine daha yakınlık duymakta, onlarla baş başa vakit geçirmek istemekte ve duygusal konuları konuşurken kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Babalar ise ender olarak destek ve rehberlik amacıyla akla gelen, ama daha çok nesnel bilgi almak üzere başvurulan görece uzak otorite figürü olarak algılanır. Buna rağmen ergenler anneleriyle daha sık kavga etmektedirler. Yine de, bu kavgalar bile anne ile ilişkiyi tehdit eder görünmemektedir. Günümüzde ergen-ebeveyn ilişkilerine ait çalışmalarda tutarlılık dikkat çekicidir (Steinberg, 2007).

Kağıtçıbaşı (1990), Türk aile yapısı içinde ana-baba-ergen ilişkilerini değerlendirmiştir. Geleneksel Türk ailesinde bağımsızlık ve bireyselleşme değil, bağlılık ve birliktelik önemlidir. Anne baba ve çocuk arasında karşılıklı bağımlı bir ilişki vardır. Ailede itaate önem verilir, bağımsızlık isteği bir çatışma kaynağıdır. Ailenin bağlılık ve sadakat beklentileri, çocuğun ergenlik dönemine girmesi ile değişmez. Buna rağmen Türkiye’de ergenlik dönemi birçok ergen için ciddi sorunların yaşandığı bir dönem değildir (Özbay ve Ark, 1991).

Yine Ekşi (1982)’nin yaptığı araştırmada gençlerin yarıya yakın bölümü annelerini koruyucu ve sevecen olarak değerlendirirken, babalarını sevecen olarak niteleyenlerin oranı düşüktür. İlginç bir bulgu da erkek öğrencilerin daha çok annelerinin, genç kızların da babalarının daha sert ve baskıcı oluşlarından yakınırılar. Bu bulgulara göre, geleneksel ailede anneler biraz daha koruyucu, buna karşılık babalar biraz daha sert olarak tanıtılmışlardır. Bu sonuçlar gencin ana babasıyla ilişkilerini de ortaya koymaktadır.

Büyüme aşamalarında başarılı olan çocuklar, iyi aile içinde yetişmiş bireylerdir. Aile içinde gerçekleşen başarılı ilişkiler, mutlu, arkadaşça, bunalımdan uzak ve yapıcı bireylerin oluşumunu sağlar. Bunun tersi olarak, uyum bozukluğu

gösteren çocuklar, genellikle başarısız anne-baba-çocuk ilişkisinin ürünüdür. Çocuklukta anne babası tarafından sevgi, sevecenlik ve güven duygusuyla yetiştirilen başarılı bir disiplinin uygulandığı ortamda büyüyen çocuk, mutlu bir ergen adaydır. Daha o dönemde ailesiyle başarılı bir diyalog kurabilen çocuk, zorlu ergenlik döneminde aynı ilişkileri sürdürerek, kişisel sorunlarını çözebilir (Yavuzer, 2007).

Ergenin anne baba ile ilişkileri bu dönemde farklılaşır. Ergen ve ebeveyn ilişkilerine dört ayrı ilişki biçiminde bakmak gerekir. Çünkü anne-kız, anne-oğul, baba-kız, baba-oğul ilişki türlerinin her biri farklı özellikleri gösterir.

Annelerle ilişkiler hem kızlar hem erkekler için daha eşitlikçi, babalarla ilişkiler daha az eşitlikçi ve tartışmalara daha açıktır. Baba oğul ilişkisinde babalar yargılayıcı ve kapalı olarak algılanır, erkek çocuk bu algıya kendisi de babasına karşı yargılayıcı ve kapalı davranarak tepki verir. Anne oğul ilişkileri ise daha açık, dürüst ve her iki tarafın da kendisinin sevildiğini hissettiği ilişkilerdir. Kızların babalarıyla ilişkilerinde babalar, uzak, yakınlık ve kabullenmeden yoksun olarak algılanmaktadır. Anneler ise kızlarının gereksinimlerini hem duygusal hem de maddi olarak karşılamakta ve aynı biçimde karşılık görmektedirler. Baba kız ilişkisi baba oğul ilişkisine göre daha sınırlı ve uzaktır. Bulgular gençlerin babalarını çocukken gördükleri biçimde görmeyi sürdürdüklerini onların onayına gereksinim duyduklarını ve babalarını kendilerinin de bir üyesi olmaya hazırlandıkları topluma ilişkin iş ve kariyer gibi konularda bilgileri olan insanlar olarak düşündüklerini göstermiştir. Babalar da kızları ve oğullarını geleceğin erişkinleri olarak görür ve en çok gelecekteki işlevleriyle ilgilenirler. Babalar gencin günlük uğraşlarıyla pek az ilgilenirler. Bu da gençlerin babaları pek az tanıyabilmesine neden olur. Anneler ise çocuklarıyla sürekli ilişkidedirler. Bu ilgi yalnızca geleceğe odaklı değildir. Anneler, sırdaşlık eder ve empatik bir ilişki kurarlar. Genel olarak anneler ergenin duygusal gereksinimlerini karşılamak açısından daha büyük rol üstlenirler, baba ise entellüktüel gelişimi daha fazla destekleyici rol üstlenir. Bu eğilimin tüm dünyada yaygın bir durum olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Psikoloji Forumu, 2008).

Özetlenecek olursa, anne-baba ve ergen ilişkileri ergenlik döneminde hem ergen açısından hem de ailesi açısından bu döneme uyumlarını etkileyen bir faktördür. Bu yüzden ergenin ailesi ile ilişkileri, dönemiyle ilgili değişimleri

yaşarken ve sağlıklı gelişimi için çok önemlidir. Başta anne-babanın ergene karşı olan tutumu ve ilişkide yaşanan çatışmalarla baş etme şekli son derece önemlidir. Bu dönemde anne-baba ile sıcak ve yakın ilişkiler ergenin bireyselleşmesine ve yaşadığı hızlı değişimlere uyumunu kolaylaştırırken, katı ve soğuk ilişkiler psikolojik uyumunu zorlaştırabilir. Ergen, bağımsızlığını kazanma ve farklı bir birey olma yönünde mücadele verirken, aynı zamanda anne-babası ile yakın ve destekleyici ilişkisini korumalıdır ki, sağlıklı ergenlik geçirebilsin. Çünkü ergen için ailesiyle olan ilişkisi doyurucu ve sürekli bir ilişkidir.

4. ERGEN VE KUŞAKLARARASI ÇATIŞMASI

Kuşaklar veya nesiller arasındaki çatışma, günümüze özgü bir olgu değildir. Eski çağlardan bu yana gençlerle anne-babaları arasında anlaşmazlıklar ve tartışmalar çıkmıştır, halen de bu durum devam etmektedir. Bir kuşak veya bir nesil demek, anne-baba ile çocukları arasındaki yaş farkı demektir. Bu da yaklaşık 20-25 yıllık bir zaman dilimidir.

Kuşaklar çatışması, gerek modern ve gerekse karmaşık tüm toplumlarda görülen genel bir sorundur ve günümüzde yaygın olarak görülen sosyolojik bir olgudur. Sanayileşme sürecinde bir toplum olarak, sorun ülkemizde de görülmektedir. Fakat bu konunun tüm yönlerini aydınlığa kavuşturan gerekli sayıda inceleme ve araştırma yapılmamıştır. 1968 yılında öğrenci hareketlerinin yoğunlaşmasından sonra gençlik sorunları su yüzüne çıkmaya başlamış ve kuşaklar çatışması olgusunun bilincine varılmıştır. Özellikle sanayileşmiş ve kentsel yörelerdeki çekirdek aileler, çatışmaların geniş ölçüde ve sıkça yaşandığı yerler olmuştur. Kuşkusuz ülkemizin kendine özgü sorunları vardır ve diğer ülkelerinkine göre farklılıklar gösterebilir. Araştırmaların sayısı arttıkça bu farklılıklar da daha çok ortaya çıkabilir Tezcan (1981).

Kuşak çatışması konusunda önce çatışma kavramının açıklanması gerekir. Fichter'e göre çatışma, iki ya da daha fazla kişinin veya grubun birbirlerini reddetmelerini ifade eder. Çatışma bireyler arası, kuşaklar arası, meslekler arası, partiler arası hemen her toplumda rastlanan beşeri bir ilişki biçimidir. Belirti biçimleri ise, incitici söz ve hareketler, jestler ve fiziksel saldırı gibi çeşitli olabilir. Böylece çatışma, çeşitli anlaşmazlık biçimlerini içerir. Coser'e göre ise, toplumsal

çatışma ahenk, denge, düzen ya da anlaşma yokluğudur. Hoşnutsuzluk, anlaşmazlık, mücadele ve açık savaş varlığı çatışmanın en belirgin nitelikleridir. Böyle çatışmalar her tür ve ölçüdeki gruplarda cereyan eder (Tezcan,1991: 31).

Yine vurgulayalım ki, kuşaklar arası çatışma yalnız kaçınılmaz değil, sağlıklıdır da. Çünkü çatışma toplumsal yaşamın temelidir. İyi bir toplum çatışmasız değildir. Bilimde, sanatta, yazında ve toplumsal alanda birçok devrim ve yenilik eskiyi yadsımakla başlamış ve gerçekleşmiştir. Bunu da çoğunlukla genç kuşaklar başarmıştır. Kuşkusuz gençlerin yenilik tutkusu ve ilerici görüşleriyle eski kuşakların deneyiminin birleşmesinden, ancak toplum kazanır (Yörükoğlu, 1993). Görülüyor ki, çatışma yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır ve genelde sıkıntı yaratan bir durumdur. Fakat yeniliklerin ve birçok alandaki gelişmelerin de temelidir. Yani olumlu bir tarafı da vardır.

20. yüzyılın baş döndürücü gelişmeleri, kuşaklar arasında sürüp gelen çatışmayı su yüzüne çıkardı. Bilimsel ve teknolojik yenilikler yaşam biçimlerini ve değer yargılarını değiştirdi. Yaygınlaşan eğitim ve iletişim araçları yepyeni uyanış ve bilinçlenme getirdi. Çağdaş toplumlardaki aşırı uzmanlaşma öğretim süresini uzatarak, gençlerin topluma karışmalarını geciktirdi. Uzayan eğitim dönemi de, toplumdaki yerini almak için sabırsızlanan büyük bir tüketici kesim, yani gençlik yarattı. Bu gençlik, uyum yeteneği daha çok, toplumsal değişmelere daha kolay ayak uyduran, ancak topluma katılması geciken bir kesim olmuştur (Yörükoğlu, 1993: 206). Sonuçta gençler bu hızlı teknolojik gelişmeler ve uzayan eğitim dönemlerinde, bu hıza ayak uydurmaya çalışırken, değerlerine sıkıca bağlı ve yeniliklere daha kapalı yaşlı kuşaklarla hep karşı karşıya kalmıştır.

Ergenlik dönemi, ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlarıyla fazla vakit geçirmeye başladığını fark ettikleri ve endişe duymaya başladıkları döneme denk gelmektedir. Ebeveynler çocuklarının kendilerinden uzaklaşarak kopmaya başladıklarını sezdiklerinde, bunu kabullenmeyip onu anlamak yerine yargılamayı ve suçlamayı tercih ederler. Bu da çatışmaları daha da körükler. Çatışmaların bir başka sebebi de ergenlerin yetişkinliğe adım atarken ebeveynlerinin onlara aşıladığı gerçekleri sorgulamaya başlamalarıdır. Ergen kendi doğrularını bulup kendi tercihlerini uygulamak isterken bir yandan da hala ailelerine bağımlı oldukları

gerçeğiyle yaşamak zorundadır. Bu da onları çıkmaza sürükler. Ergen bağımsızlığı için savaş verirken, aynı zamanda bu bağımsızlığın beraberinde getirdiği ve ailesi tarafından ona yüklenen sorumlulukları da yerine getirmek zorunda kalır. Bu durum da ebeveyn ergen çatışmalarının başlıca konusudur (Cole ve Cole, 2001).

Onur'a (1985) göre, anne babalar ergenlik sırasında çocuklarında ortaya çıkan değişimlere genellikle karşı çıkarlar. Onların çocukları hakkında özel bir imgesi vardır ve çocuklarının en iyisi saydıkları bu imgeye uymasını isterler. Oysa çocuk fiziksel ve ruhsal değişimlerle anne babalarının bu soyut kavramından giderek uzaklaşır. Anne babalar bu hızlı değişimleri anlayamaz ve dolayısıyla hoş göremezler. Değişen çocuklarının kendi tarzında giyinmesini, saç biçimini değiştirmesini, sevdiği oyunları bırakıp yeni oyunları sevmesini kabul edemezler. Bununla birlikte yeni dostlar aramasını, yeni duygusal bağlar kurmasını benimseyemezler.

Başka bir ifadeyle, birey çocukluk evresinde ailesine yakın olup alıcı durumdayken, ergenlikte bu tutumun değiştiği, ergenin aileden uzaklaştığı görülür. Düşünce alanında sadece anne babadan gelen etkiler yerine, başkalarının düşüncelerini de içine alan yeni alanlara ilgi duymaktadır. İki kuşağın farklı biçimde sosyalleşmesi, kuşaklar arasında düşünce, inanç ve eylem bakımından farklılık yaratmaktadır. Yine yaş ilerledikçe sosyalleşmenin azalması ya da topluma uyumda belirgin bir azalmanın görülmesi, kuşaklararası boşluğu artıran başka bir nedendir. İşte kuşaklar arasındaki bu farklı duyuş ve düşünüş nedeniyle, anne ve babayla ergen arasında yeterli düzeyde, dostça bir ilişki kurulamamaktadır (Yavuzer, 2007). Dostça ilişki kuramama ve olayları farklı açılardan görme, buna bağlı olarak farklı tepkilerin olması, ergenle ailesi arasında mesafe yaratmaktadır.

Gençlerde çağın gerektirdiği dinamiklik, yeni heyecan ve zevkler arama, yaşlı kuşakların otoritelerine direnç, onları yıkma gibi duygular bulunmaktadır. Böylece bu dinamizm ile gençler yeni müzik ve dans çeşitleri, konuşma dilleri bulmakta bu da yaşlılar ile aralarındaki engelleri daha da artırmaktadırlar. Yaşlı nesiller bunları tasvip etmediği için onlara tepki ile bakmakta, bu ise genç nesilleri daha da kışkırtmaktadır. Bu yüzden aralarındaki uzaklıklar, engeller daha da genişlemektedir (Özkalp, 1986:105).

Kuşaklar arası çatışma denilen bu durumda, genç ve erişkin kuşak kendi değer, inanç ve tutumlarına sınıksız sarılıp, aralarında ilişki kurmak, iletişim ve etkileşim yapmak olanağı bulamazlar (Yavuzer, 1990: 91). Biçimsel olarak kuşak çatışması yaratan durumlar; eve dönüş ve yemek saati, çalışma, eğlenme gezme zamanı, giyinme ve süslenme biçimi, sözlü ve sözsüz iletişim biçimi, müzik dinlerken ya da iş yaparken gürültü çıkarmak, arkadaş seçimi ve arkadaş ilişkisi, kız-erkek arkadaşlığı, büyüklere karşı saygı, ekonomik olanaklar, para sorunu gibi durumlardır Aynı zamanda ergenin anne babası tarafından eleştirilmesi, baskı yapılması, üstüne fazla düşülmesi, evde azarlanması, her şeyinin öğrenmeye çalışılması, bir konunun çok uzatılması ve fazla nasihat edilmesi, sağlık durumlarıyla çok ilgilenilmesi ve anne babanın onu anlamaması da çatışma yaratan durumlardır (Yavuzer, 1990: 91; Kulaksızoğlu, 1985).

Ergen-aile çatışmalarındaki en temel sebep, ergenin ve ailenin hayatı algılama biçimlerindeki çelişkidir. Genç, kendi değer ve tutumlarını oluşturabilmek için toplumun değerlerini irdelediği ve anne baba değerlerini kısmen reddettiği bir evreden geçer. Anne babalar ise dünyada sürekliliklerini sağlayan işaretler bırakabilme isteğiyle ekonomik ve duygusal bir kararlılık sağlayarak toplumun değerlerini aktarmaya çabaladıkları bir gelişim evresindedirler. İki ayrı evredeki insanların çatışması bir tür insanlık durumudur ve insanlık tarihi kadar eskidir (Onur, 2000; 102).

Yine gençler ile yetişkinlerin birbirlerine karşı tutumları da bu konuda önemli bir etkidir. Çünkü çağlar boyunca yetişkinler gençleri küçümsemiş, sürekli eleştirmiş, onları asi, saygısız, başkaldıran, sorumsuz, haylaz ve eğlence düşkünü asalaklar olarak görmüşlerdir. Yetişkinlerin bu ön yargılı ve kalıplaşmış düşünceleri günümüzde de pek değişmemiştir. Buna karşılık gençler de tarih boyunca yaşlı kuşakları hep tutucu, geri kafalı, uyuşuk, bencil, korkak ve ikiyüzlü buyurganlar olarak damgalamışlardır. Düşüncelerini eski, zevklerini bayat, kurallarını sıkı, yasaklarını saçma, anlayışsızlıklarını ise katlanılmaz bulmuşlardır. Görüldüğü gibi gençlerle yaşlı kuşakların yargıları değişik, fakat önyargılı tutumları ortaktır (Yörükoğlu, 1993:204). Bu kalıplaşmış önyargı ve tutumlar da her zaman yaşlı ve genç kuşaklar arasında çatışmanın temelini oluşturmuştur.

Ergen-aile çatışmalarında karşılıklı eleştiriler önemli yer tutar. “Genişlemiş zihinsel perspektifler” ideallere dönük ani bir bilinçlenme doğurur, genç kendi ailesini acımasızca eleştirebilir (Healy, 1999). Özellikle gençlik döneminin başlarında hep başkalarının anne babası daha nazik, daha anlayışlı, hoşgörülü ve evleri daha rahattır. Oysa kendilerinin her zaman rahatsız edici ve dayanılmayacak kadar kötüdür. Zaten ergen sık sık evden çıkıp gitmek istiyorsa, bu çocukken evdeki şartları sevmediğini de gösterir (Adler, 2000:171). Çocukluğunda kendisini kabul ettirmek için savaşmış ergenler yeni dönemde de dışarıya yürürken daha atak olurlar. Ayrıca çocukluğunda yeterince seilmeyen, kardeşi kendinden üstün tutulan ya da kendini değerli hissetmeyen çocuk, ergenlikte bütün gücünü kullanarak ilerlemek gerektiğine inanır, büyüklük taslar; duygusal yaklaşımları, öğütleri ve kuralları reddeder (Adler, 2000).

Bu çocuk da kendisinden esirgenen her şeyi bir anda ve gerekirse zor kullanarak elde etmek ihtiyacındadır. Ergenin aileye yeni görüş, davranış ve değerler taşıyıp yeni bir çehreye zorlaması karşısında, özellikle baba, otoritenin hala kendisinde bulunduğunu sert bir şekilde göstermek istediğinde çatışma yönetimi zaafa uğrar (Apuhan, 2006: 68).

Özgürlük ve otoriteye karşı gelme, kontrol hissi ve tehlikelerden uzak tutma konuları ergenlik döneminde çatışmaların önemli bir kısmını oluşturur. Ergen bireyler anne-babalarına falanın babası izin veriyor, filanın annesi karşı çıkmıyor gibi söylemlerde bulunabilirler. Fakat özgürlükler hem ailenin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısına, hem de ergenin mizacına göre belirlenmelidir. Bunun yanında kontrolün aşırı olduğu ve ergenin nefes bile almakta güçlük çektiği aile ortamları vardır. Aşırı kontrol durumu aşırı özgürlük gibi sorun oluşturan bir durumdur. Ergen bireyin sosyalleşme ve bireyselleşme sürecinde ona destek vermek ve yeri geldiğinde özgürlük tanımak önemlidir (Abalı, 2006: 68).

Bunun yanında bazı anne babalar da çocuklarını pek düşünmezler ve onların en makul isteklerini bile yerine getirmezler. Ya da çocuklarının her hareketine mani olmaya kalkışır. Tabii çocuklar da bu duruma çeşitli şekillerde tepki verirler. Sonuçta çocukla anne-baba arasında bir savaş başlar ki, bu durumdan her iki taraf da

zarar görür. Sonunda çocuk evden tamamıyla soğur. Bazen de günün bütün saatlerini dışarıda geçirmek ister (Özgür, 1972).

Kulaksızıoğlu'na (2007) göre, günümüzdeki süratli gelişme ve bilgilenme nesiller arasındaki zamanı kısaltmıştır. Değişen çevre ve yeni şartlar karşısında yeni davranışlar öğrenme konusunda genç nesiller, bir kuşak öncakilere göre daha ataktırlar. Bu durumda gençler ve yetişkinler yaşadıkları ortak çevreye aynı oranda uyum gösteremez.

Anne baba ile yaşanan şiddetli çatışmalar gençleri aile ortamından uzaklaştırabilir ve ortada kalan, aileden uzaklaşan gençler de her türlü tehlikelere açık olmaktadır. Bunun yanında başka bir tehlike de hastalıklı arkadaş ortamıdır. Ergen birey olumsuz arkadaşlar ile tanışmışsa, o zaman sorunların kıyısına sürüklenmiş olmaktadır. Anne babadan uzaklaşan gençlerde muhtemel olarak depresyon, uyum güçlüğü, derslerin aksatılması, madde kullanımı, uygun olmayan arkadaşlıklar, okul kurallarını ihlal etme ve otoriteye karşı gelme gibi durumlar ile sık sık karşılaşılabilir. Aile ile çatışmaları olan gençlere bir miktar sıcak ilgi gösterilmesi, gencin o kişilere yakınlaşmasını sağlayabilir ve bu samimiyetsiz destek ile genç kendisini tehlikeli bir ortamda bulabilir (Abalı, 2006). Zaten genç evde bulamadığı güveni arkadaş çevresinde arar, onlara daha çok güvenir ve benimser. Hatta onlardan ayrı kalmamak için kendisine aykırı gelen düşünce, tutum ve davranışları bile benimser (Yavuzer, 1990). Aslında ergenin bağımsızlık duygularına eşlik eden aşırı hareketlilik ya da dışarıya yönelmesi biraz da onun endişelerinden kurtulmak için giriştiği bir faaliyettir (Spurgeon,1998). Ya da bağımsızlığına kavuşamama endişesi ergeni bağımsızlığını gösterebileceği ortamlara sürükler.

Bottomore (1977) da kuşaklar çatışmasını değer değişimlerine bağlıyor. O'na göre, gelenekler her zaman eleştirilmekte, yadsınmakta ve yenileşmektedir. Modern zamanlarda bu özellikler, çevredeki değişimler, yeni kuşaklara değişik yaşam biçimleri arasında, bir dereceye kadar istediğini seçme ya da kültürdeki değişik öğeleri yeni kalıplar içinde yeniden birleştirme olanağı veren değerlerdeki farklılaşmalar nedeniyle daha da önem kazanmıştır. Sanayi toplumlarının ana özelliklerinden biri de, günümüzde ayrı bir gençlik kültürünün ve hareketinin oluşması, bunun eski kuşakların kültürel değerlerine karşı çıkmasıdır.

Her ne kadar değer farklılıkları kuşak çatışması yaratsa da genel olarak değer yargıları ve davranışlar açısından kuşaklar arası farklılıklara baktığımızda, kuşaklar arasında uçurum olduğuna dair çok az kanıtla karşılaşırız. Aslında din, çalışma, eğitim gibi daha temel konulara ilişkin değer yargılarına gelindiğinde ergen nüfusunun kendi içerisindeki farklılıklar, kuşaklar arasında görülenlerden daha dikkat çekicidir. Bununla birlikte giyim tarzı, müzik tercihleri, boş zaman etkinlikleri gibi kişisel zevklere ve tercihlere ilişkin konularda genellikle bir fark olduğu doğrudur. Ergenler bu konularda ana babalarından çok arkadaşlarından etkilenirler ve sonuçta gençler ile yaşlılar arasında görüş ayrılıkları ortaya çıkar. Aslında ailelerde ortaya çıkan tartışmaların çoğunluğu da bu konularla ilgilidir (Steinberg, 2007: 150).

Anne açısından bakıldığında, gencin radyoyu veya teybi çok açmasını ve fazla TV seyretmesini onunla çatışma yaratan bir neden olarak ileri sürmektedirler. Babalar genel olarak ergen yaştaki çocuklarının yaptıkları ile ilgili olarak onlarla çatışmaya düşmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, ergenlik çağındaki çocukların babaları ile sürtüşme yaratabilecek davranışlarından kaçınması olarak açıklanabilir (Kulaksızoğlu, 1985:196).

Bunların dışında çatışma alanları, ülkemizde yerleşim birimlerine göre değişiklik göstermektedir. Köyde başlıca çatışma alanları, evlilik (istenilen kişinin eş seçilmesi), meslek seçimi (köy dışında çalışmak isteği) ve giyim kuşam konularında oluşmaktadır (Atalay, 1979: 94). Kent yerleşmelerinde çatışma alanları oldukça çeşitlenmiştir. Tezcan'ın (1981) araştırma bulgularına göre, gençlerin anne babalarıyla en önemli çatışma alanları şunlardır: Okul ve öğrenim sorunları siyasal konular, gece dışarı çıkma, belirli saatlerde eve dönmek ve evde bulunmaya zorlanış, beslemek üzere bir hayvanın eve alınışı, yetişkinlerin bir konuyu gereksiz yere uzatması, kardeşlerle ilişkiler, beslenme konusu ve biçimi, üzerine fazla düşülmesi, sağlığa dikkat etmemek, boş zaman uğraşları, arkadaş seçme, karşıt cinsle arkadaşlık, geleneklere önem vermeme ve ev işlerine yardım. Bunların çoğu özgürlük elde etme ile ilgilidir

Genel olarak ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalara göre, gençlerin anlaşmazlık gerekçelerini, baba ve geleneksel aile otoritesine bağımlı olmak

istememeleri oluşturmaktadır. Yine çıkan sonuçlarda, anne baba bu dönemin psikolojisinden habersiz olarak egemen olma eğilimi göstermekte ve ergenin arkadaş grubuyla anne babasının ayrı fikir ve görüşlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Aynı araştırmalarda gençler, ailelerinin tutuculuğundan, özgürlüklerini kısıtlamalarından, çocuk yerine konulmaktan, anlayış ve hoşgörüden uzak olmalarından ve kendilerine söz hakkı tanınmamasından yakınmışlardır (Yavuzer, 2007). Gençler en çok babaların otoriter davranışlarından, fikirlerinin alınmamasından, kızlara baskıların erkeklerden fazla oluşundan şikayetçi olmuşlardır (Şemin, 1964).

Buna benzer olarak Köknel'in (1970) araştırmasında anne babayla çocuklar arasındaki çatışma konuları, çocuk yerine konma, anne babanın baskıcı ve katı tutumu, anlayışsızlık, hoşgörüsüzlük, kararlara katılmama ve gençlere sorumluluk verilmeme şeklinde sıralanır.

Tan'ın (1977) araştırmasına göre de gerek kız ve gerekse erkek öğrencilerin anneleri ile babalarından daha çok problem içinde oldukları görülmüştür. Erkekler kızlara oranla babaları ile biraz daha sorunludur. Aynı araştırmada erkek ergenlerin anneleri ile olan yoğun problem alanları, okul ve ders çalışma, kardeş ilişkileri, gezme ve izin gibi boş zaman uğraşlarında görülmüştür. Babalarla kızların en yoğun sorunları, okul ve ders çalışma, arkadaş ilişkileri, gezme ve izin gibi alanlarda olmaktadır. İlginç olan nokta ise, babaların annelere görece ergenlerle daha az çatışma yaşadıklarıdır.

Varış'ın (1968) ergenler üzerinde yaptığı bir araştırmada kızların yalancılıkları, izinsiz gezmeleri, eve geç kalmaları, büyüklerin işlerine karışmaları, açık saçık giyinmeleri, kardeş geçimsizliği başlıca çatışma konularıdır. Erkeklerle ilgili çatışmalar ise daha çok tembellik içki-kumar gibi kötü alışkanlıklar, samimi arkadaş edinme ve büyüğe itaat, saygısızlık gibi alanlarda belirmiştir.

Baymur'un (1961) lise öğrencileri ile ilgili araştırmasında ise, öğrencilerin, en çok anne babalarının yeteri kadar öğrenimli ve kültürlü olmadıkları, karşıt cinsten arkadaş istemedikleri ve onların bugünkü yaşamın gereklerine ayak uyduramamasına üzüldükleri saptanmıştır. Bu durumlar zaten çatışmayı yaratan veya yakından etkileyen durumlardır. Çünkü eğitim süreci uzayan gençlere, öğrenim düzeyi daha düşük ebeveynler yetişmemektedir. Yine öğrencilerin yakındıkları konular;

ebeveynlerinin kendilerinden fazla şey umuyor olmaları, hem cinsiyet hem de kişisel sorunlarını ebeveynlerine söylemekten çekinmeleri, eve geç gelme gibi durumlara onların kızmalarıdır.

Oskay (1981) da kız çocuklarının anne babalarından yakınmalarını şöyle sıralamaktadır: Erkeklerle arkadaşlık, erkek arkadaşlarını eve getirmeme, geceleri dışarı çıkamama, seçtikleri arkadaşlarının onaylanmayışı, ders çalışmak için sürekli denetimleri, düşüncelerinin önemsenmemesi, dayak ve liseyi bitirince hemen evlendirilmeye zorlanması. Yaşanan bu çatışmalarda baba-kız ilişkileri özellikle bozulabilir. Babalar kızlarının büyümesini tehdit olarak görürler, erkekleri daha iyi tanıdıklarından kaygıya kapılırlar (Grant, 1991; 5). Bu yüzden de kızlarına daha çok baskı yaparlar.

Ergenlik döneminde her ergen mutlaka anne baba ile çatışır düşüncesi yanlıştır. Bu dönem sadece anne baba ile çatışma olmasına müsait bir dönemdir. Bununla birlikte çok az çatışma ile ergenlik dönemini atlatan birçok aile vardır. Ergenlerin değişim ve ayrı birey olma özellikleri bu dönemi anne-baba ile çatışmalı hale getirebilir (Abalı, 2006:139).

Ergenliğin “fırtına ve stres dönemi” olarak nitelendirilmesi, ebeveynler ve ergenler arasındaki çatışmaları ifade eder. Ergen ve ebeveyn arasındaki çatışmalar ergenliğin ilk yılları oldukça fazladır; ergenliğin sonlarına doğru çatışmaların azaldığı dikkat çeker. Çatışmalar çoğunlukla ergenin evdeki sorumlulukları, karşı cinsle ilişkiler, ekonomik bağımsızlık gibi konularda ortaya çıkar. Ebeveynlerin çocuklarının özerkliklerini kabul etmeleriyle çatışmalar azalır. Ebeveynler, hayatına müdahale edilmesini istemeyen ergenin tepkilerini kabul etmiş gibi görünseler ve meslek sahibi olup evlenseler bile, çocuklarından ilgilerini esirgemezler (Cole ve Cole, 2001). Bunun sonunda anne babalar ilgilerini esirgemedikleri sürece, çatışmalar yok gibi görünse de zaman zaman varlığını hissettirmeye devam etmektedir.

Özetleyecek olursak, yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi ergen ile ebeveyni arasındaki anlaşmazlıklarda ortaya çıkan sonuçlar birbirine çok yakındır. Ergenler en fazla anne babanın otoriter tutumu ve özgürlüklerin kısıtlanması konusunda sorunlar yaşamaktadır. Fakat her ne kadar ergenlikte sorunlar var görünse

de, bu dönemde kuşaklar arasında büyük bir kopukluk ya da uçurum olduğuna dair kesin bir şey söylenemez ve bu inanç söylence olmaktan öteye gidemez. Ergenlerin ebeveynleriyle görüş ayrılığı yaşadığı konular, genellikle günlük sıradan konulardır, temel değerler ve öncelikler değildir. Sadece aralarında, farklı bakış açılarına sahip olmaktan kaynaklanan anlaşmazlık çıkmaktadır. Anne babaların doğru-yanlış diye nitelendirdiği, hatta yanlış diye karşı çıktıkları konular, ergenler için birer kişisel tercih konusudur ancak, bu tercihler de anne babayla her zaman uyuşmamaktadır. Sonuçta kuşak çatışması her dönem ve her toplumda var olduğu gibi bizim toplumumuzda da görülen bir durumdur. Fakat günümüzde henüz toplumsal bir sorun olarak değerlendirilemeyecek ölçüde varlığını sürdürmektedir.

5. ERGEN SOSYALLEŞMESİ

5.1. SOSYALLEŞMENİN TANIMI VE SÜRECİ

İnsanın sosyal bir varlık olmasından kaynaklanan, başkaları olmadan yaşayamama korkusu ve endişesi, sosyalleşme kompleksi ve güdüsüne bağlıdır. İnsan yalnız kalmaktan korkan bir yaratıktır ve diğer insanlarla bir arada yaşamak, çevreleriyle uyum içinde olmak ihtiyacı hisseder. Sosyalleşme duygusu, kompleksi bir karakter gösterir. Hayatını devam ettirmek, çocuk yetiştirmek ve çocuk sevgisi insanoğlunda sosyalleşmiştir. Bunun yanında ekonomik güç sahibi olmak, prestij sahibi olmak ve ölünceye kadar çalışmak arzusu sosyalleşme kompleksi güdüsünün eseridir ve bu güdü insan neslinin gurur kaynağıdır (Nirun, 1994). Yani sosyalleşme olgusu, daha çok insana özgü bir olgudur.

İnsanın biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp, toplumun bir üyesi olması; toplumda kendisinden önce var olan kuralları öğrenmesi, değer ve inançları benimsemesi, onaylaması ve bu kurallara uygun olarak kendisine verilen rolleri oynaması ile mümkündür. Bireyin, içinde yer aldığı toplumun bir parçası, üyesi olabilmesi için geçirdiği süreç ise sosyalleşme (socialization) olarak adlandırılmaktadır (Aziz, 1982). Başka bir deyişle sosyalleşme kişinin hem içinde bulunduğu toplumun, hem de kültürel ortamın kendisinden beklediği şekilde davranmayı öğrenme sürecidir.

Buna bağlı olarak sosyalleşme, bütün beşeri toplumlarda, tüm faaliyetlerin bir görünümüdür. Anlamı ise, kültürün aktarılması sürecidir ki, bununla insanlar

toplumsal gruplarının kurallarını ve uygulamalarını öğrenirler ve böylece sosyalleşme sürecine dahil olarak yaşamı öğrenirler (Worsley, 1976). Bu süreç içerisinde hem insan sosyal sistemin bir üyesi haline gelir, hem de topluma ait var olan kültür, alt kuşaklara taşınarak kültürün sürekliliği de sağlanmış olur.

Aynı zamanda sosyalleşmeyi bireysel ve toplumsal açıdan ayrı ayrı tanımlayan Özkalp'e (2005; 109) göre sosyalleşme, bireysel açıdan insanın hayvansal yönlerini bırakarak, insanî değerler kazanması ve kişiliğini bulması sürecidir. Toplumsal açıdan ise, sosyal ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması ve kişilik gelişimidir. Yani sosyalleşme kavramı, insanın psikolojik ve sosyal gelişiminin tamamını kapsamı içine almaktadır. Zaten sosyalleşmenin amacı da insanî değerler kazanmaktır. İnsanda içgüdüsel davranış çok azdır. Dolayısıyla insanın insan olması öğrenilmiş davranışlarla mümkün olabilmektedir. Bu davranışları öğrenme süreci de sosyalleşme olarak adlandırılmaktadır.

Yine toplumu ön planda tutan Öztürk'e göre de sosyalleşme, insan yavrusunun insana özgü nitelik ve özellikleri elde etmesidir. İnsan, aslında insan olmaya yatkın ve elverişli bir gizil güç ile donanmış olarak doğmaktadır. Fakat insan sosyal çevrenin bir unsurudur. Bu konuda son sözü sosyal çevre söylemektedir. İnsan öncelikle içinde yaşadığı toplumun, sonra da başka toplumların etkisi altında kalır (Öztürk, 1993; 106). Bu etkilenme sonucu ya da sosyalleşme sonucu, artık birey o toplumun bir üyesidir ve içinde bulunduğu topluma uygun davranışlar sergiler, böylece topluma uyum gerçekleştirmiş demektir.

Kültürel boyutuyla Giddens'e (2000; 25) göre sosyalleşme, yardıma gereksinimi olan bebeğin, yavaş yavaş içerisinde doğduğu kültür için geçerli olan becerileri edinerek kendi bilincinde olan, bilgili bir kişi haline gelmesidir. Aynı şekilde sosyalleştirme kavramı, içgüdülerden yoksun, biyolojik olarak olgun ve hayat mücadelesine hazır olarak doğmayan; fakat büyük bir alabilirlik (etkilenebilirlik) ve öğrenme yeteneğine sahip insanoğlunun davranışlarını, içinde yaşadığı toplumların kuralları çerçevesinde eğitilerek şekillendirilmesi ile ilgili bütün işlemleri, olgu ve oluşumları ifade etmek için de kullanılmaktadır (Ergün, 1987).

Tolon (1996: 347) ise sosyalleşmeyi tanımlarken, "Bireyin mutlak anlamda biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp bu evren içinde yaşamayı başarması, belli bir

kültürün maddî ve manevî öğelerini öğrenmesi ile olanak kazanır ki, bu öğrenme sürecine sosyalleşme adı verilir” demektedir. Bu tanımda sosyalleşme kavramı insanın tüm hayatını kapsayan bir süreç olarak ele alınmakta ve yine insanın biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp sosyal bir varlık haline gelmesi vurgulanmaktadır.

Birey başkalarıyla iletişim yeteneğini elde ettiği, başkalarını etkilediği ve etkilendiği zaman sosyalleşmiş demektir. Sosyalleşmeyi gerçekleştiren belli başlı araçlar aile, okul, kitle iletişim araçları ve akran grubudur. Bu süreç aynı zamanda topluma hazırlanma olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu süreçle birey, belli bir toplumla ve dar anlamda ise belli bir grupta bütünleşmektedir (Tezcan, 1997).

Yavuzer’e (2007) göre, sosyalleşme, en başarılı şekliyle insan organizmasının çaresizlik ve tam bir bencillikle nitelenen bebeklik çağından, bağımsız bir yaratıcılıkla nitelenen yetişkinlik çağına geçmesiyle sonuçlanan bir öğrenme ve öğretme sürecidir. Yavuzer bu tanımında sosyalleşmenin yetişkinlikte tamamlandığını söylemiştir. Oysa sosyalleşme, bireyin tüm yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir. Yani çocukların dışında yetişkinleri de ilgilendirir. Çünkü yetişkinler de toplumsal değişme sürecine tabidirler, sürekli olarak yeni gruplara girdikleri için, onların değerlerini de benimserler. Bu gruplar değişince onlar da yeni kurallar, yeni davranış örnekleri öğrenmelidirler (Worsley, 1976). Görülüyor ki, yetişkin olunca sosyalleşme sona ermez, sadece yaş ilerledikçe veya kişilik belirlendikçe derecesi azalır. Toplumda uyarlanmada bir azalma görülür. Böylece çocuğun toplumsallaştığı kültürde, yetişkinin o kültürü özümsemesi çocuğu kadar olmaz.

Parsons ise, toplumda fertler arasında dağıtılmış olan roller ve rollerdeki farklılaşmalar üzerinde durarak, bunun sosyalleşme ile yakın ilişkisinden bahseder. Fertler rollerini ne kadar iyi öğrenir ve kendinden bekleneni eksiksiz yerine getirirse sosyal sistem sağlam temellere oturur ve sosyalleşme de o kadar mükemmel olur. Ancak, ferdin toplumdaki rolü birden fazladır. Üstelik roller sürekli bir değişme gösterir. Fert hem birden fazla rolünün hepsini başarılı şekilde yürütmek, hem de değişen rollerini iyice öğrenmek zorundadır. Parsons sosyalleşmeyi önemli ölçüde rollerin öğrenilip, gereklerinin yerine getirilmesi ile açıkladığına göre, rollerin değişmesi sosyalleşmeyi sürekli hale getirmiştir (Celkan, 1989: 62).

Sosyalleşme, bireylerin iç dünyasında bir "şahsiyet modeli" kurmaya çalışmaktadır. Bir insanın şahsiyetini karakterize eden özellikler, o insanın inançları, fikirleri, değerleri, tutumları ve vaziyet alışlarıdır. Sosyalleşme sırasında meydana gelen bu özellikler, kişilerin "dünya görüşü"nü şekillendirir ve bir bireyin dünya görüşü, mensup olduğu grubun dünya görüşüne oldukça yakındır. Ancak kişiliğin üst aşamalarında bireyler kendi kendilerini de değerlendirmeye, kendi fikir, inanç ve davranışlarına karşı da vaziyet alışlar tespit etmeye çalışırlar. Bireylerin kendi fikir ve hareketlerini değerlendirmeleri, sosyalleşmede önemli ve mutlaka ulaşılmaması gereken yüksek bir aşamadır (Ergün,1987: 79).

Gerçekten de sosyalleşme süreci, sosyalleştirilen bir kişinin özerk ve aktif bir katılımı olmadan düşünülemeyen bir ilişki biçimidir. O halde sosyalleşme, ferdiyeti, hem sosyal bir durum içerisinde "eylem yeteneğine sahip" sosyal bir şahsiyet olarak geliştirilen bir süreç, hem de kendinden, öz değerlerinden bir şeyler katabilen sürekli bir faaliyet olarak tanımlanabilir (Akyüz, 1991: 215).

Sonuçta bireyin sosyalleşme süreci doğumla başlar, yaşam boyu sürer. Gençlik çağında ise bu süreç, arayış içinde olan ergen için önem ve hız kazanır. Ergenliğin başlangıcında bedensel ve ruhsal değişme ve gelişmenin yerini, sonlarına doğru ruhsal, toplumsal değişme ve gelişme alır. Bu değişme ve gelişme birbirine girmiş olan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk gibi üç önemli soruna çözüm aramaya yönelik ruhsal süreçle gerçekleşir. Bu gelişme de gencin içinde yaşadığı kesimin özelliklerine göre değişik olur. Bu üç kavram arasındaki dengesizlik, bireysel ve toplumsal sorunlara neden olur. Bu kavramların sağlıklı gelişmesi, gençle içinde yaşadığı toplum yapısındaki ekonomik, kültürel dengeye bağlıdır (Köknel, 1979). Aslında sosyalleşme süreci içinde genç benliğini arar, kişiliğinin oluşmasına yönelir. Kim olduğunu, kime, nelere değer verip bağlanması, güvenmesi, inanması gerektiğini, neleri başarmak ve elde etmek istediğini, amaçları ve beklentilerinin neler olduğunu bulmaya çalışır. Başka bir deyişle, toplum içinde kimliğini bulmaya çalışır, özerklik ve sorumluluk arasındaki dengeyi kurar.

Genç, özerklik ile sorumluluk arasındaki dengeyi sağlıklı iletişim ve özdeşleşme süreci içinde kurmaya çalışır. Kimliğini ve kişiliğini kazandığını sanan, anne babasını, yakın çevresini sürekli eleştirip küçümseyen genç, kendisi ve

çevresiyle ilgili tüm kararlarda bağımsız ve özgür olmak ister. Buna karşılık hem ailesinde hem de çevresinde kendi üstüne düşen sorumlulukları yüklenmez ya da zorla yüklenip sürükler. Bu sırada anne babasının etkisinden kurtulmaya çalışır ve onlarla özdeşleşme çabasını, yeni seçtiği örneklere yöneltmeye başlar. Çevresinde onu etkileyen ve onlarla duygusal olarak bağ kurduğu yeni örneklerin iyi ve kötü yönlerini benimser. Bunun sonunda kişiliğinde her örnekten bir iz kalır. İşte bu iletişim ve özdeşleşmeler sağlıklı olursa genç, dengeli, düzenli, tutarlı, gerçekçi davranmayı öğrenir, yani sosyalleşir (Yavuzer, 1990: 86-87). Aksi takdirde genç hem kimlik oluşumunda kargaşa, hem de sosyalleşmede başarısızlık yaşar.

Sosyal değişimin hızla seyretmesi günümüzde sosyalleşmeyi artık sadece çocuklar ve gençler için değil, yetişkinler için de gerekli kılmıştır. İşçiler, memurlar, öğrenciler, yeni evli çiftler kendilerini sürekli bir sosyalleşme içinde bulurlar. Çünkü karşılıklarına her zaman öğrenecekleri yeni bilgi, beceri ve alışkanlıklar çıkar. Fertlere empoze edilen kültürel değer yargılarının değişebilirliği, her zaman öğrenmeleri gereken yeni sosyal roller, sosyalleşme sürecinin sürekliliğini göstermektedir. Ailede, iş hayatında, çevremizde meydana gelebilecek her türlü hadise (doğum, ölüm, evlenme, işe girme veya iş değiştirme...), teknolojik gelişmeler, toplum hayatının çeşitli kesimlerinde meydana gelen yenilikler ve buluşlar, yetişkinlerin dahi sürekli sosyalleşmesini gerektirmektedir. Sürekli bir sosyalleşme sürecine tabi olan fertler kişisel, ailevi ve toplumsal intibaklarını başarı ile gerçekleştirip sağlıklı bir kişiliğe kavuşurlarken, cemiyetin devamlılık ve bütünlüğünü de sağlamış olmaktadır. Çünkü sosyalleşme olduğu müddetçe sosyal veraset ve kültür yeni nesillere intikal etmekte, toplumun bu sayede devamlılığı gerçekleşmektedir (Celkan, 1989: 65).

İnsanların sosyalleşmesi çok karmaşık bir süreçtir. İnsan, etrafında bulunanların, her gün karşılaştığı sayısız olayların ve kişilerin, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik-kültürel koşulların, gelenek, töre ve yasaların, fiziksel çevrenin ve sayılmakla bitmeyen daha pek çok etkenin etkisindedir. Bu etkenlerin karmaşık etkileşimi sonunda insan bir kişi olarak belirir. Bu karmaşık bütün hiçbir zaman iki ayrı insan için tıpatıp aynı olmayacağından, hiçbir kimse bir diğersinin tıpatıp aynı değildir (Kağıtçıbaşı, 2005). Bu yönüyle sosyalleşme, çocuğun davranışlarını sadece

denetleyen ve sınırlayan bir süreç değildir. Aynı zamanda, etken ve yapıcı yönleri vardır; gelişmeyi sağlar, teşvik eder, uyarır ve motive eder. Kısaca sosyalleşme bir yandan insanı biçimlendirirken, diğer yandan da yaratıcılığını geliştiren bir süreçtir.

Bu anlamda sosyalleşme, sayısız derecede tek tek olaylardan oluşan bir süreçtir; planlı-plansız, bilinçli-bilinçsiz, doğrudan veya dolaylı olarak birçok etkileşimler sosyalleşme sayılır. Bu oluşum sayesinde, önce "biyolojik bir varlık" olarak doğan insan yavrusu kendi toplumuna uygun bir sosyal ve kültürel şahsiyet kazanır. Bireyin sosyalleşmesinden, bir anlamda yaşadığı kültürü ve dolaylı olarak bu kültürle bağlantılı diğer kültürleri öğrenmesi kastedilmektedir. Bir diğer anlamında ise sosyalleşme, kişinin, grubun kural ve değerlerine uymayı öğrenmesi, bu değerler düzenini benimsemesidir. İçinde yetiştiği sosyal sistemin bir üyesi olarak insanın, karşılaşılabileceği çeşitli durumlarda o sosyal sisteme özgü becerileri, tutum ve davranışları, değerleri öğrenip ona göre hareket etmesini ifade eder. Sosyal hayat şartları sürekli olarak değişiyor, ama gene de bu değişim bireylerin hayatını çok çok aşıyor. Sosyalleşme bireyleri aynı şekilde yetiştirerek geçmiş kuşakların kültür birikimini sürdürmek ve sosyal sistemlerin bireyler üstü devamlılığını sağlamak için hemen her toplumda gereklidir. Bu öğrenme, doğumdan ölüme dek tüm yaşam boyunca devam eder ve bu süre içinde bireyin çevredeki insanlarla ilişkileri ve diğer çevre faktörleri sosyal uyumda önemli rol oynar. Çevresel etkilerin yanı sıra, kişinin kalıtsal özelliklerinin de önemi yadsınamaz (Yavuzer, 2007: 47; Ergün,1987; 53).

Bütün bu tanımlar ve açıklamalardan sonra topluma uygun kuralların bireyce içselleştirilebilmesi ya da bireyin sosyalleşebilmesi için üç koşula gereksinim vardır;

1. İçinde toplumsallaşabileceği süregelen bir toplumun var olması
2. Bireyin yeterli biyolojik ve kalıtsal özelliklere sahip olması
3. Bireyin, toplumun diğer bireyleriyle bir takım ilişkiler kurma isteği içinde bulunması gerekir (Elkin, 1995).

Sosyalleşme, sürdüğü grup ve kurumlara göre birincil ve ikincil olmak üzere iki aşamada oluşur. Bu aşamada etkili öğelerden aile, okul, akran gurupları ve bunlara ilaveten okul öncesi eğitim kurumları (kreş, anaokulları, çocuk yuvaları...), gençlik kuruluşları birincil sosyalleşmeyi gerçekleştirirler. Daha sonra dini kurumlar,

siyasal ve ekonomik kurumlar ve kitle iletişim araçları, mesleki kuruluşlar, ikincil sosyalleşmeyi gerçekleştirirler. Birincil sosyalleşmenin esası toplumun kültürünün nakli sürecidir. Söz konusu nakil daha çok taklit yoluyla öğrenme şeklinde gerçekleşip, öğrenilen en önemli kültür unsuru dildir. Çocuk burada kendi benliğini geliştirir. Birincil sosyalleşmede benlik gelişimi tek yanlıdır. Oysa ikincil sosyalleşmede Amerikalı Cooley'nin “ayna benlik“ kavramı gelişir. Ayna benlik, ferdin kendini başkalarında görüp tanınmasıdır. Başkalarının bize karşı davranışlarında kendimizi, davranışlarımızı değerlendiririz. Başkaları bizim için bir ayna vazifesi görür. Onların davranışları, kendi davranışlarımız için bir ölçü teşkil eder. Ayna benlik geliştiği ölçüde sosyalleşme de gelişiyor demektir (Celkan, 1989). Demek ki toplum içerisinde ayna benlik kavramı kendimizi değerlendirme ve sosyalleşme sürecinin önemli belirleyicisi olmaktadır.

Toplum canlı bir organizma gibidir ve bireyler de bu organizmanın birer parçalarıdır. Her toplum kendi toplumsal kuralları olan eğitim-öğretim sistemi ve okullarıyla, kendisinin o andaki durumuna ve gelecekteki amaçlarına uygun bireyler yetiştirmek ister. Yetiştirilecek kişilerde hangi özelliklerin, yeteneklerin geliştirileceğini toplumun norm ve değerleri, yasaları, politik güçleri belirler. Bu belirleyici faktörler toplumun tiplerine göre; sosyalleşme ve eğitim hedeflerini belirler. Bu konuda ana-babaların, öğretmenlerin, resmi, yarı resmi, özel ve mesleki örgütlerin önemli sorumlulukları bulunmaktadır (Silah 2005:327). Kısaca bu organizmanın varlığını sürdürebilmesi için, bireylerin başarılı bir şekilde sosyalleşmesi gerekir. Bu konuda eğitim önemlidir ve eğitim önce ailede başlar, okulla devam eder.

5.2. SOSYALLEŞMEDE AİLENİN ÖNEMİ

Genel olarak insanı sosyalleştiren bütünü ile toplumdur. İnsanın sosyal ilişkilerde temasa geçtiği her kişi, bir bakıma sosyalleştiricidir. Fakat toplum içinde çok sayıda ilk gruplar vardır ki, sosyalleştirme görevini özellikle yapmaktadırlar. Aile en başta gelen sosyalleştirici kurumdur (Dönmezer, 1999; 130).

Aile çocukların hayatındaki ilk ve en önemli sosyalleşme yeridir. Rene Köning, aileyi kişinin ikinci doğumu, sosyal-kültürel doğumu yaptığı yer olarak gösteriyor. Sosyalleşmede ailenin önemi o kadar büyüktür ki, birçok araştırmacı

sosyalleşmeyi ailedeki ve aile dışındaki olarak ikiye ayırır; bu birincil ve ikincil sosyalleşme olarak ta söylenir. Birincil sosyalleşme genellikle küçük çocukların aile içindeki sosyalleşmesi olarak ele alınırken, ikincil sosyalleşmenin büyük çocukluk ve gençlik dönemi arkadaş grupları içinde, okulda, meslekte, kitle iletişim araçlarının etkisindeki sosyalleşme olarak alt bölümlere ayrıldığı görülmektedir (Ergün,1987: 39). Başka bir deyişle, çocuğun ilk sosyalleşme yeri, yani yeni doğan çocuk ile toplum arasındaki ilk köprü ailedir.

İlk çocukluk devresinde birey, anne ile mimikler, jestler, daha sonra da söze dayalı dil vasıtasıyla ilişkiler kurar. Bu yolla beklentilerini, arzu ve isteklerini belirterek yardım ister. Zaten çocukta gözlemlenen ilk sosyalleşme belirtisi yardım istemidir. Yardım isteme olayı aynı zamanda bütün insanlarda müşterek olan sosyal bir motiftir (Munn, 1976).

Diğer insanlarla etkileşime girme ve sosyal ilişki kurma olarak açıklanan sosyalleşme sosyal gruplara girme, ilişkiyi başlatma, sürdürme ve bitirebilme becerisi gösterebilmek ile ne tür sosyal tercihlerin yapılacağıın öğrenilmesi için başkalarıyla etkileşime girme sürecidir. Anne-baba-çocuk ilişkisinde sosyalleşmenin ilk deneyimleri yapılır ve ödül-ceza yöntemiyle anne baba çocuğun sosyalleşmesini şekillendirmeye çalışır. Buna informal eğitim denir. Anne baba çocuk ilişkisi karşılıklı bir etkileşim sürecidir ve çocuk bu etkileşimi kullanarak sosyalleşmeyi öğrenir. Sosyalleşme sürecinde çocuk gözlem ve model alma yöntemlerini de kullanmaktadır. Anne babanın söyledikleri yeterli değildir. Çocuk onların ne yaptığını da görmek ister ve gördüklerinden daha fazla etkilenir (Yazgan vd. 2005:261). Çocuğun ilk sosyalleşme yeri olan ailede anne baba ve çocuk ilişkileri ve etkileşimi sosyalleşmede model oluşturması açısından çok önemlidir.

Ailenin eğitici mahiyetteki sosyal çevresi, anne-baba ve çocukları çeşitli hak ve sorumluluklarla birbirine bağlayan ideal bir eğitim ortamıdır. Bu özelliğiyle aile, çocuğu sosyalleştirmeye yarayan bütün unsurlara sahiptir. Çocuk burada "organik tabiat" çevresindeki ferdi oluştan ayrılarak, "sosyal varlık" olmanın özelliklerini kazanmaya başlar. Her ne kadar sosyal varlık olmayı sağlayan temel güçler doğuştan getirilen kabiliyetlerse de, bunların işlenerek ortaya çıkması için belli bir atmosfere ihtiyaç vardır. Bu atmosferi sağlayan ilk etkili organ ailedir. Çocuk ailenin sağladığı

ortam aracılığıyla kendi özel ve sosyal rolleri ile ilgili hayatın ne anlama geldiğini idrak ederek bütünlük kazanmaktadır (Akyüz, 1991: 240).

Sosyalleşme bebeklik döneminde başladığı için, kuşkusuz sosyalleşmenin birinci derecede etkisi anne-babalardır. Her birey, diğer insanlara karşı olan davranışlarının nasıl olacağını hayatının ilk yıllarından itibaren çevresindekilerin davranışlarını gözlemleyerek, onları taklit ederek ve kendisine karşı yapılan davranışları tekrarlayarak öğrenir. Ergen için sosyal olmak ise, birey olarak grup tarafından kabul edilebilecek ve birlikte olmaktan hoşlanılacak şekilde davranmak demektir. Bebeklikte ve çocuklukta anne-baba yakın çevredeki bireyler ve oyun grubundaki arkadaşlarla kurulan ilişkiler sosyal uyumun öğrenildiği ilk deneyimlerdir. Sosyal uyum zamanla kazanılmaktadır. Ergenlik dönemindeki birey, toplumun değer yargılarını öğrenip bu değer yargılarıyla çatışmadan yaşamasını öğrenmek zorundadır. Bunları öğrenmede akran grubu çok özel bir anlam taşımaktadır ve onlar, çoğu zaman anne-baba ve okul etkinliğinden önce gelmektedir (Kulaksızoğlu, 1990; Bilen, 1978; 192). Sonuç olarak sosyal uyum, çeşitli sosyal çevrelerde, farklı insanlardan çok çeşitli yollarla bir süreç içinde kazanılır. Bu süreç için karşılıklı yüz yüze temasın olması çok önemlidir. Bunun için de aile, sosyal ilişkilerin başladığı ve şekil aldığı ilk sosyal kurum olması nedeniyle ve bireyin aile içinde yaşadığı bu ilk öğrenmeler, ilerideki gelişiminin temelini oluşturur.

Özellikle aile, sanayileşme devriminden bu yana hem yapı hem de işlevi açısından değişiklikler geçirmiştir. Fakat günümüzde, hala toplumsal yapının temelini teşkil etmektedir. Günümüzde sayıları gün geçtikçe artan kreşler, yurtlar, okullar bu işlevi paylaşmaya kalksa da ailenin yerini tutamayacağı ortaya çıkmıştır. Erkal'a (1995; 94) göre de, aile yapı olarak zamanla değişmeye uğramış olmasına rağmen toplum hayatında vazgeçilemeyen, alternatifi olmayan bir sosyal müessesedir.

Aynı zamanda aile, sosyalleştirme ve şahsiyet geliştirme işlevini gerçekleştiren, bugün de bu işlevini koruyan sosyal bir kurum olmayı sürdürmektedir. Bu, çocuğun doğuştan getirdiği kalımlarla beraber çevresiyle etkileşimine, kendisine öğretilenlere bağlıdır ve insanların, grup kültürünün bilinçli bir katılımcısı halini almalarında, asıl toplumsal vasıta ailedir. Başka bir deyişle,

dengesi bozulmamış bir ailenin sağladığı ortam, çocuğun sosyalleşmesi için en müsait ortamdır. Fakat ailenin kültür düzeyi, sosyal konumu ve alışkanlıkları sosyalleşme üzerinde belirleyici etkilere sahiptir (Akyüz, 1991: 223) .

Geçmiş ile çağımız arasındaki hızlı toplumsal değişmeler ailenin sosyalleştirme çabalarının önemini hiçbir şekilde azaltmamıştır. Aile, eskiden olduğu gibi, çocuğun ilk sosyalleşme yeridir. Çocuğun küçük yaşlarda geçirdiği bu sosyalleştirme anne-babası ile münasebetleri ve özleşmesi sayesinde olmaktadır. Çocuk ilk davranış kalıplarını orada görür; bilgi, duygu ve davranış yeteneklerini ilk defa orada öğrenir, kazanır. Çocuk şahsiyetinin özü ve dolayısıyla "sosyal kaderi" aile içinde uygulanan sosyalleştirme amaçları, metotları ve üsluplarıyla belirlenir (Ergün,1987: 41). Bireyin sosyalleşmesi üzerinde ailenin öneminin çok fazla olmasının yanında, içinde doğduğu ve yaşadığı ailenin türü, ailede yaşayan üye sayısı, ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumu, anne babanın mesleği ve yaşam tarzları, ailenin kültürel tercihleri, içinde yaşanılan mekanın fiziksel farklılığı gibi faktörler bireyin doğru ya da yanlış toplumsallaşmasında etkili olan unsurlardır. Bir bireyin kişiliğini içinde yaşadığı toplum şekillendirir. Örneğin bir toplumda genç kızların erkeklerle arkadaşlık etmemesi, erkeklerin kızlarla konuşmaması geçerli bir terbiye ve ahlak kuralıysa, kişi ya ilk yaşlardan başlayarak bunları kişiliği içinde özümlemeler ve benimser ya da çevreyle çatışmaktan çekinerek kişiliği içinde özümlemediği, benimsemediği bu kurallara uymak için sürekli baskı yapar (Köknel 1983: 25).

Her ne kadar çocuk bütün ısrarlara rağmen, kendi gelişme ve olgunlaşma kanununa göre sosyalleşirse de, ister istemez ailenin çeşitli alışkanlık ve geleneklerinin etkisinde kalır. Ailenin yüklendiği rolleri icra etmek durumunda olur. Daha sonra çeşitli alışkanlık ve rollerle çevreye açılan çocuk, daha değişik bir ortamla karşılaşır. Bu ortam ona, tıpkı aileninkine benzer roller ve sorumluluklar yüklemeye başlar. Böylece çocuk bir yandan ailenin öz değerlerini evin dışına taşıırken, diğer yandan da, evin dışındaki değerleri eve taşımak durumunda kalır. Ayrıca burada çok önemli bir olay da kendini göstermektedir. Aile fertleri dış çevreyi bir de çocuk gözüyle tanımaya zorlanır. Böylece çok yönlü bir etkileşim ortaya çıkar. Çocuk hem aile içerisinde, hem de aile dışında kurduğu ilişkiler aracılığıyla

toplumun sahip olduğu kültürel değer ve normları öğrenmeye başlar. İyi, kötü, yasak, mubah gibi ölçütleri ve bunların arkasındaki toplumsal gücü anlayarak toplumsal kuralların farkına varır (Akyüz, 1991: 218). Bunun yanında sosyal değerler, milli duygular, toplumsal kurallar, gelenek, görenek, örf ve adetler kişiye hep aile tarafından aktarılmaktadır. Öğrenme ve karşılıklı etkileşim sonucu çocuk toplumun gerçek bir üyesi olarak artık kendini gerçekleştirmektedir. Sonuçta toplumun varlığını sürdürebilmesi için zorunlu temel fonksiyonlar aile kurumu tarafından yerine getirilmektedir.

Bireyin topluma hazırlanma süreci içinde ailenin ne kadar önemli bir rol aldığını sosyolog Lundberg (1970) şöyle sıralamaktadır:

-Aile çocuğun ilk yıllar boyunca yaşadığı deneyimler üzerinde bir tekele sahiptir. Çocuk başka kurum ve örgütlerle daha sonra karşılaşır. Bunlar karşısındaki tutumları, ailesi içinde yaşadığı toplumsal ilişkilerden geniş ölçüde etkilenir.

-Aile dünyadaki en uyumlu birincil gruptur. Samimiyet ve sevgi aile üyeleri arasında “bizlik duygusu” geliştirir ve böylece ana babalardan çocuklara alışkanlık ve tutumların iletilmesini teşvik eder ve onlar arasındaki haberleşmeyi kolaylaştırır.

-Aile çocuğun hayatındaki en sürekli etkendir. Arkadaşların, öğretmenlerin, oyun arkadaşlarının ve birlikte bulunan başka kişilerin etkileri nispeten geçicidir.

-Ailenin üyeleri, topluluğun hayatında belli bir rolü olan toplumsal bir birim olarak belirlenir.

Görüldüğü gibi aile, çocuğun alışkanlıkları, tutumları ve yaşadığı toplumsal deneyimleri üzerinde diğer katıldığı gruplardan daha sürekli, daha derin ve daha kalıcı bir etkide bulunur.

Aile ocağı, sosyal değer ve alışkanlıkların kazanıldığı önemli bir yerdir. Burada, toplum kültürünün çeşitli unsur ve şekilleri işlenerek muhafaza edilir ve çeşitli usullerle çocuklara aşılanır. Genellikle topluluk değerleri, öğüt, telkin ve örnekler yoluyla çocuklara verilmeye çalışılır. Kültürün bu unsurları canlı örneklerle bezemiş bir halde bulunduğu için sosyalleştirmeye yarayacak motifleri de ihtiva ederler. Kültürün bir içtenleştirilmesi olarak değerlendirilen sosyalleşme olayında, ailenin sahip olduğu inanç ve alışkanlıkların değer ve etkisi inkar edilemez (Akyüz,

1991: 241) . Her aile bir anlamda bir alt kültürdür. Çocuğun kişiliğinin oluşmasında ilk beş yılın çok önemli olduğu dikkate alındığında, sosyalleşme sürecinde ailenin rolünün önemi daha iyi anlaşılır (Aydın, 1987: 29). Sosyalleşme sonucunda ortaya çıkan kişilik ve toplumu birbirinden ayırmak mümkün değildir. Birey toplumdaki ve o toplumu şekillendiren kültürden ayrı olarak var olamaz. Kültür bireylere mal edilemezse ya da hayata geçirilemezse gerçek dışı olgu olarak kalır. Görülüyor ki, bireyi toplumsal hayata alıştırmaya ve hazırlamada, yine en etkili ve en kalıcı kurum olarak aile karşımıza çıkmaktadır.

Ailenin bütün fertleri toplum tarafından verilen statü ve rollerin gereğine uygun davranmakla yükümlüdürler. Aile böyle bir düzene sahip olabilirse çocuklar için müspet bir örnek teşkil edebilir. Buradan topluma katılmak durumunda olan çocuk, toplumun çeşitli emir ve yasaklarını öğrenmeye başlar. Kural ve kanun fikrini örnekler aracılığıyla öğrenir. Sonunda kendiliğinden bir toplumsal uyum sürecine ulaşır. Bu durum, vatandaşlık eğitimi için de bir temeldir (Akyüz, 1991: 242).

Goslin'e göre karşılıklı sosyal ilişkilere dayanan sosyalleşmede, gruptaki her üyenin davranışı diğerlerinin davranışını etkiler, kontrol eder ve düzenler; böylece sosyalleşme de karşılıklı olur. Yalnız burada anne-babanın çocuğu sosyalleştirmesi, çocuğun her türlü etkilere açık olduğu bir zamanda yapıldığı için birincil sosyalleşme; çocuğun anne babayı sosyalleştirmesi onların belli bir yapılaşma, şekillenme ve olgunlaşması üzerine kurulduğu için ikincil sosyalleşme olmaktadır. Aslında sosyalleşmenin bu karşılıklı iki yönü farklı yaşlar arasında değil, aynı yaşlardaki kardeşler ve çocuklar arasında, arkadaş grupları ve hatta yetişkin kişiler arasında da olmaktadır. Birincil sosyalleşme erken çocukluk döneminde, aile içinde ve küçük arkadaş grupları içindeki bilgi, dil, motivasyon, duygu ve heyecan yönünden çocuğun şekillendirmesi ve topluma uyumlu hale geliştirilmesi demektir. İkincil sosyalleşme ise birincil sosyalleşme üzerine kurulu; okulda, meslekte, büyük gençlik grupları ve dernekler içinde, kitle iletişim araçlarının etkisindeki sosyalleşmedir (Ergün, 1987).

Çocuk, ailenin yapısına ve ailede bulunan kişilerin konumuna göre aile içindeki bireylerden farklı şekilde etkilenmektedir. Çocuğuna sevgi ve şefkat gösteren onunla ilgilenen ebeveyn çocuğunun sosyalleşmesine daha fazla etkide

bulunmaktadır. Sosyalleşmenin bir diğer etkili ögesi ise, bilişsel yapı, olgunluk düzeyi, gelişimsel özellikleri gibi genetik özelliklerdir. Ana-baba, ana-babalık rolünü nasıl görüyor ve değerlendiriyorsa, çocuğa karşı tutum ve davranışları da buna göre biçimlenmektedir. Ancak, çocuğun bireysel özellikleri, koşulları, sağlığı, beden yapısı, zekası ve tepkileri de anne baba tutumları üzerinde etkili olmakta, ana-babanın çocuğa karşı tutumlarında farklılık yaratmaktadır. Üç tür anne baba tutumu söz konusudur. Bunlar otoriter, demokratik yada ilgisiz anne baba tutumları ile çocuğu duygusal olarak kabul yada ret eden anne baba tutumudur (Yazgan vd. 2005:262). Otoriter anne baba tutumunda genç, doğal olarak anne ve babasına çok bağlı olup, kendisi birçok konuda cesaretsiz olacaktır. Çünkü genç her hata yaptığında cezalandırılmaktan korkmaktadır. Bu tür ailelerde yetişmiş kişiler, ilerleyen hayatlarında kendi başlarına karar veremeyecekler, hatta kendi başlarına düşünemeyecekler, daima ebeveynlerinin desteklerini arayacaklardır. İlgisiz anne baba tutumunun ağır bastığı ailelerde yetişen çocuklar bekledikleri ilgi ve şefkati görememekten ya da başka şeylerle meşgul olmaktan kendileriyle ilgilenmeyen anne ve babalardan dolayı kendisini değersiz hissedecek ve gerçekleştireceği sosyalleşme tarzına bu yansiyacaktır. Bir gencin en olumlu ve en güzel sosyalleşeceği aile ise demokratik aile olacaktır. Çünkü bu ailede çocuğun düşünce fikir ve inançları anne baba için değerli olacak, ergen kendi fikir ve düşüncelerine değer veren anne babadan dolayı özgüveni tam olacaktır. Çocuğa seçme hakkı verildiği için de hem ahlaki, hem de sosyal olgunluğa erişeceklerdir. Bütün bunlar çocuğun toplumla olan ikili ilişkilerine yansiyacaktır.

Konu ile ilgili yapılan araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir. Bu araştırmalara göre, ana babaları demokratik olan çocukların uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (Yazgan vd. 2005: 263). Çünkü bu ailelerde yetişen çocuklar kendine güveni olan ve herhangi bir grup tarafından idare edilmeye gereksinim duymayan çocuklardır. Bunun sebebi de demokratik ortamda yetişen çocuk ya da ergenlerin, uygun kararları alabilmek için gerekli olan becerileri daha önceki dönemler de kazanmış olmalarıdır (Temel ve Aksoy, 2001; 112). Bireyin toplumsallaşma düzeyi ne kadar yüksekse topluma uyumu da o ölçüde yüksek olmaktadır. İlgisiz ailede ebeveynler çocuklarının duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarını önemsememektedir. Oysa ki çocuğun davranışlarını, doğru ya da yanlış olduğunu

belirtmek, neyi yapması, neyi yapmaması gerektiğini öğretmek, onu aile ve toplum yaşamında gerekli olan belirli kurallara alıştırmak gerekir (Yazgan vd. 2005: 263). İlgisiz ailelerde yetişen çocuklar ailelerinden göremedikleri ilgi ve yönlendirme sonucu doğal olarak sosyal hayata uyum sağlamada zorluklarla karşılaşmakta ve çeşitli problemler yaşamaktadırlar.

Anne babanın tutumunun olumlu ve yapıcı olması, çocuklarına karşı ilgili olması, bireyin sosyalleşmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda ailenin niteliği de çok önemlidir. Yani ailenin sorunsuz, mutlu ve huzurlu birlikteliği gencin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve içinde yaşadığı toplumla uyumlu olması açısından, başka bir deyişle sosyalleşmesi açısından çok önemlidir. Buna ek olarak, ailede disiplin kuralları uygulanırken, ailenin ne kadar tutarlı ve kararlı olması da etkilidir. Ancak, disiplin kuralları ve uygulaması sosyalleşme sürecine olumlu etki yapacak niteliğe sahip olmalıdır.

Ailelerin sosyal, ekonomik ve kültürel durumları çocuğun sosyalleşmesini belirlemektedir. Özellikle kültürel bakımdan gelişmiş ailelerle, günlük olay ve ihtiyaçları ifade edecek bir kelime hazinesiyle konuşan bir ailede yaşayan çocuğun sosyalleşme seyri aynı olmayacaktır. Bu bakımdan ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik gücü, sosyalleşmeye yansımak durumundadır (Akyüz, 1991: 224).

Ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal çevreye daha da fazla ihtiyaçları vardır. Bunun nedeni ise, çocukluktan erişkinliğe geçişte sosyalleşmenin bunu gerektirmesidir. Ergen bireye sosyal ortam uygun bir şekilde sağlanmadığı durumlarda kendi sosyal çevresini kendisi oluşturmaya çalışacaktır (Abalı, 2006; 76). Çünkü ergen için belki en büyük felaket sosyal bakımdan yalnız, tek başına kalmaktır. Ergen bireyin kendi oluşturduğu çevresi olumlu ve güzel olduğu takdirde birçok kazanım da olacaktır.

Aileler, çocuklarına tam bağımlılıktan bağımsızlığa, yalnızlıktan diğer insanlarla kaynaşmaya, oluşmamış bir kişilikten birey olmaya geçişte gerçek deneyimler sunar. Diğer insanların saygısını ve öz saygıyı kazanabilmek için, çevrenin bizden neler beklediği ve bize neler verebileceği hakkında bilgiyi bize bu deneyimler verir (Orvin, 1997;4). Hiçbir unsur, aile ilişkilerinin niteliği kadar ergenin sosyal uyumunu etkileyecek güçte değildir.

Birey, toplum ve aile içinde rol almak ister ve onun için rol alma, erişkin olma yolunda önemli bir aşamadır. Ergen birey, sosyal ilişkilerinde daha fedakar olabilir. O grupta yer alabilmek için kendi adına fedakarlık yapmasını bilir. Ergen kendisine değer verilmesini ister ve farklı bir birey olarak ona ne kadar değer verilirse o kadar mutlu olur. Değer verme, anne baba ve toplum tarafından gerçekleştirilmelidir. Saygı görmek her bireyin hoşuna gider, saygı duyulan bireyin de öz güveni artar, dolayısıyla bu dönemde gösterilen saygı onun topluma daha kolay adapte olmasını sağlayacaktır (Abalı, 2006; 26). Kısaca, kendisine değer verildiğine ve saygı gösterildiğine inanan bireyler, özellikle ergenlik döneminde topluma uyumda sorunla karşılaşmaz ya da o sorunları, diğerlerinden daha kolay aşar.

Sonuçta, toplumlar kendi beklentilerine uygun davranan ve değer sistemleriyle dengeli yaşayabilen bireyleri benimser. Bu nedenle sosyalleştirme görevi olan kurumlar, özellikle aile çocuklarını toplumla çatışmaya girmeksizin onunla dengeli ilişkiler kurabilecek şekilde yetiştirme durumundadır. Sosyal açıdan uyumsuz kişiler; başarısız, mutsuz, olumsuz kişilik geliştirirler. Bu kişiler uyumsuz ve başarısız hayat sürdürmekle kalmazlar, çevrelerinde de sürekli sorun yaratan kişiler olurlar. Bu bozuklukların yanında sosyalleşmesi sağlanamamış kimseler içinde psikolojik hastalıklı, suça yönelen gençler, alkolikler, küskün problemliler ve zihinsel bozukluğu olan kişiler görülür. Kuşkusuz sosyalleşme insan yaşamının ilk yıllarına kadar uzanır. Aile de bu önemli nedenleri dikkate almalı ve çocukları kültürel mirasın beklentilerine göre yetiştirmeye özel çaba göstermelidir. Bu açıdan konuya bakılınca ana babanın varlığı vazgeçilmez bir önem kazanır (Bilen, 1978; 179).

5.3. SOSYALLEŞME VE OKUL

Daha resmî ve örgütlü bir sosyalleşme kurumu da okuldur. Okul, öğrencilerin belli bir plân ve program çerçevesinde eğitilerek sosyalleşmesini sağlar. Okul çocukların sosyal dünyasını genişletir. Onlar okulda, hem kendi yaşlıları içinde yaşar, hem de farklı sosyo-ekonomik çevreden gelen kişilerle aynı ortamı, çalışmayı yani yaşamı paylaşırlar. Çocuk okulda cinsiyetler arası, diğer çocuklarla ve öğretmenleriyle ilişkiyi, henüz yaşamında bilmediği, fakat daha sonraki yaşamını kolaylaştıran birçok şeyi öğrenir (Bahar, 2005; 85). Kısaca okul insanlara yalnızca

bilgi ve beceri kazandırmaz aynı zamanda toplu yaşamının sorumluluklarını da öğretir. Okul çocuklara geçerli olan toplumsal değerleri benimsemelerine yardımcı olarak, daha üst düzeydeki toplumsal sorunlarla başa çıkmasını öğretir.

Toplumsal düzeni meydana getiren unsur ve kurallar, değişik şekiller içerisinde okullarda da yer almaktadır. Durkheim (1950), okul ile toplumu mukayese ederken, okuldaki mükafat ve cezalarla toplumdaki mükafat ve cezalar arasında benzerlik bulunduğunu söylemektedir. O'na göre okul hayatı, sosyal hayatın tohumu, nüvesi ve çekirdeği; sosyal hayat da okul hayatının çiçeklenmiş, olgunlaşmış şeklidir. Birinde yaşayan, işgören yollara ve usullere diğesinde de rastlanır. Bunun için okulu veya toplumdaki herhangi birisini ne kadar iyi tanırsak, diğeri hakkında da sağlam bilgilere sahip oluruz. Burada okulun toplumun bir yansıtıcı olduğunu ve toplumdaki bağımsız düşünölemeyeceğı belirtilmiştir.

Genel anlamı içerisinde okul, belli bir yeri olan, belli bir süre devam eden, öğrenci ve öğretmeni değışen, geniş bir çevreye hitabeden, eğitim faaliyetini planlı ve programlı bir şekilde sürdüren, yani öğrenme faaliyetini organize bir ders olarak devam ettiren, genel ve mesleki çeşitler içerisinde şekillenen bir kuruluş olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle okul olduğu için eğitim meydana gelmemiş, okul eğitilme ihtiyacını gidermek için çeşitli güçlerin bir araya geldiğı yapı olarak değerlendirilmiştir (Böhm, 1982'den Akt. Akyüz, 1991).

Çocukların her bakımdan sosyalleşmelerini sağlayan en önemli sosyal kurum okuldur. Gelişen teknolojiye ve modernleşmeye paralel olarak, aile içerisindeki ekonomik kavramlar da değışmeye başlamıştır. Aynı şekilde, aile büyüklerinin aile içi etkileşimi azalmış ve kadının çalışma hayatına girmesiyle de ortaya çıkan boşluğu okul ve benzeri sosyal ortamlar doldurmaya başlamıştır. Böylece, bu dönemde çocuğun kişiliğinin oluşumunda ailenin payı azalırken, sosyalleşmeyi daha sistematik sağlayan okulun payı artmaya başlamıştır.

Ailede meydana getirilmeye çalışılan sosyalleşme sürecini tamamlamak üzere okul devreye girmektedir. Okul, ailenin çeşitli sebeplerle eksik bıraktığı sosyalleşme faaliyetini, organizeli bir faaliyet biçimi olarak tamamlamaya çalışmaktadır. Her ne kadar aile, toplumun çekirdeğini oluşturuyor ve topluma yaşama enerjisi veriyorsa da, çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde birlik manzarası

gösteremiyor. Aileler toplumsal özellikler yanında kendi öz ve mahalli problemlerini de çocuğa yansıtıyorlar. Halbuki genel ve organizeli bir faaliyet biçimi olarak ana okulu, ana sınıfı, ilkokul gibi kurumlar, yetişkinler tarafından tespit edilmiş ölçülere göre hareket etmek durumundadırlar. Aynı zamanda okul, saf kabiliyetle toplumsal ilgi ve ihtiyaç arasında ilişki aramayı amaçladığından, ailelerden gelen sosyal eşitsizlikleri de azaltmaya, hatta ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Fakat sosyalleştirmeyi amaçlayan bu kurumlar, kademe bakımından birbirlerini takip etmez, koordinesiz ve bağımsız hareket ederlerse sosyalleşme olayında büyük arızaların doğması kaçınılmaz olur (Akyüz, 1991: 224).

Bugünün okulu özel bir toplumdur. Sadece bir öğrenme yeri değil, toplumsal bir ortamdır. Bu özel toplumun genç ve yetişkin üyeleri olan öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler ortak bir yaşamı paylaşırlar. Bu özel toplumun üyelerinin davranışlarını yönlendiren belli kurallar vardır. Tüm üyeler bu kurallara uyarlar. Kısaca okul, formal bir örgüttür. Bu yönüyle birey, okul ile çevre arasında yakın bir ilişki kuralmalı ve okul, çevresinin eğitim merkezi olmalı, çevresi ile bütünleşmelidir (Aydın, 1987). Böylece sosyalleşmede okul da verdiği hizmetle yerini almakta ve bireyi geleceğine hazırlamaktadır. Okuldaki kurallara uymakla birey, aynı zamanda toplumun kurallarına da uyum sağlamış olmaktadır.

Parsons, bir sosyal kurum olarak okulun en önemli görevleri arasında sosyalleşme ve seçme-elemeyi saymaktadır. Ergün'e göre ise, okulun en başta gelen görevlerinden birisi, içinde yer aldığı toplumun yenileşmesini ve devamlılığını sağlamaktır. Okuldaki sosyalleşme bir taraftan kişilerde çalışma, iş yapabilme yetenek ve becerilerini geliştiriyor; bir taraftan da sosyal bütünleşmeyi sağlayacak bir toplumsal bilinç kazandırıyor. Ama okullarda meslek ve ders bilgilerinin dışında başka bilgi ve yönlendirmeler de verilmelidir; örneğin dil, sosyal değer ve normlar kazanılması ya da bireyin topluma uyumunun sağlanması bu görevler arasındadır. Bu yönüyle okul sistemleri toplumsal bütünleşmenin ve kaynaşmanın bir aracıdır. Öğrencilere sürekli olarak toplumsal kurallar, değerler ve sosyal rollerin örnek yorumları sistemli olarak burada öğretilir (Ergün 1987; 89-90).

Buna karşılık eğitim, sosyal bir faaliyet tipi için çok açık ve kesin bir örnektir. Çünkü eğitim, organizeli bir faaliyet çeşidi olarak, şartları ve faaliyetleri belli

objelere ve amaçlara yöneliyor. Organizasyonu meydana getiren bu faaliyetlerin amacı, fertleri çok uzun zaman etki altında tutarak, bilgi aracılığıyla onların şahsi güçlerini geliştirmek, kendilerini ve toplumlarını geleceğini hazırlamaktır (Kob, 1976'dan Akt. Akyüz, 1991: 227).

Her toplumda eğitimin temel işlevlerinden birisi, toplumun kültürel mirasının birikimi ve sürekliliğini sağlamaktır. Bu miras yoluyla, her kuşak, kültür birikimi sürecini önceki kuşağın bıraktığı yerden devralarak sürdürmektedir. Bu devralma, o toplumun değerlerinin ve normlarının öğretilmesi yoluyla gerçekleşir (Tezcan 1997: 52).

Gerçekte eğitimin en önemli işlevi, öğrenciyi biyolojik ve sosyal kalıtımındaki yetersizliklerden kurtarmak ve ona çeşitli kaynaklardan gelen etkileri anlama, aralarında seçim yapma, senteze gitme ve uygulama konularında yardım etmektir. Her toplumbilimci ve eğitimci tarafından bilindiği gibi, karmaşık bir toplum için formal bir eğitim sistemi olmadan, kendi sosyal, kültürel değerlerini ve birikimlerini yeni kuşaklara aktarmak olanaklı değildir (Aydın, 1987; 38). Görüldüğü gibi, çocuğun toplumsallaşmasında aileden sonra gelen okulun önemi çok büyüktür. Okul birçok arkadaşın olduğu farklı sosyalleşme çeşitlerinin birçoğunun yaşandığı, pek çok örnek alınacak ya da etkilenilecek kişinin bulunduğu sosyal bir kurumdur.

Toplumun ihtiyaçları değiştikçe ve teknolojik gelişmeler arttıkça okulun sosyalizasyon sürecindeki etkisi ve sorumluluğu artmıştır. Hatta toplum okula gitmeyi ve belirli bir süre devam edilmesini mecbur kılmıştır. Okul, toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen sistemli bir sosyalizasyon sürecidir. Bu kurumun çerçevesi içindeki yardımcı düzenlemeler; not verme, sınav, mezuniyet, dereceler, ev ödevleri ve onur listesi sistemidir (Fichter, 2004; 146). Toplumun modernliği ve gelir düzeyi arttıkça zorunlu eğitim süresi de bununla beraber artmaktadır. Bu zorunlu eğitim süresinin artması ve yaygınlaşması da okulun sosyalleşmedeki rolünü daha da belirginleştirmiştir.

Diğer yandan öğretmen de bir yetişkin olarak, çocuğun toplumsallaşmasını sağlayan bir öğedir. Öğretmenler kişilikleri ve ilgileri yönünden birbirlerinden oldukça farklı olmakla birlikte yine de bazı ortak değer ve düşüncelere sahiptirler ki, öğrenciler bunlardan kaçmayı düşünemezler. Örneğin bunlardan birincisi yetişkin

otoritesinin gerekliliği, düzen ve disiplin gereksinimi ikinci olarak en azından kendilerinin özel öğretimleri alanında bilgi ve eğitsel başarı değerlerini temsil eder. Üçüncü olarak doğru konuşma, kamu mallarına saygı, kibarlık ve düzenlilik gibi orta sınıf kişilik özelliklerini temsil ederler (Tezcan 1997; 210). Öğretmen gencin sosyalleşmesinin önemli bir boyutudur. Bu dönemde öğrenciler öğretmenlerinin gösterdikleri sosyal tavırları örnek alırlar ve kendilerine yönelik öğretmen davranışlarının etkisinde kalırlar. Bu açıdan okulda öğretmenler de önemli kişilerdir (Kulaksızoğlu, 2007). Aynı zamanda okul toplumda geçerli olan değerleri takviye eder. Topluma, aileye, devlete sadakat gibi toplumsal değer ve toplumsal sadakati öğretir. Başarılı eğitimciler rehberliğinde meslek adamlarıyla dolu bir kurum olarak okulun sapıcı ve asi düşünceleri temsil etmesi beklenemez. Okul bir yandan çocuğu eğitip var olan konumlarını takviye ederken, diğer yandan da yukarı doğru hareketliliği teşvik eder (Tezcan, 1997; 210).

Aileden sonra girilen sosyal ortam okuldur. Fakat bir öğrenci için lise yılları diğer okul dönemlerine göre daha önemlidir. Bu dönemde artık kişi pek çok değişiklik yaşamakta ve bu değişime uyum sağlamaya çalışmaktadır. Ergenlik sosyal ilgi bakımından en hareketli olunan çağdır. Lise öğrencileri arasındaki sosyal faaliyetlerin başlangıcı ilk lisenin kuruluşuna kadar inmektedir. Okulların çoğunda eskiden beri rast gele değişik birçok kulüpler ve cemiyetler kurulmuştur. Okul partileri, okul temsilcileri ve çeşitli okul törenleri ilk başlangıçtan beri mevcuttur. Son otuz yıl içinde bu az çok gelişi güzel faaliyetler hem sayı itibari ile artmış hem de daha fazla teşkilatlandırılmıştır (Cole ve Morgan 2001:191). Günümüzde yıl sonu partileri, bahar şenlikleri, okul gezileri yoğun olarak düzenlenmektedir. Bu sosyal faaliyetler gencin sosyal bir sınıfa dahil olduğu duygusunu fazlaca hissettirmektedir. Birey dahil olduğu bu sosyal sınıfa uygun davranış ve hareketler geliştirmektedir. Aynı zamanda sigara ve alkol gibi pek çok zararlı alışkanlığı, bu arkadaş ve okul grupları ile kazanmaktadır.

Sosyalleşme sürecinde genç, çevrenin başarılı olma taleplerine cevap vermek zorundadır. Gencin okul başarısının onun sosyalleşmesine etkisi çok önemlidir. Genç bu dönemde ailesinden ve öğretmenlerinden gelen “başarılı olmalısın” baskısı altındadır. Çevresi de ondan başarı beklemektedir. Belirli bir öğretmen kontrolünde

geçirilen zoraki ders saati bu baskıya örnektir. Bu zorlama çocuğun az olan ilgisini, istikrarsızlığını artırırken, okul çalışmalarındaki eksikliğini giderme isteğini, çalışması gereken konulara karşı iştahını ve gelişim evrelerini engeller. Şikayetlere ve sızlanmalara neden olur (Martinez 2001: 21). Bu sızlanmalar daha çok ders çalışmayı istememe şeklinde olup gencin davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Ancak okullarda örgütlü sosyalizasyon çalışmaları ya da etkili bir rehberlikle bu durum düzeltilebilir.

Özetlenecek olursa, okul aile ve diğer sosyal kurumlara benzemez, okul bir dereceye kadar zorunlu ve zorlayıcı bir topluluktur. Sosyal varlık olma konusunda en etkili organ hiç şüphesiz ailedir. Fakat ailenin yaptığı etkiler zaman zaman istenmeyen sonuçların oluşmasına sebep olabilir. Halbuki okulun yaptığı etkiler böyle değildir. Okul, çocuğu iyi bir devlet vatandaşı örneğine göre sosyalleştirmeyi amaçlar (Akyüz, 1991; 265).

5.4. ARKADAŞ GRUBU VE SOSYALLEŞME

Birçok çocuk için akran ilişkisi yaklaşık üç yaşından itibaren önemlidir. Bir yandan sosyalleşmeyi, diğer yandan etkileşimle gelişimi sağlar. Ergenlik döneminde ise akran ilişkisi çok daha büyük önem kazanır. Çünkü ergenlik dönemi ile birlikte, aileden çok arkadaş odaklı bir yaşam başlar (Semerci, 2007; 113). Çocuk arkadaşları arasında mücadele etmeyi, hakkını korumayı, paylaşmayı, başarıyı ve sevilmeyi öğrenir.

Bu yüzden aileden sonra çocuğun gerek sosyalleşmesinde gerekse eğitimsel değerler kazanmasında arkadaş grupları da çok etkilidir. Çocuğun arkadaşlarından etkilenmesi okul içinde ve dışında sürekli biçimde cereyan eder. Ergenliğe gelinceye kadar anne baba ve öğretmenin arkadaşlık ilişkilerinde yönlendirici, sınırlayıcı, yasaklayıcı rolleri vardır. Ergenlikte kişilik daha da gelişir, çocuk üzerindeki denetim azalır. Bu dönemde arkadaş gurupları çocuğun üzerinde oldukça etkilidir. Ergenlikteki arkadaş gurupları yetişkinlik dönemine geçiş teşkil etmesi bakımından önemli role sahiptir. Bu rolün etki derecesi ile olumlu veya olumsuz tesirleri, ait olunan sosyal tabaka ya da sınıfa göre değişir. Mesela orta ve üst sınıflarda çocuk sosyal gelişiminin her aşamasını tam yaşar. Çünkü ondan normalin dışında bir şey istenmez. Halbuki alt tabakada çocuk ve ergen daha çabuk sorumluluk alır, bir işe

girer veya özellikle kırsal kesimde erken evlendirilir. Dolayısıyla çocukluk, buluş ve gençlik dönemleri alt tabakalarda daha erken geçilir. Ama hangi sosyal tabakada olursa olsun arkadaş guruplarının çocuğa ve gence kazandırdığı eğitimsel değerlerin önemi inkar edilemez (Celkan, 1989; 99). Özellikle ergenlik döneminde gencin hayatında ve aldığı kararlarda arkadaş gurupları bire-bir etkilidir ve her şeyden önce gelir.

Bu dönemdeki akran gurupları farklı biçimdedirler. Toplumsal örgütlenmeleri, aile ve okuldan çok farklıdır. Doğal oyun grubu, örgütlü izci grubu ya da çete grubu gibi 3-4 kişiden oluşan klik olabildiği gibi okul gurupları da olabilir. Her grup açık ya da kapalı olarak kendi kurallarına sahiptir. Kendi toplumsal örgütü vardır, grup üyelerinden beklentileri vardır. Her grubun kendi gelenekleri, görenekleri, tarzları, dilleri vardır (Tezcan 1997:168).

Arkadaşlık, ergenin toplumsal becerilerini geliştirmesini sağlar. Arkadaşları sayesinde, insanlarla ilişki kurmayı, paylaşmayı, işbirliği yapmayı öğrenir. Aslında arkadaş gurupları ergen için, sonradan içinde yer alacağı iş gibi sosyal guruplara hazırlanmayı sağlar ve onun için bir rehberdir. Dünya görüşleri, karşı cinse bakışları, hobileri, yaşam zevkleri arkadaşlarla biçimlenir. Akranları tarafından kabul gören ergenler, kendilerine güvenli, hoşgörülü, insan ilişkileri daha sağlıklı olan ergenlerdir (Semerci, 2007; 117). Başka bir deyişle, akranlarıyla sağlıklı ilişkileri olan ergenler, aynı zamanda sağlıklı kişilikler oluşturmuş demektir.

Okul yıllarından itibaren ergenler zamanlarının çoğunu arkadaşlarıyla geçirirler ve onların davranışlarından etkilenirler. İnsan hayatının hiçbir döneminde arkadaş ilişkileri ergenlikteki kadar önemli olmamıştır. Arkadaşları arasındaki anlaşmazlıklar kabul edilmeme duygusu yaşatabilir ve bu da onların kendi dünyalarına çekilmelerine neden olabilir (Feldmand, 2004).

Kısaca arkadaş gurupları, bireyin çocukluktan başlayarak yetişkin bir birey olana kadar ve bir ömür boyu süren devamlı etkileşim içerisinde bulunduğu sosyal bir ortamı ifade eder. Kişinin gelişimine olumlu ya da olumsuz bir etkisi olmaktadır. Kişinin hayattaki başarısı ve toplum içerisindeki saygınlığı, içine girmiş olduğu arkadaş grubunun niteliğine bağlıdır. Kişinin başarısı arkadaş grubunda işgal ettiği statüye göre artar. Doğru seçilmiş bir arkadaşlık grubu kişinin sosyalleşmesinde

başarıyı ve uyumu arttırmakla beraber sosyalleşme sürecinin sağlıklı olmasını sağlamaktadır.

Toplumdaki yenilikler, moda, toplumsal normlara itaat, yeni düşünce ve davranışlar, dostluk, sırdaşlık, sözünde durma, bilgi alış verişi gibi ilişki ve etkileşimler hep arkadaş gruplarında cereyan eder. Ancak, gençlerin arkadaş seçiminde ya da arkadaş grubu kurmada kendine uygun sosyal tabakadan gelenlerle bir araya geldiği gözlenir. Bu husus, eğitimle aile arasındaki etkileşimin sosyal tabakalara ait arkadaş gurupları için de geçerli olduğunu göstermekte, ayrıca çocuklukta aileden kazanılan eğitimin arkadaş gruplarının tercih ve oluşumunda da etkili olduğunu ifade etmektedir. Demek ki, arkadaş grupları olsun öteki sosyal guruplar olsun, hepsinin eğitici fonksiyonu temelde ailenin eğitici fonksiyonuna bağlıdır (Celkan, 1989; 99). Görüldüğü gibi sosyalleşmenin başladığı aile, bireyin yaşamının birçok alanında etkili olduğu için, diğer sosyalleşme araçlarından arkadaş ilişkilerinde de etkisini göstermeye devam etmektedir. Sonuçta ailenin hem arkadaş seçimlerinde, hem de arkadaş ilişkilerinde belirleyici olduğu söylenebilir.

Arkadaşlık ergen için bir ayna görevi görür ve kimlik gelişiminde önemlidir. Ergen, akranlarında kendini görerek tanır ve anlar. Aile ergene her türlü olanağı sağlasa da, kendini bilmesi ve geliştirmesi için sosyal karşılaştırma yapma olanağını sağlayamaz. Ergen, akranlarıyla birlikte kimliğini geliştirir. Hızlı fiziksel ve ruhsal değişimden korkan ergenin bu durumu paylaşabileceği kişi arkadaşıdır. Arkadaşlık sayesinde bir yandan kendi duyguları ve korkuları ile başa çıkmayı öğrenirken, diğer yandan başkalarının duygularını anlamasına yardımcı olur. Birbirleri ile deneyimlerini, düşüncelerini ve isteklerini paylaşır ve böylece ergen kendinin farkına varır (Semerci, 2007; 116). Çünkü bu dönemde ergen için kendisini sadece aynı değişimleri yaşayan, aynı duygu ve düşüncelere sahip arkadaşları anlayabilir.

Ergenlikte arkadaşlığın önemli olmasının bir nedeni de, ergenin sosyal karşılaştırma ihtiyacı gereği düşünce, yetenek ve fiziksel değişimlerini yaşlılarıyla karşılaştırma ve değerlendirme olanağını bulması gelmektedir. Ergenler sosyal değerlendirmeleri arkadaşları ile yapmayı tercih ederler. Ergenlik bir deneme sürecidir. Bu süreçte ergen yeni kurallar ve davranışları denemek ister. Yaşlıları ona gruba katıldığında ne tür kurallara uyacağı ve ne tür davranışlar göstereceği

konusunda olanaklar sunar, onun bir gruba ait olma ihtiyacını karşılarlar (Felman, 2004). Özellikle okul çağındaki arkadaş grupları, genellikle kurallar doğrultusunda nasıl hareket edileceği konusunda çocukları sosyalleştirir. Bunun yanında arkadaş grupları, boş zamanları değerlendirmede, cinsel yaşam gibi konularda da ergenlerin sosyalleşmelerine yardımcı olurlar.

Ergenlerin iki tür arkadaşlık ilişkisi vardır. Bunlardan birincisi sık sık birbiriyle sosyal etkileşimde bulunan küçük arkadaş gruplarıdır ki, bu gruplar gönüllülikle oluşturulan gruplardır. Ergen istediği zaman gruptan ayrılabilir. Ergenler farklı yer ve zamanlarda birçok grubun üyesi olabilirler. Örneğin okulda fen kolunun, evde komşu grubunun bir üyesi olabilirler. Ergenlerin arkadaş ilişkisinin ikincisi ise bazı özellikleri ortak olan fakat birbiriyle sosyal etkileşimde bulunmayan topluluklardır. Örneğin ergen öğrenci topluluğunun bir üyesidir. Ergen gireceği sosyal gruba ve topluluğa, grup üyelerine benzerlik derecesine göre karar verir. Ayrıca grup üyelerinin akademik başarıları da birbiriyle benzerlik gösterir (Cole ve Cole, 2001; Felman, 2004). İşte ergenin içinde bulunduğu arkadaş gruplarında herkes eşit konumda ve benzer özelliktedir. Oysa ergenin ailesi, öğretmeni akraba ve komşularının oluşturduğu yetişkinler çevresi içindeki statüsü ikincil nitelikler taşır ve farklılıklar gösterir.

Toplum içerisinde görülen bir diğer akran türü ise kliklerdir. Klikler aynı cinsten çocuk ya da gençlerden oluşurlar. Yaş dereceleri farklı olabilir; informal birinci gruptur. Temel amacı birleşmektir. Batıdaki klikler aynı toplumsal sınıftaki gençlerden oluşmaktadır. Bu husus çete grupları için de doğrudur. Klik temel olarak bir ortak sınıf olayıdır. Klikler gence çeşitli açılardan yardımcı olur. Özellikle seks konularında bilgi kaynağıdır. Klikler, duygusal bağların ana-babadan kopması bakımından ilk adımdır. Duygusal bağların ana-babadan aktarılması, yetişkin rollerinin gelişmesi ve kabulünde temeldir. Klik içinde genç, eşit biçimde etkileşim öğrenir ve arkadaşlarını değerlendirmede konuma kavuşur. Katı ölçümleri ve kabul koşulları olan gruplardır. Üyelerini çevreden ayırmaya çalışır (Tezcan 1997:169). Görüldüğü gibi artık genç anne baba yani ebeveynlerinden uzaklaşmakta ve arkadaş grupları ya da sosyal gruplarda ait olma ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır.

Ergenlik döneminde bir gruba ait olma gereksinimi üst düzeydedir. Özellikle kişiler arası ilişkiler ergenler için daha önemlidir. Bu yüzden ergen çoğu enerjisini arkadaşlık kurma, grup içinde yer edinmeye harcar ve grubun bir parçası olmak için büyük fedakarlıklarda bulunabilir. Akran grupları ergeni yetişkin otoritesinden korur. Aynı zamanda sosyalleşme ajanlarıdır, yeni norm ve değerleri yetişkinlere aktarır. Ergen bireyselleşme sürecinde ana-babadan ayrışırken yaşadığı boşluğu arkadaş ilişkileriyle doldurur. Bu ilişkiler güven duygusu kazandırır; bireyi kimseye ait olmayan topraklardan çekip alır, belirsizliği ortadan kaldırır. Ayrışma sırasında yaşadığı kaygı ve suçluluğu ortadan kaldırır. Birey modeller aracılığıyla sağlıklı düşünmesini öğrenir, duygularını oluşturur, davranışlarını biçimlendirir. Böylece değerleri ve tutumları yeniden örgütler. Karşı cinse nasıl yaklaşılacağı, saldırganlığını nasıl dizginleyeceği konusunda akran grubu referans niteliği taşır (Çelen, 2007; 120). Aynı zamanda ergenlerin aileleriyle ilişkileri ne kadar zayıfsa, arkadaşlarıyla birlikte olma istekleri o kadar artmaktadır. Yani aile ilişkilerinin iyi ya da kötü oluşu arkadaş edinmeyi de büyük oranda etkilemektedir. Arkadaş etkisi lise birinci sınıfta çok yüksek olmakta, son sınıfa doğru ise azalmaktadır.

Ergenler zamanlarının çoğunu akranlarıyla birlikte geçirmesine karşın, ailesi ergen üzerinde oldukça geniş bir etkiye sahiptir. Bunun sebebi aile ve akranların ergenlerin farklı ihtiyaçlarını karşılamalarıdır. Aileler ergene ihtiyaç duyulan rehberlik, beceri alışkanlıklarını; akranlar ise eğlendirici ve oyalayıcı uğraş sağlarlar. Bunlara ilaveten ailevi değerler ve akran gruplarının değerleri çatıştığı zaman ortaya ciddi problemler çıkabilir. Bu durum özellikle ebeveynlerin değerlerinden farklı değerlere sahip akran grubu olduğunda ve ergenin bu gruba fazla uyum gösterdiğinde ortaya çıkar. Böylece ergen çift kutuplu durum, yani iki değer grubu arasında kalmaktadır. Bunun aile-çocuk ilişkisinin çok zayıf olduğu durumlarda ortaya çıkma ihtimali vardır (Conger, 1971'den Akt. Dusek, 1987). Aslında etki derecesi olarak sadece aile ya da sadece arkadaş grubu daha ön plandadır demek doğru değildir. Bu yüzden biri, diğerinden önce yer almaz, ancak yoğunluk zamanları değişebilir.

Genel olarak yakın arkadaş ve akran grubu ile doyurucu ilişki kurmak, ergenliğin gelişimsel görevlerinden birisidir. Bunun üstesinden gelmek, toplumun geneli ve bireyin kendisi ile anlaşabilme yetisi kazandırır (Çelen, 2007). Başka bir

deyişle, arkadaş edinmek ve ilişkiyi sürdürmek belirli bir olgunluğa ulaşmış olmayı gerektirir. Yaşlıları ile ilişki kuramayan, arkadaşlık edemeyen çocuklarda içe kapanma ya da ilgiyi çekebilmek için saldırgan davranışlar görülmektedir. Bazı anne-babalar çocuğun arkadaşları ile oynamasını engellerler. Bazıları ise çocuğun arkadaşlık ilişkilerine sürekli müdahale eder ve arkadaşlarını kendileri seçmeye çalışır. Arkadaşlarından gelebilecek olan tehlikeyi fazlasıyla abartırlar (Çağdaş ve Seçer 2002: 55). Oysa aileler arkadaş ortamının sosyalleşmedeki rollerinin kendi rolleri kadar önemli olduğunu unutmamalı ve sağlıklı ilişkiler kurması için kendileri ortam yaratmalıdırlar. Arkadaş gruplarına dolaylı olarak yani fark ettirmeden müdahale etmelidirler.

Sonuç olarak ergenlik dönemi evden kopma ve topluma açılma çağıdır ve bu dönemde arkadaşlık ilişkileri sosyalleşme süreci içinde tüm yaşam boyunca önemlidir. Ancak ergenlikte farklı gelişimsel özellikler arkadaşlığın bu dönemdeki önemini arttırmaktadır. Çünkü arkadaşlıklar, toplumsal ilişkilere öncülük etmektedir. En sağlıklı bir ailenin bile çocuğuna veremeyeceği tek şey arkadaşlıktır. Bu açıdan destek ağını oluşturan anne-baba, kardeş, eş, çocuk, öğretmen, din adamı gibi kişilerden en çok arkadaşların gençler için destek sağlama işlevi taşıdığı belirtilmektedir. Arkadaşlarca aranmak, beğenilmek ve benimsenmek, benlik saygısının önemli bir koşuludur. Ergen bu ilişkilere girerek zekasıyla, spor ve sanat yetenekleriyle kendini kanıtlar. Yardımlaşarak, paylaşarak duygusal alışverişe girerek dostluk bağlarını kurar (Çok, 1993; Yörükoğlu, 1993).

Son tahlilde ergen- ebeveyn ilişkisinin niteliğinin şekillenmesinde ve bu ilişkinin ergen üzerindeki etkilerinin olumlu veya olumsuz gelişmesinde; ergenin sosyalleşme sürecindeki bütün unsurlar etkili ve belirleyici olmaktadır. Çünkü ergenin olumlu veya olumsuz sosyalleşmesi ile yeterli veya yetersiz sosyalleşmesi bu süreçteki etkileşimin gidişatına bağlıdır. Dolayısıyla ergenin bu süreçteki etkileşimi, onun anne babasıyla olan ilişkilerinden okul başarısına, kendisiyle olan ilişkisinden arkadaş ilişkilerine kadar, sosyal ve bireysel yaşamının bütün boyutlarını etkiler.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Gelişim süreçleri açısından ergenlik döneminde bulunan ortaöğretim kurumlarındaki, 14-18 yaş grubu öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri önemlidir. Bu değerlendirmede hangi etkenlerin önemli olduğu, yaşadıkları kuşaklar arası çatışmaların derecesi ve sonuçta ergenin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin hem okul yaşantısına, hem de diğer sosyal yaşantılarına etkileri, araştırmanın temel başlıkları arasında yer almaktadır. Esas itibariyle bu araştırma, ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerinin kişisel ve sosyal yaşamları üzerindeki etkilerini konu edinmektedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, öğrenme sürecine aktif olarak katılan ortaöğretim öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerindeki olumlu ya da olumsuz yanlarının ergen gözüyle ortaya konulması ve bu durumun ergen açısından sosyal ilişkilerini (okul içi ve okul dışındaki yaşantısı) ne düzeyde etkilediğinin belirlenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıda verilen problem ve alt problemlere cevap aranmaktadır.

1.3. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Ortaöğretim okullarında okuyan öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerine dair görüşleri nelerdir? Öğrenci görüşleri arasında öğrencinin; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, okul türü, kardeş sayısı, ailede kaçınıcı çocuk olduğu, ailenin; yaşadığı yer ve hane halkı sayısı, anne ve babanın; birlikte ya da ayrı oluşu, sağ ya da ölü oluşu, öz ya da üvey oluşu, eğitim düzeyi, mesleği, gelir düzeyi değişkenleri açısından farklılıklar var mıdır?

1.3.1. Alt Problemler

Araştırmada, yukarıda genel olarak belirtilen araştırma problemine çözüm getirebilmek amacıyla şu alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri öğrenim gördüğü okul türü değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri okuldaki sınıf düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkiler ailedeki kardeş sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri ailedeki doğuş sırası değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri ailesinde yaşayan kişi sayısı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri ailesinin yaşadığı yer değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
9. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri annesinin sağ ya da ölü olması değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
10. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri annesinin öz ya da üvey olması değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
11. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri babasının sağ ya da ölü olması değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

12. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri babasının öz ya da üvey olması değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

13. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri aile yapısının birlikte ya da ayrı olması değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

14. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri babasının eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

15. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri annesinin eğitim düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

16. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri annesinin mesleği değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

17. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri babasının mesleği değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

18. Ergenlerin (Orta öğretim öğrencilerinin) ebeveynleriyle olan ilişkileri ailesinin gelir düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Aile ve ergen üzerine yapılan araştırmalar göstermiştir ki, toplumun hem ruh sağlığı, hem de geleceği açısından sağlıklı ergen ve ebeveyn ilişkisi çok önemlidir. Sağlıklı bir gelişim için ergen, ailesi tarafından sevildiğini ve değer verildiğini hissetmesi gerekir. Çünkü eşler arasındaki iletişimsizlik ve uyumsuzluk ergenin de sevgi ve değer duygularını olumsuz etkilemektedir. Bu da ancak sıcak ilişkilerin, paylaşımların olduğu, destekleyici bir aile ortamında mümkün olabilir. Fakat böyle bir ortam yaratılsa bile, ergenin de bu durumu aynı şekilde görmesi gerekir. Başka bir deyişle yetişkin ebeveynle, yetişkin olmaya aday ergen arasında durum değerlendirmeleri farklı olabilir.

Yapılacak olan bu araştırma, ergenin ebeveynleriyle olan ilişkilerini nasıl değerlendirdiklerini ve ergen tarafından anne babalarını nasıl gördüklerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çünkü sağlıklı aile ortamının olması tek başına yeterli değildir. Önemli olan ergenin de bu aile ortamını sağlıklı bir şekilde görmesi ve

böylece sağlıklı ilişkiler kurmasını öğrenmesidir. Bu araştırma, ortaöğretim okullarında öğrenim gören ergenlerin ebeveynleriyle ilgili görüşleri alınarak ve bu konuda etkili faktörler ortaya konularak, sonuçların ergen ve anne babası açısından, sağlıklı aile ilişkileri kurulmasına yardımcı olmayı amaçlayan alanlardaki çalışmalara katkıda bulunması adına önemlidir.

1.5. SAYILTILAR

Araştırmamızın sayıltıları aşağıdaki biçimde belirlenmiştir.

1- Kuşaklar çatışması toplumsal değişme sürecinde her toplumda farklı biçimlerde görülen bir olgudur.

2- Araştırmada kullanılan soru kağıdı ortaöğretim öğrencilerinin ebeveynleriyle olan ilişkilerine bakış açılarını tespit edebilir niteliktedir.

3- Gençlerin ebeveynleriyle çatışmasının özünü onların otoriteden bağımsız olmak ve kendi kimliklerini kazanmak istemeleri oluşturmaktadır.

1.6. SINIRLILIKLAR

1. Bu araştırmanın örnekleme Afyonkarahisar il merkezindeki ortaöğretim kurumlarında 2009-2010 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören 14-18 yaşları arasındaki gençlerle sınırlıdır.

2. Araştırmada ergenin ebeveynleriyle olan ilişkileri ile ilgili kendi açısından değerlendirmeleri içeren, Bireysel Bilgi Formunda yer alan demografik ve ailesel bilgilerin olduğu 68 maddelik ankete verilen cevaplarla sınırlıdır.

3. Bu araştırmada evreni temsil ettiği varsayılan örneklemden elde edilen bulgular, Afyonkarahisar il merkezindeki Fen, Anadolu, Genel (Düz) ve Meslek Liselerinde öğrenim gören 522 öğrenci ile sınırlıdır.

4. Sonuçlar il merkezindeki araştırma evrenine genellenebilir.

1.7. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın amacına bağlı olarak araştırma evreni, Afyonkarahisar il merkezindeki, 2009-2010 öğretim yılında, 14-18 yaşları arasındaki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 17.591 erkek, 13.971 kız olmak üzere toplam 31.562 öğrenciden oluşmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, ortaöğretim kurumlarında; Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Düz Lise ve Meslek Lisesi gibi farklı liseleri temsil eden ve tesadüfi seçilen 10 okuldaki lise 1, 2, 3 ve 4. sınıf düzeyindeki öğrenciler arasından, yine tesadüfi olarak seçilen 312 erkek ve 210 kız öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada merkez ortaöğretim okullarında kayıtlı 550 öğrenciye ulaşılmıştır. Yapılan anketlerin 28 tanesi değerlendirmede eksik doldurulması sebebiyle iptal edilmiştir. Bu nedenle istatistiksel işlemler 522 ankete verilen cevaplar üzerinde yapılmıştır.

Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan izin ile belirlenen ilköğretim okullarının adları ve öğretmen sayıları ve uygulama tarihleri Ek 3’de verilmiştir.

1.8. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veriler, temel olarak soru kağıdı (anket) tekniği ile toplanmıştır. Araştırmayla ilgili anketlerin hazırlanabilmesi için önce literatür taramasına gidilmiştir. Bu taramalar sonucunda konunun hangi yönleriyle ele alınması ve uygulanacak ankette hangi değişkene ağırlık verilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Anketler, örnekleme oluşturan öğrencilere, okullara gidilerek yüz yüze uygulanmıştır. Anket tekniğinin yanında zaman zaman görüşme ve gözlem tekniğinden de yararlanılmıştır.

Soru kağıdı tekniğinin kullanılması, verilecek yanıtların denetlenebilmesi, dolayısıyla bilgilerin doğruluğunun kanıtlanabilmesi için pratik yararlar sağlarken; ankete katılanların isimlerinin istenilmemesi de, soruların cevaplandırılmasında kişinin kendini daha özgür hissetmesini sağladığı için ölçme aracının objektifliğini yükseltmiştir.

Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır ve soru kağıdı üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ankete katılan öğrencilerin kendisi ve ailesiyle ilgili demografik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde öğrencilerin ebeveynleriyle ilişkilerini ölçmek için, çoktan seçmeli sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise, ergenin ailesiyle ilgili görüşleri ve ebeveynleriyle ilişkileri ile ilgili değer yargılarını ölçmek için beşli Likert ölçeği kullanılmıştır.

1.9. BİLGİ TOPLAMA FORMU

Üç bölümden oluşan Bilgi Toplama Formu; araştırmada deneklerin kendileri ve ebeveynleri hakkında bazı demografik ve sosyal durumlar ile deneklerin ebeveynleriyle ilgili görüşlerini ortaya koymaları ve ebeveynleriyle ilişkilerini değerlendirmeleri amacıyla kullanılmıştır.

1. Bölüm sosyo-demografik bilgileri toplamaya yönelik olup, araştırmaya katılan öğrencilerin kendileri ve ebeveynleriyle ilgili özellikleri içerir. Bu bölüm, öğrencilerin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, okul türü, kardeş sayısı, doğuş sırası gibi kişisel özellikler ve anne babanın sağ ya da ölü oluşu, öz veya üvey oluşu, birlikte ve ayrı oluşu, yaşadıkları yer, eğitim düzeyleri, meslekleri ve gelir düzeyleri gibi anne babaya ait özellikleri belirlemeyi amaçlayan 17 sorudan oluşmuştur.

2. Bölüm ergenin ailesiyle ilgili görüşlerini ortaya koyan 13 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. Burada ergenin ebeveynleriyle ilişkilerinde, ebeveynin birtakım durum ve olayları nasıl değerlendirdikleri sorularak aralarındaki ilişki ölçülmektedir.

3. Bölüm ise, daha çok ergenin anne babasıyla ilgili kendine karşı davranışlarının ve ebeveynleriyle ilişkilerinin değerlendirilmesi ve bu konudaki değer yargılarının ölçülmesi için oluşturulan 38 soru yer almıştır. Ergenin ebeveynleriyle ilişkilerinin tespiti için olumlu ve olumsuz ifadeler içeren sorulara, 5 seçenekte cevap aranmıştır. Bu seçenekler; “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” şeklindedir. Araştırmada kullanılan beşli Likert ölçeğine göre seçenekler, olumsuzdan olumluya doğru 1’den 5’e kadar değerlendirilmişlerdir.

Hiç Katılmıyorum	: 1 Puan
Katılmıyorum	: 2 Puan
Kararsızım	: 3 Puan
Katılıyorum	: 4 Puan
Tamamen Katılıyorum	: 5 Puan

1.10. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİNDE KULLANILAN İSTATİSTİKSEL TEKNİKLER

Anket formu aracılığı ile elde edilen veriler, uygun şekilde cevaplandırılıp, cevaplandırılmadıkları kontrol edildikten sonra, bilgisayara kaydedilip gerekli istatistiksel işlemler yapılmıştır. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde ise aşağıda kısaca açıklamaları yapılan çeşitli istatistiksel tekniklerden faydalanılmıştır.

Mean (M:Aritmetik ortalama): İstatistikte sıkça kullanılan aritmetik ortalama, dağılımdaki gözlem değerlerinin toplamının, gözlem sayısına bölümü olarak tanımlanır. Aritmetik ortalama, en çok bilinen ve en yaygın kullanılan bir merkezi eğilim ölçüsüdür. Aritmetik ortalama, en kestirme tanımıyla bir dizinin “ağırlık merkezi”dir.

Bağımsız Örneklem t Testi : "t" testi, hipotez testlerinde en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. "t" testi ile iki grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aradaki farkın rastlantısal mı, yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğuna karar verilir. Küçük örnekleme teorisi olarak da bilinen "t" dağılımı, küçük örneklerle de çalışmaya imkân verdiği için, araştırmacılar için büyük kolaylık sağlamaktadır. "t" testi örnek boyutunun küçük olduğu ve ana kütleyle ilişkin standart sapmaların bilinemediği durumlarda "t" dağılımından yararlanarak;

- İncelenen bir değişken açısından bir gruba ait ortalama değer in önceden belirlenen değerden farklı olup olmadığını,
- İncelenen bir değişken açısından bağımsız iki grup arasında fark olup olmadığını,
- İncelenen bir değişken açısından herhangi bir grubun farklı koşullar altındaki tepkilerinde farklılığın olup olmadığını incelenmesine yönelik hipotezleri test etmeye yönelik olarak geliştirilmiş bir analiz yöntemidir.

Bu nedenle üç tür "t" testi bulunmaktadır. Bunlar tek grup t testi (one-sample t test), bağımsız iki grup arası farkların t testi (independent samples "t" test) ve eşleştirilmiş iki grup (paired-samples "t" test) arasındaki farklılıkların incelenmesine yönelik "t" testidir.

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) : "t" testi ile sadece iki grup arasındaki farklılıkları incelemek mümkündür. Ancak çoğu zaman birçok çalışmada ikiden fazla grubun karşılaştırılmasına ihtiyaç duyulur. İşte ikiden fazla grubun birbirleriyle bir anda karşılaştırılmalarının gerektiği durumlarda "t" testi yetersiz kalır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için yeni analiz yöntemleri geliştirilmiştir. İki den fazla grubun bir anda karşılaştırılmalarını sağlamak için geliştirilen testler arasında en çok bilineni ve en yaygın olarak kullanılanı "Tek Yönlü Varyans Analizi" dir. Varyans analizinin ön koşullarından birisi her bir grubun normal dağılım sergileyen bir ana kitleden rastgele seçilmiş örnekler olmasıdır. Ayrıca her bir grubun eşit varyansa sahip olması da istenmektedir.

Chi-square (χ^2) : Chi-square (ki-kare) testi, örnekleme yer alan iki değişken arasında sistematik bir ilişkinin olup olmadığını anlamamızı sağlayan bir tekniktir. Ki-kare, değişkenler arasında sistematik ilişkinin olup olmadığını, "beklenen" dağılımlarla, "elde edilen dağılımları" karşılaştırarak gerçekleştirir. "Elde edilen" sonuçlar "beklenen sonuçlara yakın olduğu oranda, değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığından, başka bir anlatımla iki değişkenin birbirinden bağımsız olduğundan söz edilir. Arada fark varsa iki değişkenin birbirleriyle ilgili olduğu anlaşılır. Fark büyüdükçe değişkenlerin birbirleriyle ilgileri de artar. Bu değer anlamlılık düzeyini anlamak için, elde edilen ki-kare değeri ile ki-karenin tablo değeri karşılaştırılır. Eğer elde edilen ki-kare değeri ki-karenin tablo değerinden büyükse, karşılaştırılan değişkenler arasında rastlantıya dayanmayan bir ilişki var demektir. Çalışmamızda tablolarda yer alan ki-kare değerleri hesaplanan değerlerdir. Serbestlik dereceleri ve önem dereceleri de aynı tabloların üst sol köşelerinde verilmiştir. İstendiği takdirde ki-kare tablolarından tablo değerleri bulunarak karşılaştırılabilir.

Significance (P) : Değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlı olup/olmadığını test eden bir istatistik tekniğidir. Ki-kareye göre değişkenler arasında ilişki olup/olmadığı tespit edildikten sonra, tespit edilen bir ilişki varsa, bu ilişkinin anlamlı olup olmadığını görebilmek için karşılaştırma tablosunun "significance"ını da hesaplamak gerekir. Eğer bulunan değer, dikkate alınan anlamlılık düzeyinden büyükse söz konusu ilişki anlamsızdır. Değişkenler arasında anlamlı bir ilişki için

significance sayısının anlamlılık düzeyi sayısından (araştırmamızda bu sayı 0,05'tir) küçük olması gerekir.

Contingency Coefficient (C): Contingency coefficient (olağanlık katsayısı), nominal değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini gösterir. Ki-kare, değişkenler arasındaki ilişkinin olup olmadığını gösteren bir istatistiksel hesaplama tekniğiydi. Ki-kareden hareketle bir tablodaki değişkenler arasındaki ilişkinin var olduğunu tespit etmek elbette ki araştırmacı için çok şeyler ifade eder. Ama ilişkinin var olması, tablonun değerlendirilmesinde yeterli değildir. Eğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki var ise araştırmacı bu ilişkinin gücünü de bilmek ister. İşte araştırmacının bilmek istediği ilişki derecesini açığa çıkaran istatistik tekniği olasılık hesaplamasıdır. Olasılık katsayısının değeri her zaman 0 ile 1 arasında değişir. Sıfıra yakın değer ilişkinin zayıflığını gösterirken, 1'e yakın değer ise ilişkinin güçlülüğünü gösterir. Değişkenler arasındaki olası ilişkinin gücünün değerlendirilmesine ilişkin eğilim şöyledir:

0,000-0,250 → zayıf ilişki
0,251-0,350 → orta düzeyde ilişki
0,351-0,500 → güçlü ilişki
0,501 ve üzeri → çok güçlü ilişki

Anlamlılık düzeyi (α): Anlamlılık düzeyi veya bir diğer ismiyle “yanılma payı” değerlendirmeye dahil edilmeyecek oranı ifade eder. %1'lik veya %5'lik oranı anlamlılık düzeyi olarak seçmek genel bir uygulamaya dönüşmüştür. Özellikle sosyal bilimlerde en yaygın olan anlamlılık düzeyi ise %5 (0,05)'lik orandır. Bunun anlamı şudur: 100 deneyden 5 veya daha azında rastlanabilecek bir sonuç aksini gösterse bile hipotez reddedilir. Hipotezin kabul edilmesi için elde edilen sonucun, en az deneylerin %95'inde bulunması gerekir (Karakaş, 2003; Turanlı ve diğ, 1995; Vatandaş, 2003; Saracel ve diğ, 2002).

1.11. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının uygulanması, 2009–2010 öğretim yılının ilk döneminde yapılmıştır. Uygulamadan önce Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli

izinlerin alınması için yazılı başvuruda bulunulmuştur. Daha sonra Afyonkarahisar Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğüne de başvurulmuş ve uygulamanın yapılabilmesi için gereken izin alınmıştır. Alınan izin belgesi doğrultusunda, daha önceden belirlenen 10 lisenin müdürleri ile bir ön görüşme yapılarak, araştırmanın konusu ve kullanılacak ölçekler kısaca belirtilmiş ve uygulama yapılacak sınıflar, tarih ve saat belirlenmiştir. Tüm okullarda uygulamalar araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uygulamadan önce araştırmanın amacı ve veri toplama araçları ile ilgili açıklamalar yapılmış, uygulama sırasında öğrencilerin sordukları tüm sorular tek tek yanıtlanmıştır. Öğrencilerin gerçek duygu ve düşüncelerini rahatlıkla yansıtabilmeleri için isim yazmamaları vurgulanarak, sadece okul ve sınıflarını yazabilecekleri belirtilmiştir. Ölçekler okullarda rastgele sınıf ve gönüllü öğrenciler arasından seçilen öğrencilere uygulanmıştır. Uygulamaya katılmayan diğer öğrenciler ise, serbest bırakılmıştır. Bireysel Bilgi Formu, çoktan seçmeli ve likert ölçeğiyle hazırlanmış sorular her bir öğrenci için zımbalanarak aynı anda öğrencilere verilmiş ve karıştırmadan cevaplanmaları sağlanmıştır. Uygulama sonucunda anketleri yönergelere uygun doldurmayan öğrencilerin, bütün maddeleri aynı şekilde işaretleyen ve bazı maddeleri eksik bırakan öğrencilerin anketleri değerlendirmeye alınmamıştır.

1.12. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Her gruba yapılan uygulamadan sonra Bireysel Bilgi Formu bilgileri ve cevap kağıtları kontrol edilerek eksik olanlar ayrılmıştır. Verilen sıra numarasına göre bilgi formu ve soru kağıdındaki veriler bilgisayara yüklenmiştir. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi yapılmıştır. Bireysel Bilgi Formu ile elde edilen bilgilerin genel dağılımı, sayı ve yüzdesi hesaplanmıştır. Araştırmanın alt problemlerinde ilgili problem cümlesine uygun istatistiksel teknikler kullanılmıştır. Bir bağımlı değişken üzerinde etkisi araştırılan iki alt gruplu bağımsız değişkenler arasındaki farkın anlamlılığının test edilmesi amacıyla t testi kullanılmıştır. İlişki testi yapılırken Sınıflama-sınıflama ve sınıflama-sıralama ölçme düzeyleri için χ^2 testi uygulanmıştır. Analizler yapılırken $p=0.05$ anlamlılık düzeyi tercih edilmiştir. Ergen-ebeveyn İlişkilerine bakışlarının alt ölçekleri olan, ergenin ailesiyle olan ilişki ve konuları, ergenin ailesiyle olan ilişkilerini algılamaları bağımlı değişkenlerinin,

araştırmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, yaş, sınıf, kardeş sayısı, doğuş sırası, ailedeki kişi sayısı, ailenin yaşamını sürdürdüğü yer, ana-babanın eğitim düzeyi ve mesleği, ailenin gelir durumu açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. İkili grupların ortalamaları arasındaki farklara, bağımsız örneklem grupları için kullanılan t testi ile bakılmıştır. Toplam 522 öğrencinin verileri analiz edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, bulgu ve yorumlar, alt problem cümlelerine göre verilmektedir.

1. ÖRNEKLEME İLİŞKİN BULGULAR

Örneklemdaki ergenlere ve ailelerine ilişkin bulgular, ayrı tablolarda verilmektedir.

1.1. ERGENİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Ergenin bazı değişkenlere göre sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı

Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Ergenin Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kız	312	59,8
	Erkek	210	40,2
	Toplam	522	100,0
Yaş	13-14 yaş	32	6,1
	15-16 yaş	326	62,5
	17 yaş ve üstü	164	31,4
	Toplam	522	100,0
Okul Türü	fen lisesi	55	10,5
	Anadolu lisesi	140	26,8
	Düz lise	137	26,2
	Meslek lisesi	190	36,4
	Toplam	522	100,0
Sınıf Düzeyi	1. sınıf	173	33,1
	2.sınıf	157	30,1
	3.sınıf	96	18,4
	4.sınıf	96	18,4
	Toplam	522	100,0
Kardeş sayısı	1	23	4,4
	2	193	37,0
	3	161	30,8
	4	93	17,8
	5 ve üstü	52	10,0
	Toplam	522	100,0
Doğum Sırası	1. çocuk	235	45,0
	2. çocuk	153	29,3
	3. çocuk	79	15,1
	4. çocuk	38	7,3
	5. ve sonrası	17	3,3
	Toplam	522	100,0

Cinsiyet, toplumsal yaşamın vazgeçilmez kategorilerinden biri olması ve toplumsal araştırmaların tümünde olduğu gibi ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesinde ve tutumlarının oluşmasında da önemli bir değişkendir. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 59,8'i kız, % 40'ı erkektir. Araştırma içerisinde yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine ilişkin önceden bir belirleme yapılmamıştır. Anket uygulanan okullar arasında Kız Meslek Lisesinin de olması kız oranlarını yükseltmiştir.

Yaş, hemen hemen bütün araştırmalarda en önemli değişkenlerden biri olarak kabul edilmektedir. Anket uygulanan okullarda, ergenlik döneminin daha yoğun yaşandığı düşünölen 15-16 yaş arasındaki öğrenciler seçilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın çoğunluğunu bu yaş grubu oluşturmaktadır. Bu oran % 62,5'dir. Diğer öğrenci gruplarında 17 yaş ve üstü kategorisinde % 31 oranda öğrenci varken, 13-14 yaş grubu öğrencilerdeki oran ise % 6,1'dir. Bu anlamda yaş dağılımındaki yığılmalar için, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan okul türlerindeki öğrenci oranlarının dağılımı şöyledir: % 10,5'i Fen Lisesi, % 26,8'i Anadolu Lisesi, % 26, 2'si Düz Lise, % 36'sı da Meslek Lisesidir. Meslek Liselerinde okuyan öğrenci sayısının diğer okullardaki öğrenci sayılarından fazla olması ankete katılan öğrenci sayısını etkilemiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine bakıldığında, çoğunluğun yaş değişkenine de bağlı olarak Lise 1 ve 2. sınıfta olduğu görölmektedir. Buna göre Lise 1. sınıf öğrenciler % 33,1 oranında, Lise 2. sınıftaki öğrenciler % 30,1 oranında, Lise 3 ve 4. sınıflardaki öğrenci oranları eşit olup % 18,4'tür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısı incelendiğinde, evin tek çocuğu olan öğrencilerin oranı % 4,4, iki kardeş olanların % 37, üç kardeş olanların % 30,8, dört kardeş olanların % 17,8, beş ve üstü olanların ise % 10'dur. Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısı iki ve üç kardeşte yoğunlaşmaktadır. Bu durum, araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin, büyük bir kısmının kentte yaşamalarına bağlı olarak açıklanabilir. Çünkü kent kökenli aileler genellikle "ekirdek aile yapısı" özelliği taşımaktadırlar.

Ergenle ilgili özelliklerden ailedeki doğum sırası incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin % 45'i birinci çocuktur. Bu da toplam örneklemin yarısına yakın bir sayıdır. İkinci çocuk olanların oranı % 29, üçüncü çocuk olanların % 15,1, dördüncü çocuk olanların %7,3, beşinci ve sonrası çocuk olanların ise %3,3'tür. Çoğunluğun ilk çocuklardan oluşması örnekleme yansıyan önemli bir değişkendir.

1.2. ERGENLERİN AİLELERİNE İLİŞKİN ÖZELLİKLERİ

Ergenlerin ailelerine ilişkin çeşitli değişkenlere göre, sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Ergenin Ailesiyle İlgili Özelliklerinin Dağılımı

		f	%
Ailedeki Kişi sayısı	2 kişi	1	0,2
	3 kişi	46	8,8
	4 kişi	204	39,1
	5 kişi	153	29,3
	6 ve üstü	118	22,6
	Toplam	522	100,0
Ailenin yaşadığı yer	Köy	117	22,4
	Kent	405	77,6
	Toplam	522	100,0
Annenin sağ olup olmadığı	Sağ	521	99,8
	Ölü	1	0,2
	Toplam	522	100,0
Annenin öz olup olmadığı	Öz	522	100,0
Babanın sağ olup olmadığı	Sağ	516	98,9
	Ölü	6	1,1
	Toplam	522	100,0
Babanın eğitim durumu	okur-yazar değil	1	0,2
	İlkokul	111	21,3
	ortaokul ve dengi	116	22,2
	lise ve dengi	132	25,3
	Üniversite	146	28,0
	lisans üstü (master/doktor	16	3,1
	Toplam	522	100,0
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	20	3,8
	İlkokul	269	51,5
	ortaokul ve dengi	88	16,9
	lise ve dengi	96	18,4
	Üniversite	47	9,0
	lisansüstü (master/doktor	2	0,4
	Toplam	522	100,0

Tablo 2'nin Devamı

Babanın öz olup olmadığı	Öz	520	99,6
	Üvey	2	0,4
	Toplam	522	100,0
Anne babanın durumu	Birlikte	507	97,1
	Ayrı	15	2,9
	Toplam	522	100,0
Annenin mesleği	Ev hanımı	444	85,1
	İşçi	7	1,3
	Memur	42	8,0
	Serbest meslek	6	1,1
	Emekli	13	2,5
	Diğer...	10	1,9
	Toplam	522	100,0
Babanın mesleği	İşçi	103	19,7
	Memur	169	32,4
	Serbest meslek	118	22,6
	Emekli	61	11,7
	Diğer...	52	10,0
	Toplam	522	100,0
Ailenin ekonomik seviyesi	500 ve altı	57	10,9
	500-1000 arası	172	33,0
	1001-2000 arası	201	38,5
	2001-3000 arası	63	12,1
	3001 ve üstü	29	5,6
	Toplam	522	100,0

Ergenin ailesiyle ilgili özelliklerinde, ailede yaşayan kişi sayısına bakıldığında, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun 4 ya da 5 kişilik ailelerde yaşadığı görülmüştür. 4 kişilik ailede yaşayan öğrencilerin oranı %39,1, ailesi 5 kişi olanların oranı %29,3, ailesi 6 ve üstü olanların oranı %22,6 iken 3 kişi olanların oranı ise % 8,8 ve 2 kişi yaşayan ise sadece 1 öğrencidir. Sonuçlar daha çok çekirdek ailenin varlığını işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin büyük çoğunluğu kentte yaşamaktadır. Kentte yaşayanların sayısı %77,6 iken, köyde yaşayanların sayısı ise %22,4'tür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin tamamı öz, ölü olan ise, 1 öğrencidir. Babaları açısından bakıldığında 6 öğrencinin babası ölü ve 2 öğrencinin de üveydir. Bunun yanında araştırmaya katılan 15 (%2,9) öğrencinin anne-babası ayrı, nerdeyse tamamının (%97,1) öğrencinin anne-babası birliktedir. Sonuçlar sosyolojik ve psikolojik anlamda sorunlu ailelerin çok az olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim düzeyleri, annelerine göre daha yüksek olup, oranları şöyledir; İlkokul mezunu olanlar %21,3, ortaokul ve dengi okul mezunları % 22,2, lise ve dengi %25,3, üniversite mezunu olanlar %28, lisansüstü ise %3,1'dir. Annelerinin eğitim durumları ise yarısı (%51,5) ilkokuldur, okur-yazar olmayanlar %3,8, ortaokul ve dengi olanlar %16,9, lise ve dengi olanlar %18,4, üniversite ise %9 ve lisansüstü %0,4'tür. Anne babanın eğitim düzeylerindeki farklılığın nedeni olarak, yörede erkek çocukların okutulmasına daha fazla önem verildiği söylenebilir. Anne ve babaların eğitim durumu karşılaştırıldığında annelerin eğitim düzeyinin, babaların eğitim düzeyinden daha düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin meslek durumları eğitim düzeylerine de bağlı olarak büyük çoğunluğunun (% 85,1) ev hanımı olduğu dikkat çekmiştir. Memur olanlar ise % 8'dir. Babalarının mesleklerine gelince, yine eğitim düzeylerine eş olarak memur olanların oranı % 32,4, serbest meslek sahibi olanların % 22,6, işçi olanların %19,7, emekli olanların %11,7 babası çalışmayan öğrencilerin oranı ise %3,6'dır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerine bakıldığında, babanın mesleklerine bağlı olarak çoğunluğun (%38,5) gelir düzeyinin 1001-2000TL arasında olduğu görülmüştür. 500-1000TL arası olan öğrencilerin oranı %33 iken, 2001-3000TL arasında olan öğrencilerin oranı % 12,1, 500TL ve altı olanların %10,9, 3001TL ve üstü olanların ise, %5,6 gibi daha düşük bir orandadır. Sonuçlar ailelerin çoğunluğunun gelir düzeylerinin yüksek değil, orta düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ergenin ailesinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin ortaya çıkan veriler, sosyo-kültürel yapı ve eğitim statüsü açısından orta sınıf özelliklerini taşıyan bir profile sahip olduklarını göstermektedir. Bu bulgular, ergenlerin bazı tutum, kanaat ve davranışlarının şekillenmesine olan etkilerinden dolayı önemlidir.

2. ERGENİN AİLESİYLE OLAN İLİŞKİLERİ VE AİLEDEKİ KONUMU

2.1. ERGENİN AİLELERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

Ergenin ailesiyle olan ilişkileri, zaman zaman değişiklikler gösterse de, önemini gelişim sürecinin her döneminde korumuştur. Ergenin ailesiyle ilişkilerinin ortaya konulması için, ailesi tarafından tek yönlü olarak değil, ergen açısından da incelenmesi gerektiğinden yola çıkılan bu araştırmada, ergene ailesiyle ilişkilerinin nasıl olduğuna dair sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda bağımsız değişkenler göz önünde tutularak t testi uygulanmış, diğer soruların yüzdeleri alınarak, tablolarla birlikte ergen-aile ilişkileri ortaya konulmuştur. Bu ilişkilerin değerlendirilmesinde ilişkinin gücünü bulabilmek için de karşılaştırmalı tablolar kullanılmıştır.

Tablo 3: Önemli bir konuda kime danışıldığı

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Anneme	202	38,7
Babama	107	20,5
Kardeşime	37	7,1
Arkadaşıma	101	19,3
Öğretmenime	10	1,9
Kimseye danışmam	65	12,5
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere kendileri için önemli bir konuda kime danıştıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Verilen cevapların yarıya yakın kısmı (% 38,7) anneme danışırım, beşte biri (%20,5) babama danışırım diye ifade etmektedir. Bu tabloda dikkat çeken nokta ise, kardeşine danışanların oranının (7,1) ve öğretmenine danışanlarının oranının (1,9) bir hayli düşük olmasıdır. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin önemli konularda daha çok annelerine danıştıkları ve böylece anneye ilişkilerin daha iyi olduğunu gösterici niteliktedir. Yine tabloda %12,5'lük bir kesimin kimseye danışmadıkları, yani daha içine kapanık öğrenciler olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenin anne

babasıyla ilişkisine ilişkin, ergenlerin önemli bir konuda kime danıştıkları konusundaki oranlarla cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki incelenmiştir.

Tablo 4: Cinsiyete göre ergenlerin önemli konularda kime danıştıkları

		Sizin için önemli konuda kime danışsınız						Toplam
		Anne	Babam	Kardeşim	Arkadaşım	Öğretmen	Hiç Kimseye	
Cinsiyet	Kız	142	51	23	66	9	21	312
		45,5%	16,3%	7,4%	21,2%	2,9%	6,7%	100,0%
		70,3%	47,7%	62,2%	65,3%	90,0%	32,3%	59,8%
	Erkek	60	56	14	35	1	44	210
		28,6%	26,7%	6,7%	16,7%	0,5%	21,0%	100,0%
		29,7%	52,3%	37,8%	34,7%	10,0%	67,7%	40,2%
Toplam		202	107	37	101	10	65	522
		38,7%	20,5%	7,1%	19,3%	1,9%	12,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 4'te ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde, kendileri için önemli konularda kime danıştıkları ile cinsiyet değişkeni arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre anneme danışırım diyen erkek ergenlerin oranı (%28,6), anneme danışırım diyen kız öğrencilere (%45,5) göre daha düşüktür. Babama danışırım diyenlerde ise durum tam tersidir. Erkeklerin dörtte biri (%26,7) babalarına danışırken, kızlarda bu oran (%16,3) daha düşüktür. Yani ters bir orantı vardır. Bu sonuca göre, aile içerisinde baba-kız ilişkisinin daha mesafeli bir ilişki olduğu söylenebilir. Arkadaşlarıma danışırım diyen ergenlerde de cinsiyet açısından farklılık dikkat çekicidir. Kızların arkadaşlarına danışma oranları (%65,3), arkadaşına danışan erkeklere (%34,7) göre daha yüksektir. Aynı zamanda kimseye danışmam diyenler arasında da farklılık vardır. Tabloya göre, erkeklerin beşte biri (%21), kızların ise, daha düşük bir oranı (6,7) kimseye danışmadıklarını ifade etmektedirler. Burada erkek ergenlerin toplum içerisinde yetiştirilme farklılığından dolayı kızlara göre, daha bağımsız oldukları dikkat çekicidir. Bunun yanında kız ergenlerin de hem dönem gereği hem de ailelerinden bulamadıkları yakınlıkları arkadaşlarında bulduğu için ve kendilerini daha rahat hissettikleri için arkadaşlarına yöneldikleri söylenebilir. Bunların dışında ergenlerin önemli konularda kimlere danıştıkları ile ailesinin ekonomik düzeyleri karşılaştırıldığında düşük de olsa anlamlı sistematik bir ilişki var olduğu görülmektedir. (c: 205, p < 0,05). Tablodan çıkan sonuç, ergenlerin ailelerinin ekonomik düzeyi arttıkça annelerine danışanların

oranı azalırken, babalarına danışanların oranı yükselmektedir. Bu durumda, babaların eğitim düzeylerinin de ekonomik düzeyin artışına bağlı olarak yüksek olduğu düşünülürse, babaların çocuklarıyla daha yakın ilişkiler içinde oldukları söylenebilir.

Tablo 5: Ailenin ergene verdiği harçlık konusunda davranışları

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Annem her zaman kontrol eder	162	31,0
Babam her zaman kontrol eder	114	21,8
Hiçbir zaman kontrol etmezler	226	43,3
Bana genellikle harçlık vermezler	20	3,8
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere ailelerinin verdikleri harçlık konusunda ailelerinin davranışlarının ne olduğu sorulduğunda, soruyu cevaplayanların yarıya yakını (%43,3) ailelerinin hiçbir zaman kontrol etmediklerini, üçte birinin (%31) anneleri tarafından, beşte birinin de (%21,8) babaları tarafından kontrol edildiğini ifade etmektedir. Bu tabloya göre, ergene verilen harçlıkların kontrolleri genellikle yapılmamaktadır ve bu durum ebeveynleriyle olan ilişkilerinde olumlu yönde etkili olmaktadır. Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenin anne baba ilişkilerine ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında ilişkinin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Tablo 6: Cinsiyete göre ailenin harçlık konusundaki davranışları

		Aileniz harçlık konusunda size nasıl davranır?				Toplam
		annem her zaman kontrol eder	babam her zaman kontrol eder	hiçbir zaman kontrol etmezler	bana genellikle harçlık vermezler	
Cinsiyet	Kız	111	48	139	14	312
		35,6%	15,4%	44,6%	4,5%	100,0%
		68,5%	42,1%	61,5%	70,0%	59,8%
	Erkek	51	66	87	6	210
		24,3%	31,4%	41,4%	2,9%	100,0%
		31,5%	57,9%	38,5%	30,0%	40,2%
Toplam		162	114	226	20	522
		31,0%	21,8%	43,3%	3,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin ailesiyle ilişkisini ortaya koymaya ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında az da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablo 6'daki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre, ergene verilen harçlıkların anne ve

baba tarafından kontrolleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre, kızların %35,6'sı annesinin, %15,4'ü babasının kontrol ettiğini; erkeklerin ise %24,3'ü annelerinin %31,4'ü de babalarının kontrol ettiğini ifade etmektedirler. Tabloya göre, kız öğrencilerin daha çok anneleri tarafından kontrol edildiği, erkek öğrencilerin de babaları tarafından kontrol edildiği ortaya çıkmış ve babalarının kontrol ettikleri erkeklerin oranlarının kızlara göre iki kat daha yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Bu sonuç, ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinde anne-kız ve baba-erkek gibi cinsiyet değişkenine göre bir yoğunlaşma olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Babanın mesleğine göre, ailenin ergene verdiği harçlık konusundaki davranışları

x ² : 60,519 p: 0,000 df: 15 c: 0,322		Aileniz harçlık konusunda size nasıl davranır?				Toplam
		annem her zaman kontrol eder	babam her zaman kontrol eder	hiçbir zaman kontrol etmezler	bana genellikle harçlık vermezler	
Babının mesleği	Çalışmıyor	2	4	7	6	19
		10,5%	21,1%	36,8%	31,6%	100,0%
		1,2%	3,5%	3,1%	30,0%	3,6%
	işçi	39	21	37	6	103
		37,9%	20,4%	35,9%	5,8%	100,0%
		24,1%	18,4%	16,4%	30,0%	19,7%
	Memur	44	41	81	3	169
		26,0%	24,3%	47,9%	1,8%	100,0%
		27,2%	36,0%	35,8%	15,0%	32,4%
	Serbest meslek	46	25	43	4	118
		39,0%	21,2%	36,4%	3,4%	100,0%
		28,4%	21,9%	19,0%	20,0%	22,6%
	Emekli	20	13	28	0	61
		32,8%	21,3%	45,9%	,0%	100,0%
		12,3%	11,4%	12,4%	,0%	11,7%
Diğer...	11	10	30	1	52	
	21,2%	19,2%	57,7%	1,9%	100,0%	
	6,8%	8,8%	13,3%	5,0%	10,0%	
Toplam	162	114	226	20	522	
	31,0%	21,8%	43,3%	3,8%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 7'de ergene ailesinin verdiği harçlık konusundaki davranışları ile babanın mesleği arasında güçlüye yakın ve sistematik olarak anlamlı bir ilişki vardır. (c:322). Örnekleme bulunan ergenlerin çoğunluğunun annelerinin ev hanımı

olmaları ve sadece babaların çalışıyor olmasına rağmen, harçlık konusunda annesinin kontrol ettikleri ergenlerin oranları babalarının kontrol ettiği ergenlerin oranından daha fazladır. Burada babaların harçlık takibini daha çok annelere bıraktıkları görülmektedir. Tabloda babası memur ve emekli olan ergenlerin yarıya yakını (%47,9 ve %45,9) harçlıkları hiçbir zaman kontrol etmemesi ve diğer meslek gruplarına göre daha yüksek bir oranda olması dikkat çekicidir.

Babaları memur olan ergenlerin harçlık takipleri diğer meslek gruplarına göre daha yüksektir. Belli gelir grubuna sahip oldukları için memur babalar bu konuda diğerlerine göre daha fazla kontrolcü davranmaktadır. Yapılan istatistik ölçümlerde, babanın mesleğine de bağlı olarak, babanın eğitim düzeyi (c:249; p=003) ve ailenin gelir düzeyi (c:224; p=000) ile ailenin ergene verdiği harçlık konusundaki davranışları arasında orta düzeyde ve anlamlı ilişkilerin var olduğu görülmektedir. Ailenin ekonomik düzeyi arttıkça harçlıkların kontrolleri hem anne hem de babalar için azalmaktadır. Buna ek olarak yine ailenin ekonomik düzeyi arttıkça harçlıkları hiç kontrol edilmeyen ergenlerin oranı da artmaktadır. Örneğin 2000 TL'den fazla gelire sahip ailelerin yarısından fazlası (%56,5) ergene verdikleri harçlıkları hiç kontrol etmemektedirler.

Babanın eğitim düzeyine bakıldığında harçlıkların kontrolleri bakımından farklılık olduğu ortaya çıkmıştır. Ergenlerin ilkokul mezunu babalarının dörtte birine yakını (%22,5), ortaokul ve dengi mezunlarının %16,4'ü, lise ve dengi mezunlarının dörtte biri (%26,5), üniversite mezunu olanların dörtte birine yakını (%22,6) harçlıkları kontrol etmektedirler. Bu farklılığın nedeni eğitim düzeyinin dışında babaların mesleklerinin daha belirleyici olmasıdır. Aynı zamanda babaların eğitim düzeyi yükseldikçe harçlıkları hiç kontrol edilmeyen ergenlerin oranı da artmaktadır. Burada eğitim düzeyiyle yükselen gelir düzeyi de etkilidir denilebilir.

Tablo 8: Anne babasının sözünü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Annem kızar, sürekli nasihat eder	191	36,6
Babam kızar, sürekli nasihat eder	194	37,2
Annem fiziksel şiddet uygular	3	0,6
Babam fiziksel şiddet uygular	6	1,1
Her ikisi de hiçbir şey yapmazlar	62	11,9
Farklı ceza yöntemleri uygularlar(sözel, psikolojik)	66	12,6
Toplam	522	100,0

Ergen ebeveyn ilişkilerinde anne babanın sözlerinin dinlenip dinlenmediği, şayet dinlenmiyorsa anne babanın nasıl tepki verdiği önemlidir. Araştırmaya katılan ergenlere anne babalarının sözünü dinlemediklerinde onlara karşı tavırları nasıldır sorusu yöneltilmiştir. Verdikleri cevaplarda yaklaşık üçte biri (%36,6) annem kızar ve nasihat eder derken; yine üçte biri de (%37,2) babalarının kızıp nasihat ettiklerini ifade etmektedir. Her ikisi de hiçbir şey yapmaz diyenlerin oranı ise, kızar ve nasihat eder diyenlere göre çok daha düşüktür ve bu oran %11,9'dur. Tablonun ortaya çıkardığı ifade, ergenin ebeveynleriyle ilişkilerinde anne ve babasının baskıcı bir yaklaşıma sahip oldukları yönündedir.

Tablo 9: Cinsiyete göre anne babasının sözü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları

		Anne babanızın sözünü dinlemezseniz size karşı tavırları nasıldır						Toplam
		annem kızar, nasihat eder	babam kızar, nasihat eder	annem fiziksel şiddet uygular	babam fiziksel şiddet uygular	her ikisi de bir şey yapmaz	farklı ceza yöntemleri uygularlar	
Cinsiyet	Kız	150	90	3	3	30	36	312
		48,1%	28,8%	1,0%	1,0%	9,6%	11,5%	100,0%
		78,5%	46,4%	100,0%	50,0%	48,4%	54,5%	59,8%
	Erkek	41	104	0	3	32	30	210
		19,5%	49,5%	0,0%	1,4%	15,2%	14,3%	100,0%
		21,5%	53,6%	0,0%	50,0%	51,6%	45,5%	40,2%
Toplam		191	194	3	6	62	66	522
		36,6%	37,2%	,6%	1,1%	11,9%	12,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin ebeveynleriyle ilişkisinin temelinde onların sözünü dinleyip dinlememesi yatmaktadır. Çünkü ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları sorunlar çoğu zaman bu yüzdendir. Buna neden olarak, bir yandan ebeveynlerin ergen üzerindeki otoritelerini koruma çalışmaları, diğer yandan ergenin bu otoriteden kurtulma ve bağımsızlığına kavuşma çalışmaları olduğu söylenebilir. Buna bağlı olarak anne babanın sözünü dinlemediğinde, ergene karşı tavırları ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki düzeyi incelenmiş ve orta düzeyde sistematik anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kızların yarısı (%48,1) anne babasının sözünü dinlemediğinde, annem kızar sürekli nasihat eder derken, erkeklerin beşte biri (%19,5) annem kızar ve nasihat eder diye ifade etmektedir. Burada anneler kızlarına karşı erkek ergenlere

oranla daha çok kızmakta ve nasihat etmektedir. Babaların ergenlere kızıp nasihat etme oranları da tam tersidir. Tabloya göre babalar erkek ergenlere, kızlara oranla daha çok kızmakta ki bu oran erkek ergenlerin yarısını (%49,5) oluşturmakta, babaları kızıp nasihat eden kız ergenlerin oranı ise %28,8'dir. Her ikisi de hiçbir şey yapmaz diyen kız öğrencilerin oranı erkek öğrencilere göre daha düşüktür. Burada kız ergenlere daha fazla baskı yapıldığı erkeklerin ise, toplumun erkek egemenliğinden dolayı daha serbest bırakıldıkları, anne babanın sözünü dinlemediklerinde bile hiçbir şey yapılmadığı görülmektedir.

Tablo 10: Ailenin ekonomik düzeyine göre, anne babasının sözü dinlemediği zaman ergene karşı davranışları

x ² : 31,488 p: 0,000 df: 10 c:0,239		Anne babanızın sözünü dinlemezseniz size karşı tavırları nasıldır					Toplam	
		annem kızar, nasihat eder	babam kızar, nasihat eder	annem fiziksel şiddet uygular	babam fiziksel şiddet uygular	her ikisi de hiçbir şey yapmazlar		farklı ceza yöntemleri uygular
Ailenin ekonomik	<1000	102	86	2	5	16	18	229
		44,5%	37,6%	0,9%	2,2%	7,0%	7,9%	100,0%
		53,4%	44,3%	66,7%	83,3%	25,8%	27,3%	43,9%
	1000-2000	67	69	1	1	33	30	201
		33,3%	34,3%	0,5%	0,5%	16,4%	14,9%	100,0%
		35,1%	35,6%	33,3%	16,7%	53,2%	45,5%	38,5%
	>2000	22	39	0	0	13	18	92
		23,9%	42,4%	0,0%	0,0%	14,1%	19,6%	100,0%
		11,5%	20,1%	0,0%	0,0%	21,0%	27,3%	17,6%
Toplam	191	194	3	6	62	66	522	
	36,6%	37,2%	0,6%	1,1%	11,9%	12,6%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin ailesiyle olan ilişkilerinde, anne babasının sözünü dinlememesi, kimi zaman birçok problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ailenin ekonomik durumu ile ergenin ailesinin sözünü dinlemediği zamanlardaki tavırları arasında zayıf da olsa sistematik anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (c: 239). Tabloya göre, ailesinin geliri 1000 TL'nin altında olan ergenlerin yarıya yakını (%44,5), gelir düzeyleri 1000-2000 TL arasında olanların üçte biri (%33,3) ve 2000 TL üstü olanların ise, dörtte birine yakını (%23,9) ebeveynlerinin sözlerini dinlemediklerinde annelerinin kızdıklarını ifade etmektedirler. Görülüyor ki, ailenin gelir düzeyi yükseldikçe ergenin annelerinin kızıp nasihat etme oranı azalmakta, fakat aynı durum babalar için geçerli olmamaktadır. Çünkü babaların kızıp nasihat etme oranlarına bakıldığında; geliri düşük olanların (%34,3), yüksek olanlara (42,4) göre daha az

kızdıkları görülmektedir. Bu durumda ergenin ailesinin gelir düzeyinin yüksek olması, babasıyla ekonomik anlamda sorun yaşamalarına neden olmaktadır. Gelir düzeyi arttıkça, ebeveynleri farklı ceza uygulayan ergenlerin oranı da artmaktadır. Tabloda, ailesinin sözünü dinlemediğinde hiçbir şey yapmaz diyenler arasında, ailesi yüksek gelire sahip ergenlerin oranının (%19,6), düşük gelirli ailelere sahip ergenlerin oranına (% 7,9) göre daha yüksek olduğu dikkat çekicidir. Ayrıca annenin eğitim düzeyi ile ailesinin sözünü dinlenmediğinde ebeveynlerinin tavırları arasında da orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu yapılan istatistik çözümlerinde ortaya çıkmıştır (c:269; p<0,05). Bu konuda annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, ailesinin sözünü dinlemeyince annem kızar, nasihat eder diyen ergenlerin oranlarında azalma görülmüştür. Annesi ilkökul mezunu olanların oranı (%41,6), üniversite mezunu olanlara (%14,9) göre nerdeyse üç katı kadar daha fazladır. Burada eğitim düzeyi yükselen annelerin çocuklarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğu söylenebilir.

Tablo 11: Karşı cinsle arkadaşlık kurmada anne babanın tepkisi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Her ikisi de karışmazlar	212	40,6
Her ikisi de çok kızarlar	197	37,7
Annem anlayışla karşılar, babam kızar	81	15,5
Babam anlayışla karşılar, annem kızar	32	6,1
Toplam	522	100,0

Ergen ebeveyn ilişkisinde en çok sorun yaşanan durum, ergenin karşı cinsle kurduğu arkadaşlığıdır. Araştırmaya katılan ergenlere aile ilişkilerini değerlendirmede, “ karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı aileniz nasıl karşılar” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapların yarıya yakın kısmı (%40,6) her ikisinin de karışmadıklarını, üçte birinden fazlası (%37,7) her ikisinin de çok kızdıklarını ifade etmektedirler. Tabloya göre, annem anlayışla karşılar babam kızar diyen öğrencilerin oranı %15,5 iken, babam anlayışla karşılar, annem kızar diyenlerin oranı %6,1’dir. Görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlerin anneleri babalarına göre, daha fazla anlayışlı olup aralarında 9,5 puanlık bir fark vardır. Bu sonuçta geleneksel toplumsal yapıdaki ataerkil özelliklerin etkisi olduğu söylenebilir. Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenlerin anne baba ilişkilerine ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında ilişkinin olup olmadığı da sorgulanmıştır.

Tablo 12: Cinsiyete göre ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmasında anne babanın tepkisi

		Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne babanız nasıl karşılar				Toplam
		her ikisi de karışmazlar	her ikisi de çok kızarlar	annem anlayışla karşılar, babam kızar	babam anlayışla karşılar, annem kızar	
Cinsiyet	Kız	59	176	59	18	312
		18,9%	56,4%	18,9%	5,8%	100,0%
		27,8%	89,3%	72,8%	56,3%	59,8%
	Erkek	153	21	22	14	210
		72,9%	10,0%	10,5%	6,7%	100,0%
		72,2%	10,7%	27,2%	43,8%	40,2%
Toplam		212	197	81	32	522
		40,6%	37,7%	15,5%	6,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin ailesiyle ilişkisini ortaya koymaya ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve çok güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunmaktadır. (c: 0,493). Araştırmanın bulgularına göre, karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailelerinin tepkisi cinsiyet değişkeniyle karşılaştırıldığında kız ve erkek öğrenciler arasında ters bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, kızların beşte biri (%18,9) her ikisi de karışmazlar derken; yarısı da (% 56,4) her ikisi de çok kızarlar cevabını vermiştir. Erkeklerde ise, bu durum tersi bir sonucu ifade etmektedir. Buna göre, erkeklerin büyük çoğunluğu (%72,9) her ikisi de karışmaz derken, her ikisi de çok kızar diyenlerin oranı %10'dur. Bu durumda aileler kız ergenlere, erkek ergenlere oranla karşı cinsle arkadaşlık konusunda çok daha fazla karışmakta ve üç katı kadar bir farkla müdahale etmektedirler. Yine kızların karşı cinsle arkadaş edinmede %18,9'u babam kızar, %5,8'i annem kızar derken; erkeklerde ise %10,5'i babam kızar, %6,7'si de annem kızar diye ifade etmektedirler. Erkek egemen toplumun etkileri sonucu anne babalar, erkekleri daha özgür bırakmakta ve onlara anlayışlı davranmakta, fakat kızlara gelince bu durum tam tersine dönüşmektedir. Diğer bir ifadeyle kızlara karşı daha koruyucu bir tutum takılmaktadırlar. Bunda toplumsal yaşamdaki namus algısı da etkilidir denilebilir.

Bu durumda erkeklerin daha serbest bırakılmasının nedeni, Türk toplumunda erkeğe verilen değer olduğu şeklinde yorumlanabilir. Erkeği serbest bırakmada başka

bir etmen ise toplumda erkeklerin daha özgüvenli ve daha atılgan olmalarının sağlanması içindir. Bu doğrultuda, kız çocuklarının erkeklere göre daha geleneksel, koruyucu ve baskılı bir biçimde yetiştirildikleri ve bu yetiştirme tarzının ise onların erkeklere kıyasla kuşkulu, ağırbaşlı, kısıtlı girişim gücü olan, yani çekingen ve bağımlı bir kişilik yapısı geliştirmelerine neden olduğu da belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı,1980).

Bu nedenlerden dolayı erkeklerin yetiştirilme tarzının daha bağımsız, kızların ise daha baskıcı olmasında; anne baba tarafından bu yetiştirme tutumlarının toplumda kabul görmesi ve uygulanmasının gerekli olduğu algısı etkilidir, yorumuna ulaşılabilir.

Tablo 13: Annenin eğitim düzeyine göre karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailenin tepkisi

x ² : 65,967 p: 0,000 df: 15 c:0,335		Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne babanız nasıl karşılar				Toplam
		her ikisi de karışmazlar	her ikisi de çok kızlar	annem anlayışla karşılar, babam kız	babam anlayışla karşılar, annem kız	
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	8	11	0	1	20
		40,0%	55,0%	0,0%	5,0%	100,0%
		3,8%	5,6%	0,0%	3,1%	3,8%
	ilkokul	80	133	41	15	269
		29,7%	49,4%	15,2%	5,6%	100,0%
		37,7%	67,5%	50,6%	46,9%	51,5%
	ortaokul ve dengi	35	28	15	10	88
		39,8%	31,8%	17,0%	11,4%	100,0%
		16,5%	14,2%	18,5%	31,3%	16,9%
	lise ve dengi	60	15	19	2	96
		62,5%	15,6%	19,8%	2,1%	100,0%
		28,3%	7,6%	23,5%	6,3%	18,4%
	üniversite	28	10	5	4	47
		59,6%	21,3%	10,6%	8,5%	100,0%
		13,2%	5,1%	6,2%	12,5%	9,0%
lisansüstü (master/doktora)	1	0	1	0	2	
	50,0%	0,0%	50,0%	0,0%	100,0%	
	0,5%	0,0%	1,2%	0,0%	0,4%	
Toplam	212	197	81	32	522	
	40,6%	37,7%	15,5%	6,1%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 13’de ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailesinin tepkisi ile annesinin eğitim düzeyi arasındaki ilişki karşılaştırılmış ve aralarında güçlüye yakın anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (c:335; p<0,05). Annelerin eğitim düzeyi

yükseldikçe, karşı cinsle arkadaşlık kurma konusunda anlayışlılık oranları da artmaktadır. Örneğin, annem anlayışla karşılar, babam kızlar diyen ergenlerin annesi ilkokul mezunu olanların oranı %15,2 iken, annesi lise ve dengi okul mezunu olanların oranı %19,8'dir, yani daha yüksek bir orandır. Annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin %29,7'si her ikisi karışmaz derken, lise ve dengi okul mezunu olan ergenlerin yarıdan fazlası ki bu oran ilkokul mezunu olanların iki katı (%62,5) daha fazla olan ergenler, karşı cinsle olan arkadaşlığına her ikisinin de karışmadıklarını ifade etmektedirler. Babalarda ise, durum tersi haldedir. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, babanın anlayışlılık oranı artmak yerine azalmaktadır. Bu durumda etkili olan babanın eğitim düzeyi ile ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailesinin tepkisi arasında da orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır (c:276: p=000). Annenin eğitim düzeyine benzer şekilde, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, her ikisi de karışmaz diyenlerin oranı artarken, her ikisi de çok kızlar diyenlerin oranı da azalmaktadır. Tabloda dikkat çeken nokta, babanın eğitim düzeyinin artması, anlayışlılık oranını artırmamaktadır.

Tablo 14: Okul türüne göre karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailenin tepkisi

x ² : 33,97 p: 0,000 df: 9 c: 0,247		Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne babanız nasıl karşılar				Toplam
		her ikisi de karışmazlar	her ikisi de çok kızlar	annem anlayışla karşılar, babam kızlar	babam anlayışla karşılar, annem kızlar	
Okul türü	Fen lisesi	31	12	7	5	55
		56,4%	21,8%	12,7%	9,1%	100,0%
		14,6%	6,1%	8,6%	15,6%	10,5%
	Anadolu lisesi	72	46	17	5	140
		51,4%	32,9%	12,1%	3,6%	100,0%
		34,0%	23,4%	21,0%	15,6%	26,8%
	Düz lise	45	49	34	9	137
		32,8%	35,8%	24,8%	6,6%	100,0%
		21,2%	24,9%	42,0%	28,1%	26,2%
	Meslek lisesi	64	90	23	13	190
		33,7%	47,4%	12,1%	6,8%	100,0%
		30,2%	45,7%	28,4%	40,6%	36,4%
Toplam		212	197	81	32	522
		40,6%	37,7%	15,5%	6,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Okul türü değişkeni ile karşı cinsle arkadaşlık kurmada ailenin tepkisi arasında orta düzeye yakın ve sistematik olarak anlamlı bir ilişki vardır. Tabloya

göre, ebeveynlerin her ikisi de karışmaz diyenlerin oranları sırasıyla şöyledir: Fen Lisesinde okuyan ergenlerin yarısından fazlası (%56,4), Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin yarısı (%51,4), Düz Lisedekilerin üçte biri (%32,8), Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin ise üçte biri (%33,7)'dir. Burada Fen ve Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin karşı cinsle arkadaşlık konusunda ebeveynleriyle bir sorun yaşamadığı, diğer Düz ve Meslek Liselerinde okuyanların ise bu konuda ebeveynleriyle sorun yaşadıkları söylenebilir. Her ikisi de kızlar diyen ergenlerin oranları da bu durumu destekler niteliktedir. Çünkü her ikisi de kızlar diyen ergenlerin Fen Lisesinde okuyanların oranı Meslek Liselerinde okuyan ergenlerin yarısı kadardır. Bu konuda en çok problemi Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin yaşadıkları görülmektedir. Sorunları yaşamada, Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşük olmasının da etkili olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, yapılan istatistiksel analizlerde, yine ergenin ailesinin ekonomik düzeyi ile karşı cinsle arkadaşlık kurmadaki ailesinin tepkisi arasında orta düzeye yakın anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (c:245; p=000). Tablolardan çıkan sonuçlara göre, ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe, karşı cinsle arkadaşlık kurmada her ikisi de karışmaz diyen ergenlerin oranı artarken, her ikisi de çok kızlar diyen ergenlerin oranı azalmaktadır. Burada 2000 TL üstü gelire sahip ailelerde hiç karışmazlar diyen ergenlerin oranı (%60,9) ve 1000 TL'den az olan ailelerin oranı (%30,1) arasındaki fark dikkat çekicidir. Her ikisi de çok kızlar diyenler arasında da üçte bir oranında fark vardır. Bu farkı yaratan oranlar ise, ailesinin geliri 1000 TL'den az olanların %47,2 iken 2000 TL üstü olanların %16,3'tür.

Tablo 15: Ergenin anne babasıyla daha çok hangi konuda anlaşamadıkları

	1.tercih Sayı	Geçerli Oran (%)	2. tercih Sayı	Geçerli Oran (%)
Karşı cinsle arkadaşlık	162	31,0	45	8,6
Eve geliş saati	72	13,8	115	22,0
İzin alma	91	17,4	131	25,1
Dini inanç ve düşünceler	13	2,5	12	2,3
Giyim kuşam	29	5,6	60	11,5
Ders çalışma	100	19,2	62	11,9
Arkadaşlarla ilişki	38	7,3	73	14,0
Meslek seçimi	17	3,3	24	4,6
Toplam	522	100,0	522	100,0

Ergenlik döneminin en belirgin özelliği, ergende meydana gelen hızlı değişimlerdir. Çocukluktan çıkıp, genç olmaya ve bu arada bağımsızlığını kazanarak kendini ispatlamaya çalışan ergenin bu hızlı değişimi, ebeveynleriyle yaşadığı kuşak çatışmasından ve bakış açısı farklılığından kaynaklanan birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Araştırmaya katılan ergenlere aileleriyle ilişkilerini değerlendirmede anne-babalarıyla en çok anlaşamadıkları konu sorulduğunda, birinci sırada üçte bir oranında (%31) karşı cinsle arkadaşlık sorunu yer almakta, ikinci sırada da dörtte bir (%25,1) oranında izin alma sorunu yer almaktadır. Bunları sırayla %22 ile eve geliş saati, %19,2 ile ders çalışma izlemektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi ergenlerin dönem gereği aileleriyle karşı cinsle arkadaşlık konusunda sorun yaşadıklarıdır. Burada özellikle kız çocuklarının aileleri tarafından baskı altında olmaları ve daha önceki tablolarda da görüldüğü gibi kız öğrencilere ailenin karşı cinsle arkadaşlık konusundaki tepkisinin olumsuz yönde olması, bu durumun birinci tercih olarak ifade edilmesini sağlamaktadır.

Tablo 16: Cinsiyete göre, ergenin anne babasıyla en çok anlaşamadıkları konular

x ² : 82,096 p: 0,000 df: 7 c:0 ,369		Anne babanızla daha çok hangisinde anlaşamazsınız?							Toplam	
		karşı cinsle arkadaşlık	eve geliş saati	izin alma	dini inanç ve düşünceler	giyim kuşam	ders çalışma	arkadaşlarla ilişki		meslek seçimi
Cinsiyet	Kız	138	23	52	7	18	41	22	11	312
		44,2%	7,4%	16,7%	2,2%	5,8%	13,1%	7,1%	3,5%	100,0%
		85,2%	31,9%	57,1%	53,8%	62,1%	41,0%	57,9%	64,7%	59,8%
	Erkek	24	49	39	6	11	59	16	6	210
		11,4%	23,3%	18,6%	2,9%	5,2%	28,1%	7,6%	2,9%	100,0%
		14,8%	68,1%	42,9%	46,2%	37,9%	59,0%	42,1%	35,3%	40,2%
Toplam		162	72	91	13	29	100	38	17	522
		31,0%	13,8%	17,4%	2,5%	5,6%	19,2%	7,3%	3,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Her ergen, ergenlik dönemini tamamlayana kadar ebeveynleriyle birçok konuda anlaşmazlığa düşmektedir. Burada hem ailenin içinde bulunduğu durum, hem de ergenin özellikleri anlaşmazlık yaratan konuları çeşitlendirmektedir. Ergenin

ailesiyle ilişkilerini çözümlenebilmek için, anne babasıyla anlaşamadıkları konu ile cinsiyet arasında bir ilişkinin olup olmadığı ölçülmüş ve sonuçta cinsiyet ile anne babayla anlaşamayan konular arasında güçlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür (c: 369). Tabloda en dikkat çeken nokta, kız ergenlerin yarıya yakınının (%44,2) anne babalarıyla en çok anlaşamadıkları konunun karşı cinsle arkadaşlık meselesi olması, erkek ergenlerin bu konudaki oranının kız ergenlere göre çok daha düşük olmasıdır. Başka bir deyişle, ebeveynleriyle anlaşamadıkları konunun karşı cinsle arkadaşlık olduğunu söyleyen erkekler, kız ergenlerin dörtte biri (%11,4) kadardır. Eve geliş saati diyen kız ergenlerin oranı %7,4 iken, erkeklerde %23,3 olup, daha yüksek bir orandır. İzin almada erkekler kızlardan aralarında çok büyük fark olmasa da daha fazla sorun yaşamaktadırlar. Giyim kuşam, meslek seçimi, arkadaşlarla ilişki konularında farklılık olmamasına rağmen, ders çalışma konusunda da erkekler kızların iki katından daha fazla sorun yaşamaktadır. Görüldüğü gibi kız ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları anlaşmazlıkların başında karşı cinsle arkadaşlık gelirken, erkeklerin eve geliş saati ve ders çalışma konuları gelmektedir. Bunun nedeni geleneksel aile yapısının özellikle karşı cinsle arkadaşlık kurmada, kızlar açısından olumsuz değerlendirmeleri ve bunun aileleri de etkilemesi, dolayısıyla kızlara daha baskıcı davranılmasıdır. Toplumun verdiği özgürlükle hareket eden erkek ergenler, serbestliklerinde sınırdan hoşlanmadıkları için ebeveynleriyle eve geliş saati ve ders çalışma konularında anlaşmazlıklar yaşamaktadır.

Oskay'a göre, (1981) kız çocuklarının anne babalarından yakınmalarında ilk sırayı erkeklerle arkadaşlık alırken, erkek arkadaşlarını eve getirmeme, geceleri dışarı çıkamama, seçtikleri arkadaşlarının onaylanmayışı, düşüncelerinin önemsenmemesi gibi konularda da sorun yaşamaktadırlar. Yaşanan bu çatışmalarda özellikle baba-kız ilişkileri bozulabilir. Babalar kızlarının büyümesini tehdit olarak görürler, erkekleri daha iyi tanıdıklarından kaygıya kapılırlar (Grant, 1991; 5). Bu yüzden de kızlarına daha çok baskı yaparlar. Araştırmamızda Oskay'ın araştırmasından bugüne kadar geçen sürede anne babaların kız ergenler için bu konudaki tavırlarının değişmediği görülmektedir.

Tablo 17: Babanın eğitimine göre ergenin anne babasıyla en çok anlaşamadığı konular

	x ² : 77.000 p: 0,000 df: 35 c: 0,359	Anne babanızla daha çok hangisinde anlaşamazsınız?								Toplam
		karşı cinsle arkadaşlık	eve geliş saati	izin alma	dini inanç düşünceler	giyim kuşam	ders çalışma	arkadaşlarla ilişki	meslek seçimi	
Babanın eğitim durumu	ilkokul	34	22	18	2	5	16	12	2	111
		30,6%	19,8%	16,2%	1,8%	4,5%	14,4%	10,8%	1,8%	100,0%
		21,0%	30,6%	19,8%	15,4%	17,2%	16,0%	31,6%	11,8%	21,3%
	Orta okul ve dengi	45	15	20	1	7	14	10	4	116
		38,8%	12,9%	17,2%	,9%	6,0%	12,1%	8,6%	3,4%	100,0%
		27,8%	20,8%	22,0%	7,7%	24,1%	14,0%	26,3%	23,5%	22,2%
	lise ve dengi	40	15	23	2	10	27	11	4	132
		30,3%	11,4%	17,4%	1,5%	7,6%	20,5%	8,3%	3,0%	100,0%
		24,7%	20,8%	25,3%	15,4%	34,5%	27,0%	28,9%	23,5%	25,3%
	Üniversite	38	18	29	5	6	38	5	7	146
		26,0%	12,3%	19,9%	3,4%	4,1%	26,0%	3,4%	4,8%	100,0%
		23,5%	25,0%	31,9%	38,5%	20,7%	38,0%	13,2%	41,2%	28,0%
Lisans Üstü(m aster/ doktoa)	5	2	1	2	1	5	0	0	16	
	31,3%	12,5%	6,3%	12,5%	6,3%	31,3%	,0%	,0%	100,0%	
	3,1%	2,8%	1,1%	15,4%	3,4%	5,0%	,0%	,0%	3,1%	
Toplam	162	72	91	13	29	100	38	17	522	
	31,0%	13,8%	17,4%	2,5%	5,6%	19,2%	7,3%	3,3%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin ailesiyle ilişkilerinde belirleyici ve etkili olan ebeveyn daha çok babadır. Çünkü erkek egemen toplum olarak ailenin reisi, yöneticisi ve otoritenin de simgesi olan babanın eğitim düzeyinin birçok konuda olduğu gibi, ergenin ebeveynlerle anlaşamadıkları konular arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (c: 359). Tabloya göre, ergenlerin özellikle de kız ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları anlaşmazlıkların başında yer alan karşı cinsle arkadaşlık konusundaki anlaşmazlık, babası ortaokul ve dengi olanlarda, daha yüksek bir orandır (%38,8). Buna rağmen lise ve üniversite mezunlarında bu oran giderek düşmektedir. Burada eğitim düzeyinin yükselmesi, toplumdaki geleneksel anlayıştan etkilenmeyi azalttığı söylenebilir. Ders çalışma konusunda tam tersi bir durum gözlenmektedir. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, eğitime verilen önemin arttığı düşünüldüğünde, ergene babası tarafından daha fazla baskı yapılmakta ve ebeveynleriyle ergen bu konuda fazlaca karşı karşıya gelmektedir. Eve geliş saatiyle ilgili olarak babaları ilköğretim mezunu olan ergenlerin dörtte biri (%19,8) sorun yaşamakta iken,

diğerlerinin bu konudaki oranı daha düşüktür. Babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe, ergenlerin izin alma konusunda yaşadıkları anlaşmazlıkların oranının da yükselmesi dikkat çeken başka bir noktadır. Burada eğitim düzeyi yüksek olan babaların ergenle daha fazla ilgilendikleri ve daha fazla takip ettikleri söylenebilir. Bunun yanında ergenin yaşı ile ebeveynleriyle anlaşamadığı konular arasında da düşük de olsa anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir (c:200). Özellikle karşı cinsle arkadaşlık konusunda 13-14 yaşları arasındaki ergenlerin oranı %15,6 iken, ergenliğin daha yoğun yaşandığı düşünülen 15-16 ve 17 yaş üstündeki ergenlerde bu oran iki katına çıkmaktadır (%32,2). Eve geliş saati konusunda anlaşmazlık yaşayan ergenlerin oranı, yaş yükseldikçe artarken, izin alma konusunda anlaşmazlık yaşayan ergenlerin oranı azalmaktadır. Örneğin, eve geliş saati konusunda 17 yaş ve üstü ergenler, 13-14 yaşındaki ergenlerden ebeveynleriyle iki kat daha fazla anlaşmamaktadırlar. İzin alma konusunda da tersi bir durum söz konusudur. Şöyle ki, 13-14 yaş grubu ergenler ebeveynleriyle izin alma konusunda, 17 yaş ve üstü ergenlere göre yaklaşık iki kat daha fazla sorun yaşamaktadır. Ders çalışma konusunda yaşanan anlaşmazlık ise yaş yükseldikçe azalmaktadır. Görüldüğü gibi, ergen ergenliğin son dönemine yaklaştıkça, kendini daha fazla ispatladığı, bağımsızlığını daha çok kazandığı için artık ebeveynleriyle ders çalışma, karşı cinsle arkadaşlık ve izin alma konularındaki anlaşmazlıkları azalmaktadır. Simmons, Rosenberg ve Rosenber, 8 ve 18 yaşları arasındaki ergenlerin benlik kavramlarını incelemişlerdir. Benlik kavramının ergenliğin başlarında kesin biçimde olumsuzlaştığını bulmuşlardır. Son ergenlikte fiziksel olgunlaşma sürecinin önemli ölçüde tamamlandığı, sonraki ergenlik yıllarında ergenlerin çoğunun daha az rahatsız ve karamsar olduklarını belirtmişlerdir (Akt. Çok, 1994). Araştırmada da ergenliğin son dönemine denk gelen ergenlerin ebeveynleriyle yaşadıkları sorunlar azalırken, ilişkilerinin iyiye gittiği sonucuna varılmıştır.

Daha önce yapılan araştırmalarda ergenlerin ebeveynleriyle anlaşamadıkları konularla ilgili sonuçlar, araştırmamızı destekler niteliktedir. Genel olarak ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalara göre, gençlerin anlaşmazlık gerekçelerini, baba ve geleneksel aile otoritesine bağımlı olmak istememeleri oluşturmaktadır. Aynı araştırmalarda ergenler, ailelerinin tutuculuğundan, özgürlüklerini kısıtlamalarından, çocuk yerine konulmaktan, anlayış ve hoşgörüden uzak olmalarından ve kendilerine

söz hakkı tanınmamasından yakınmışlardır (Yavuzer, 2007). Ergenler en çok babaların otoriter davranışlarından, fikirlerinin alınmamasından, kızlara baskıların erkeklerden fazla oluşundan şikayetçi olmuşlardır (Şemin, 1964). Burada toplumdaki geleneksel aile yapısının etkileri görülmektedir sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 18: Ailenin gelenek göreneklere uyma konusunda ergene karşı davranışları

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Her ikisi de baskı yapmaz	403	77,2
Annem öyle baskı yapar ki istemesem de kabullenirim	28	5,4
Babam öyle baskı yapar ki istemesem de kabullenirim	9	1,7
Her ikisi de baskı yapar	82	15,7
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, aileleri gelenek ve göreneklere uyup uymama konusundaki tavırları sorulmuş ve ergenlerin çoğunluğu, başka bir ifadeyle dörtte üçü (%77,2) her ikisinin de baskı yapmadığını; buna karşılık ergenlerin %15,7'si gibi çok daha az bir oranı her ikisinin de baskı yaptığını ifade etmektedir. Yine tabloda annesinin baskı yaptığını söyleyenler %5,4 iken, babam baskı yapar diyenler %1,7'dir ve bu konuda annelerin babalara oranla geleneklere daha fazla önem verdikleri söylenebilir.

Tablo 19: Yaşa göre ailenin gelenek göreneklere uyma konusunda ergene karşı davranışları

x ² : 13,968 p: ,030 df: 6 c: 0,161		Aileniz gelenek göreneklere uyma konusunda size karşı nasıl davranır?				Toplam
		her ikisi de baskı yapmaz	annem öyle baskı yapar ki istemesem de kabullenirim	babam öyle baskı yapar ki istemesem de kabullenirim	her ikisi de baskı yapar	
Yaş	13-14 yaş	32	0	0	0	32
		100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		7,9%	,0%	,0%	,0%	6,1%
	15-16 yaş	250	14	6	56	326
		76,7%	4,3%	1,8%	17,2%	100,0%
		62,0%	50,0%	66,7%	68,3%	62,5%
	17 yaş ve üstü	121	14	3	26	164
		73,8%	8,5%	1,8%	15,9%	100,0%
		30,0%	50,0%	33,3%	31,7%	31,4%
Toplam		403	28	9	82	522
		77,2%	5,4%	1,7%	15,7%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergene, her zaman olmasa da gelenek göreneklere uyma konusunda ebeveynleri tarafından baskı yapılmaktadır. Tablo 19’da ergenlerin gelenek göreneklere uyma konusunda ailenin tepkisi ile yaş değişkeni arasında zayıf ama sistematik olarak anlamlı sayılabilecek bir ilişki olduğu görülmektedir. Tabloya göre, 13-14 yaş grubundaki ergenlerin tamamı, 15-16 ile 17 ve üstü yaş grubundaki ergenlerin büyük çoğunluğu yaklaşık dörtte üçü (%76,7; %73,8) bu konuda bir baskı görmediklerini ifade etmektedirler. Tabloda dikkati çeken nokta 17 ve üstü yaş grubu ergenlere annelerinin, 15-16 yaş grubu ergenlere oranla iki katı daha fazla baskı yaptığıdır. Bunun nedeni annelerin gelenek ve göreneklere daha önem vermesi yanında, 17 ve üstü ergenlerin bağımsızlığına daha düşkün olmasıdır. Ergenlerin aile yapıları ile içinde buldukları toplum yapısı arasında fazlaca bir fark olmadığı için, gelenek göreneklere uyma konusunda ergenlerin çoğunluğunun ebeveynleriyle sorun yaşamadığı söylenebilir.

Tablo 20: Ailenin ergenin ders çalışması konusundaki tepkisi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç çalışmadığımı	126	24,1
yeterince çalıştığımı	190	36,4
çok çalıştığımı	44	8,4
TV'nin çalışmamı engellediğini	74	14,2
bilgisayarın çalışmamı engellediğini	54	10,3
ders çalışmam konusunda bir düşünceleri yoktur	34	6,5
Toplam	522	100,0

Ders çalışma konusu ergenlik döneminde ebeveyn ile ergen arasında, çoğu zaman yaşanan problemlerin arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ergen ebeveyn ilişkisini ortaya koymak için, araştırmaya katılan ergenlere ailelerinin ders çalışmalarıyla ilgili ne düşündükleri sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında, ailelerin üçte biri (%36,4) çocuklarının yeterince çalıştıklarını, dörtte biri (%24,1) hiç çalışmadıklarını, dörtte birinin de (%24,5) bilgisayar ya da TV'nin çalışmalarını engellediklerini düşündüklerini ifade etmektedirler. Tablo 20’ye göre ortaya çıkan sonuç, ergenlerin yarısı ailelerinin kendileriyle ilgili ders çalışmadıkları ya da bilgisayar ve TV gibi etkenlerin ders çalışmalarını engellediğini düşündükleri yönündedir.

Tablo 21: Cinsiyete göre ailenin ders çalışma konusundaki tepkisi

		Aileniz sizin ders çalışmanız konusunda ne düşünüyor					Toplam	
		hiç çalışmadığımı	Yeterince çalıştım	çok çalıştım	TV'nin çalışmamı engellediğini	bilgisayarın çalışmamı engellediğini		ders çalışmam konusunda bir düşünceleri yoktur
Cinsiyet	Kız	51	131	31	57	23	19	312
		16,3%	42,0%	9,9%	18,3%	7,4%	6,1%	100,0%
		40,5%	68,9%	70,5%	77,0%	42,6%	55,9%	59,8%
	Erkek	75	59	13	17	31	15	210
		35,7%	28,1%	6,2%	8,1%	14,8%	7,1%	100,0%
		59,5%	31,1%	29,5%	23,0%	57,4%	44,1%	40,2%
Toplam		126	190	44	74	54	34	522
		24,1%	36,4%	8,4%	14,2%	10,3%	6,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenlerin ders çalışmalarıyla ilgili ailelerinin tepkileri ile cinsiyet değişkeni karşılaştırıldığında, aralarında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Tabloya göre, ailem benim hiç ders çalışmadığımı düşünüyor diyen kız ergenlerin oranı %16,3 iken, ailem hiç ders çalışmadığımı düşünüyor diye ifade eden erkek ergenlerin oranı (35,7), kız ergenlerin oranının iki katından daha fazladır. Aynı şekilde ailem yeterince ders çalıştığımı düşünüyor diyen erkek ergenlerin oranı (%28,1) da, kız ergenlerin oranına (%42) göre daha düşüktür. Sonuçta ergenlere göre aileleri, erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha az ders çalıştıklarını düşünmektedir. Tabloda dikkat çeken nokta, ailelerinin TV ve bilgisayarı ders çalışmalarını engelleyen bir faktör olarak düşündüklerini söyleyen kız ve erkek ergenler arasında farklılık olmasıdır. Buna göre, ders çalışmada ailelerinin TV'nin engelleyici olarak düşündüğünü söyleyen kız ergenlerin oranı (%18,3), erkek ergenlerin oranına (%8,1) göre iki katı kadar daha fazladır. Bilgisayarın ders çalışmalarını engellediğini düşünenlerde ise, tam tersi bir durum söz konusudur. Bu anlamda ailelerinin bilgisayarın ders çalışmalarını engellediğini düşündüğünü söyleyen erkek ergenlerin oranı (%14,8), kız ergenlerin oranından (%7,4) iki kat daha fazladır. Sonuçta kızlar TV konusunda, erkekler ise bilgisayar konusunda aileleriyle ders çalışmalarını engellediği düşünüldüğü için sorun yaşamaktadırlar. Babanın eğitim düzeyi ile ergenin ders çalışma konusundaki ailesinin tepkisi karşılaştırıldığında da orta düzeyde ve sistematik olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür (c: 264 p< 0,05). Yapılan istatistiksel ölçümlerde görüldü ki, babaların eğitim düzeyi

yükseldikçe, ailem hiç çalışmadığımı düşünüyor diyen ergenlerin oranı azalmakta ve dolayısıyla babanın eğitim düzeyi yükseldikçe de ailem yeterince çalıştığımı düşünüyor diyenlerin oranı artmaktadır. TV'nin çalışmalarını engellediğiyle ilgili babalar arasında çok büyük fark gözlenmezken, bilgisayarla ilgili babanın eğitim düzeyinin yükselmesiyle bu oranın da yükseldiği dikkat çekmektedir. Bu konudaki dağılımlar şöyledir: ilkökul mezunu babaların %4,5, ortaokul ve dengi mezunu babaların %5,2, lise ve dengi olanların %12,9 ve üniversite mezunu olanların oranı %14,4'tür. Burada babaların eğitim düzeyiyle birlikte mesleklerine bağlı olarak da ekonomik gelirlerinin yükselmesi, bilgisayara sahip olma oranını arttırdığı gibi, ergenler için ebeveynleriyle aralarında ders çalışmayı engelleyici bir faktör olarak sorun yarattığı da söylenebilir. Bunun yanında babanın eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte kariyer ve iş sahibi olması, çocuklarından akademik alanda beklentilerinin de yükselmesine ergenin babasıyla ilişkilerinde özellikle ders çalışma konusunda bazı sorunlar yaşanmasına neden olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 22: Ergenin anne babası ile sık sık birbirine kızması ve kavga etmeleri

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	30	5,7
katılmıyorum	59	11,3
kararsızım	68	13,0
katılıyorum	127	24,3
tamamen katılıyorum	238	45,6
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere aileleriyle ilişkilerini değerlendirmeye yönelik olarak, “annem babam ve ben birbirimize sık sık kızar kavga ederiz” yargısına katılıp katılmadıkları sorusu yöneltmiş olup, verilen cevapların dağılımı dikkat çekicidir. Verilen cevapların çoğunluğu (%69,9) bu yargıya katıldıklarını, buna karşın yaklaşık beşte biri de (%17) katılmadıklarını ifade etmektedirler. %13'ü de bu konuda kararsız kalmıştır. Tablonun ağırlıklı ifadesi, örnek kitledeki ergenlerin çoğunun aileleriyle sık sık kavga ettikleri ve birbirlerine kızdıkları, dolayısıyla iyi ilişkiler içinde olmadıkları yönündedir. Ayrıca aile içinde bireylerin birbirleriyle sık sık kızıp kavga ettikleri yargısı ile annenin eğitim düzeyi karşılaştırıldığında, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (c: 257 p=012). Burada annenin eğitim

düzeyi yükseldikçe “annem babam ve ben birbirimize sık sık kızar kavga ederiz” yargısına katılan ergenlerin oranı da azalmaktadır.

Kendilerini mutlu ve değerli hisseden, sorumluluklarını bilen, birbirine güven duyan bireylerden oluşmuş saygılı aile ortamında ergenlerin hızlı değişmeye ayak uydurmalarını, kendilerini kabul etmeleri ve kimlik kazanmaları başarılı bir şekilde gerçekleşecektir (Alisinanoglu,2002). Aile içindeki üyelerin birbirleriyle uyumlu olmaları, başka bir deyişle kavgaların olmadığı huzurlu aile ortamı, ergen- ebeveyn ilişkilerinin de iyi olmasında temel etkindir. Araştırma bulgularında ise, ergenlerin çoğunun ailesiyle kavga ortamında oldukları ve aileleriyle ilişkilerinin de buna bağlı iyi olmadığı görülmektedir.

2.2. Ergenin Ailesiyle Olan İletişimi

Ergenin ebeveynleriyle ilişkisinin ortaya konulmasında, ergenin aile içi iletişimi ve bu iletişimi nasıl değerlendirdiği çok önemlidir. Çünkü aile içerisinde iletişim ne kadar yüksek olursa, ergenin ailesiyle ilişki düzeyi de o kadar iyi olacak demektir. Burada ergenin ebeveynleriyle, anne ve babasıyla iletişimleri ayrı ayrı ölçeklerle belirlenmiştir. Ergenlerin verdiği cevaplara göre ergenin ailesiyle iletişimlerinin ortaya konulmasında önce bağımsız değişkenlere göre t testi ve ANOVA testleri uygulanmıştır. Daha sonra ergenin ailesiyle iletişimlerini ortaya koymak için ergene, cinsel sorunlarını aileleriyle konuşup konuşmadığı, anneleriyle tartışmalarında babalarının tepkisi, sorunlarını babasının dinleyip dinlemediği, tartışmalarda anne ve babasının kendi görüşlerini dinleyip dinlemediği, ailesinin kendisine sevgisini davranışlarıyla gösterip göstermediği, kardeşleriyle tartışmalarında ailesinin adaletli mi davrandığı, ailesiyle problemlerini rahatlıkla konuşup konuşmadığı, anne ve babasıyla hiç konuşmadan sorunlarından kaçarlarmı gibi sorular yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevapların dağılımları tablolarla gösterilmiştir.

Tablo 23: Cinsiyet değişkeni açısından ergenlerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	df	t	p
Ergenin ebeveynle genel iletişim durumu	Kız	312	3,6018	0,52261	472,38	1,429	0,154
	Erkek	210	3,5372	0,48134			
	Toplam	522	3,5758	0,50694			
Ergenin baba ile iletişim durumu	Kız	312	3,7076	0,69439	495,19	3,040	0,002
	Erkek	210	3,5307	0,58313			
	Toplam	522	3,6364	0,65710			
Ergenin anne ile iletişim durumu	Kız	312	3,7482	0,59967	445,14	2,166	0,031
	Erkek	210	3,6317	0,60631			
	Toplam	522	3,7014	0,60448			

Ergenlerin ebeveyn ve anne baba ile ayrı ayrı iletişim durumları ölçekle belirlenmiştir. Ebeveynle iletişim durumuna ilişkin ergenlerin ölçekten elde edilen puan ortalaması 3,5758 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ergenlerin ebeveynleri ile iletişim durumu iyi olmadığını, orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu ölçümde ortalamanın 1 olması iletişim durumunun kötü, 5 olması iletişim durumunun iyi olduğu anlamına gelmektedir. Cinsiyet değişkenine göre, ergen-ebeveyn ilişkilerini gösteren bu tabloda kız ve erkek ergenler arasında fark vardır. Kızların anne, baba ve her ikisiyle de erkeklere oranla daha iyi anlaştıkları grlmektedir. Aynı zamanda ergenlere cinsiyet değişkeni açısından anne baba ve genel olarak ailesiyle iletişimine yönelik sorulara verdikleri cevapların t testi ile karşılaştırılmasında, ailesiyle olan ilişkilerinde anlamlı farklılık çıkmazken, ergenlerin babaları ve anneleriyle ilişkilerinde anlamlı bir farklılık çıkmıştır ($p < 0.05$).

Bu araştırmada, kız ya da erkek olmak ergenlerin anne-baba ve ergen ilişkilerini etkileyen önemli bir değişken olarak belirlenmiştir. Kız ergenlerin erkeklere oranla anne ve babalarını daha yakın ve sıcak algılamakten, anne ve babaları ile olan ilişkilerinin daha iyi olduğu bulunmuştur.

Toplumumuzda kızların geleneksel kadın rollerine uygun olarak yetiştirilmesi, kızlarda ağırbaşlılık ve uysallığın takdir edilmesi, ergenlik döneminde kızların anne-babaları ile olan ilişkilerini daha olumlu algılamasına neden olabilir. Buna karşın geleneksel erkek rollerine uygun olarak erkek çocuklarda bağımsız ve özerk davranışların desteklenmesi, erkeklerin ergenlik döneminde anne-babaları ile

ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşamalarına ve buna bağlı olarak anne-babalarını kızlara oranla daha olumsuz ve uzak algılamalarına yol açabilir.

Tablo 24: Yaş değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

	Yaş	N	Ort.	Ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	13-14 yaş	32	3,7294	0,52979	2 519 521	2,374	0,094	I-J*
	15-16 yaş	326	3,5863	0,50870				
	17 yaş ve üstü	164	3,5250	0,49457				
	Toplam	522	3,5758	0,50694				
Ergenin baba ile iletişim durumu	13-14 yaş	32	3,8576	0,60282	2 519 521	2,994	0,051	I-J*
	15-16 yaş	326	3,6524	0,66039				
	17 yaş ve üstü	164	3,5617	0,65246				
	Toplam	522	3,6364	0,65710				
Ergenin anne ile iletişim durumu	13-14 yaş	32	3,8403	0,61505	2 519 521	1,029	0,358	
	15-16 yaş	326	3,7021	0,59459				
	17 yaş ve üstü	164	3,6728	0,62166				
	Toplam	522	3,7014	0,60448				

*I (13-14 yaş), J (17 ve üstü)

Ergenin; annesiyle, babasıyla ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmamıştır. Fakat çoklu karşılaştırmada, babasıyla ve genel olarak ailesiyle iletişimde, 13-14 yaş grubunun cevaplarıyla 17 yaş ve üstü grubunun cevapları arasında 0,05 düzeyinde 13-14 yaş grubu lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Ergenliğin başlangıç yılları olan 13-14 yaş grubunda henüz aileyle çatışma ve aileden uzaklaşma davranışları yoğun olarak görülmediğinden, ergenin genel olarak ailesiyle ve babasıyla ilişkilerinin 17 ve üstü yaş gruplarından daha iyi olduğu görülmektedir. 17 ve üstü yaş grubunun iletişimlerinin düşük düzeyde olmasına neden olarak, ergenler için artık bağımsız olma ve kimlik kazanmada son aşamaya gelinmesi ya da ergenliğin son döneminde daha bireysel yaşamak istedikleri için ailesiyle, özellikle babasıyla çatışmaların çok yaşanmasıdır, denilebilir.

Tablo 25: Okul türü değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

	Okul türü	N	Ortalama	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	fen lisesi	55	3,8043	0,42056	3 518 521	10,030	0,000	I-J, I-K, L-J,L-K*
	Anadolu lisesi	140	3,6882	0,51061				
	Düz lise	137	3,4558	0,49244				
	Meslek lisesi	190	3,5134	0,50273				
	Toplam	522	3,5758	0,50694				
Ergenin baba ile iletişim durumu	fen lisesi	55	3,8121	0,59254	3 518 521	7,948	0,000	I-J, I-K, L-J,L-K*
	Anadolu lisesi	140	3,8016	0,64648				
	Düz lise	137	3,4680	0,67215				
	Meslek lisesi	190	3,5854	0,63646				
	Toplam	522	3,6364	0,65710				
Ergenin anne ile iletişim durumu	fen lisesi	55	3,9172	0,46664	3 518 521	9,051	0,000	I-J, I-K, L-J,L-K*
	Anadolu lisesi	140	3,8508	0,63525				
	Düz lise	137	3,5547	0,58972				
	Meslek lisesi	190	3,6345	0,58978				
	Toplam	522	3,7014	0,60448				

*I (Fen Lisesi), J (Düz Lise), K (Meslek Lisesi), L (Anadolu Lisesi)

Ergenin; annesi, babası ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda da ergenin annesi babası ve genel olarak ailesiyle iletişimde Fen Lisesindeki ergenlerin verdiği cevaplarla, Düz Lise ve Meslek Lisesindeki ergenlerin verdiği cevaplar arasında Fen Lisesindeki ergenlerin lehine 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır. Anadolu Lisesi ile Düz Lise ve Meslek Lisesi karşılaştırılmasında, Anadolu Lisesindeki ergenler lehine 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tabloya göre, okul türü değişkeni açısından, Fen ve Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin, Düz ve Meslek Lisesinde okuyan ergenlere göre, anneleri babaları ve genel olarak aileleriyle daha iyi iletişim kurdukları görülmektedir. Burada ergenlerin anne babalarının da eğitim düzeylerinin etkili olabildiği söylenebilir.

Tablo 26: Sınıf değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

	Sınıf Düzeyi	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	1. sınıf	173	3,6596	0,52964	3 518 521	2,804	0,039	I-J, I-K*
	2.sınıf	157	3,5102	0,48925				
	3.sınıf	96	3,5252	0,48198				
	4.sınıf	96	3,5828	0,50355				
	Toplam	522	3,5758	0,50694				
Ergenin baba ile iletişim durumu	1. sınıf	173	3,7425	0,67986	3 518 521	2,344	0,072	I-J*
	2.sınıf	157	3,5648	0,60675				
	3.sınıf	96	3,5995	0,68843				
	4.sınıf	96	3,5995	0,64878				
	Toplam	522	3,6364	0,65710				
Ergenin anne ile iletişim durumu	1. sınıf	173	3,7630	0,60325	3 518 521	1,344	0,259	
	2.sınıf	157	3,6483	0,58523				
	3.sınıf	96	3,6470	0,59781				
	4.sınıf	96	3,7315	0,64015				
	Toplam	522	3,7014	0,60448				

*I (1.Sınıf), J (2.Sınıf), K (3.Sınıf)

Ergenin; annesi, babası ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında genel olarak aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Fakat ergenin anne ve babasıyla olan ilişkilerinde 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmamıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise ergenin genel olarak ailesiyle iletişimde 1. sınıfta olan ergenlerin cevaplarıyla 2. ve 3. sınıfta olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, 1 sınıftakilerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Yine ergenin babasıyla ilişkilerinde, 1. sınıfta olan ergenlerin cevaplarıyla 2. sınıfta olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, 1. sınıftakilerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Görüldüğü gibi, 1. Sınıfta okuyan ergenlerin genel olarak ailesiyle iletişimleri, 2. ve 3. sınıfta okuyan ergenlere göre daha fazladır. Aynı zamanda babalarıyla da 2. sınıfta okuyan ergenlere göre daha iyi anlaşmaktadırlar. Burada okudukları sınıfla ilgili buldukları yaşlar etkili olabilir. Çünkü 1. sınıfta okuyan ergenler, dönemleriyle ilgili değişimleri çok yoğun yaşamadıkları için, aileleriyle de fazlaca problem yaşamamaktadırlar.

Tablo 27: Ailedeki kişi sayısı açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

	Ailedeki kişi sayısı	N	Ort.	ss	df	F	p
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	2 kişi	1	2,7632	.	4 517 521	1,650	0,160
	3 kişi	46	3,5812	0,56848			
	4 kişi	204	3,6305	0,50159			
	5 kişi	153	3,5354	0,51727			
	6 ve üstü	118	3,5384	0,47062			
	Toplam	522	3,5758	0,50694			
Ergenin baba ile iletişim durumu	2 kişi	1	2,8889	.	4 517 521	3,652	0,006
	3 kişi	46	3,7367	0,70326			
	4 kişi	204	3,7478	0,62651			
	5 kişi	153	3,5461	0,68350			
	6 ve üstü	118	3,5282	0,62584			
	Toplam	522	3,6364	0,65710			
Ergenin anne ile iletişim durumu	2 kişi	1	2,8889	.	4 517 521	0,931	0,446
	3 kişi	46	3,7343	0,71950			
	4 kişi	204	3,7424	0,59383			
	5 kişi	153	3,6645	0,63092			
	6 ve üstü	118	3,6723	0,53610			
	Toplam	522	3,7014	0,60448			

Ergenin; annesiyle ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmamıştır. Fakat babasıyla iletişimde, 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır. Ailede yaşayan kişi sayısı arttıkça, ergenin ailesi, annesi ve daha çok babası ile olan ilişki düzeyleri azalmaktadır. Yani ailede yaşayan kişi sayısı ile aile anne ve baba ilişki düzeyleri arasında ters orantı vardır. Babayla olan ilişkilerdeki azalma oranı diğerlerine göre daha dikkat çekicidir. Ergenin cevap verdiği gruplar arasında, bazılarının sayısı düşük olduğundan çoklu karşılaştırmalar yapılamamıştır. Fakat ailedeki kişi sayısı değişkenine göre aritmetik ortalamalarına bakıldığında, 3 ve 4 kişilik aileler diğer 5, 6 ve üstü olan kalabalık ailelere göre, anne baba ve genel olarak aileleriyle daha iyi anlaşmaktadırlar.

Kardeş sayısı, doğum sırası ve anne babanın birlikteliği değişkenlerine göre ergenin; annesiyle, babasıyla ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde

farklılık çıkmamıştır. Fakat kardeş sayısı değişkeninde yapılan çoklu karşılaştırmaların sonucunda, 2 kardeş olan ergenler 5 ve üstü kardeş olanlara göre aileleriyle daha iyi iletişim kurarken, yine 2 kardeş olan ergenlerin 3, 4, 5 ve üstü kardeş olanlara göre babalarıyla daha iyi iletişim kurdukları görülmektedir.

Tablo 28: Ailenin yaşadığı yer değişkeni açısından ergenin ile iletişiminin karşılaştırılması

	Ailenin yaşadığı yer	N	Ort.	ss	df	t	p
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	köy	117	3,4570	0,48101	520	-2,898	0,004
	kent	405	3,6101	0,50962			
Ergenin baba ile iletişim durumu	köy	117	3,5014	0,64370	520	-2,536	0,011
	kent	405	3,6754	0,65654			
Ergenin anne ile iletişim durumu	köy	117	3,5442	0,58856	520	-3,222	0,001
	kent	405	3,7468	0,60211			

Ergenlerin anne baba ve genel olarak ailesiyle ayrı ayrı iletişim durumları ölçekle belirlenmiştir. Ailenin yaşadığı yer değişkenine göre ergenin; annesiyle, babasıyla ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların t testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Yer değişkenine göre, ergen-ebeveyn ilişkilerini gösteren bu tabloda ailesi köyde ve kentte yaşayan ergenler arasında fark olduğu görülmektedir. Ailesi kentte yaşayan ergenlerin genel olarak ailesi ve anne, babasıyla da ailesi köyde yaşayan ergenlere oranla daha iyi anlaştıkları görülmektedir. Burada kentte yaşayan ergenlerin anneleriyle olan ilişkileri ile köyde yaşayan ergenlerin ortalamaları arasında, diğerlerine göre daha fazla farkın olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla ailesi kentte yaşayan ergenlerin anneleriyle anlaşma düzeyleri yüksektir ve bu duruma annenin eğitim düzeyinin de yüksek olması etkilidir diye söylenebilir.

Tablo 29: Ailenin ekonomik düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

	Ailenin gelir durumu	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin ebeveyn iletişim durumu	< 1000	229	3,4870	0,49924	2 519 521	6,403	0,002	I-J,K-J*
	1000-2000	201	3,6421	0,50687				
	>2000	92	3,6522	0,49672				
	Toplam	522	3,5758	0,50694				
Ergenin baba ile iletişim durumu	< 1000	229	3,5303	0,64429	2 519 521	5,410	0,005	I-J,K-J*
	1000-2000	201	3,7192	0,67550				
	>2000	92	3,7198	0,61534				
	Toplam	522	3,6364	0,65710				
Ergenin anne ile iletişim durumu	< 1000	229	3,6201	0,60213	2 519 521	3,855	0,022	I-J,K-J*
	1000-2000	201	3,7529	0,60097				
	>2000	92	3,7911	0,59934				
	Toplam	522	3,7014	0,60448				

*I (1000-2000TL), J (<1000TL), K (>2000TL)

Ergenin; annesi, babası ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında, ergenlerin anne baba ve genel olarak aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Yapılan çoklu karşılaştırmalarda ise, ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle iletişiminde ailesinin gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olan ergenlerin cevaplarıyla, ailesinin gelir düzeyi 1000TL'den az olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, ailesinin geliri 1000-2000TL arasında olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Aynı zamanda ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle iletişiminde de ailesinin gelir düzeyi 2000TL'den fazla olan ergenlerin cevaplarıyla, ailesinin gelir düzeyi 1000TL'den az olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, ailesinin geliri 2000TL'den fazla olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tablo değerlerinin sonucuna göre, ailenin ekonomik düzeyi, ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle ilişkilerini etkilemektedir. Burada ailenin ekonomik düzeyinin yüksek olması ergenin ailesiyle ilişkilerini de olumlu yönde etkilemektedir. Başka bir deyişle ekonomik düzeyi yüksek ailelerde yaşayan ergenler, düşük gelirli ailede yaşayan ergenlere göre anne baba ve her ikisiyle birlikte daha iyi iletişim kurmakta ve ilişki düzeyleri yükselmektedir.

Tablo 30: Anne babanın birlikte eğitim düzeyleri değişkeni açısından ergenin aile ile iletişiminin karşılaştırılması (ANOVA)

Anne-babanın birlikte eğitim durumu	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Her ikisi ilköğretim	216	3,4772	0,51068	4 517 521	6,069	0,000	I-J, I-K,* I-L, I-M
İlköğretim-ortaöğretim	100	3,5855	0,46304				
Her ikisi ortaöğretim ilköğ-yükseköğr.	108	3,5858	0,50825				
ortaöğr-yükseköğretim	58	3,7455	0,47220				
Her ikisi yükseköğretim	40	3,8112	0,51229				N-J, N-K, N-L, N-M*
Toplam	522	3,5758	0,50694				

*I (ortaöğretim-yüksek öğretim), J (her ikisi ilköğretim), K (ilköğretim-ortaöğretim), L (her ikisi ortaöğretim), M (ilköğretim- yükseköğretim), N (her ikisi yükseköğretim)

Ergenin; annesi, babası ve genel olarak ailesiyle iletişimine ilişkin sorulara verdiği cevapların anne ve baba eğitim düzeyleri değişkenleri ayrı ayrı ANOVA testi ile karşılaştırıldığında, ergenlerin anne baba ve genel olarak aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmamıştır. Fakat anne baba eğitim düzeyi birlikte alındığında, ergenin genel olarak ailesiyle iletişime ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında, ergenin ailesiyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Yapılan çoklu karşılaştırmalarda ise, ergenin genel olarak ailesiyle iletişiminde anne babasının eğitim düzeyi ortaöğretim-yüksek öğretim olan ergenlerin cevaplarıyla; eğitim düzeyleri her ikisi ilköğretim, ilköğretim-ortaöğretim, her ikisi ortaöğretim ve ilköğretim- yükseköğretim olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, anne babası ortaöğretim-yükseköğretim olanların lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Aynı zamanda ergenin ailesiyle iletişiminde anne babasının eğitim düzeyi her ikisi de yükseköğretim olan ergenlerin cevaplarıyla; eğitim düzeyleri her ikisi ilköğretim, ilköğretim-ortaöğretim, her ikisi ortaöğretim ve ilköğretim- yükseköğretim olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, anne babası her ikisi de yükseköğretim olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Ergenlerin anne babalarının eğitim düzeyleri ilişkilerinde en önemli belirleyicilerden biridir. Anne babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenle anlaşma

düzeyleri de yükselmektedir. Ebeveynin birinin bile eğitim düzeyinin yükseköğretim olması ergenin ebeveynleriyle anlaşma oranlarını artırmaktadır. Aritmetik ortalamalara bakıldığında durum yine aynıdır. Dolayısıyla anne babasının eğitim düzeyi yüksek olan ergenler, diğerlerine göre aileleriyle daha iyi anlaşmaktadır.

Tablo 31: Ergenin herhangi cinsel sorunlarını ailesiyle konuşabilmeleri

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Çekindiğim için hiç konuşamam	232	44,4
Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	182	34,9
Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	45	8,6
Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir	63	12,1
Toplam	522	100,0

Cinsellik ve cinsellikle ilgili olan her şey toplumda ayıp olarak değerlendirilmekte ve cinsel konuların aile içerisinde bile konuşulması, günümüzde halen ayıp sayılmaya devam etmektedir. Ergenin ailesiyle iletişiminin değerlendirilmesinde belirgin bir yeri olan cinsel sorunları ailesiyle konuşabilme durumuyla ilgili olarak araştırmaya katılan ergenlere, “herhangi cinsel sorunlarını ailenizle konuşur musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya cevap veren ergenlerin yarısı (%44,4) çekindikleri için hiç konuşamadıklarını, üçte biri (%34,9) anlayışla karşıladığı için her zaman anneleriyle konuştuğunu, %8,6 gibi çok daha düşük bir oranda da ergenler anlayışla karşıladığı için babalarıyla konuştuklarını ifade etmişlerdir ve bu oran anneleriyle konuşanların dörtte biri kadardır. Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir diyenlerin oranı da %12,1’dir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin çoğunun cinsellikle ilgili konuları çekindikleri için konuşamadıkları, konuşanların da daha çok anlayışlı buldukları için annelerini tercih ettikleri ve bu konuda babalarını da anlayışlı bulmadıkları için kendilerine yakın hissetmedikleri yönündedir. Burada Türk toplumunun geleneksel yapısında bu tür konuların konuşulmasının halen ayıp sayılmasının etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ergenlerin cinsel sorunlar ve konular hakkında aileleriyle açık ve sağlıklı bir iletişim kuramadıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 32: Cinsiyete göre, ergenin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları

		Herhangi cinsel sorunlarınızı ailenizle konuşur musunuz				Toplam
		Çekindiğim için hiç konuşamam	Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir	
Cinsiyet	Kız	122	164	3	23	312
		39,1%	52,6%	1,0%	7,4%	100,0%
	Erkek	52,6%	90,1%	6,7%	36,5%	59,8%
		110	18	42	40	210
		52,4%	8,6%	20,0%	19,0%	100,0%
		47,4%	9,9%	93,3%	63,5%	40,2%
Toplam	232	182	45	63	522	
	44,4%	34,9%	8,6%	12,1%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 32’de ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşabilmeleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Ergenin herhangi cinsel sorununu aileleriyle konuşabilmeleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı ve çok güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunmaktadır (c: ,462). Tabloya göre, kız ergenlerin %39,1’i, erkek ergenlerin ise yarısı (%52,4) cinsel sorunlarını aileleriyle çekindikleri için hiç konuşamadıklarını, kızların yarısı (%52,6) ve erkeklerin çok daha fazla düşük bir oranı (% 8,6) anlayışla karşıladığı için anneleriyle konuştuklarını ifade ederken, erkeklerin beşte biri (%20), kızların %1’i anlayışla karşıladıkları için babalarıyla konuştuklarını ifade etmektedir. Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir diyen kız öğrencilerin oranı %7,4 iken, erkek öğrencilerin oranı %19’dur. Burada erkeklerin kızlara oranla cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları daha düşük orandadır. Erkekler anneleri yerine babalarını tercih ederken, kızlar daha çok annelerini tercih etmektedirler. Kültürümüzde geleneksel olarak kızlar, özellikle anneleri ile sorunlarını daha kolay konuşup paylaşırken, erkeklerin sorunlarını konuşması duygusallık ve zayıflık olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle erkek ergenlerin, anneleri ile ilişkilerinde cinsel sorunlarını konuşmada güçlük yaşadıkları düşünülmektedir. Türk toplumunun geleneksel yapısında bu tür konuları konuşmak genellikle ayıp olarak değerlendirilmektedir. Özellikle kızların babalarıyla bu konuda konuşmaları daha da

ayıp karşılandığı için, kızlar babalarıyla cinsel sorunlarını hiç konuşamamaktadır.

Tablo 33: Ailenin ekonomik durumuna göre ergenin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları

x ² : 26,568 p:0 ,000 df: 6 c: 0,220		Herhangi cinsel sorunlarınızı ailenizle konuşur musunuz				Toplam
		Çekindiğim için hiç konuşamam	Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000	116	81	6	26	229
		50,7%	35,4%	2,6%	11,4%	100,0%
		50,0%	44,5%	13,3%	41,3%	43,9%
	1000-2000	85	67	22	27	201
		42,3%	33,3%	10,9%	13,4%	100,0%
		36,6%	36,8%	48,9%	42,9%	38,5%
	>2000	31	34	17	10	92
		33,7%	37,0%	18,5%	10,9%	100,0%
		13,4%	18,7%	37,8%	15,9%	17,6%
Toplam	232	182	45	63	522	
	44,4%	34,9%	8,6%	12,1%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 33’de ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları ile ailesinin ekonomik düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmektedir ve zayıf da olsa sistematik bir ilişki bulunmaktadır (c:0,220). Tabloya göre cinsel konuları aileleriyle çekindikleri için konuşamam diyenlerin dağılımı şöyledir: ailesinin ekonomik düzeyi 1000TL’den az olan ergenlerin yarısı (%50,7), gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olan ergenlerin yarıya yakını (%42,3) ve 2000TL’den fazla olanların ise, üçte biridir (%33,7). Görüldüğü gibi ergenlerin ailelerinin gelir düzeyi arttıkça aileleriyle cinsel sorunları konuşmaktan çekinmeleri azalmaktadır. Yani aralarında ters bir ilişki vardır. Annemle konuşurum diyen ergenlerin dağılımı: gelir düzeyi 1000TL’den az olan ergenlerin oranı %35,4 gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olanların oranı %33,3 ve 2000TL’den çok olanların ise, % 37’dir. Aralarında çok büyük fark olmasa da gelir düzeyi düşük olup anneleriyle konuşanların oranı, gelir düzeyi yüksek olanlara göre daha düşüktür. Burada annenin de çalışıyor olabileceği ve eğitim düzeyinin yüksek olabileceği etkili olabilir. Babamla konuşurum diyen ergenlerde gelir düzeyi arttıkça cinsel sorunları konuşabilme oranları da artmaktadır. Tablo değerleri, 1000TL’den az olanların %2,6,

gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olanların %10,9 ve 2000TL'den fazla olanların %18,5'tir. Yine gelir düzeyi yükseldikçe bu konuları ailede konuşmak ayıp düşüncesi de azalmaktadır. Oranlar; geliri 1000TL'den az olanlar %11,4, gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olanlar %13,4 ve 2000TL'den fazla olanlar % 10,9'dur. Bu noktada gelir düzeyiyle yakından ilgili olan anne ve babanın eğitim düzeyleri ile ergenin cinsel sorunlarını ailesiyle konuşabilmeleri arasındaki ilişki de incelenmiştir.

Tablo 34: Annenin eğitim düzeyine göre ergenin cinsel sorunlarını ailesiyle konuşabilmesi

x ² : 41,666 p: 0,000 df: 15 c: 0,272		Herhangi cinsel sorunlarınızı ailenizle konuşur musunuz?				Toplam
		Çekindiğim için hiç konuşamam	Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir	
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	8	5	1	6	20
		40,0%	25,0%	5,0%	30,0%	100,0%
		3,4%	2,7%	2,2%	9,5%	3,8%
	ilkokul	135	89	11	34	269
		50,2%	33,1%	4,1%	12,6%	100,0%
		58,2%	48,9%	24,4%	54,0%	51,5%
	ortaokul ve dengi	35	37	8	8	88
		39,8%	42,0%	9,1%	9,1%	100,0%
		15,1%	20,3%	17,8%	12,7%	16,9%
	lise ve dengi	36	29	17	14	96
		37,5%	30,2%	17,7%	14,6%	100,0%
		15,5%	15,9%	37,8%	22,2%	18,4%
	üniversite	18	21	7	1	47
		38,3%	44,7%	14,9%	2,1%	100,0%
		7,8%	11,5%	15,6%	1,6%	9,0%
lisansüstü (master/do ktora)	0	1	1	0	2	
	0,0%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%	
	0,0%	,5%	2,2%	,0%	,4%	
Toplam		232	182	45	63	522
		44,4%	34,9%	8,6%	12,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenlerin annelerinin eğitim düzeyi ile cinsel sorunlarını aileleriyle konuşabilmeleri arasında orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, ergenlerin de cinsel konuları aileleriyle

konuşmadaki çekingenlikleri azalmaktadır. Annesi ilkokul mezunu olan ergenlerin yarısı (%50,2) cinsel sorunlarını aileleriyle çekindiği için konuşamamaktadır. Bunun yanında annesi üniversite mezunu olan ergenlerin oranı, ilkokul mezunu olanlara göre %11,9 puanlık farkla daha düşüktür (% 38,3). Aynı durum anlayışla karşıladıkları için anneleriyle konuşanlar için de geçerlidir. Yani annenin eğitim düzeyi yükseldikçe cinsel sorunları anneleriyle konuşan ergenlerin oranı da yükselmektedir. Fakat tabloda dikkat çeken nokta, cinsel sorunlarını annemle konuşurum diyen ergenler arasında, lise ve dengi okul mezunu annelerin oranının, ortaokul ve dengi mezunu olan annelere göre düşük olmasıdır. Annenin eğitim düzeyi ailenin sosyal ortamını da şekillendirdiği için, annenin eğitim düzeyinin yüksek olması ailede babasıyla konuşan ergenlerin de oranını arttırmaktadır. Bu tür konuları konuşmanın ailede ayıp olduğunu söyleyen ergenler arasında annesi lise mezunu olanların oranının en yüksek olması dikkat çekicidir. Görüldüğü gibi, annesi lise mezunu olan ergenlerin ailesinde cinsel sorunların konuşulması daha fazla ayıp sayılmakta ve ergen daha çekingen olduğu için, annesiyle bu konuları konuşamamaktadır. Bu durumun nedenleri arasında ergenlerin annelerinin yetiştikleri aile yapısının geleneksel özellikleri taşıması da yer almaktadır. Ergenin babasının eğitim düzeyi ile cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları arasında da orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu, istatistiksel analizlerde çıkmıştır (c:252; p=003). Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, çekindiği için konuşamayan ergenlerin oranları da yükselmektedir, fakat sadece babası üniversite mezunu olan ergenlerin oranlarının diğerlerine göre daha düşük olduğu görülmektedir. Aynı zamanda babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, babamla konuşurum diyen ergenlerin oranı da yükselmektedir. Buna göre, babası lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin babalarıyla cinsel sorunlarını konuşabilme oranları, babası ilkokul ve ortaokul mezunu olan ergenlere göre beş kat daha fazladır. Babanın eğitim düzeyinin yükseldikçe ailede ayıp olarak değerlendirme oranlarının düşmesi beklenen bir sonuçtur. Bütün bu oranlara rağmen ortaya çıkan sonuç, hem anneler hem babalar için cinsel konuların rahatlıkla konuşulmadığını göstermektedir. Bunda araştırmaya katılan ergenlerin ve ailelerinin çoğunluğunun kentte yaşamalarına rağmen, içinde buldukları toplumsal yapının kapalı olması belirleyicidir denilebilir.

Tablo 35: Okul türüne göre ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşmaları

		Herhangi cinsel sorunlarınızı ailenizle konuşur musunuz				Toplam
		Çekindiğim için hiç konuşamam	Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	Bu tür konuları ailede ayıp olarak değerlendirilir	
Okul türü	fen lisesi	21	19	13	2	55
		38,2%	34,5%	23,6%	3,6%	100,0%
		9,1%	10,4%	28,9%	3,2%	10,5%
	Anadolu lisesi	50	63	13	14	140
		35,7%	45,0%	9,3%	10,0%	100,0%
		21,6%	34,6%	28,9%	22,2%	26,8%
	Düz lise	64	47	10	16	137
		46,7%	34,3%	7,3%	11,7%	100,0%
		27,6%	25,8%	22,2%	25,4%	26,2%
	Meslek lisesi	97	53	9	31	190
		51,1%	27,9%	4,7%	16,3%	100,0%
		41,8%	29,1%	20,0%	49,2%	36,4%
Toplam		232	182	45	63	522
		44,4%	34,9%	8,6%	12,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşabilme durumları, ailesiyle iletişiminin nasıl olduğunu gösteren bir durumdur. Diğer tablolarda da görüldüğü gibi araştırmaya katılan ergenlerin çoğunluğu aileleriyle bu konuda fazlasıyla iletişim kuramamakta, hatta çekingen olmaları bu konuları konuşmalarına engel olmaktadır. Tablo 35’de ergenlerin gittikleri okul ile cinsel sorunlarını aileleriyle konuşabilmeleri karşılaştırılmış ve aralarında orta düzeyde, anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Çekindikleri için aileleriyle konuşamayan ergenler arasında en yüksek oran, Meslek Lisesinde okuyan ergenlerindir. Bu okullardaki ergenlerin yarısı çekindikleri için cinsel sorunlarını aileleriyle konuşamamaktadır. Düz Lisede okuyanların oranı da yarıya yakındır. En düşük oran ise Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerindir. Başka bir deyişle Anadolu Lisesinde okuyan ergenler cinsel sorunlarını aileleriyle diğer gruptakilere göre, daha rahat konuşabilmektedir. Anneleriyle konuşma oranlarına bakıldığında, yine Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin yarıya yakını (%45) anlayışla karşıladıkları için anneleriyle konuştukları, sonra sırasıyla Fen Lisesi, Düz Lisede okuyan ergenlerin geldiği, en düşük oranın da Meslek Lisesinde okuyan ergenlere ait olduğu görülmektedir. Tabloda dikkat çeken önemli nokta, ergenlerin

babalarıyla konuşma oranlarıdır. Buna göre, anlayışla karşıladığı için babalarıyla konuşan ergenlerde yine en düşük oran %4,7 ile Meslek Lisesinde okuyan ergenlerindir. Ayrıca Düz lisedekilerin %7,3 iken, Anadolu Lisesinde %9,3'tür. Fen Lisesinde okuyan ve babalarıyla konuşan ergenlerin oranı (%23,6), Meslek Lisesinde okuyan ergenlere göre üç kat daha fazladır. Bu tür konuların ailede konuşulmasını ayıp olarak değerlendiren ergenler arasında da büyük fark vardır. En yüksek oran (%16,3) yine Meslek Liselerinde okuyan ergenlere aitken, sırayla Düz Lise, Anadolu Lisesi olarak devam etmektedir ve Fen Lisesinde okuyan ergenlerin oranı, Meslek Lisesindekilere göre yaklaşık beş kat daha düşüktür (%3,6). Tablodan çıkan sonuç, Fen ve Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin aileleriyle daha iyi iletişim kurdukları için cinsel sorunlarını daha rahat konuşabilmektedir. Özellikle Fen Lisesinde okuyan ergenler diğer gruptaki ergenlere göre babalarıyla çok daha fazla konuşup iletişim kurabilmektedir. Burada ergenlerin ailelerinin eğitim düzeyinin yüksek olabileceği ve dolayısıyla ergenlerle iletişimlerinin de yüksek olduğu söylenebilir. Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin de yine ailelerinin eğitim düzeylerinin düşük olabileceği ve sonuçları da bu şekilde etkilediği tahmin edilebilir.

Tablo 36: Babasının ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sırlarını öğrenmek için ergeni zorlamaması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	66	12,6
katılmıyorum	52	10,0
kararsızım	61	11,7
katılıyorum	163	31,2
tamamen katılıyorum	180	34,5
Toplam	522	100,0

Ergenlerin babalarıyla iletişimlerinin ortaya konulmasında araştırmaya katılan ergenlere, babalarının sorunlarını dinledikleri, fakat sırlarını öğrenmek için zorlayıp zorlamadıkları konusundaki fikirlerini ölçmeye yönelik bir soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda, ergenlerin dörtte birine yakını (%22,6) babalarının sorunlarını dinlemediklerini, sırlarını öğrenmek için zorladıklarını, yarısından fazlası (%65,7) ise, babalarının sorunlarını dinledikleri ve sırlarını öğrenmek için zorlamadıklarını ifade etmektedir. %11,7'si bu konuda kararsız olduklarını belirtmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin babalarıyla konuşabildikleri, sorunlarını anlatabildikleri ve ergenleri söylemek istemedikleri konularda zorlamadıkları yönündedir.

Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenin anne babasıyla iletişimine ilişkin oranlarla babanın eğitim düzeyi değişkeni arasında ilişkinin olup olmadığı da sorgulanmıştır.

Tablo 37: Babanın eğitim düzeyine göre ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sınırlarını öğrenmek için zorlamaması

x ² : 33,033 p: 0,033 df: 20 c: 0,244		Babam sorunlarımı dinler,fakat sınırlarımı öğrenmek için beni zorlamaz					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Babamın eğitim durumu	okur-yazar değil	1	0	0	0	0	1
		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		1,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
	ilkokul	23	12	14	36	26	111
		20,7%	10,8%	12,6%	32,4%	23,4%	100,0%
		34,8%	23,1%	23,0%	22,1%	14,4%	21,3%
	ortaokul ve dengi	14	15	9	35	43	116
		12,1%	12,9%	7,8%	30,2%	37,1%	100,0%
		21,2%	28,8%	14,8%	21,5%	23,9%	22,2%
	lise ve dengi	15	11	17	49	40	132
		11,4%	8,3%	12,9%	37,1%	30,3%	100,0%
		22,7%	21,2%	27,9%	30,1%	22,2%	25,3%
	üniversite	12	11	19	39	65	146
		8,2%	7,5%	13,0%	26,7%	44,5%	100,0%
		18,2%	21,2%	31,1%	23,9%	36,1%	28,0%
	lisansüstü (master/doktora)	1	3	2	4	6	16
		6,3%	18,8%	12,5%	25,0%	37,5%	100,0%
		1,5%	5,8%	3,3%	2,5%	3,3%	3,1%
Toplam	66	52	61	163	180	522	
	12,6%	10,0%	11,7%	31,2%	34,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin anne babasıyla iletişimlerinin nasıl olduğuna ilişkin oranlarla babanın eğitim düzeyi değişkeni arasında orta düzeye yakın anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablo 37’deki genel değerler, babanın eğitim düzeyi farklılığına göre “babam sorunlarımı dinler, fakat sınırlarımı öğrenmek için beni zorlamaz” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre babası ilkokul mezunu olan ergenlerin yarıdan fazlası (%55,8), babası ortaokul ve lise mezunu olan ergenlerin %67,7’si, babası üniversite mezunu olanların ise, dörtte üçüne yakını (%71,2) babalarının sorunlarını dinlediklerini ifade etmişlerdir. Tabloya göre babasının, sorunlarını dinlemediğini söyleyen ergenlerde,

babası üniversite mezunu olan ergenlerin oranı (%15,2), babası ilköğretim mezunu olan ergenlere göre (%31,5) iki kat daha düşüktür. Ancak bu konuda kararsız olduğunu ifade eden ve babası ortaokul mezunu olan ergenlerin, diğerlerine göre 5 puan daha az olduğu görülmüştür. Tabloda ortaya çıkan sonuç, ergenlerin babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe, sorunlarını dinleme ya da iletişim kurma oranları yükselmektedir. Aynı zamanda babanın eğitim düzeyi yükseldikçe, “babam sorunlarımı dinlemez” diyen ergenlerin oranı da düşmektedir. Babanın eğitim düzeyiyle birlikte ergen-baba iletişimde babanın mesleği değişkeni ile babanın ergenin sorunlarını dinlemesi karşılaştırılmış ve aralarında düşük de olsa anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (c:151; p=016). Buna göre, gelir sahibi babalar, çalışmayan babalara göre ergenlerin sorunlarını daha çok dinlemektedir. Ayrıca babasının ergenin sorunlarını dinleyip dinlemediği hakkındaki ergenin yargısı ile cinsiyet değişkeni arasında da zayıf, ama anlamlı bir ilişki vardır. (c:142, p=029). Babalarının sorunlarını dinlediğini söyleyen erkek ergenlerin oranı (%61,4), kız ergenlerin oranından (%68,5) daha düşüktür.

Geleneksel ataerkil Türk aile yapısında, baba otoriteyi ve gücü temsil ettiği için ailede baba ile konuşmak, özellikle sorunları paylaşmak pek mümkün değildir. Babaların çocuklarına yaklaşması, sevmesi diğer aile büyükleri tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bazı bölgelerde bu aile yapısı devam etmekle birlikte, son yıllarda toplumsal, ekonomik ve kültürel değişikliklere paralel olarak değişmektedir. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarına ve çocuk yetiştirmeye ilişkin bakış açıları ve tutumları da değişmeye başlamıştır. Annelerin de çalışma hayatına girmesi ile birlikte, babalar çocukların bakımında anneye yardımcı olmakta, onlarla daha fazla zaman geçirmektedirler. Sevgisini ve ilgisini göstermekten çekinmeyen babalar, çocuklarıyla daha iyi ilişkiler kurabilmekte, onların sorunlarını paylaşıp uygun çözüm yolları bulmalarında yardımcı olmaktadır. Ayrıca babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe, çocuklarına karşı daha demokratik ve olumlu tutum gösterdikleri bulunmuştur (İnceoğlu ve diğ., 1985). Bu demokratik, olumlu tutum ve yaklaşımların, baba-ergen ilişkilerini ve iletişimini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu araştırmada, babaların eğitim düzeyinin, ergenlerin babaları ile olan iletişimlerinde etkili olduğu, eğitim düzeyi üniversite olan babaların ergen

çocuklarıyla daha iyi ve olumlu iletişim kurdukları ve daha az iletişim çatışması yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 38: Ailesinin ergene karşı sevgisini davranışlarıyla gösterdiği

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	23	4,4
katılmıyorum	26	5,0
kararsızım	60	11,5
katılıyorum	182	34,9
tamamen katılıyorum	231	44,3
Toplam	522	100,0

Ailenin temeli sevgi üzerine kurulmuştur ve aile içerisinde bireylerin birbirine duyduğu sevginin güçlü olması ilişkilerin de güçlü olduğunu ve iletişimin sağlandığını gösterir. Her anne baba çocuğunu sever, fakat anne baba sevgisini çocuğun da görmesi gerekir. Bu noktada araştırmaya katılan ergenlere ailesiyle iletişimini ortaya koymak için, “ailem bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir” yargısına katılıp katılmadığı sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapların dağılımı şöyledir; Örnek kitlenin dörtte üçü, yani çoğunluğu (%78,2) ailelerinin sevgilerini davranışlarıyla gösterdiklerini, %9,4’ü sevgilerini göstermediklerini, hemen hemen aynı oranda (%11,5) ergen de, bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, örnek kitlenin büyük çoğunluğunun aileleri tarafından sevildikleri, bu sevginin davranışlarla ortaya konulduğu ve ergen tarafından da anlaşıldığı yönündedir.

Tablo 39: Annenin eğitim düzeyine göre, ailesinin ergene karşı sevgisini göstermesi

		Ailem, bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	5	1	2	8	4	20
		25,0%	5,0%	10,0%	40,0%	20,0%	100,0%
		21,7%	3,8%	3,3%	4,4%	1,7%	3,8%
	ilkokul	12	16	39	87	115	269
		4,5%	5,9%	14,5%	32,3%	42,8%	100,0%
		52,2%	61,5%	65,0%	47,8%	49,8%	51,5%
	ortaokul ve dengi	1	7	9	29	42	88
		1,1%	8,0%	10,2%	33,0%	47,7%	100,0%
		4,3%	26,9%	15,0%	15,9%	18,2%	16,9%
	lise ve dengi	2	2	10	38	44	96
		2,1%	2,1%	10,4%	39,6%	45,8%	100,0%
		8,7%	7,7%	16,7%	20,9%	19,0%	18,4%
	üniversite	3	0	0	19	25	47
		6,4%	,0%	,0%	40,4%	53,2%	100,0%
		13,0%	,0%	,0%	10,4%	10,8%	9,0%
	lisansüstü (master/doktora)	0	0	0	1	1	2
		,0%	,0%	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		,0%	,0%	,0%	,5%	,4%	,4%
Toplam	23	26	60	182	231	522	
	4,4%	5,0%	11,5%	34,9%	44,3%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin aile içi iletişimlerine ilişkin oranlarla annenin eğitim düzeyi arasında orta düzeyde ve sistematik olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, annesi okur-yazar olmayan ergenlerin beşte üçü (%60), ilkokul mezunu olanların dörtte üçü (%75,1), ortaokul mezunu olanların beşte dördü (%80,7), lise mezunu olanların %85'i ve üniversite mezunu olanların nerdeyse tamamı (%93,6) ailelerinin sevgilerini gösterdiklerini ifade etmektedir. Burada annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, ailesinin sevgisini davranışlarıyla gösterdiğini söyleyen ergenlerin oranının artması dikkat çekmektedir. Bu konuda kararsız olduğunu söyleyen ergenler arasında, annesi ilkokul mezunu olanların diğerlerine göre, 4,5 puanlık farkla daha yüksek oranda olması da dikkat çekicidir. Babanın eğitim düzeyi ile ailenin sevgisini göstermesi arasında da orta düzeyde ve anlamlı ilişki bulunmaktadır (c:252; p=018). Buna göre, babaların eğitim düzeyi yükseldikçe sevgilerini gösterme oranları da yükselmektedir. Anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenleriyle birlikte, ailenin

ekonomik düzeyi değişkeninde de aynı durum söz konusudur. Yani ailenin ekonomik düzeyi ile ailenin sevgisini göstermesi arasında zayıf da olsa anlamlı ilişki bulunmaktadır (c:176; p=033). Ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe, ergene karşı ailesinin sevgilerini gösterme oranları da artmaktadır. Çünkü ailede yaşanan ekonomik anlamdaki sorunlar sevgiye yönelik davranışları olumsuz etkiler. Son olarak ergenin, ailesinin sevgisini davranışlarıyla gösterdiği yargısı ile aralarında zayıf da olsa anlamlı ilişki bulunan (c:180; p=025) yaş değişkeninde ise, ortaya çıkan sonuç şöyledir. Ailesinin kendine sevgisini davranışlarıyla gösterdiğini söyleyen 13-14 yaş grubu ergenlerin oranı, diğer yaş grubuna göre daha düşüktür. Buna karşın bu konuda kararsız olduğunu söyleyen 17 yaş ve üstü ergenlerin oranı da diğer yaş gruplarından 5 puanlık farkla daha yüksektir.

Tablo 40: Annesi ve ergenin üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçtığı

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	18	3,4
katılmıyorum	29	5,6
Kararsızım	102	19,5
Katılıyorum	146	28,0
tamamen katılıyorum	227	43,5
Toplam	522	100,0

Ergenin ailesiyle iletişiminde annesiyle problemlerini nasıl çözdüğü ya da onunla konuşabiliyor olması önemlidir. Araştırmaya katılan ergenlere, anneleriyle hiç konuşmayarak sorunlarından kaçtıkları konusundaki fikirleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevapların dörtte üçüne yakını (%71,5) bu görüşe katıldıklarını, yani anneleriyle hiç konuşmayarak sorunlardan kaçtıklarını, bundan çok daha düşük bir oranda (%9) öğrenci de katılmadıklarını, dolayısıyla anneleriyle konuşmayarak sorunlardan kaçmadıklarını ifade etmektedir. Dörtte bir oranda (%19,1) öğrenci de bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Tabloya göre, ergenlerin sorunlarını anneleriyle paylaşmaktan kaçındıkları, hatta hiç konuşmayarak sorunlarını dile bile getirmedikleri ifade edilebilir. Yapılan istatistik analizlerde, sorunlarını anneleriyle konuşmaktan kaçtıklarını ifade eden kız ergenlerin oranı (%76,6) erkek ergenlerin oranına (%63,8) göre daha yüksektir. Burada kız olmalarına rağmen anneleriyle sorunlarını konuşabilmeleri ve iletişimleri erkeklere oranla daha az olduğu görülmektedir.

Tablo 41: Babasının, tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	34	6,5
katılmıyorum	59	11,3
Kararsızım	72	13,8
Katılıyorum	127	24,3
tamamen katılıyorum	230	44,1
Toplam	522	100,0

Ergenin babasıyla yaptığı tartışmalarda, kendi görüşlerini babasının dinlediğini düşünmesi, ergen ebeveyn ilişkisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle iletişim açısından ergenin bu tür tartışmalarda dinleniyor olması pek çok anlamı da içinde taşımaktadır. Bu durumda ergen sevildiğini, değer verildiğini ve önemsendiğini hisseder ki, ergen-ebeveyn iletişimi açısından önemi bir kat daha artmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlere, babalarıyla olan tartışmalarda görüşlerini dinleyip dinlemedikleri yargısına ergenlerin çoğunluğu (%68,4) katıldıklarını, yani babalarıyla olan tartışmalarda kendi görüşlerini dinlemediklerini, yaklaşık beşte biri (%17,8) babalarının görüşlerini dinlediklerini ve %13,8'i de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tabloya göre, ergenlerin babalarıyla olan tartışmalarında kendi görüşlerini hiç dinlemedikleri, bu durumda babaların otoriter davranışlar sergiledikleri söylenebilir.

Tablo 42: Cinsiyete göre ergenin babasıyla tartışırken görüşlerini dinlememesi

x ² : 13,211 p: 0,010 df: 4 c: 0,157		Babam, tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	21	35	30	75	151	312
		6,7%	11,2%	9,6%	24,0%	48,4%	100,0%
		61,8%	59,3%	41,7%	59,1%	65,7%	59,8%
	Erkek	13	24	42	52	79	210
		6,2%	11,4%	20,0%	24,8%	37,6%	100,0%
Toplam		34	59	72	127	230	522
		6,5%	11,3%	13,8%	24,3%	44,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 42’de ergenin babasıyla yaptıkları tartışmalarda dinlenip dinlenmediği yargısı ile cinsiyet değişkeni karşılaştırılmış ve aralarında zayıf da olsa sistematik olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Tabloya göre genel değerler, cinsiyet

farklılığına göre “babamla tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız öğrencilerin dörtte üçüne yakını (%72,4), erkek ergenlerin yarısından fazlası (%62,4) babalarının tartışmalarda kendi görüşlerini dinlemediğini ifade etmektedir. Buna göre babalarının görüşlerini dinlemediğini düşünen kız ergenlerin oranı, erkek ergenlerin oranına göre daha yüksektir. Kız ergenlerin babaları, mesafelerini ve otoritelerini korumak adına, kızlarını erkeklere nazaran daha az dinlemektedirler. Erkeklerde ise babalarının kendi taraflarında olmadığı görüşü kızlara göre daha düşüktür. Ancak bu konuda görüş belirtmeyen erkeklerin oranı (%20), kız ergenlerin oranından (9,6) iki kat daha yüksektir. Ayrıca araştırmada, ergenlerin babaları ile ilişkilerinde babalarının onları dinlemesine ilişkin algılarının cinsiyete göre farklılık göstermesinin nedeni, yine geleneksel Türk aile yapısından kaynaklanabilir. Ataerkil bir yapısı olan Türk ailesinde, baba otoriteyi, kontrolü ve gücü temsil etmektedir. Bu nedenle baba ile sorunların konuşulması ve çözümlenmesi, babanın otoritesini sarsacağı düşüncesiyle mümkün olmayabilir.

Tablo 43: Problemlerini ailesiyle tartışmak yerine, arkadaşlarıyla tartışmaları

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	156	29,9
katılmıyorum	151	28,9
Kararsızım	97	18,6
Katılıyorum	60	11,5
tamamen katılıyorum	57	10,9
Toplam	522	100,0

Ergenlik dönemi aileden kopma, daha çok arkadaş ortamına yönelme dönemidir. Ergenin arkadaşlarıyla birlikte olma ihtiyaçlarını azaltan ya da artıran durum, aileleriyle olan iletişimleridir. Ergenin sorunlarını tartışırken ailesi yerine arkadaşlarını ne derece tercih ettiklerini, yani ailesiyle iletişimini ortaya koymak için araştırmaya katılan ergenlere, “problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır” yargısı hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Bu konuda ergenlerin yarısından fazlası (%58,8) katılmadıklarını, yani problemlerini arkadaşlarıyla değil, ailesiyle tartıştıklarını, dörtte birine yakın kısmı (%22,4) katıldıklarını, yani problemlerini ailesiyle değil, arkadaşlarıyla tartıştıklarını ifade etmektedir. Dörtte birine yakın kısmı (%18,6) ise, bu konuda kararsız olduklarını belirtmektedir.

Tabloya göre, ergenlerin genelde problemlerini aileleriyle tartışabildikleri ve bu noktada arkadaşlarını fazlaca tercih etmedikleri söylenebilir. Aslında ergen, anne babasını başlıca yol gösterici ve dayanak olarak görmekte evini de birçok serüvenden sonra dönülen sakin bir liman olarak kabul etmektedirler (Şemin, 1992).

Tablo 44: Yaş değişkenine göre ergenin problemlerini ailesiyle değil, arkadaşlarıyla tartışması

x ² : 16,831 p: 0,078 df: 10 c:0,177		Problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır					Toplam
		hiç katılmıyorm	katılmıyorm	kararsızım	katılıyorm	tamamen katılıyorm	
Yaş	13-14 yaş	9	6	4	6	7	32
		28,1%	18,8%	12,5%	18,8%	21,9%	100,0%
		5,8%	4,0%	4,1%	10,0%	12,3%	6,1%
	15-16 yaş	102	83	63	39	38	326
		31,3%	25,5%	19,3%	12,0%	11,7%	100,0%
		65,4%	55,0%	64,9%	65,0%	66,7%	62,5%
	17 yaş ve üstü	45	62	30	15	12	164
		27,4%	37,8%	18,3%	9,1%	7,3%	100,0%
		28,8%	41,1%	30,9%	25,0%	21,1%	31,4%
Toplam	156	151	97	60	57	522	
	29,9%	28,9%	18,6%	11,5%	10,9%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

“Problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır” yargısına ergenlerin katılıp katılmamaları sorgulanmış ve yaş değişkeni arasında zayıf ama sistematik anlamda bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Tabloya göre 13-14 yaş grubu ergenlerin %40,7’si, 15-16 yaş grubu ergenlerin %22,3’ü, 17 yaş ve üstü ergenlerin ise yarıya yakını (%46,1) problemlerini ailelerinden çok arkadaşlarıyla konuşmalarının daha kolay olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanında 13-14 yaş grubunun yarıya yakını (%46,9), 15-16 yaş grubundakilerin yarısından fazlası (%56,8) ve 17 yaş üstü ergenlerin de %65,2’si problemlerini arkadaşları yerine ailesiyle konuştuklarını ifade etmektedir. Burada 17 yaş üstü ve 13-14 yaş grubu, başka bir deyişle ergenliğin başında ve sonunda olan ergenlerde, problemlerini arkadaşlarıyla konuşanların oranı fazladır. Buna neden olarak, dönemsel özellik açısından bu yaşlar daha dışa dönük ve aileden uzaklaşıp kendini daha iyi anladığını düşündüğü dolayısıyla arkadaşlarını tercih ettiği dönem olduğu söylenebilir. Aynı şekilde problemlerini arkadaşlarıyla değil, ailesiyle konuştuğunu söyleyen ergenlerde en düşük oran, 13-14 yaş grubu ergenlerdedir. Ancak bu konuda kararsız olduğunu

söyleyen ergenler arasında 15-16 yaş grubu ergenlerin oranının yüksek olduğu dikkat çekicidir. Ekşi (1982)'ye göre de, ergenlik döneminde genç, ailesi tarafından anlaşılmadığını düşündüğü için bu değişim süreci içerisinde, diğer gençlerle bir arada olma gereksinimini şiddetle duyar. Gençlerin yaşı arttıkça arkadaşları ile ilişkileri artmakta, karar vermek için daha çok arkadaşlarına güvenmektedir. Buna rağmen gençler gerek günlük, gerekse sosyal yaşantılarında arkadaşlarını arar ve onların etkisinde kalırlarken; gelecek yaşantıları, gelecek rolleri ile ilgili daha önemli konularda öncelikle anne babalarının görüşlerini önemsedikleri ve etkilendikleri açıkça gözlenmektedir.

Tablo 45: Annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	27	5,2
katılmıyorum	49	9,4
Kararsızım	68	13,0
Katılıyorum	128	24,5
tamamen katılıyorum	250	47,9
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere anneleriyle olan tartışmalarda görüşlerini dinlemedikleri yargısına katılıp katılmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir; örnek kitlenin dörtte üçüne yakını (%72,4) anneleriyle olan tartışmalarda ergenin görüşlerini hiç dinlemediklerini, %14,6'sı anneleriyle tartışmalarda ergenin görüşlerini dinlediklerini ve %13'ü de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin anneleriyle yaptıkları tartışmalarda görüşlerinin anneleri tarafından hiç dinlenilmediği yönündedir.

Tablo 46: Cinsiyet değişkenine göre annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü dinlemediği

x ² : 9,647 P: 0,047 df: 4 c: 0,135		Annem tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez					Toplam
		hiç katılmıyorm	katılmıyorm	kararsızım	katılıyorm	tamamen katılıyorm	
Cinsiyet	Kız	15	24	32	82	159	312
		4,8%	7,7%	10,3%	26,3%	51,0%	100,0%
		55,6%	49,0%	47,1%	64,1%	63,6%	59,8%
	Erkek	12	25	36	46	91	210
		5,7%	11,9%	17,1%	21,9%	43,3%	100,0%
		44,4%	51,0%	52,9%	35,9%	36,4%	40,2%
Toplam		27	49	68	128	250	522
		5,2%	9,4%	13,0%	24,5%	47,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba iletişimiyle ilgili oranlarla cinsiyet değişkeni arasında zayıf da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablo 46'daki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre "annemle tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez" yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız ergenlerin dörtte üçünden fazlası (% 77,3) ve erkek ergenlerin %65,2'si tartışmalarda annesinin kendi görüşlerini dinlemediğini ifade etmektedir. Anneleri tarafından dinlendiklerini söyleyen kız ergenlerin oranı (%12,5), erkek ergenlerin oranından (%17,6) daha düşüktür. Ancak bu konuda kararsız olan erkek ergenlerin kız ergenlerden 7 puanlık farkla daha yüksek olması dikkat çekicidir. Görüldüğü gibi, erkek ergenler tartışmalarında annelerince dinlendiklerini düşünürken, kız çocukları hiç dinlenmedikleri görüşündedirler. Kız çocuklara daha fazla baskı yapmaya çalışan anneler onları dinlemeyerek otoritelerini korumaya çalışmaktadır. Erkek ergenlere ise toplumdaki genel yargıların etkisiyle bu tür otoriter davranışların gösterilmediği söylenebilir.

Tablo 47: Annenin eğitim durumu değişkenine göre, annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü hiç dinlemediği

x ² : 45,969 p:0 ,001 df: 20 c: 0,284		Annem tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez					Toplam
		hiç katılmıyorm	katılmıyorm	kararsızım	katılıyorm	tamamen katılıyorm	
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	4	6	4	3	3	20
		20,0%	30,0%	20,0%	15,0%	15,0%	100,0%
		14,8%	12,2%	5,9%	2,3%	1,2%	3,8%
	ilkokul	13	24	40	73	119	269
		4,8%	8,9%	14,9%	27,1%	44,2%	100,0%
		48,1%	49,0%	58,8%	57,0%	47,6%	51,5%
	ortaokul ve dengi	5	11	9	22	41	88
		5,7%	12,5%	10,2%	25,0%	46,6%	100,0%
		18,5%	22,4%	13,2%	17,2%	16,4%	16,9%
	lise ve dengi	3	6	10	22	55	96
		3,1%	6,3%	10,4%	22,9%	57,3%	100,0%
		11,1%	12,2%	14,7%	17,2%	22,0%	18,4%
	üniversite	2	2	5	6	32	47
		4,3%	4,3%	10,6%	12,8%	68,1%	100,0%
		7,4%	4,1%	7,4%	4,7%	12,8%	9,0%
lisansüstü (master/ doktora)	0	0	0	2	0	2	
	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%	
	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%	0,0%	0,4%	
Toplam	27	49	68	128	250	522	
	5,2%	9,4%	13,0%	24,5%	47,9%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 47’de ergenin annesiyle olan tartışmalarında görüşlerini dinlemesi ile annenin eğitim durumu arasında orta düzeyde ve anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, annesi okur-yazar olmayan ergenlerin %30’u, annesi ilkokul mezunu ve ortaokul mezunu olan ergenlerin %71’i, annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin büyük çoğunluğu (%80), annesiyle tartışmalarında görüşlerinin hiç dinlenilmediğini ifade etmektedir. Tartışmalarda annesinin kendi görüşlerini dinlediğini söyleyen ergenlerin annelerinin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin görüşlerini dinleme oranları düşmektedir. Örneğin annesi ilkokul mezunu olanların oranı %30 iken, üniversite mezunu olanların %8,6’ ya kadar düşmektedir. Bu konuda kararsız olan ergenlerde annesi okur-yazar olmayan ve ilkokul mezunu olanların oranının diğerlerine göre, yüksek olması dikkat çekicidir. Babanın eğitim düzeyi değişkeninde de orta düzeye yakın anlamlı bir ilişki vardır (c:243, p= 036). Bu istatistik analizlerde çıkan sonuç, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe,

tartışmalarda annesinin kendi görüşlerini dinlemediğini söyleyen ergenlerin oranı da artmaktadır. Ayrıca annesinin tartışmalarda görüşlerini dinlediğini söyleyen ergenler ile bu konuda kararsız olan ergenlerin oranı babanın eğitim düzeyi yükseldikçe düşmektedir.

Tablo 48: Ergen ve babasının üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	23	4,4
katılmıyorum	52	10,0
kararsızım	91	17,4
katılıyorum	135	25,9
tamamen katılıyorum	221	42,3
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, babalarıyla hiç konuşmayarak sorunlarından kaçtıkları konusundaki görüşleri sorulmuştur. Soruya verilen cevapların yarısından fazlası (%68,2) bu görüşe katıldıklarını, yani babalarıyla hiç konuşmayarak sorunlardan kaçtıklarını, bundan daha düşük bir oranda (%14,4) öğrenci de katılmadıklarını, dolayısıyla babalarıyla sorunları konuşmaktan kaçmadıklarını ifade etmektedir. Dörtte bire yakın oranda (%17,4) öğrenci de bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Tabloya göre, ergenlerin çoğunluğunun sorunlarını babalarıyla paylaşmaktan kaçındıkları, hatta konuşmayarak sorunlardan kaçtıkları söylenebilir. Bazı ailelerde baba uzak ve ulaşılamaz olduğu için hem kız hem erkek ergenler babaları ile sorunlarını konuşmaya cesaret edemeyebilirler. Ailede sorunlar daha çok anne ile konuşulup çözümlenmeye çalışılır. Baba evin ekonomik olarak geçimini sağlarken, anne daha çok çocuk bakımından sorumludur. Bu nedenle çocukların sorunlarını genellikle annelerine söyledikleri, baba ile ilişkilerinin daha dolaylı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 49: Ailesinin ergenle kardeşlerinin tartışmalarında adaletli davranmadığı

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	58	11,1
katılmıyorum	65	12,5
kararsızım	84	16,1
katılıyorum	109	20,9
tamamen katılıyorum	206	39,5
Toplam	522	100,0

Aile içi iletişimde anne babanın çocukları arasında adaletli davranması ya da adaleti sağlaması çok önemlidir. Çünkü ailede herkes, özellikle çocuklar eşitliğin ve adaletin olduğu bir ortamda olmak isterler. Eğer ergen, kardeşleri arasında ailesinin adaletsiz davrandığını düşünüyorsa, o zaman, ailesiyle iletişimde de birtakım problemler var demektir. Aile içi iletişimle ilgili araştırmaya katılan ergenlere, kardeşleriyle tartışmalarında ailesinin adaletli davranıp davranmadıkları yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu soruya cevap veren ergenlerin yarıdan fazlası (%60,4), ailesinin kardeşleriyle tartışmalarında adaletli davranmadıklarını, dörtte birine yakını (23,6) ailelerinin adaletli davrandıklarını ifade etmektedir. %16,1'i de bu konuda kararsız olduklarını belirtmektedir. Tabloya göre ergenlerin birçoğunun kardeşlerle olan tartışmalarda ailelerinin, adaletli davranmadıkları düşüncesine sahip oldukları söylenebilir.

Tablo 50: Yaş değişkenine göre, ailesinin ergenle kardeşlerinin tartışmalarında adaletli davranmadığı

x ² : 15,703 p: 0,047 df: 8 c:0,171		Ailem kardeşlerimle olan tartışmalarda adaletli davranmaz					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Yaş	13-14 yaş	3	8	1	4	16	32
		9,4%	25,0%	3,1%	12,5%	50,0%	100,0%
		5,2%	12,3%	1,2%	3,7%	7,8%	6,1%
	15-16 yaş	32	34	52	75	133	326
		9,8%	10,4%	16,0%	23,0%	40,8%	100,0%
		55,2%	52,3%	61,9%	68,8%	64,6%	62,5%
	17 yaş ve üstü	23	23	31	30	57	164
		14,0%	14,0%	18,9%	18,3%	34,8%	100,0%
		39,7%	35,4%	36,9%	27,5%	27,7%	31,4%
Toplam		58	65	84	109	206	522
		11,1%	12,5%	16,1%	20,9%	39,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 50’de ergenin “ailem kardeşlerimle olan tartışmalarda adaletli davranmaz” yargısına katılıp katılmama tercihleri ile yaş değişkeni arasında zayıf ama anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir (c:171). Buna göre 13-14 yaş grubu ergenlerin çoğunluğu (%72,5), 15-16 yaş grubu ergenlerin %63,8’i, 17 yaş ve üstü ergenlerin yarıdan biraz fazlası (%53,1) kardeşleriyle olan tartışmalarda ailelerinin adaletsiz davrandıklarını ifade etmektedir. Burada ergenlerin yaşı yükseldikçe ailesinin adaletli davranmadığını söyleyen ergenlerin oranı düşmektedir. Yani yaş ile

ailenin adaletli davranış göstermemeleri arasında ters bir ilişki vardır. Ailesinin adaletli davrandığını söyleyen ergenlerde aynı ilişki yoktur. Çünkü ailesinin adaletli davrandığını söyleyen ergenlerde en yüksek oran (%34,4) 13-14 yaş grubuna ait iken, en düşük oran (%20,2) 15-16 yaş grubuna aittir. Buna neden olarak, 15-16 yaş grubu ergenlerin bağımsızlığını kazanma sürecinde ailesinin her davranışını gözlemleyip eleştirirken, ailesinin kardeşlerine olan davranışlarını da kendisiyle kıyaslayarak, ailesinin birçok davranışını adaletsiz olarak yorumladıkları söylenebilir. Ayrıca yaş yükseldikçe, bu konuda kararsız olduğunu söyleyen ergenlerin oranı da yükselmektedir. Ergenin yaşı büyüdükçe, bu konuda karar vermekte güçlük çektiği görülmektedir.

2.3. ERGENİN AİLESİNDEKİ KONUMU

Ergenin ailesiyle ilişkilerinin ortaya konulmasında, aile içerisindeki konumu ve bu durumu nasıl gördüğü, hem ergenin davranışlarında hem de sosyal ilişkilerinde etkili ve belirleyicidir. Araştırmada söz konusu belirleyiciliği ve etkiyi göstermek amacıyla örneklem kitlesine (ergenlere) çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu anlamda ergenin aile içindeki konumunu ortaya koyma adına ergene ailesi hakkında ne düşündüğü, ailesinde kendini en çok kime yakın hissettiği, ailesinin evdeki kuralları koyarken kendisine sorup sormadıkları, ailesinin evlenme konusunda ne düşündüğü, anne baba anlaşmazlıklarında arada mı kaldığı ve ailesinin onu umursayıp umursamadığı gibi sorular sorulmuştur. Bu soruların frekansları alınarak, diğer değişkenlerle ilişkileri de sorgulanmıştır.

Tablo 51: Anne babasının, ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hemen evlenmemi isterler	9	1,7
evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar	181	34,7
üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler	28	5,4
erken evlenmemi istemezler	304	58,2
Toplam	522	100,0

Ergen evlilik konusuyla ilk defa ergenlik döneminde karşılaşır. Kimi zaman ergen tarafından, kimi zaman da anne baba tarafından evlilik konusu sorun oluşturabilir. Ergenin ailedeki konumu açısından, anne babanın ergenin evlenmesi konusuna gösterdiği tepki önemlidir. Araştırmaya katılan ergenlere, aile içerisindeki konumlarını ortaya koymak için, anne babasının ergenin evlenmeleri hakkında ne düşündüğü ile ilgili soru yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir; örnek kitlenin yarısından fazlası (%58,2) anne babasının erken evlenmelerini istemediklerini, yaklaşık üçte biri (%34,7) evlenmeleri konusunda anne babasının serbest bıraktıklarını, %5,4'ü anne babasının üniversiteyi kazanamazlarsa evlenmelerini istediklerini, %1,7'si de hemen evlenmelerini istediklerini ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin liseyi bitirince, anne babasının erken evlenmelerini istemedikleri ve evlenme konusunda serbest bıraktıkları, bu konuyla ilgili aile ilişkilerinde sorun yaşamadıkları yönündedir. Sonuçlar gelişen şartlara göre bu konudaki algı ve tutumların da değiştiğini göstermektedir. Bu değişimde kentleşme sürecinin de etkisi yadsınmaz.

Tablo 52: Cinsiyete göre anne babasının ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü

x ² : 18,269 p: 0,000 df: 3 c: 0,184		Anne babanız liseyi bitirince evlenmeniz konusunda ne düşünüyor				Toplam
		Hemen evlenmemi isterler	evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar	üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler	erken evlenmemi istemezler	
Cinsiyet	Kız	1	94	20	197	312
		0,3%	30,1%	6,4%	63,1%	100,0%
		11,1%	51,9%	71,4%	64,8%	59,8%
	Erkek	8	87	8	107	210
		3,8%	41,4%	3,8%	51,0%	100,0%
		88,9%	48,1%	28,6%	35,2%	40,2%
Toplam		9	181	28	304	522
		1,7%	34,7%	5,4%	58,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ailesinin ne düşündüğü ile cinsiyet değişkeni arasında zayıf da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre verilen cevapların dağılımı şöyledir, annem babam erken evlenmemi istemezler diyen kız ergenlerin oranı %63,1 iken, erkek ergenlerin oranı %51'dir ve

kız ergenlerin oranına göre daha düşüktür. Evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar diyen erkek ergenlerin oranı %41,4 iken kız ergenlerin oranı %30,1'dir, yani erkek ergenlerin oranından daha düşüktür. Üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler diyen kız ergenlerin oranı %6,4'tür ve erkek ergenlerin oranına göre (%3,8) iki kat daha fazladır. Tablodan çıkan sonuç, ergenlerin özellikle de kız ergenlerin anne babaları erken evlenmelerini istememektedir. Fakat burada anne babalar evlenmeleri konusunda erkek ergenleri kızlara göre daha fazla serbest bırakmaktadırlar. Yine aynı şekilde anne babaları eğer üniversiteyi kazanamazsa kız ergenlerin evlenmesini, erkek ergenlerden daha çok istemektedirler. Birçok konuda olduğu gibi kızlara evlenme konusunda da yine anne babaları tarafından baskı yapılmakta, erkekler ise her zamanki gibi erkek egemen toplumda, erkek olmanın avantajıyla bu konuda da daha az baskı görmektedir. Toplumun genel yapısında kızların evlilikleri konusunda aile ve yakın çevresinin söz sahibi olması gerektiği inancı da kızlara bu şekilde baskıların yapılmasına neden olduğu söylenebilir.

Bunun dışında ailenin yaşadığı yer ile ergenin evlenmesi konusuyla, ailenin tepkisi arasında da zayıf ama anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (c:169; p=002). Ailesi kentte yaşayan ergenlerin yarısından fazlası (%61), köyde yaşayanların ise yarıya yakını (%48,7) “annem babam benim erken evlenmemi istemezler” derken, “üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler” diyen ve ailesi köyde yaşayan ergenlerin oranı (%12), ailesi kentte yaşayan ergenlerin oranından (%3,5) beş kat daha fazla olması dikkat çekicidir. Görüldüğü gibi ailesi köyde yaşayanların, ergenin evlenme konusunda kentte yaşayanlara göre daha fazla müdahalesi olmaktadır. Ayrıca köyde yaşamının gereklerine bağlı olarak, ergen üniversiteye gitmediği sürece bir an önce sorumluluk alması ve işlere yardımcı olması için ailesi tarafından evlendirilmektedir.

Tablo 53: Babanın mesleği değişkenine göre, anne babasının ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ne düşündüğü

		Anne babanız liseyi bitirince evlenmeniz konusunda ne düşünüyor				Toplam
		hemen evlenmemi isterler	evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar	üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler	erken evlenmemi istemezler	
Babının mesleği	Çalışmıyor	0	2	6	11	19
		0,0%	10,5%	31,6%	57,9%	100,0%
		0,0%	1,1%	21,4%	3,6%	3,6%
	işçi	0	30	7	66	103
		0,0%	29,1%	6,8%	64,1%	100,0%
		0,0%	16,6%	25,0%	21,7%	19,7%
	Memur	3	57	4	105	169
		1,8%	33,7%	2,4%	62,1%	100,0%
		33,3%	31,5%	14,3%	34,5%	32,4%
	Serbest meslek	2	48	7	61	118
		1,7%	40,7%	5,9%	51,7%	100,0%
		22,2%	26,5%	25,0%	20,1%	22,6%
	Emekli	2	19	2	38	61
		3,3%	31,1%	3,3%	62,3%	100,0%
		22,2%	10,5%	7,1%	12,5%	11,7%
	Diğer...	2	25	2	23	52
		3,8%	48,1%	3,8%	44,2%	100,0%
		22,2%	13,8%	7,1%	7,6%	10,0%
	Toplam	9	181	28	304	522
		1,7%	34,7%	5,4%	58,2%	100,0%
100,0%		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin liseyi bitirince evlenmesi konusunda ailesinin tepkisi ile babanın mesleği değişkeni karşılaştırılmış ve aralarında orta düzeyde, anlamlı sistematik bir ilişki olduğu görülmüştür. Tabloya göre, araştırmaya katılan ergenlerin yarısı ya da daha fazlasının “annem babam erken evlenmemi istemezler” diye ifade etmişlerdir. Bu konuda en yüksek oran (%64,1) babası işçi olan ergenlerin, daha sonra babası emekli ve memur olanların oranı (%62,3) iken en düşük oran (%44,2) ise diğer meslek gruplarındakilere aittir. Anne babalarının evlenmeleri konusunda serbest bıraktıklarını ifade eden ergenler arasında da babası çalışmayanların oranı (%10,5) diğerlerine göre yarısı ya da üçte birinden daha düşüktür. Tabloda en dikkat çeken nokta ise, babası çalışmayan ergenlerin üçte birine yakını (% 31,6), “annem babam

üniversiteyi kazanamazsam hemen evlenmemi isterler” diye ifade etmekte ve bu oran diğer meslek gruplarına göre beş veya altı kat daha fazla olmaktadır. Belli gelir grubuna ait babaların bu konuyla ilgili dağılımları şöyledir; sırasıyla babası işçi olanların oranı %6,8, babası serbest meslek olanların %5,9, babası memur olanların %4,4 ve babası emekli olanların da %3,3’tür. Görüldüğü gibi, babası çalışmayan ergenlerin anne babaları evlenme konusunda, diğer çalışan babalara göre ergenleri daha az serbest bırakmaktadır. Ayrıca çalışmayan babalar ergenlerin üniversiteyi kazanamazlarsa hemen evlenmelerini, çalışan babalarınkine göre çok daha yüksek bir oranda istemektedirler. Burada babanın çalışmadığı için ekonomik durumunun düşüklüğü ve yaşam koşullarının zor olmasının etkili olduğu söylenebilir. Yapılan istatistik analizler de yukarıdaki sonucu destekleyici nitelikte olup, ailenin ekonomik durumu ile ergenlerin evlenmeleri konusunda ailelerin tepkisi arasında zayıf ama anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (c:159; p=036). Burada ailesinin ekonomik düzeyi yükseldikçe, evlenme konusunda anne babalarının serbest bıraktıklarını söyleyen ergenlerin oranı da yükselmektedir. Buna karşın ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe, “annem babam üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler” diyen ergenlerin oranı düşmektedir. Ailesinin gelir düzeyi 1000TL’den az olan ergenlerin oranı %8,7 iken gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olanların %3 ve geliri 2000TL’den fazla olanların ise, %2,2’dir. Görüldüğü gibi ailenin ekonomik düzeyi yüksek olunca, anne babalar üniversiteyi kazanamazsa ergenlerin hemen evlenmelerini istememektedir.

Tablo 54: Ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri

	Sayı	Geçerli Oran (%)
böyle bir ailem olduğu için çok şanslıyım	459	87,9
böyle bir ailenin üyesi olmayı hiç istemezdim	14	2,7
annemi değil ama babamı değiştirmek isterdim	30	5,7
babamı değil ama annemi değiştirmek isterdim	19	3,6
Toplam	522	100,0

Ergen ebeveyn ilişkilerinde ve aile içi iletişimde, ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri çok önemlidir. Ergenin ailesiyle ilgili olumlu düşünceleri aynı zamanda ebeveynleriyle ilişkilerinin ve aile içi iletişiminin de olumlu olduğunun bir göstergesidir. Dolayısıyla ergenin ailedeki konumunun belirlenmesinde etkilidir.

Araştırmaya katılan ergenlere, ailedeki konumlarını ortaya koymak için aileleri hakkında ne düşündükleri sorusu yöneltilmiştir. Ergenlerin nerdeyse tamamı böyle bir ailesi olduğu için çok şanslı olduklarını, %2,7'si böyle bir ailenin üyesi olmak istemediklerini, %5,7'si babalarını değiştirmek istediklerini, daha düşük bir oranda (%3,6) ergen de annelerini değiştirmek istediklerini ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin tamamına yakınının ailelerinden memnun oldukları yönündedir.

Tablo 55: Ailedeki kişi sayısı değişkenine göre, ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri

x ² : 34,355 p: 0,001 df: 12 c: 0,248		Aileniz hakkında ne düşünüyorsunuz?				Toplam
		böyle bir ailem olduğu için çok şanslıyım	böyle bir ailenin üyesi olmayı hiç istemezdim	annemi değil ama babamı değiştirmek isterdim	babamı değil ama annemi değiştirmek isterdim	
Ailede yaşayan kişi sayısı	2 kişi	1	0	0	0	1
		100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		,2%	,0%	,0%	,0%	,2%
	3 kişi	33	1	4	8	46
		71,7%	2,2%	8,7%	17,4%	100,0%
		7,2%	7,1%	13,3%	42,1%	8,8%
	4 kişi	182	4	10	8	204
		89,2%	2,0%	4,9%	3,9%	100,0%
		39,7%	28,6%	33,3%	42,1%	39,1%
	5 kişi	135	7	9	2	153
		88,2%	4,6%	5,9%	1,3%	100,0%
		29,4%	50,0%	30,0%	10,5%	29,3%
6 ve üstü	108	2	7	1	118	
	91,5%	1,7%	5,9%	,8%	100,0%	
	23,5%	14,3%	23,3%	5,3%	22,6%	
Toplam	459	14	30	19	522	
	87,9%	2,7%	5,7%	3,6%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri ile ailede yaşayan kişi sayısı değişkeni arasında orta düzeye yakın ve anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, ailedeki kişi sayısı arttıkça böyle bir ailesi olduğu için şanslı olduğunu söyleyen, yani ailesinden memnun olan ergenlerin de oranı artmaktadır. 3 kişilik ailede yaşayan ergenlerin %71,7'si ailesinden memnun iken, 6 ve üstü sayıdaki ailesi olan ergenlerin oranı ise %91'e kadar çıkmıştır. Ergenlerin çoğunluğu ailesinden

memnun olsa da, 5 kişilik ailede yaşayan ve böyle bir ailenin üyesi olmak istemeyen ergenlerin oranı (%4,6), diğerlerine göre daha yüksektir. Tabloda dikkati çeken önemli nokta ise, 3 kişilik ailede yaşayan ergenlerin babasını değiştirmek isteyenlerin oranı (%8,7) diğerlerine göre daha yüksektir. Aynı zamanda annesini değiştirmek isteyen 3 kişilik ailede yaşayan ergenlerin oranı (%17,4), 4 kişilik ailedeki ergenlerin oranından (%3,9), 5 kişilik ailedeki ergenlerin oranından (%10,5), 6 ve üstü olanlardan (%5,3) çok daha yüksektir. Görüldüğü gibi, 3 kişilik ailede yaşayan ergenlerin daha kalabalık ailelerde yaşayan ergenlere göre babasını ve annesini değiştirmek istemekte, dolayısıyla nüfusu az olan ailelerde ergenler babaları ve anneleriyle sorun yaşamaktadırlar. Burada aile üyelerinin sayısının az olmasından, başka bir deyişle çocukların tek olmasından dolayı, annelerin ergenlerin üzerine daha çok düştüğü ve fazlaca kontrol ettikleri için, ergenlerle sorunları kalabalık ailelere göre daha fazla olduğu söylenebilir. Cinsiyet açısından ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri karşılaştırıldığında, aralarında zayıf da olsa anlamlı sayılabilecek bir ilişki olduğu görülmektedir (c:125; p:125). Ailesinden memnun olan kız ergenlerin oranı (%84,6), erkek ergenlerin oranından (%92,9) düşüktür. Ayrıca annesini ve babasını değiştirmek isteyen kız ergenlerin oranı, erkek ergenlerin oranından iki kat daha fazladır. Bu sonuca göre, kız ergenlerin babaları ve daha çok da annelerinden baskı gördükleri için ilişkilerinin sorunlu olduğu söylenebilir.

Bu yönüyle Ekşi (1990)'ye göre, ergenin ailesi ile ilişkisini etkileyen bir etmen de anne-babanın birbirleriyle kurduğu ilişki biçimi, mutlu veya mutsuz oluşlarıdır. Anne baba arasında iletişimin yokluğu ergen üzerinde olumsuz etki bırakırken, aralarında iletişimi iyi olan, birbirlerini ve çocuklarını seven anne baba, ergene kendini değerli bulma ve kendine güven duygularını verebilirler. Anne-baba arasındaki ilişkinin olumsuz olması anne-baba-çocuk ilişkisini de olumsuz bir biçimde etkileyecektir. Sonuç olarak ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri, aralarındaki iletişimin de nasıl olduğunu göstermektedir.

Tablo 56: Ergenin ailesinde kendini en çok kime yakın hissettiği

	Sayı	Geçerli Oran (%)
Anneme	223	42,7
Babama	88	16,9
Kardeşime	120	23,0
Hiç birine	70	13,4
Büyükanne ya da büyükbabama	21	4,0
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere aile içindeki konumlarını belirlemede ailelerinde en çok kime yakın hissettikleri sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların yarıya yakını (%42,7) annesine, bu oranın yarısından da azı (%16,9) babasına, dörtte birine yakını (%23) kardeşine, %13,4'ü hiçbirine ve %4'ü de büyükanne ya da büyükbabasına yakın hissettiklerini ifade etmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, ergenler aile içerisinde annelerini kendilerine daha yakın hissetmektedir ve babalarını yakın hissedenlerin oranı annelerine göre çok daha düşüktür. Hatta babalarına yakın hissedenlerin oranı kardeşlerine yakın hissedenlerden bile daha düşüktür. Burada aile içerisinde baba her zaman otoritenin simgesi olduğu için, ergen açısından ailede mesafeli olan taraf olarak kabul edilir.

Tablo 57: Doğum sırası değişkenine göre ergenin ailede kime yakın hissettiği

x ² : 63,142 p: 0,000 df: 16 c: 0,328		Ailenizde kendinizi en çok kime yakın hissedersiniz?					Toplam
		Anneme	Babama	Kardeşime	hiç birine	büyükanne – büyükbabama	
Kaçınıcı çocuk	1. çocuk	111	48	32	33	11	235
		47,2%	20,4%	13,6%	14,0%	4,7%	100,0%
		49,8%	54,5%	26,7%	47,1%	52,4%	45,0%
	2. çocuk	67	22	42	17	5	153
		43,8%	14,4%	27,5%	11,1%	3,3%	100,0%
		30,0%	25,0%	35,0%	24,3%	23,8%	29,3%
	3. çocuk	24	11	24	19	1	79
		30,4%	13,9%	30,4%	24,1%	1,3%	100,0%
		10,8%	12,5%	20,0%	27,1%	4,8%	15,1%
	4. çocuk	13	7	17	1	0	38
		34,2%	18,4%	44,7%	2,6%	,0%	100,0%
		5,8%	8,0%	14,2%	1,4%	,0%	7,3%
	5. ve sonrası	8	0	5	0	4	17
		47,1%	0,0%	29,4%	0,0%	23,5%	100,0%
		3,6%	0,0%	4,2%	0,0%	19,0%	3,3%
Toplam	223	88	120	70	21	522	
	42,7%	16,9%	23,0%	13,4%	4,0%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 57’de ergenlerin ailede en çok kime yakın hissetmeleri ile kaçınıcı çocuk değişkeni arasında güçlüye yakın ve anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, ailede 1. ile 5. ve sonrasındaki çocukların yarıya yakını (% 47,2), ailesinde en çok kendini annesine yakın hissettiklerini söyleyerek en yüksek oranı oluşturmaktadır. Annesini kendisine yakın hissettiğini söyleyen ergenlerde en düşük oran (%30,4) ise, ailede 3. çocuk olan ergenleridir. Aynı şekilde babamı yakın hissederim diyen ergenlerde de en yüksek oran (%20,4) ailede 1. çocuk olan ergenler iken, en düşük oran (%13,9) ailede 3. çocuk olan ergenlere aittir. Ailede kendimi en çok kardeşime yakın hissederim diyen ergenlerde en düşük oran (%13,6) ailede 1. çocuk olanlarıdır, en yüksek oran da (%44,7) 4. çocuk olanlarıdır. Ailede hiçbirine yakın hissetmeyen ergenler arasında 3. çocuk olan ergenlerin oranı (%24,1) diğerlerine göre çok daha yüksektir. Sonuçta annelerine yakın hisseden ergenlerin oranı, babalarına yakın hissedenlere göre daha yüksektir, başka bir deyişle ergenler ailede daha çok annelerini kendine yakın hissetmektedir. Bunun yanında ailede 3. çocuk olan ergenler, diğerlerine göre daha fazla ailesinde kimseyi kendilerine yakın bulmamaktadır. 3. çocuk olanlar anne ve babaya yakınlıkları konusunda da diğer gruplara göre daha düşük oranlara sahiptir. Dolayısıyla ailede 3. çocuk olan ergenler aileleriyle daha mesafeli ve problemlidir sonucu çıkarılabilir. Ayrıca ailede 1. çocuk olan ergenler, anne babalarını diğer gruplara oranla daha yakın hissederken, kardeşini yakın hissetmeleri daha düşüktür. Buna neden olarak kardeşler içerisinde 1. çocuklar diğer kardeşlerinden daha bağımsız olduğu söylenebilir. Buna ilk çocukların kendinden küçük oldukları için kardeşlerini fazla ciddiye almadığı da eklenebilir.

Ülkemizde yapılan bazı çalışmalarda ise cinsiyet farklılığı gözetmeksizin hem kız hem erkek ergenlerin, babalarını annelerine oranla daha olumsuz algılarken aynı zamanda babaları ile olan ilişkilerini de daha mesafeli algıladıkları bulunmuştur (Karadayı, 1994). Araştırmada elde edilen bulgular da bu yöndedir. Ergenler annelerini ailede kendilerine daha yakın bulmuşlar ve babalarını ise otoritelerinden dolayı uzak bulmuşlardır.

Tablo 58: Anne babasının evdeki kuralları ergene sormadan belirlemeleri

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	55	10,5
katılmıyorum	98	18,8
kararsızım	129	24,7
katılıyorum	141	27,0
tamamen katılıyorum	99	19,0
Toplam	522	100,0

Ergenin aile içindeki konumunu anlatan en önemli konu, ailesinin evdeki kuralları belirlerken ergene sorup sormadığı, yani onu da ailede bir birey olarak kabul edip etmediğidir. Çünkü ailede alınan her türlü kararda, özellikle ergenin de uyması gereken kuralların içinde onun ne kadar yer aldığı ergenin konumu açısından önemlidir. Bu nedenle araştırmada ergenlerin ailedeki konumlarını belirleyebilmek için evdeki kuralları koyarken anne babasının sormadan kendilerinin belirlediği konusunda ergenin tepkisini ölçmeye yönelik soru sorulmuştur. Soruya verilen cevapların yarıya yakını (%46) evdeki kuralları belirlerken anne babasının kendine sormadıklarını, %29,3'ü evdeki kuralları koyarken anne babasının kendisine sorduklarını, dörtte biri de (%24,7) bu konuda kararsız olduklarını belirtmektedir. Tabloya göre ergenler evle ilgili kural konulurken anne babası tarafından kendi görüşlerinin alınmadığını düşünmektedirler.

Tablo 59: Cinsiyete göre, anne babasının evdeki kuralları ergene sormadan belirlemeleri

x ² : 10,849 p: 0,028 df: 4 c: 0,143		Annem babam evdeki kuralları bana sormadan kendileri belirler					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	28	56	67	96	65	312
		9,0%	17,9%	21,5%	30,8%	20,8%	100,0%
	Erkek	50,9%	57,1%	51,9%	68,1%	65,7%	59,8%
		27	42	62	45	34	210
		12,9%	20,0%	29,5%	21,4%	16,2%	100,0%
Toplam	49,1%	42,9%	48,1%	31,9%	34,3%	40,2%	
	55	98	129	141	99	522	
	10,5%	18,8%	24,7%	27,0%	19,0%	100,0%	
100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		

Cinsiyet ile ergenin anne babasının, evdeki kuralları ergene sormadan kendilerinin belirlemeleri arasında anlamlı, ancak zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Tablo 52'deki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre “annem babam evdeki kuralları bana sormadan kendileri belirler” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız ergenlerin yarısı (%51,6) anne babasının evdeki kuralları kendine sormadan belirlediğini ifade ederken, dörtte biri de (%26,9) anne babasının evdeki kuralları kendisine sorarak belirlediklerini düşünmektedir. Erkeklerde ise anne babalarının evdeki kuralları kendilerine sormadan belirledikleri görüşü kızlara göre daha düşüktür (%37,6). Anne babalarının evdeki kuralları kendilerine sorarak belirlediklerini düşünen erkeklerin oranı ise üçte birdir (%32,9). Ancak bu konuda görüş belirtmeyen erkeklerin oranının kızlara göre 8 puan fazla olduğu görülmektedir. Burada anne babanın evdeki kuralları belirlemede erkek ergenlerin görüşlerini, kız ergenlere göre daha fazla sormaktadırlar. Başka bir deyişle erkekler aile içerisinde kızlardan daha fazla önemsenmekte ve söz sahibi olmaktadır.

Tablo 60: Ergenin anne babasının anlaşmazlıklarında kendini arada kalmış gibi hissetmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	60	11,5
katılmıyorum	87	16,7
kararsızım	110	21,1
katılıyorum	97	18,6
tamamen katılıyorum	168	32,2
Toplam	522	100,0

Ergen için anne babasının anlaşmazlıkları onu rahatsız eden, olumsuz şekilde etkileyen bir durumdur. Çünkü bu anlaşmazlıklarda ergen hem kendini arada kalmış gibi, hem de anne ya da babasından birinin tarafında olma zorunluluğu hissetmektedir. Bu yönüyle ergenin aile içi anlaşmazlıklardaki tepkisi, aynı zamanda ailedeki konumunun da belirleyicisidir. Ergenin ailedeki konumunun belirlenmesinde ergene, “anne babamın anlaşmazlıklarında kendimi arada kalmış gibi hissedirim” yargısına katılıp katılmamaları sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir; bu konuya ergenlerin yarısı (%50,8) katıldıklarını yani anne babasının anlaşmazlıklarında arada kaldığını, dörtte birinden fazlası (%28,2)

katılmadığını yani anne babasının anlaşmazlıklarında arada kalmadığını, beşte biri (%21,1) ise bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi ergenin anne babasının anlaşmazlıklarından rahatsız olması ve kendisini arada kalmış gibi hissettiği yönündedir.

Tablo 61: Cinsiyete göre anne baba anlaşmazlıklarında ergenin arada kalmışlığı

x ² : 10,084 p: 0,039 df: 4 c: 0,138		Anne babamın anlaşmazlıklarında kendimi arada kalmış hissedirim					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	41	62	59	58	92	312
		13,1%	19,9%	18,9%	18,6%	29,5%	100,0%
		68,3%	71,3%	53,6%	59,8%	54,8%	59,8%
	Erkek	19	25	51	39	76	210
		9,0%	11,9%	24,3%	18,6%	36,2%	100,0%
31,7%		28,7%	46,4%	40,2%	45,2%	40,2%	
Toplam	60	87	110	97	168	522	
	11,5%	16,7%	21,1%	18,6%	32,2%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Cinsiyet değişkeni ile ergenlerin anne babalarının tartışmalarında arada kaldıkları yargısı arasında zayıf ama anlamlı bir ilişki vardır. Buna göre, kız ergenlerin yarıya yakını (%48,1) ve erkek ergenlerin yarısı (%50,8) anne baba anlaşmazlıklarında arada kaldıklarını ifade etmişlerdir. Anne baba anlaşmazlıklarında arada kalmadığını ifade eden kız ergenlerin oranı %33 iken, erkek ergenlerin oranı %20,9'dur. Görüldüğü gibi anne babalarının anlaşmazlıklarında arada kaldığını hisseden kız ve erkek ergenlerde 2 puanlık gibi az bir oranda fark varken, anne babalarının anlaşmazlıklarında arada kalmadıklarını hisseden kız ergenlerin oranının erkek ergenlerin oranına göre daha yüksek olması dikkat çekicidir. Burada erkek ergenler anne babalarının anlaşmazlıklarından daha fazla etkilenmekte ve kendini daha çok taraf tutmak zorunda kalmış durumda hissetmektedir. Ayrıca bu konuda kararsız olduğunu söyleyen erkek ergenlerin oranı, kız ergenlerden 5 puan daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 62: Bazen ergenin kendini ailesinin umurunda değilmış gibi hissetmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	70	13,4
Katılmıyorum	78	14,9
Kararsızım	81	15,5
Katılıyorum	117	22,4
tamamen katılıyorum	176	33,7
Toplam	522	100,0

Ergenin aile içerisinde umursandığını hissetmesi, onun bu ailede ne kadar kabul gördüğünün ve bir birey olarak ne kadar sayıldığının ifadesidir. Ergenin bu konuda umursanmadığını hissetmesi, aile içindeki konumunu da olumsuz değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Araştırmaya katılan ergenlere aile içindeki konumlarının belirlenmesi için ailelerinin ergene karşı tutumlarını ve onları ne kadar umursadıklarını ölçmeye yönelik bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya cevap verenlerin yarısı (%56,1) bazen ailelerinin umurunda olmadıklarını hissettiklerini, dörtte birinden fazlası (%28,3) ailelerinin umurunda olduklarını, %15,5'i de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tabloya göre ergenler ailelerinin kendilerini umursamadıkları ve özen göstermediklerini düşünmektedir. Sonuç olarak ergenlerin aileleri tarafından henüz kabul görmedikleri söylenebilir.

3. ERGENİN AİLESİYLE OLAN İLİŞKİLERİNİ ALGILAMASI

3.1. ANNE BABAYLA OLAN İLİŞKİLERİN ALGILANMASI

Ergenin davranışlarının belirlenmesinde ve kişilik gelişiminde anne babasıyla olan ilişkileri önemli ve belirleyicidir. Araştırmada söz konusu belirleyiciliği ve önemi ortaya koymak amacıyla örneklem kitlesine (ergenlere) çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu anlamda ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle olan ilişkilerin niteliğini ortaya koyma adına cinsiyet, yaş, okul türü, doğuş sırası, annenin eğitim düzeyi, ailenin yaşadığı yer ve ekonomik düzeyi değişkenleri açısından t testi ve ANOVA testleri uygulanmış diğer algıyla ilgili soruların frekansları alınarak aralarındaki ilişkinin gücü ki kare ile sorgulanmıştır.

Tablo 63: Cinsiyet değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort.	ss	df	t	p
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	Kız	312	3,5971	0,67029	477,230	0,581	0,569
	Erkek	210	3,5643	0,60635			
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	Kız	312	3,6261	0,45809	411,510	0,570	0,105
	Erkek	210	3,5561	0,51632			
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	Kız	312	3,5606	0,56938	465,450	1,813	0,067
	Erkek	210	3,4705	0,53757			

Ergenlerin anne baba ve ebeveynleriyle ayrı ayrı ilişki durumlarını algılamaları ölçekle belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre, ergen-ebeveyn ilişkilerini gösteren bu tabloda kız ve erkek ergenler arasında az da olsa farklılık vardır. Kızların anne, baba ve her ikisiyle de erkeklere oranla daha iyi anlaştıkları görülmektedir. Fakat cinsiyet arasındaki bu farklılık, istatistik ölçümle kaydedilecek düzeyde anlamlı çıkmamıştır. Bu tabloda kız ve erkek ergenlerin aileleriyle olan ilişkilerini algılamalarında bir farklılık çıkmasa da daha önceki tablolarda olduğu gibi, kız ergenlerin aile içerisinde daha az sorun yarattıkları ve erkeklere göre daha uyumlu oldukları söylenebilir.

Tablo 64: Yaş değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması (ANOVA)

	Yaş	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	13-14 yaş	32	3,6844	0,67351	2 519 521	1,925	0,147	
	15-16 yaş	326	3,6132	0,63540				
	17 yaş ve üstü	164	3,5061	0,65454				
	Toplam	522	3,5839	0,64493				
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	13-14 yaş	32	3,6667	0,46886	2 519 521	0,507	0,603	
	15-16 yaş	326	3,6022	0,48879				
	17 yaş ve üstü	164	3,5759	0,47576				
	Toplam	522	3,5979	0,48310				
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	13-14 yaş	32	3,7375	0,53446	2 519 521	4,007	0,019	I-J*
	15-16 yaş	326	3,5411	0,56506				
	17 yaş ve üstü	164	3,4494	0,53783				
	Toplam	522	3,5243	0,55804				

* I (13-14 yaş), J (17 yaş ve üstü)

Ergenin; annesiyle ve genel olarak ailesiyle olan ilişkilerini algılamalarına ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmamıştır. Fakat babasıyla olan ilişkilerini algılamasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık olduğu görülmektedir. Çoklu karşılaştırmada, ergenlerin babasıyla ilişkilerini algılamasında, 13-14 yaş grubunun cevaplarıyla 17 yaş ve üstü grubunun cevapları arasında 0,05 düzeyinde 13-14 yaş grubu lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tabloya göre ergenlerin anne, baba ve ailesiyle ilişkilerini algılamasında aritmetik ortalamalarına bakıldığında yaş ve ilişki düzeyleri arasında ters bir orantı olduğu görülmektedir. Buna göre, ergenlerin yaşları ilerledikçe anne baba ve ailesiyle ilişki düzeylerinin azaldığı, özellikle babalarıyla olan ilişki düzeylerinde, diğerlerine göre daha fazla bir oranda düşüş olduğu görülmektedir. Türk toplumunun geleneksel yapısında ergen ancak o yaşlarda bağımsızlığına daha düşkün olduğu için ailenin, daha çok da babanın otoritesiyle sürekli karşı karşıya gelmesi bu sonucun çıkmasına neden olmaktadır denilebilir.

Tablo 65: Okul türü değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması (ANOVA)

	Okul türü	N	Ort	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	fen lisesi	55	3,9345	0,50998	3 518 521	11,837	0,000	I-J, I-K,* I-L, J-K, J-L
	Anadolu lisesi	140	3,7193	0,61421				
	Düz lise	137	3,4460	0,64523				
	Meslek lisesi	190	3,4821	0,64938				
	Toplam	522	3,5839	0,64493				
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	fen lisesi	55	3,7576	0,46362	3 518 521	9,591	0,000	I-K, I-L, J-K,J-L*
	Anadolu lisesi	140	3,7278	0,48190				
	Düz lise	137	3,4736	0,46681				
	Meslek lisesi	190	3,5456	0,46956				
	Toplam	522	3,5979	0,48310				
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	fen lisesi	55	3,6945	0,50751	3 518 521	6,760	0,000	I-K, I-L, J-K,J-L*
	Anadolu lisesi	140	3,6429	0,56773				
	Düz lise	137	3,3993	0,55552				
	Meslek lisesi	190	3,4779	0,54164				
	Toplam	522	3,5243	0,55804				

*I (Fen Lisesi), J (Anadolu Lisesi), K (Düz Lise), L (Meslek Lisesi)

Ergenin; annesi, babası ve ailesiyle iletişimini algılamalarına ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda da ergenin ailesiyle iletişimini algılamasında Fen Lisesindeki ergenlerin verdiği cevaplarla, Anadolu Lisesi, Düz Lise ve Meslek Lisesindeki ergenlerin verdiği cevaplar arasında Fen Lisesindeki ergenlerin lehine 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır. Aynı zamanda ergenin ailesiyle iletişimini algılamasında Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin verdikleri cevaplarla Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin verdiği cevaplar arasında Anadolu Lisesindeki ergenlerin lehine 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır. Yine çoklu karşılaştırmalarda ergenin anne ve babasıyla ayrı ayrı ilişkilerini algılamasında, Fen ve Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin verdikleri cevaplarla Düz Lise ve Meslek Lisesindekilerin verdiği cevaplar arasında Fen ve Anadolu Lisesindeki ergenler lehine 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tabloya göre, anne baba ve genel olarak ailesiyle en iyi anlaşılan Fen Lisesindeki ergenler olup, sırasıyla Anadolu Lisesinde okuyan ergenler, Meslek Lisesinde okuyan ve en düşük olarak da Düz Lisede okuyan ergenlerdir. Bu sonucun ortaya çıkmasında öğrencilerin niteliğinin yanında, ailesinin eğitim düzeyiyle birlikte sosyo-kültürel durumlarının etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 66: Doğuş sırası değişkeni Açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması (ANOVA)

	Doğuş Sır.	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	1. çocuk	235	3,6268	0,60334	3 518 521	3,610	0,013	I-K, J-K, L-K*
	2. çocuk	153	3,6163	0,66079				
	3. çocuk	79	3,3658	0,69704				
	4 ve üstü	55	3,6236	0,65006				
	Toplam	522	3,5839	0,64493				
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	1. çocuk	235	3,5929	0,46851	3 518 521	1,446	0,228	
	2. çocuk	153	3,6572	0,52519				
	3. çocuk	79	3,5401	0,44435				
	4 ve üstü	55	3,5374	0,46935				
	Toplam	522	3,5979	0,48310				
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	1. çocuk	235	3,5655	0,54730	3 518 521	2,372	0,070	I-K, J-K
	2. çocuk	153	3,5425	0,56635				
	3. çocuk	79	3,3759	0,60218				
	4 ve üstü	55	3,5109	0,48902				
	Toplam	522	3,5243	0,55804				

*I (1. çocuk), J (2. çocuk), K (3. çocuk), L (4. ve üstü çocuk)

Ergenin; annesi, babası ve ailesiyle iletişimini algılamasına ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında genel olarak aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Fakat ergenin anne ve babasıyla olan ilişkilerini algılamalarında 0,05 düzeyinde anlamlı farklılık çıkmamıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise ergenin ailesiyle iletişimini algılamasında 1. çocuk, 2. çocuk, 4. ve üstü çocuk olan ergenlerin cevaplarıyla 3. çocuk olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, 1, 2, 4. ve üstü çocuk olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Yine ergenin babasıyla ilişkilerini algılamada, 1. çocuk ve 2. çocuk olan ergenlerin cevaplarıyla 3. çocuk olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, 1. ve 2. çocuk olanların lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Görüldüğü gibi, ailede 1. ve 2. çocuk olan ergenler anne, baba ve aileleriyle diğerlerine göre daha iyi anlaşmaktadırlar. Burada 3. çocuk olan ergenlerin ailesiyle ve özellikle babasıyla ilişkilerini diğerlerine göre, olumsuz olarak algılamaları da dikkat çekmektedir. 3. çocuk olan ergenlerde babalarıyla iletişimlerinin 4. ve üstü çocuklardan bile daha düşük düzeyde olmasının nedeni, kendisini ailede istenmeyen çocuk gibi hissetmesi ya da örneklem grubumuzda genel olarak çekirdek ailelerin fazlaca olduğu düşünülürse, 3. çocuğun son çocuk olabileceği ve babanın daha fazla baskı uygulayabileceği olabilir.

Tablo 67: Ailenin yaşadığı yer değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması

	Ailenin yaşadığı yer	N	Ort.	ss	df	t	p
Ergenin Ailesiyle Olan ilişkilerini Algılaması	köy	117	3,4479	0,62651	192,871	-2,605	0,009
	kent	405	3,6232	0,64559			
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	köy	117	3,4454	0,47174	190,182	-3,930	0,000
	kent	405	3,6420	0,47791			
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	köy	117	3,4094	0,52226	200,854	-2,542	0,011
	kent	405	3,5575	0,56422			

Ergenlerin anne baba ve ailesiyle ayrı ayrı iletişimi algılama durumları ölçekle belirlenmiştir. Ailenin yaşadığı yer değişkenine göre ergenin; annesiyle,

babasıyla ve genel olarak ailesiyle iletişimlerini algılamalarına ilişkin sorulara verdiği cevapların t testi ile karşılaştırılmasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Yer değişkenine göre, ergen-ebeveyn ilişkilerini algılamalarını gösteren bu tabloda ailesi köyde ve kentte yaşayan ergenler arasında fark olduğu görülmektedir. Ailesi kentte yaşayan ergenlerin genel olarak ailesi ve anne babasıyla da, ailesi köyde yaşayan ergenlere oranla daha iyi anlaşılabilirliği görülmektedir. Burada kentte yaşayan ergenlerin babalarıyla olan ilişkileri ile köyde yaşayan ergenlerin ortalamaları arasında, diğerlerine göre daha fazla farkın olması dikkat çekicidir. Dolayısıyla ailesi kentte yaşayan ergenlerin babalarıyla anlaşma düzeyleri yüksektir ve bu durum içi, babanın eğitim düzeyiyle birlikte ekonomik durum ve sosyo-kültürel düzeyin de yüksek olması etkilidir denilebilir. Kentte yaşamının sonucu babalar kendi ailesinin gelenekselliğinden kurtulup, çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeleri ve onlara karşı tutumlarını demokratik düzeyde göstermeleri de başka bir neden olabilir.

Tablo 68: Annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması (ANOVA)

	Annenin Eğitim Düzeyi	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	okur-yazar değil	20	3,0950	0,73876	5 516 521	5,274	0,000	I-J, K-J, L-J, L-I, M-I, M-J, M-K*
	ilkokul	269	3,5219	0,63985				
	ortaokul ve dengi	88	3,6080	0,66423				
	lise ve dengi	96	3,7062	0,54730				
	üniversite	47	3,8404	0,63986				
	lisansüstü	2	3,8500	0,63640				
	Toplam	522	3,5839	0,64493				
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	okur-yazar değil	20	3,3833	0,44368	5 516 521	2,504	0,030	K-J, M-J, -I, M-L*
	ilkokul	269	3,5679	0,45755				
	ortaokul ve dengi	88	3,6237	0,52938				
	lise ve dengi	96	3,6111	0,48953				
	üniversite	47	3,7849	0,50356				
	lisansüstü	2	3,6111	0,23570				
	Toplam	522	3,5979	0,48310				
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	okur-yazar değil	20	3,1550	0,45708	5 516 521	4,195	0,001	I-J, K-J, L-J, M-J, M-I *
	ilkokul	269	3,4788	0,53535				
	ortaokul ve dengi	88	3,5568	0,56402				
	lise ve dengi	96	3,6042	0,56641				
	üniversite	47	3,7340	0,60515				
	lisansüstü	2	3,1500	0,35355				
	Toplam	522	3,5243	0,55804				

*I (İlkokul), J (Okur-yazar değil), K (Ortaokul ve dengi), L (Lise ve dengi), M (Üniversite)

Ergenin; annesi, babası ve ailesiyle iletişimini algılamasına ilişkin sorulara verdiği cevapların annenin eğitim düzeyi değişkeni açısından ANOVA testi ile karşılaştırıldığında, ergenlerin anne baba ve aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda ise ergenin ailesiyle iletişimini algılamasında anneleri ilkököl, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla, annesi okur-yazar olmayan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi ilkököl, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Ergenin ailesiyle iletişimini algılamasında annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla annesi ilkököl mezunu ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Annesi üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla annesi ortaokul mezunu ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi üniversite mezunu olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Yine ergenin annesiyle ilişkilerini algılamada, annesi üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla annesi okur-yazar olmayan, ilkököl ve lise mezunu olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi üniversite mezunu olanların lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Yine ergenin babasıyla ilişkilerini algılamada, annesi ilkököl, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla annesi okur-yazar olmayan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi ilkököl, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Ergenin babasıyla ilişkilerini algılamada, annesi üniversite mezunu olan ergenlerin cevaplarıyla annesi ilkököl mezunu olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, annesi üniversite mezunu olanların lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tablolarda da görüldüğü gibi annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenin ailesi, anne ve babası ile ilişki düzeyleri de yükselmektedir. Annenin aile içerisindeki önemi düşünülürse, aile içi ilişkilerinin niteliğinin ortaya konulmasında belirleyici etkisi de ortaya çıkmaktadır. Tabloda okur-yazar olmayan annelerin ilişki düzeylerinin diğerlerine göre çok daha düşük olması dikkat çekicidir.

Bulgular incelendiğinde annesi üniversite mezunu olan ergenlerin ilişkilerde daha başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Annenin eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte,

anneler çocuklarına daha olumlu geri bildirimler vererek onların kendilerine ve ailelerine ilişkin algılarını da yükseltmelerine yardımcı olmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek olan anneler ve çocukları arasında etkili bir iletişim olduğu görülmektedir. Ergenler annelerine duygu ve düşüncelerini doğrudan doğruya ifade edebilmektedirler. Ergenler ve anneleri arasında sözlü iletişimin içeriği açıktır. İlişkileri karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörüyeye dayanır. Çocuklarının bağımsız hareketlerini desteklerler. Çocuklarının bağımsız kendi kendine yetebilen, kendi kendini denetleyebilen bir kişi olması için çaba gösterirler. Çocuklarının dıştan denetimli bir kişilik yapısı geliştirmeleri yerine, içten denetimli bir kişilik yapısı geliştirmelerini sağlarlar (Çağdaş ve Seçer, 2002). Bundan dolayı annesi üniversite mezunu olan ergenlerin iletişimde daha başarılı oldukları söylenebilir. Araştırmada elde edilen sonuç bu görüşe bağlanabilir.

Aynı zamanda yapılan araştırmalarda annenin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarına karşı daha demokratik bir tutum gösterdiği ve çocuklarıyla daha olumlu iletişim kurduğu (İnceoğlu ve diğ.,1985) bulunmuştur. Bu araştırma sonucunda da annelerinin eğitim düzeylerinin, ergenlerin algıladıkları anne-baba ve ergen ilişkileri üzerinde anlamlı bir etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 69: Ailenin gelir düzeyi değişkeni açısından ergenin aile ilişkilerini algılamasının karşılaştırılması (ANOVA)

	Ailenin Gelir Durumu	N	Ort.	ss	df	F	p	Farklılık
Ergenin Ailesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	< 1000	229	3,4563	0,67050	2 519 521	8,481	0,000	I-J, K-J*
	1000-2000	201	3,6652	0,60998				
	>2000	92	3,7239	0,60153				
	Toplam	522	3,5839	0,64493				
Ergenin Annesiyle Olan İlişkilerini Algılaması	< 1000	229	3,5201	0,44964	2 519 521	5,377	0,005	I-J, K-J*
	1000-2000	201	3,6595	0,49179				
	>2000	92	3,6570	0,52055				
	Toplam	522	3,5979	0,48310				
Ergenin Babasıyla Olan İlişkilerini Algılaması	< 1000	229	3,4306	0,52893	2 519 521	5,874	0,003	I-J, K-J*
	1000-2000	201	3,5950	0,56716				
	>2000	92	3,6033	0,57921				
	Toplam	522	3,5243	0,55804				

*I (1000-2000TL), J (<1000TL), K (>2000TL)

Ergenin; annesi, babası ve ailesiyle iletişimini algılamalarına ilişkin sorulara verdiği cevapların ANOVA testi ile karşılaştırılmasında, ergenlerin anne baba ve aileleriyle ilişkilerinde 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık çıkmıştır. Yapılan çoklu karşılaştırmalarda ise, ergenin anne baba ve ailesiyle iletişimini algılamasında ailesinin gelir düzeyi 1000-2000TL arasında olan ergenlerin cevaplarıyla, ailesinin gelir düzeyi 1000TL'den az olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, ailesinin geliri 1000-2000TL arasında olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır. Aynı zamanda ergenin anne baba ve ailesiyle iletişimini algılamasında da ailesinin gelir düzeyi 2000TL'den fazla olan ergenlerin cevaplarıyla, ailesinin gelir düzeyi 1000TL'den az olan ergenlerin cevapları arasında 0,05 düzeyinde, ailesinin geliri 2000TL'den fazla olan ergenlerin lehine anlamlı farklılık çıkmıştır.

Tabloya göre ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe, ergenler anne baba ve aileleriyle ilişkilerini daha olumlu görmektedirler. Çünkü ailesinin ekonomik düzeyi yükseldikçe ergenler aileleriyle daha iyi anlaşmaktadır. Ekonomik düzeyin yüksek olması eğitim düzeyinin de yüksek olması anlamına geldiği için, ergenler aileleriyle daha az sorun yaşamaktadır. Yalnız ergenin anne ile ilişkilerinde ekonomik düzeyin yüksek olması diğerleri kadar etkili değildir. Burada ailesinin geliri 1000TL'den az olanlar ile geliri 1000TL-2000TL arasında olan ailelerde yaşayan ergenlerin anneleriyle ilişkilerinde fark varken, ailesinin geliri 1000-2000TL ile 2000TL'den çok olanlar arasında fark olmaması dikkat çekicidir. Bir başka deyişle ergenin annesi ile ilişkileri ailenin ekonomik düzeyinden fazlaca etkilenmemektedir.

Tablo 70: Annesiyle tartışmalarında babasının ergenin tarafını tutması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	48	9,2
katılmıyorum	78	14,9
kararsızım	155	29,7
katılıyorum	122	23,4
tamamen katılıyorum	119	22,8
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere anneleriyle olan tartışmalarında babalarının tepkisini ölçmeye yönelik bir soru yöneltilmiştir. Verilen cevapların dağılımı şöyledir. Örnek kitlenin yaklaşık dörtte biri (%24,1) anneleriyle olan tartışmalarında

babalarının kendi yanlarında olmadıklarını belirtirken, yarıya yakını (%46,2) babalarının kendi taraflarında olduğunu ifade etmektedir. %29,7'si ise bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin anneleriyle tartışmalarında babalarının kendi yanlarında olduğunu gösterici niteliktedir. Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenin anne baba ilişkilerini algılamalarına ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında ilişkinin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Tablo 71: Cinsiyete göre annesiyle tartışmalarında babasının ergenin tarafını tutması

x ² : 23.017 p: 0,000 df: 4 c: 0,206		Annemle tartışmalarımızda babam benim tarafımı tutar					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	38	60	86	67	61	312
		12,2%	19,2%	27,6%	21,5%	19,6%	100,0%
		79,2%	76,9%	55,5%	54,9%	51,3%	59,8%
	Erkek	10	18	69	55	58	210
		4,8%	8,6%	32,9%	26,2%	27,6%	100,0%
		20,8%	23,1%	44,5%	45,1%	48,7%	40,2%
Toplam		48	78	155	122	119	522
		9,2%	14,9%	29,7%	23,4%	22,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında zayıf da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablo 70'teki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre "annemle tartışmalarımızda babam benim tarafımı tutar" yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız öğrencilerin %31,4'ü babalarının kendi taraflarında olmadığını ifade ederken, %41,1'i anneleriyle tartışmalarında babalarının kendi taraflarında olduğunu düşünmektedir. Erkeklerde ise babalarının kendi taraflarında olmadığı görüşü kızlara göre daha düşüktür (%13,4). Babalarının kendi yanlarında olduğunu düşünen erkeklerin oranı ise yarıya geçmektedir (%53,8). Ancak bu konuda görüş belirtmeyen erkeklerin oranı kızlara göre 6 puan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 72: Annesinin her konuda ergene rehberlik etmesi ve davranışlarına hükmetmemesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	39	7,5
katılmıyorum	82	15,7
kararsızım	123	23,6
katılıyorum	178	34,1
tamamen katılıyorum	100	19,2
Toplam	522	100,0

Ergenlerin aile ilişkilerini algılamasında annesiyle ilgili düşünceleri çok önemlidir. Araştırmaya katılan ergenlere, aile ilişkilerini algılamalarını belirlemek için, annesinin baskı mı yaptığı, yoksa sadece rehberlik mi ettiği ile ilgili bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir: Örnek kitlenin yarısından fazlası (%53,3) annelerinin her konuda kendilerine rehberlik ettiğini ve davranışlarına hükmetmediğini, dörtte birine yakını (%23,2) annelerinin rehberlik etmediğini ve davranışlarına hükmettiğini ifade etmektedir. Ergenlerin yine dörtte birine yakını (%23,6) bu konuda kararsız olduklarını belirtmiştir. Tabloya göre, ergenlerin yarısı annelerinin her konuda rehberlik ettiğini ve davranışlarına hükmetmediği, başka bir deyişle, ergenlere annelerinin baskı yapmadıkları ve iyi ilişkiler içinde oldukları söylenebilir.

Tablo 73: Ergenin dürüst davranıp, ailesi ne derse desin istediğini yaptığını söylemesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	68	13,0
katılmıyorum	90	17,2
kararsızım	110	21,1
katılıyorum	142	27,2
tamamen katılıyorum	112	21,5
Toplam	522	100,0

Ailesi ergenin kendi isteklerini yapmasını ister. Fakat ergenin yapmak istedikleri ile ailesinin ondan istedikleri her zaman aynı olmayabilir ve aralarında çatışma yaşanabilir. Bu durumda ergenin nasıl davranıp tepki verdiği, aile ilişkilerini algılamada önemlidir. Çünkü ergenin bu durumdaki davranışı onun ailesiyle olan ilişkisinin nasıl olduğunu da anlatır. Bu yüzden ergene ailesine rağmen kendi isteklerine göre davrandığı yargısına katılıp katılmadığı ile ilgili soru yöneltilmiştir.

Tabloya göre, ergenlerin yarısı (%48,3) katıldıklarını, yani ailesi ne derse desin istediklerini yaptıklarını, %30,2'si katılmadığını ya da ailesine rağmen kendi isteklerini yapmadığını, beşte biri (%21,1) ise, bu konuda kararsız olduğunu ifade etmektedir. Tabloda ortaya çıkan sonuç, ergenlerin ailelerinin istekleri yerine, ailelerine rağmen kendi isteklerini yapıyor olduklarıdır. Buna neden olarak ergen ile ebeveyn isteklerinin fazlaca uyuşmaması ve ergenlerin bu durumda kendi isteklerini tercih ettikleri söylenebilir.

Tablo 74: Cinsiyete göre ergenin dürüst davranıp, ailesi ne derse desin istediğini yaptığını söylemesi

x ² : 21, 985 p: 0,000 df: 4 c: 0,201		Dürüst olmak gerekirse, ailem ne derse desin istediğimi yaparım					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	33	46	56	94	83	312
		10,6%	14,7%	17,9%	30,1%	26,6%	100,0%
		48,5%	51,1%	50,9%	66,2%	74,1%	59,8%
	Erkek	35	44	54	48	29	210
		16,7%	21,0%	25,7%	22,9%	13,8%	100,0%
		51,5%	48,9%	49,1%	33,8%	25,9%	40,2%
Toplam		68	90	110	142	112	522
		13,0%	17,2%	21,1%	27,2%	21,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin ailesiyle yapmak istedikleri uyuşmadığı zaman çatışma kaçınılmaz olur. Bu çatışmadan ergen ailesiyle olan ilişkilerini algılamaları doğrultusunda ya ailesinin dediğini ya da kendi istediklerini ailesine karşı bile olsa yapmaktadır. Bu yüzden aile içi ilişkileri algılamaları önemlidir. Ailesine rağmen istediklerini yapma konusunda cinsiyet arasındaki farklılığı sorgulayan bu tabloda, kızların yarısından fazlası (%56,7) ailesi ne derse desin kendi istediğini yaptığını, erkeklerin üçte birinden fazlası (%36, 7) ailesi ne derse desin kendi istediklerini yaptığını ifade ederken kızların dörtte biri (%25,3) ve erkeklerin üçte birinden fazlası (%37,7) ailesine karşı kendi isteklerini yapmadıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda erkeklerin dörtte biri (%25,7) ve kızların %17,9'u da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tabloya göre ailesi ne derse desin kendi istediklerini yaptığını söyleyen kız ergenlerin oranının, erkek ergenlere göre daha yüksek olması dikkat çekicidir. Kız ergenlerin ailelerinden daha fazla baskı görmelerine rağmen kendi

isteklerini tercih etmelerine neden olarak sürekli kısıtlandığını düşünen kız ergenlerin ailesinden gördüğü bu baskılara karşı geliştirdikleri tepki olduğu söylenebilir.

Tablo 75: Ergenin babasıyla tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	136	26,1
katılmıyorum	180	34,5
kararsızım	85	16,3
katılıyorum	61	11,7
tamamen katılıyorum	60	11,5
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere babalarıyla olan tartışmalardaki tepkisini ölçmeye yönelik bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya cevap veren ergenlerin dörtte birine yakını (%23,2) babalarıyla tartışmak yerine, huyuna gittiklerini söylerken, yarısından fazlası (%60,6) babalarının huyuna gitme yerine tartışmayı tercih ettiklerini, %16,3'ü ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin babalarıyla tartışmaktan ve onlara karşı gelmekten kaçınmadıkları, huyuna gitmeyi tercih etmedikleri yönündedir. Yukarıdaki tabloda değerlendirmesi yapılan ergenin anne baba ilişkilerini algılamalarına ilişkin oranlarla annenin mesleği değişkeni arasında ilişkinin olup olmadığı sorgulanmıştır.

Tablo 76: Annenin mesleğine göre, ergenin babasıyla tartışmak yerine huyuna gitmesi,

x ² : 54,077 p: 0,000 df: 20 c: 0,306		Babamla tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih ederim					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Annenin mesleği	Ev hanımı	126	155	66	49	48	444
		28,4%	34,9%	14,9%	11,0%	10,8%	100,0%
		92,6%	86,1%	77,6%	80,3%	80,0%	85,1%
	İşçi	0	1	4	1	1	7
		0,0%	14,3%	57,1%	14,3%	14,3%	100,0%
		0,0%	,6%	4,7%	1,6%	1,7%	1,3%
	Memur	8	17	7	6	4	42
		19,0%	40,5%	16,7%	14,3%	9,5%	100,0%
		5,9%	9,4%	8,2%	9,8%	6,7%	8,0%
	Serbest meslek	0	2	0	0	4	6
		0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	66,7%	100,0%
		0,0%	1,1%	0,0%	0,0%	6,7%	1,1%

	Emekli	2	4	2	4	1	13
		15,4%	30,8%	15,4%	30,8%	7,7%	100,0%
	Diğer...	1,5%	2,2%	2,4%	6,6%	1,7%	2,5%
		0	1	6	1	2	10
	Toplam	0,0%	10,0%	60,0%	10,0%	20,0%	100,0%
		0,0%	0,6%	7,1%	1,6%	3,3%	1,9%
	Toplam	136	180	85	61	60	522
		26,1%	34,5%	16,3%	11,7%	11,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	00,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla annenin mesleği değişkeni arasında orta düzeyde anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablodaki genel değerler, annenin mesleği farklılığına göre “babamla tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih ederim” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre, annesi ev hanımı olan ergenlerin %21,8’i, annesi işçi olanların %28,6’sı, annesi memur olanların %23,8’i ve annesi emekli olanların %38,5’i babalarıyla tartışmaktansa huyuna gittiklerini ifade etmektedirler. Annesi ev hanımı olan ergenlerin %63,3’ü, annesi işçi olanların %14,3’ü, annesi memur olanların yarısından fazlası (%59,5) ve annesi emekli olanların yarıya yakını (%46,2) babalarıyla tartıştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda kararsızım diyen ergenlerin içinde, annesi işçi ve diğer meslek gruplarından olanların oranı, annesi memur, ev hanımı ve emekli olanlara göre daha yüksektir. Tablodan çıkan sonuca göre, annesi emekli olan ergenler babalarıyla tartışmaktan diğerlerine göre daha çok kaçınmakta ve huyuna gitmektedirler, fakat annesi ev hanımı, memur ve emekli olan ergenler babalarıyla tartışmakta ve huyuna gitmemektedirler. Annesi işçi olan ergenlerin babalarıyla daha az tartıştıkları dikkat çekicidir.

Tablo 77: Annesiyle aynı fikirde olmadığında, annesinin ergenle alay etmesi, onun yeterince büyümediğini söylemesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	27	5,2
katılmıyorum	54	10,3
kararsızım	84	16,1
katılıyorum	122	23,4
tamamen katılıyorum	235	45,0
Toplam	522	100,0

Ergen için en önemlisi, ailesi içerisinde anne ve babasıyla aynı fikirde olmasa bile kendisine bir birey olarak saygı duyulması ve alay edilmemesidir. Bunun

yanında büyüdüğünün, özgür olduğunun ve buna bağlı özgür düşünebildiğinin de kabul edilmesini ister. Ergenin aile ilişkilerini algılamasında bu durum oldukça etkili ve belirleyicidir. Çünkü ergen büyüdüğüne ve birçok şeyi anlayacak yaşa geldiğine inanırken, özellikle annesinin de aynı şekilde düşündüğünü görmek ister. Araştırmaya katılan ergenlere, “annemle aynı fikirde olmadığımızda alay eder, bu konuları anlayacak yaşa gelmediğimi söyler” yargısına katılıp katılmadığına yönelik soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplarda ergenlerin çoğunluğunun (%68,4) aynı fikirde olmadıkları zaman annesinin alay edip onun henüz bu konuları anlayacak yaşa gelmediklerini, %15,8 gibi düşük bir oranı ise bu yargıya katılmadığını, yani annesinin aynı fikirde olmasa bile alay etmeden onu birçok şeyi anlayacak düzeyde gördüklerini ifade etmektedirler. Bu konuda kararsız olan ergenlerin oranı %16,1’dir. Görüldüğü gibi, ergenler anneleri tarafından ciddiye alınmadıklarını, saygı gösterilmediğini ve yeterince büyüdüklerine inanmadıklarını düşünmektedir.

Tablo 78: Tartıştıklarında babasının ergeni hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	64	12,3
katılmıyorum	94	18,0
kararsızım	88	16,9
katılıyorum	130	24,9
tamamen katılıyorum	146	28,0
Toplam	522	100,0

Ailesiyle tartışırken ergenin yaşadıkları ve anne babasından gördüğü tepkiler, onun ailesi hakkındaki yargılarını şekillendirmektedir. Ailesinin tartışmalarda ona karşı gösterdiği davranışlar, uyguladığı baskılar, aile ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden araştırmaya katılan ergenlere aile ilişkilerini algılamalarının belirlenmesinde, “tartıştığımızda babam hatalarımı yüzüme vurarak beni eleştirir ve düzeltmem için baskı yapar” yargısına katılıp, katılmamaları ile ilgili soru yöneltilmiştir. Ergenlerin yarısından fazlası (%52,9) babalarıyla tartışmalarında kendilerini hatalarını yüzüne vurarak eleştirdiklerini ve düzeltmeleri için baskı yaptıklarını, üçte birine yakını (%30,3) tartıştıklarında babalarının eleştirmediklerini ve baskı yapmadıklarını, beşte birine yakını (%16,9) ise, bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tabloya göre, babalar ergenlerle tartışırken hatalarını

yüzüne vurarak eleştirmekte ve bunun yanında düzeltmeleri için baskı uygulamaktadır. Burada babaların ergenlere karşı affedici olmak yerine otoriter ve baskıcı tutumlarının, özellikle tartışmalarda daha yoğun olduğu görülmektedir.

Tablo 79: Cinsiyete göre ergenin tartışıklarında babasının, ergeni hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması

x ² : 30,021 p:0,000 df: 4 c:0,233		Tartıştığımızda babam hatalarımı yüzüme vurarak beni eleştirir ve düzeltmem için baskı yapar					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	32	45	42	82	111	312
		10,3%	14,4%	13,5%	26,3%	35,6%	100,0%
		50,0%	47,9%	47,7%	63,1%	76,0%	59,8%
	Erkek	32	49	46	48	35	210
		15,2%	23,3%	21,9%	22,9%	16,7%	100,0%
		50,0%	52,1%	52,3%	36,9%	24,0%	40,2%
Toplam		64	94	88	130	146	522
		12,3%	18,0%	16,9%	24,9%	28,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında orta düzeye yakın anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablodaki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre “tartıştığımızda babam hatalarımı yüzüme vurarak beni eleştirir ve düzeltmem için baskı yapar” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız ergenlerin yarıdan fazlası (%61,9), erkek ergenlerin %39,6’sı tartışmalarda babalarının kendini eleştirip, hatalarını düzeltmeleri için baskı yaptıklarını ifade ederken, kızların dörtte biri (%24,7) ve erkeklerin üçte birinden fazlası (%38,5) tartışmalarda babalarının kendini eleştirmediklerini ve hatalarını düzeltmeleri için baskı yapmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu konuda görüş belirtmeyen erkeklerin oranı kızlara göre 8 puan fazla olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi erkekler babaları tarafından kızlara göre daha az hataları yüzüne vurularak eleştirilmekte ve daha az baskı yapılmaktadır. Burada da yine geleneksel aile yapısının ataerkil niteliğinin etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 80: Annesinin ergenin sorunlarını dinlemesi, fakat sırlarını öğrenmek için zorlamaması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	52	10,0
Katılmıyorum	71	13,6
Kararsızım	88	16,9
Katılıyorum	178	34,1
tamamen katılıyorum	133	25,5
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, aile ilişkilerini algılamalarının belirlenmesinde, annesinin sorunları dinleyip dinlemediği ve sırlarını öğrenmek için baskı yapıp yapmadıklarına yönelik soru sorulmuştur. Soruya verilen cevapların dağılımı şöyledir: ergenlerin yarısından fazlası (%59,1) annelerinin sorunlarını dinlediğini ve sırlarını öğrenmek için zorlamadıklarını, dörtte birine yakını (%23,6) annelerinin sorunlarını dinlemedikleri ve sırlarını öğrenmek için zorladıklarını, %16,9’u da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin sorunlarını annelerinin dinlediği ve sırlarını öğrenmek için zorlamadıkları, başka bir deyişle, anneleriyle ilişkilerinin iyi olduğu ve baskı uygulamadıkları yönündedir.

Tablo 81: Babasının her konuda ergene rehberlik etmesi ve davranışlarına hükmetmemesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	50	9,6
katılmıyorum	76	14,6
kararsızım	129	24,7
katılıyorum	165	31,6
tamamen katılıyorum	102	19,5
Toplam	522	100,0

Ergenin aile içerisinde babalarıyla olan ilişkileri çok önemlidir. Çünkü baba, ailede her zaman otoritenin simgesidir ve geleneksel toplumlarda ergen için çekinilen bir ebeveynidir. Aile ilişkilerinin algılanmasında, araştırmaya katılan ergenlere, babalarının kendilerine rehberlik edip davranışlarına baskı yapıp yapmadıkları ile ilgili soru yöneltmiş ve ergenlerin yarısı (%51,1) babam her konuda rehberlik eder ve davranışlarıma hükmetmez derken, dörtte biri (%24,2) babam rehberlik etmez ve

davranışlarına hükmederek baskı yapar diye ifade etmektedir. Yine dörtte biri (%24,7) bu konuda kararsız olduğunu belirtmektedir. Görüldüğü gibi babalar, ergenlere her konuda rehberlik etmekte ve davranışları üzerinde baskı yapmamaktadır. Bunun yanında babasıyla ilgili olarak kararsız olduğunu söyleyen ergenlerin oranı da dikkat çekicidir.

Tablo 82: Sınıf değişkenine göre ergenin babasının her konuda rehberlik yapması ve davranışlarına hükmetmemesi

		Babam her konuda rehberlik eder ve davranışlarına hükmetmez					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Sınıf	1. sınıf	18	17	32	58	48	173
		10,4%	9,8%	18,5%	33,5%	27,7%	100,0%
		36,0%	22,4%	24,8%	35,2%	47,1%	33,1%
	2. sınıf	14	31	50	42	20	157
		8,9%	19,7%	31,8%	26,8%	12,7%	100,0%
		28,0%	40,8%	38,8%	25,5%	19,6%	30,1%
	3. sınıf	10	14	19	32	21	96
		10,4%	14,6%	19,8%	33,3%	21,9%	100,0%
		20,0%	18,4%	14,7%	19,4%	20,6%	18,4%
	4. sınıf	8	14	28	33	13	96
		8,3%	14,6%	29,2%	34,4%	13,5%	100,0%
		16,0%	18,4%	21,7%	20,0%	12,7%	18,4%
Toplam	50	76	129	165	102	522	
	9,6%	14,6%	24,7%	31,6%	19,5%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla sınıf değişkeni arasında orta düzeye yakın anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre 1. sınıfta okuyan ergenlerin yarısından fazlası (% 61,2), 2. sınıfta okuyanların %39,2'si, 3. sınıftakilerin yarısından fazlası (%55,2) ve 4. sınıftakilerin yarıya yakını (%47,9) babalarının her konuda rehberlik ettiğini ve davranışlarına hükmetmediğini ifade etmektedirler. Bunun yanında 1. sınıfta okuyan ergenlerin beşte biri (%20,2), 2. sınıftakilerin dörtte birinden fazlası (%28,6), 3. sınıftakilerin dörtte biri (%25) ve 4. sınıftakilerin dörtte bire yakını (%22,9) babalarının her konuda rehberlik

etmediklerini ve davranışlarına hükmettiklerini ifade etmektedirler. Bu konuda kararsız olduğunu söyleyen ergenlerde ise 2. ve 4. sınıftaki ergenlerin oranı, diğerlerinden daha yüksektir. Görüldüğü üzere, babasının rehberlik edip baskı yapmadığını söyleyen 2. sınıf ergenlerinin oranı diğerlerine göre daha düşüktür. Burada 2. sınıfta okuyan ergenlerin babalarıyla daha fazla problem yaşadıkları sonucuna varılabilir. Araştırmamızda 2. sınıf, dolayısıyla 15-16 yaş ergenlerin ergenlik dönemini daha yoğun yaşadıkları ve daha problemliler oldukları varsayımına uygun sonuç çıkmıştır.

Tablo 83: Ergenin annesiyle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	118	22,6
Katılmıyorum	161	30,8
Kararsızım	86	16,5
Katılıyorum	94	18,0
tamamen katılıyorum	63	12,1
Toplam	522	100,0

Ergen evinde zamanının çoğunu annesiyle birlikte geçirmektedir. Anneyle daha sık görüşen ve ilişki kuran ergenin doğal olarak annesiyle daha çok problemleri olmaktadır. Çoğu zaman annesiyle ergenin istekleri birbirine uymayan ve bu yüzden çatışma yaşayan ergenin tepkisi, aile içi ilişkileri algılamasında önemli bir yer tutar. Araştırmaya katılan ergenlere, “annemle tartışmaktansa, huyuna giderim” yargısına katılıp katılmadığı sorulmuştur. Buna göre, ergenlerin yarısından fazlası (%53,4) anneleriyle tartıştıklarını huyuna gitmediklerini, üçte birine yakını (%30,1) tartışmak yerine annelerinin huyuna gittiklerini ve %16,5’i de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin anneleriyle tartışmaktan çekinmedikleri, hatta tartışmamak için çaba harcamadıkları yönündedir.

Tablo 84: Okul türüne göre ergenin annesiyle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih etmesi

x ² : 22,984 p: 0,028 df: 12 c: 0, 205		Annemle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih ederim					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Okul türü	fen lisesi	16	19	7	9	4	55
		29,1%	34,5%	12,7%	16,4%	7,3%	100,0%
		13,6%	11,8%	8,1%	9,6%	6,3%	10,5%
	Anadolu lisesi	19	36	30	35	20	140
		13,6%	25,7%	21,4%	25,0%	14,3%	100,0%
		16,1%	22,4%	34,9%	37,2%	31,7%	26,8%
	Düz lise	31	41	25	20	20	137
		22,6%	29,9%	18,2%	14,6%	14,6%	100,0%
		26,3%	25,5%	29,1%	21,3%	31,7%	26,2%
	Meslek lisesi	52	65	24	30	19	190
		27,4%	34,2%	12,6%	15,8%	10,0%	100,0%
		44,1%	40,4%	27,9%	31,9%	30,2%	36,4%
Toplam		118	161	86	94	63	522
		22,6%	30,8%	16,5%	18,0%	12,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla okul türü değişkeni arasında zayıf da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre Fen Lisesinde okuyan ergenlerin dörtte bire yakını (%23,7), Anadolu Lisesindeki ergenlerin üçte birinden fazlası (%39,3), Düz Lisedekilerin dörtte birinden fazlası (%29,2) ve Meslek Lisesindekilerin dörtte biri (%25,8) anneleriyle tartışmak yerine huylarına gittiklerini ifade etmektedirler. Bunun yanında Fen Lisesinde okuyan ergenlerin yarıdan fazlası (%63,6), Anadolu Lisesindeki ergenlerin üçte birinden fazlası (%39,3), Düz Lisedekilerin yarısı (%52,5) ve Meslek Lisesindekilerin yarıdan fazlası (%61,6) anneleriyle tartıştıklarını huylarına gitmediklerini ifade etmektedirler. Bu konuda kararsız olduğunu söyleyen ergenlerin içinde, Anadolu Lisesindekilerin oranı diğerlerine göre yüksektir. Tabloya göre, genel olarak ergenlerin anneleriyle tartışmaktan kaçınmadıkları görülmektedir. Burada Anadolu Lisesinde okuyan ergenler Fen, Düz ve Meslek lisesinde okuyan ergenlere göre anneleriyle daha az tartışmakta, dolayısıyla ilişkileri daha iyi olmaktadır. Fen ve Meslek lisesinde okuyan ergenlerin anneleriyle tartışma oranı Anadolu ve Düz liselere göre daha yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 85: Ergenin babasıyla aynı fikirde olmadığında, onunla alay etmesi, bu konuları anlayacak yaşa gelmediğini söylemesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	38	7,3
katılmıyorum	39	7,5
kararsızım	66	12,6
katılıyorum	133	25,5
tamamen katılıyorum	246	47,1
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, babalarıyla aynı fikirde olmadıkları zaman babalarının gösterdikleri tepkiyi ölçmeye yönelik soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevapların dağılımı şu şekildedir: Örnek kitlenin büyük çoğunluğu (%72,6) “babamla aynı fikirde olmadığımızda, benimle alay eder ve bu konuları anlayacak yaşa gelmediğimi söyler” diye ifade etmektedir. %14,8 gibi çok daha düşük bir oranı ise, “babamla aynı fikirde olmadığımızda, benimle alay etmez ve bu konuları anlayacak yaşa geldiğimi söyler” diye belirtmektedir. Ayrıca bu konuda kararsız olan ergenlerin oranı %12,6’dır. Tabloda ortaya çıkan sonuç, ergenlerin babaları tarafından yeterince ciddiye alınmadıkları ve küçük çocuk olmaktan kurtulamadıkları, bu yüzden de fikirlerine saygı duyulmadığı yönündedir.

Tablo 86: Tartıştıklarında annesinin ergenin hatalarını yüzüne vurarak eleştirmesi ve düzeltmesi için baskı yapması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	55	10,5
katılmıyorum	91	17,4
kararsızım	78	14,9
katılıyorum	126	24,1
tamamen katılıyorum	172	33,0
Toplam	522	100,0

Ergen ebeveyn ilişkilerinin nasıl oldukları ya da nitelikleri, en çok ailedeki tartışmalarda tarafların birbirlerine karşı gösterdikleri davranışlarla ortaya çıkar. Ergen ebeveyn tartışmaları sonucu ortaya konulan davranışlar, ergenin aile ilişkilerini algılamalarında da önemli bir etkidir. Araştırmaya katılan ergenlere, anneleriyle tartışmalarında ne tepki verdiklerini ölçmeye yönelik bir soru

yöneltmiştir. Soruya verilen cevaplarda dağılım şu şekildedir: Ergenlerin yarısından fazlası (%57,1) annelerinin tartışmalarda hatalarını yüzüne vurarak eleştirdiklerini ve düzeltmeleri için baskı yaptıklarını, %27,9'u annelerinin eleştirmediklerini ve düzeltmeleri için baskı yapmadıklarını, %14,9'u da bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Tablodan çıkan sonuç, ergenlerin anneleriyle olan tartışmalarında hatalarının yüzüne vurularak eleştirildiği ve düzeltmeleri için anneleri tarafından baskı yapıldığıdır. Görüldüğü gibi tartışmalarda ergenin annesi de babası gibi aynı davranışları sergilemektedir, başka bir deyişle anne babalar ergenlerin kendilerince olumsuz davranışlarını ancak baskıyla düzeltereklerine inanmaktadırlar.

Tablo 87: Ergenin annesine karşı babasının desteğini alarak istediğini elde etmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	56	10,7
katılmıyorum	101	19,3
kararsızım	87	16,7
katılıyorum	132	25,3
tamamen katılıyorum	146	28,0
Toplam	522	100,0

Ergen aile içerisinde kimi zaman babasına karşı annesinin, kimi zaman da annesine karşı babasının desteğini alarak istediklerini elde etmektedir. İsteklere bağlı olarak hangi ebeveynin desteği gerekli, hangi ebeveyn o anda o isteğin yerine gelmesiyle ilgili destek verebilir gibi durumlarda ergen ne yapacağına karar vermektedir. Yani ergenin isteklerine göre, desteğin zamanı ve hangi ebeveynin destek vereceği değişebilir. Hatta çoğu zaman aldığı desteğe bağlı olarak ergenin aile ilişkilerini algılaması da bu durumdan etkilenebilir. Dolayısıyla ergenin kimi zaman annesiyle, kimi zaman da babasıyla iyi ilişkileri olabilir. Ergenlere, aile ilişkilerini algılamalarını belirleyebilmek için, “anneme karşı babamın desteğini alarak istediğimi elde ederim” yargısına katılıp katılmadıkları sorusu yöneltmiştir. Burada ergenlerin yarısından fazlası (%53,3) annelerine karşı babalarının desteğini alarak istediklerini elde ettiklerini, üçte birine yakını (%30) annelerine karşı babalarının desteğini almadıklarını ve %16,7'si de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin istekleri söz konusu olunca

annelerine karşı babalarının desteğini aldıkları ve böylece isteklerine kavuştukları yönündedir.

Tablo 88: Her zaman göstermeseler de, annesi ve ergenin birbirini gerçekten sevmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	22	4,2
Katılmıyorum	21	4,0
Kararsızım	38	7,3
Katılıyorum	142	27,2
tamamen katılıyorum	299	57,3
Toplam	522	100,0

Aile içerisindeki sevginin varlığı her zaman hissedilmeyebilir. Kızgınlıklarda, tartışmalarda aile bireyleri arasında sevgi yok oluyor gibi görünse de, ergenin anne ve babasına duyduğu sevgi ile anne babasının ergene karşı duyduğu sevgi, onun aile ilişkilerini algılamasında da önemlidir. Araştırmaya katılan ergenlere her zaman göstermeseler de anneleriyle birbirlerini gerçekten sevdikleri yargısına katılıp katılmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Tabloya göre, ergenlerin büyük çoğunluğu (%84,5) katıldıklarını, yani her zaman göstermeseler de annesiyle birbirini gerçekten sevdiklerini, bu oranın onda biri ise (%8,2) katılmadıklarını yani annesiyle birbirini gerçekten sevmediklerini, %7,3'ü de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tablodan çıkan sonuç, her ne kadar sevgilerini göstermeseler ve yukarıdaki tablolarda tartıştıkları çıksa da ergen ve annesi birbirini gerçekten sevmektedir. Kağıtçıbaşı (1990), Türk aile yapısı içinde ana-baba-ergen ilişkilerini değerlendirmiştir. Geleneksel Türk ailesinde bağımsızlık ve bireyselleşme değil, bağlılık ve birliktelik önemlidir. Anne baba ve çocuk arasında karşılıklı bağımlı bir ilişki vardır. Ailede itaate önem verilir, bağımsızlık isteği bir çatışma kaynağıdır. Ailenin bağlılık ve sadakat beklentileri, çocuğun ergenlik dönemine girmesi ile değişmez. Dolayısıyla ergen ve anne babası tartışmalar yaşasalar da genel olarak birbirlerine sevgi ve bağlılıkları devam etmektedir. Bu durum araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Tablo 89: Babasıyla tartışmalarında annesinin her zaman ergenin tarafını tutması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	48	9,2
katılmıyorum	78	14,9
kararsızım	167	32,0
katılıyorum	118	22,6
tamamen katılıyorum	111	21,3
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, babasıyla olan tartışmalarda annesinin tepkisini ölçmeye yönelik soru yöneltilmiştir. Soruya verilen cevapların dağılımı şu şekildedir: Ergenlerin yarıya yakını (%43,9) babasıyla tartışmalarda annesinin her zaman kendi tarafında olduğunu, dörtte biri (%24,1) babasıyla tartışmalarında annesinin kendi tarafında olmadığını ifade etmektedir. Tabloda bu konuda kararsız olan ergenlerin oranının (%32) bu görüşe katılmayanlardan daha yüksek olması dikkat çekicidir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin yarıya yakını babalarıyla tartışmalarında annelerinin kendi tarafında oldukları, fakat kararsız olan ergenlerin de diğer tablolara göre daha yüksek olduğu yönündedir. Buna neden olarak ailede baba otoritesinin etkisi nedeniyle annelerin de babaya karşı gelememeleri ve ergenin tarafında yer aldıklarını gösteremedikleri, hatta tartışmalara hiç karışmadıkları söylenebilir

Tablo 90: Ailesinin ergenle ilgili problemi çözerken kendi istediklerini yapmaya zorlaması

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	44	8,4
katılmıyorum	86	16,5
kararsızım	101	19,3
katılıyorum	116	22,2
tamamen katılıyorum	175	33,5
Toplam	522	100,0

Ailede yaşanan problemlerin çözümü genellikle anne babalar tarafından yapılmaktadır. Ama ergenle ilgili problem olunca, ergen kendisi çözmek istediği zaman, bu durumda ailesi ergeni yönlendirmeye çalışır ve böylece çatışma yaşanabilir. Ergen ve ailesi arasında bir denge kurulduğu zaman problemler de ortadan kalkar. Ergen için kendisiyle ilgili problemlerin çözümünde ailesinin tepkisi

ya da baskısı aile ilişkilerini algılamasında önemlidir. Bu nedenle araştırmaya katılan ergenlere kendisiyle ilgili problemleri çözerken ailesinin tepkisini ölçmeye yönelik soru yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara göre, ergenlerin yarısından fazlası (%55,7) kendisiyle ilgili problemleri çözerken ailesinin istediklerini yapmaya zorladıklarını, dörtte biri (%24,9) kendisiyle ilgili problemlerde ailesinin kendi istediklerini yapmaya zorlamadıklarını, beşte biri (%19,3) ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tabloya göre, ergenlerin kendisiyle ilgili problemlerin çözümünde ailenin baskıcı tutum sergiledikleri ve kendi istediklerini yapmaları için ergenleri zorladıkları söylenebilir.

3.2. ARKADAŞ İLİŞKİLERİNİN AİLE İLİŞKİLERİNE OLAN ETKİLERİ

Ergenlik dönemi aileden kopma ve arkadaşına yönelme dönemidir. Bazı zamanlarda arkadaşlar, ailenin önüne geçebilirler. Çünkü aileyle yaşanan çatışmalar, arkadaşlarla yaşanmaz ve ergeni o dönemde en iyi anlayan kişi kendisiyle aynı durumda olan, aynı şeyleri yaşayan kişilerdir, başka bir deyişle arkadaşlarıdır. Aile ortamının dışında yer alan arkadaşlarla yaşananlar ve onlarla ilişkileri, elbette ki ergenin aile ilişkilerini de etkilemektedir. Aile ilişkilerine etkilerini belirleyebilmek için ergene, anne ve babasının arkadaşlarla görüşmesi ve onları eve çağırmasını konusundaki tepkileriyle ilgili sorular yöneltilmiştir.

Tablo 91: Annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	33	6,3
katılmıyorum	33	6,3
kararsızım	56	10,7
katılıyorum	204	39,1
tamamen katılıyorum	196	37,5
Toplam	522	100,0

Ergenin arkadaşlarıyla olan ilişkileri, onun kişilik gelişiminde, sosyalleşmesinde ve ailesiyle olan ilişkilerinde etkili ve belirleyicidir. Araştırmaya katılan ergenlere, arkadaş ilişkilerinin aile ilişkilerine olan etkilerinin ortaya konulması için annesinin, arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin verip vermediğine yönelik soru yöneltilmiştir. Verilen cevapların dağılımı şu

şekildedir: Ergenlerin çoğunluğu (%76,6) annesinin, arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına gitmesine izin verdiğini, %12,6'sı arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin vermediğini, %10,7'si de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Burada ergenin arkadaşlarıyla ilişkileri ve görüşmelerinin annesi tarafından engellenmediği, arkadaşlarıyla görüşmeleri konusunda annesiyle sorun yaşamadığı görülmektedir.

Tablo 92: Cinsiyete göre annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin vermesi

		Annem arkadaşlarımı eve çağırma arkadaş toplantılarına izin verir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	17	19	25	118	133	312
		5,4%	6,1%	8,0%	37,8%	42,6%	100,0%
		51,5%	57,6%	44,6%	57,8%	67,9%	59,8%
	Erkek	16	14	31	86	63	210
		7,6%	6,7%	14,8%	41,0%	30,0%	100,0%
		48,5%	42,4%	55,4%	42,2%	32,1%	40,2%
Toplam		33	33	56	204	196	522
		6,3%	6,3%	10,7%	39,1%	37,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla cinsiyet değişkeni arasında zayıf da olsa anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tablodaki genel değerler, cinsiyet farklılığına göre “annem arkadaşlarımı eve çağırma arkadaş toplantılarına izin verir” yargısına katılma veya katılmama tercihleri arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız ergenlerin büyük çoğunluğu (%80,2), erkek ergenlerin %71'i annelerinin arkadaşlarının eve gelmesine ve arkadaş toplantılarına katılmalarına izin verdiklerini ifade ederken, kızların %11,5'i ve erkeklerin %14,3'ü ise annelerinin izin vermediklerini belirtmişlerdir. Bu konuda kararsız olan erkeklerin oranı kızlara göre, iki katına yakın daha fazladır. Genel anlamda ergenler anneleriyle arkadaş konusunda sorun yaşamamaktadır. Fakat tabloda dikkat çeken nokta, hep serbest bırakılan erkek ergenlerin bu sefer kız ergenlere göre, arkadaşlarını eve çağırma ve arkadaş toplantılarına katılma konusunda anneleriyle daha çok problem yaşamalarıdır.

Tablo 93: Okul türüne göre annesinin ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin vermesi

Okul türü		Annem arkadaşlarımı eve çağırma arkadaş toplantılarına izin verir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Okul türü	fen lisesi	4	2	4	18	27	55
		7,3%	3,6%	7,3%	32,7%	49,1%	100,0%
		12,1%	6,1%	7,1%	8,8%	13,8%	10,5%
	Anadolu lisesi	2	7	14	58	59	140
		1,4%	5,0%	10,0%	41,4%	42,1%	100,0%
		6,1%	21,2%	25,0%	28,4%	30,1%	26,8%
	Düz lise	12	8	24	60	33	137
		8,8%	5,8%	17,5%	43,8%	24,1%	100,0%
		36,4%	24,2%	42,9%	29,4%	16,8%	26,2%
	Meslek lisesi	15	16	14	68	77	190
		7,9%	8,4%	7,4%	35,8%	40,5%	100,0%
		45,5%	48,5%	25,0%	33,3%	39,3%	36,4%
Toplam		33	33	56	204	196	522
		6,3%	6,3%	10,7%	39,1%	37,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla okul türü değişkeni arasında orta düzeye yakın anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre Fen Lisesinde okuyan ergenlerin büyük çoğunluğu (%81,1), Anadolu Lisesindeki ergenlerin büyük çoğunluğu (%83,5), Düz Lisedekilerin dörtte birinden fazlası (%67,9) ve Meslek Lisesindekilerin dörtte üçü (%76,3) annelerinin arkadaşlarını eve çağırma ve arkadaş toplantılarına izin verdiklerini ifade etmektedirler. Bunun yanında Fen Lisesinde okuyan ergenlerin %10,9'u, Anadolu Lisesindeki ergenlerin %6,4'ü, Düz Lisedekilerin %14,6'sı ve Meslek Lisesindekilerin %14,3'ü annelerinin izin vermediklerini ifade etmektedirler. Bu konuda kararsız olduğunu söyleyen ergenlerin içinde, Düz Lisedekilerin oranı diğerlerine göre yüksektir. Tabloya göre, genel olarak ergenlerin anneleriyle, arkadaşlarıyla ilişkileri konusunda sorun yaşamadığı görülmektedir. Fakat Düz Lisede okuyan ergenlerin oranı, diğerlerine göre daha düşük olması dikkat çekicidir. Başka bir deyişle, Düz Lisede okuyan ergenler arkadaşlarını evlerine çağırma ve arkadaş toplantılarına katılırken annesinden izin almada diğerlerine göre az da olsa problem yaşadıkları görülmektedir.

Tablo 94: Babasının ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	44	8,4
katılmıyorum	37	7,1
kararsızım	74	14,2
katılıyorum	179	34,3
tamamen katılıyorum	188	36,0
Toplam	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere babalarının, arkadaşlarını eve çağırması ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin verip vermediği sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara göre, ergenlerin çoğunluğu (%70,3) babalarının, arkadaşlarını eve çağırmalarına ve arkadaş toplantılarına katılmasına izin verdiğini, %15,5'i babalarının, arkadaş toplantıları ve arkadaşlarını eve çağırmasına izin vermediğini, %14,2'si de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Görüldüğü gibi, ergen ile babası arasında arkadaş toplantılarına katılma ve arkadaşlarını eve çağırmaya izin verme gibi konularda sorun yaşanmamaktadır.

Tablo 95: Ailede yaşayan kişi sayısına göre babasının ergenin arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına izin vermesi

Ailede yaşayan kişi sayısı		Babam arkadaşlarımı eve çağırma arkadaş toplantılarına izin verir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Ailede yaşayan kişi sayısı	2 kişi	0	1	0	0	0	1
		0,0%	100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		0,0%	2,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
	3 kişi	6	2	2	14	22	46
		13,0%	4,3%	4,3%	30,4%	47,8%	100,0%
		13,6%	5,4%	2,7%	7,8%	11,7%	8,8%
	4 kişi	11	11	24	74	84	204
		5,4%	5,4%	11,8%	36,3%	41,2%	100,0%
		25,0%	29,7%	32,4%	41,3%	44,7%	39,1%
	5 kişi	19	16	25	47	46	153
		12,4%	10,5%	16,3%	30,7%	30,1%	100,0%
		43,2%	43,2%	33,8%	26,3%	24,5%	29,3%
6 ve üstü	8	7	23	44	36	118	
	6,8%	5,9%	19,5%	37,3%	30,5%	100,0%	
	18,2%	18,9%	31,1%	24,6%	19,1%	22,6%	
Toplam		44	37	74	179	188	522
		8,4%	7,1%	14,2%	34,3%	36,0%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Ergenin anne baba ilişkilerini algılamasına ilişkin oranlarla ailede yaşayan kişi sayısı değişkeni arasında orta düzeyde ve anlamlı sistematik bir ilişki bulunmaktadır. Tabloya göre, genel değerler şöyledir: 3 ve 4 kişilik ailede yaşayan ergenlerin çoğunluğu (%78), 5 kişilik ailedekilerin yarısından fazlası (%60,8), 6 ve üstü olan ailede ise %67,7'si babasının arkadaşlarını eve çağırmasına ve arkadaş toplantılarına katılmalarına izin verdiklerini ifade etmektedirler. Babasının izin vermediğini söyleyen ergenler arasında en yüksek oran (%22,9) 5 kişilik ailede yaşayan ergenlerde, en düşük oran ise (%10,8) 4 kişilik ailede yaşayan ergenlerde olduğu görülmektedir. Bu konuda kararsız olduğunu belirten ergenlerde de en yüksek oran (%19,5) 6 ve üstü sayıdaki ailede yaşayan ergenlerde, en düşük oran (%4,3) da 3 kişilik ailedeki ergenlerde olduğu görülmektedir. Tabloya göre ailedeki kişi sayısı arttıkça babaların izin verme oranları azalır gibi görünse de 5 kişilik ailede oranın diğerlerine göre, daha düşük olduğu, başka bir deyişle babalarıyla sorun yaşadıkları sonucuna varılabilir.

3.3. ANNE BABA DAVRANIŞLARINA KARŞI VERİLEN TEPKİLER

Tablo 96: Ergenin ailesinde cinsiyet ayrımı yapıldığı

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	23	4,4
katılmıyorum	43	8,2
kararsızım	32	6,1
katılıyorum	61	11,7
tamamen katılıyorum	363	69,5
Toplam	522	100,0

Ergenin ebeveyniyle ilişkisini algılamasında en önemli etken olarak anne babanın ailede cinsiyet ayrımı yapıp yapmadıklarıdır. Özellikle kız ergenler için cinsiyet ayrımının önemi daha fazladır. Araştırmaya katılan ergenlere aile ilişkilerinin algısının ortaya konulmasında ailesinde cinsiyet ayrımı yapıp yapmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen cevaplara göre, ergenlerin büyük çoğunluğu (%81,2) anne babasının cinsiyet ayrımı yaptıklarını, %12,6'sı anne babasının cinsiyet ayrımı yapmadıklarını, %6,1'i ise bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedir. Tablonun ağırlıklı ifadesi, ergenlerin büyük çoğunluğunun ailesinin cinsiyet ayrımı yaptıklarını

düşündükleri yönündedir. Burada kız öğrencilerin sayısının fazla olması da etkili olabilir.

Tablo 97: Ergenin babasına karşı annesinin desteğini alarak istediğini elde edebilmesi

	Sayı	Geçerli Oran (%)
hiç katılmıyorum	61	11,7
katılmıyorum	122	23,4
kararsızım	95	18,2
katılıyorum	102	19,5
tamamen katılıyorum	142	27,2
Total	522	100,0

Araştırmaya katılan ergenlere, anne babalarının davranışlarına nasıl tepki verdiklerinin ortaya konulması için, babasına karşı annesinin desteğini alarak istediğini elde edip etmediği sorusu yöneltilmiştir. Tabloya göre, ergenlerin yarıya yakını (%46,7) babalarına karşı annesinin desteğini alarak istediklerini elde ettiklerini, üçte biri (%35,1) babalarına karşı annesinin desteğini almadıklarını ve istediklerini elde edemediklerini, %18,2'si de bu konuda kararsız olduklarını ifade etmektedirler. Burada ergenlerin babalarına karşı annelerinin kendi yanında oldukları ve böylece istediklerini elde ettikleri görülmektedir. Daha önceki tabloda ergen annesine karşı babasının desteğini alarak istediğini elde ettiğini belirtmiştir. Ergenin kendi isteklerine ulaşabilmesinde annesine karşı babası, babasına karşı da annesi ergenin yanında yer almaktadır. Bu konuda ergenin anne ve babasının birlikte hareket etmediği, dolayısıyla ergen açısından bu durumu kendi lehine çevirerek isteklerine ulaşması dikkat çekicidir.

Ergen anne babası ile ilişkilerini algımlarken sorulan sorulara daha çok anne babasıyla yaşadıkları çatışmalara paralel olarak cevap vermiştir. Çünkü ergen anne ve babasının özellikle tartışmalarında kendilerini hiç dinlemediklerini, henüz kendisini ailenin bireyi olarak göremediklerini, hep çocuk gözüyle baktıklarını düşünmektedir. Bunun yanına kız ergenlerin erkeklere oranla hemen her konuda daha çok baskı gördükleri ve erkekler kadar ciddiye alınmadıklarını düşünmektedirler. Aslında ergenler anne ve babalarını kendisine rehberlik ettiklerini sevgilerini gösterdiklerini de belirtmişlerdir. Ergenler annelerini kendilerine babalarından çok daha yakın bulmaktadır. Babaları için de çok yakın ilişkileri olmasa

da genel olarak sevgiye dayalı mesafeli bir ilişkileri olduğu düşüncesindedirler. Sonuç olarak ergenlerin anne babalarıyla çatışmalar, tartışmalar yaşasalar da ailelerinden memnun oldukları görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, ergenlerin anne-babalarıyla olan ilişkilerinin niteliğini ve nasıl algıladıklarını, algılamalarına bağlı olarak davranış ve tutumlarının değişip değişmediğini ortaya koymak amacıyla kurgulanmıştır. Bu bağlamda ergenlerin algılamalarının bazı değişkenlere göre değişip değişmediği çözümlenmiştir. Söz konusu çözümlenmeler ergenin cinsiyeti, yaşı, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, doğum sırası, ailede yaşayan kişi sayısı, anne ve babasının eğitim düzeyi ve mesleği, ailenin yaşadığı yer ve gelir düzeyine göre yapılmıştır. Örneklemi, Afyonkarahisar İl Merkezindeki liselerde öğrenim gören 312 kız ve 210 erkek öğrenci olmak üzere toplam 522 öğrenci oluşturmaktadır.

Aile, çocuğun fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan ihtiyaçlarının karşılandığı ve kişilik gelişiminin yaşandığı ortamdır. Çocuğun sağlıklı gelişimi benlik saygısını kazanması ile mümkün olabilir. Benlik saygısının yüksek olması için de çocuğun ailesinin özgüvenli, aralarında ve çocukla iyi iletişim kuran, çocuklarına karşı güven verici, hoşgörülü ve esnek bir yaklaşım içinde olan bireylerden oluşmalıdır. Aynı zamanda aile, çocuğun ilk sosyal yaşantısını edindiği yerdir. Bu yönüyle aile, çocuğun sosyal yaşantısının başladığı ve temellerinin atıldığı yer olması nedeniyle çok önemli bir role sahiptir.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar, ailenin çocuk üzerindeki etkilerinin son derece önemli olduğunu göstermiştir. Her ne kadar kişilik gelişiminin insanın yaşamı boyunca süregeldiğini kabul etsek de, kişilik gelişimi ve yapılanmasında temelin aileyle yaşamın daha sıkı olduğu dönemde atıldığı gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Araştırmanın uygulama kısmında frekans değerlendirmeleri, t testi, tek yönlü varyans analizi ve ki kare testi gibi istatistiksel tekniklerle analizler yapılarak çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, bu açıdan dikkat çekici niteliklere sahip olduğu gibi konuyla ilgili bütün taraflar için ufuk açıcı özelliklere sahiptir.

Araştırmada elde edilen bulgular, üç ana başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde ergenin ve ailesinin sosyo-demografik özellikleri, ikinci bölümde ergenin ailesiyle ilişkileri, iletişimi ve konumu, üçüncü bölümde ise, ailesiyle ilişkilerini algılaması, ergenin arkadaş ilişkilerinin ailesiyle olan ilişkilerine etkisi ve ergenin ailesinin davranışlarına karşı verdiği tepkiler analiz edilmiştir. İlişkiler ortaya konulurken ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle iletişimi ve algılamaları ayrı ayrı ölçekle belirlenmiştir.

Bu araştırmada ergenin ailesiyle ilişkisinin cinsiyet açısından karşılaştırılması sonucu aralarında farklılık olduğu ve kız ergenlerin anne baba ve genel olarak aileleriyle erkek ergenlerden daha iyi anlaştığı saptanmıştır. Kızların ve erkeklerin toplumdaki yetiştirilme tarzının bu sonucu etkilediği söylenebilir. Çünkü geleneksel ataerkil aile yapısının egemen olduğu Türk toplumunda kız ergenler daha ağırbaşlı, söz dinleyen ve uyumlu yetiştirildikleri, erkek ergenler ise daha özgür, bağımsız ve kendi başına hareket edebilen bireyler olarak yetiştirildikleri için kız ergenlerin daha iyi anlaşmaları beklenen bir sonuçtur.

Ergenin ailesiyle ilişkilerinin yaş değişkeniyle karşılaştırılmasında anlamlı bir farklılık bulunamazken, aile ilişkilerini algılamalarında babayla olan ilişkilerini algılamada anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca henüz ergenliğin fırtınalı dönemine geçilmediği için 13-14 yaş grubunun diğer yaş gruplarına göre anne babalarıyla daha iyi anlaştığı saptanmıştır.

Okul türü açısından ergenin anne baba ve genel olarak ailesiyle ilişkileri ve algılamaları arasında anlamlı farklılık olduğu gözlenmiş ve Fen Lisesinde okuyan ergenlerin anne babalarıyla daha iyi anlaştığı saptanmıştır. Sonra sırasıyla Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi ve en son olarak da Düz Lisede okuyan ergenler gelmektedir. Burada ergenlerin kendi nitelikleri yanında anne ve babasının eğitim düzeyi ve mesleğinin de etkili olduğu görülmektedir. Okullardaki bu farklılıklar, ergenin

akademik başarısının da ailesiyle olan ilişkilerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Ergenin okuduğu sınıf ile ailesiyle olan ilişkilerinin karşılaştırılmasında ergenin ailesiyle olan ilişkilerinde anlamlı bir farklılık bulunmuş, fakat anne ve babasıyla olan ilişkilerinde anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Yapılan çoklu karşılaştırmalarda 1. sınıfta okuyan ergenlerin, diğer üst sınıftaki ergenlere göre, anne ve babalarıyla daha iyi anlaştıkları görülmektedir. Bu sonucun ergenin yaşıyla bağlantılı olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Ailede yaşayan kişi sayısı değişkeni açısından ergenin ailesiyle ve annesiyle ilişkilerinde anlamlı fark bulunamazken, babayla ilişkilerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırma sonucu 3 ve 4 kişilik ailelerde yaşayan ergenlerin ki, araştırmamızda genellikle çekirdek ailelerin yoğun olduğu da düşünülürse, aileleriyle ilişkilerinin diğer kalabalık ailelere göre, yani 5 ve 6 kişilik ailelere göre daha iyi anlaştıkları görülmektedir.

Ailenin yaşadığı yer değişkeni açısından, ergenin ailesiyle ilişkileri ve algılamaları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Ailesi kentte yaşayan ergenlerin anne babalarıyla daha iyi anlaştığı saptanmıştır. Ayrıca anne ile olan ilişkilerde ailesi köyde ve kentte yaşayan ergenlerin arasında farklılığın daha fazla olması da ortaya çıkan bir sonuçtur. Burada kentte yaşayan annelerin eğitim düzeylerinin yüksek olabileceği ve çalışma hayatının içinde olduklarının etkili olabileceği söylenebilir. Ergenin kardeş sayısı değişkeni ile ailesiyle ilişkileri arasında anlamlı farklılık çıkmamıştır. Fakat 2 kardeş olan ergenlerin anne babalarıyla 3, 4, 5 ve üstü olanlara göre daha iyi anlaşmaktadırlar.

Anne babanın eğitim düzeyi değişkeni tek tek ele alındığında, ergenin ailesiyle ilişkileri arasında anlamlı farklılık çıkmamıştır. Fakat ikisinin birlikte alınıp istatistik analizi yapıldığında ergenin ailesiyle ilişkilerinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Anne babanın eğitim düzeyleri yükseldikçe, ergenin anne ve babasıyla da ilişki düzeyleri artmaktadır ve bu sonuç beklenen bir sonuçtur. Çünkü anne babanın eğitim düzeyinin yükselmesiyle ailede daha demokratik bir ortamın sağlandığı ve ergenle ilişkilerini olumlu etkilediği söylenebilir.

Ailenin gelir düzeyi de yine anne baba ilişkilerinde anlamlı farklılık yaratan değişkenlerden biridir. Verileri göre ailenin gelir düzeyi yükseldikçe, ergenler

aileleriyle daha iyi anlamaktadır. Burada özellikle babayla olan ilişkilerdeki farklılığın diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmektedir. Doğum sırası değişkenine göre, ergenin anne baba ve ailesiyle iletişimini algılamaları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Buna göre ergenlerin 1. çocuktan itibaren 2, 3, 4, 5. ve üstü olan çocuklarda aileyle olan ilişki düzeylerinin düşmesi beklenirken, 3. çocuk olan ergenlerin anne baba ve genel olarak ailesiyle olan ilişkilerini algılamalarının diğerlerine göre daha olumsuz olması şaşırtıcı bir sonuçtur.

Aile içerisinde ilişkilerin belirlenmesinde en etkili olan annenin eğitim düzeyi ile ergenin ailesiyle, ayrı ayrı anne ve babasıyla ilişkilerini algılamaları arasında anlamlı farklılık çıkmıştır. Buna göre annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ergenin hem anne ve babası, hem de genel olarak ailesiyle ilişkilerinin iyi olduğu ve dolayısıyla ergenin de bu durumu aynı şekilde olumlu olarak algıladıkları görülmektedir.

Bu araştırmada, ergenlerin aile içerisinde en çok kendilerini annelerine yakın hissettikleri ve kendileri için önemli konularda annelerine danıştıkları saptanmıştır. Babaların annelere göre çok daha mesafeli olmalarında ya da ergen tarafından yakın hissedilmemelerinde, ataerkil aile yapısının etkisi olduğu söylenebilir. Cinsiyete göre karşılaştırmalar yapıldığında önemli konularda kızların annelerine, erkeklerin babalarına daha çok danıştıkları bulunmuştur. Bu beklenen bir sonuçtur. Yine erkeklere göre arkadaşlarına danışan kızların oranlarının daha fazla olması, ergenlerin kardeşlerine danışma oranlarının çok düşük olması dikkat çeken bir sonuçtur. Ayrıca ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe babasına danışan ergenlerin oranının arttığı saptanmıştır. Ekonomik düzeyle birlikte eğitim düzeylerinin de yüksek olacağı düşünülürse, babaların çocuklarına daha fazla zaman ayırması ve ilgilenmesi ergende bu algının oluşmasına neden olduğu söylenebilir.

Ergenin anne babasının sözünü dinlemediği zaman, anne ve babaların ergene kızıp, sürekli nasihat ettikleri, bunun yanında annelerin daha çok kızlara, babaların da daha çok erkeklere kızdıkları saptanmıştır. Burada ailelerin ergenlere karşı otoriter tutum sergiledikleri ve kendi kurallarına ergenin uymasını bekledikleri görülmektedir. Ailenin ekonomik düzeyi yükseldikçe ergene kızan annelerin oranı düşmekte, fakat babalar için aynı durum söz konusu olmamaktadır. Buna göre,

ailesinin geliri 2000TL'den yüksek olan ergenlerin babalarının kızma oranı düşmek yerine yükselmiş olması dikkat çeken bir sonuçtur.

Ergen ebeveyn ilişkilerinde önemli olan etken taraflar arasında yaşanan anlaşmazlıklardır. Başka bir deyişle kuşak çatışması yaşanıp yaşanmadığı ergen ebeveyn ilişkisinin belirleyicisidir. Kuşak çatışmasının her toplumda var olduğu bilinmekle birlikte, bu araştırmada da kuşak çatışmasının yaşandığı görülmektedir. Bu anlamda ergenlerin, sorulan sorulara verdiği cevaplarda ailesiyle en yoğun yaşanan çatışmanın karşı cinsle arkadaşlık konusunda olduğu saptanmıştır. Aileler genel anlamda bu konuda ergenlere kızarak baskı yapmaktadır. Aynı zamanda kızların bu konuda erkeklere göre çok daha fazla baskı gördüğü anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle anne babalar kız ergenlerin karşı cinsle arkadaşlık etmesine kızarak itiraz etmekte ve baskı yapmakta iken, erkek ergenlere kızsalsa bile fazla baskı yapılmamaktadır. Bu konudaki soruların cevapları kız ve erkek ergenlerin arasındaki farklılığı fazlasıyla ortaya koymaktadır. Karşı cinsle arkadaşlık konusunda her ikisi de karışmaz diyen erkek ergenlerin oranı (%72,9), kız ergenlerin oranından (%18,9) çok daha yüksektir. Her ikisi de kız diyen ergenlerde de kızlar (%56,4) ve erkekler (%10) arasında yine daha fazla fark vardır. Ancak, annenin eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi arttıkça bu konudaki baskıların azaldığı saptanmıştır. Okul türü değişkeni açısından karşı cinsle arkadaşlık konusunda Fen Lisesinde okuyan ergenler anne ve babalarıyla daha az sorun yaşarken, Meslek Lisesinde okuyan ergenlerin daha fazla sorun yaşadığı görülmektedir.

Ergenin anne babasıyla yaşadığı anlaşmazlıklarda ikinci sırayı izin alma konusu alırken, eve geliş saati ve ders çalışma konusunda da anlaşmazlık yaşadıkları görülmektedir. Erkekler, karşı cinsle arkadaşlık konusundan çok anne babasıyla eve geliş saati konusunda kızlardan çok daha fazla sorun yaşamaktadır. Erkek ergenler kendilerine verilen özgürlüğü daha fazla kullanmak istedikleri için eve geliş saati konusunda anne ve babası arasında anlaşmazlık yaşamaktadır. Kız ergenlerin ise, böyle talepleri bile olmadığı için erkekler gibi eve geliş saati konusunda anne ve babasıyla sorun yaşamamaktadır. Babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ders çalışma konusunda yaşanan anlaşmazlıklar da artmakta ve erkekler bu konuda kızlara göre daha fazla sorun yaşamaktadır. Babanın eğitim düzeyi arttıkça eğitime verilen önem de arttığı için ergen ders çalışma konusunda babasıyla sorun yaşamaktadır. Bunun

yanında karşı cinsle arkadaşlık konusunda baskı azalırken, izin almadaki sorunlar artmaktadır. Ders çalışma konusunda ailelerine göre, erkekler daha çok bilgisayarın çalışmalarını engellediği için, kızlar ise TV'nin çalışmalarını engellediği için aileleriyle sorun yaşamaktadır. Ayrıca ergenin yaşı da anne babasıyla yaşadığı sorunları etkilemektedir. Anne babasıyla daha iyi ilişkileri olan 13-14 yaş grubu ergenlerin 17 ve üstü yaş grubu ergenlere göre izin alma ve ders çalışma konularında anne babalarıyla daha fazla sorun yaşamaları şaşırtıcı bir sonuçtur. Buna neden olarak 17 ve üstü yaş grubu ergenlerin birer yetişkin olmaya başlamaları, dolayısıyla anne ve baba tutumlarının onlara karşı değiştiği ve daha fazla özgürlük verdikleri söylenebilir.

Bu araştırmada ergenler için en önemli sorun sayılabilecek konu, cinsel sorunları konuşabilmektir. Bu durumu toplum için de geçerli bir sorun olarak kabul edersek, ergenin cinsel sorunlarını aileleriyle konuşamaması kaçınılmazdır. Ergenler için bu konuda konuşmanın toplumda ayıp sayılması ve yaşadıkları çekingenlik konuşamamalarının önemli nedenleridir. Ergenlerinin ailelerinin çoğunun kentte yaşamasına rağmen hala cinsel sorunlarını konuşamamalarında, ergenlerin ve ailelerinin yaşadıkları kentte geleneksel yapının etkili olduğu söylenebilir. Birçok konuda özgür bırakılan ve serbest yetiştirilen erkek ergenlerin cinsel sorunlarını aileleriyle kızlara göre daha az konuşuyor olmaları şaşırtıcı bir sonuç olmaktadır. Fakat kızların daha çok anneleriyle, erkeklerin de babalarıyla konuşuyor olmaları beklenen bir sonuçtur. Ergenin anne ve babasının eğitim düzeyi yükseldikçe bu tür konuların konuşulma oranlarının da arttığı görülmektedir. Eğitimle birlikte anne babanın geleneksel yapıdan daha az etkilenmesi bu sonucu ortaya çıkarmış olabilir. Fakat annesi lise mezunu olan ergenlerin oranının daha düşük olması da yine beklenmeyen bir sonuç olmaktadır. Annesi lise mezunu olan ergenlerin çalışmıyor olduğu düşünülürse, toplum içerisinde bir yandan geleneksel yapıdan etkilenmekte, diğer yandan da bu yapıdan sıyrılmaya çabaları arasında kaldığı söylenebilir. Bu yüzden anneler ergenlere karşı cinsel konulardaki tutumunun değişmediği görülmektedir. Bu konularda özellikle kızlar için babalarla konuşmak toplum içerisinde daha ayıp karşılanmaktadır. Bu nedenle kız ergenler erkeklere göre babalarıyla bu konuları çok daha az konuşabildikleri görülmüştür. Ayrıca Fen

Lisesinde okuyan ergenlerin babalarıyla, Anadolu Lisesinde okuyan ergenlerin anneleriyle daha rahat konuştukları saptanmıştır.

Ergenin liseyi bitirince hemen evlenmesi konusunda anne babasının baskı yapmadığı, hatta ergenin erken evlenmelerini istemedikleri görülmektedir. Fakat ailesi köyde yaşayan ergenlerin ailesi kentte yaşayanlara göre daha çok kızların üniversiteyi kazanamazsa evlenmelerini istedikleri görülmektedir. Ergenin gelenek ve göreneklere uyması konusunda ailenin baskı yaptığı beklenirken, araştırma sonucu bu konuda ergen ve anne babası arasında bu konuda sorun yaşanmadığı ve herhangi bir baskının olmadığı ortaya çıkmıştır. Ergenin girdiği ortamlarda genel olarak kültürel ve ekonomik anlamda farklılıkların olmaması ve ergenin ailesinden farklı anlayışları taşıması bu sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Ergenlerin anne babalarıyla olan ilişkilerini algılamalarında anne ve babalarının sorunlarını dinlediği, fakat tartışmalarda ergenin görüşlerini dinlemedikleri ve anne babasının kız ergenleri erkek ergenlere göre daha az dinledikleri saptanmıştır. Bu duruma göre, ergenlerin anne babası tarafından hala çocukluktan kurtulamadıkları ve hala çocuk gözüyle değerlendirildikleri için, ergene sorunlarını anlatacak kadar yakinken onları dinleyecek kadar ciddiye almadıkları söylenebilir. Anne babasının evdeki kuralları ona sormadan belirlemeleri de bu görüşleri destekler niteliktedir. Aslında ergenler hem anne ve babalarıyla sorunlarını konuşabildiklerini, hem de çoğu zaman sorunlar üzerinde konuşmaktan kaçtıklarını düşünmektedirler. Bununla birlikte araştırma sonucu ergenin anne babalarıyla tartışmalarında hatalarını yüzüne vurarak eleştirdikleri ve hatalarını düzeltmeleri için baskı yaptıkları ortaya çıkmıştır. Burada kız ergenlerin anne babası tarafından erkeklere göre, daha fazla eleştirilmekte ve baskı yapıldığı görülmektedir. Anne babalar ergenler üzerindeki otoritelerini göstermek ve kaybetmemek için, onları eleştirmekten, hatta otoritelerini ergene hatırlatmak için hatalarını yüzüne vurmaktan kaçınmadıkları görülmektedir. Yine araştırmada ilginç olan sonuç, kızların erkeklere göre anneleriyle sorunlarını konuşmaktan daha çok kaçtıklarıdır.

Bu araştırmada ergen bir yandan anne ve babasının rehberlik ettiğini, davranışlarına hükmetmediğini algılamakta, diğer yandan da kendisine problemlerini çözerken baskı yaptıklarını algılamaktadır. Burada yine anne babasının ergene kendi başına problemlerini çözecek kadar güvenmedikleri görülmektedir. Annenin eğitim

düzeıı arttııkça ve babanın geliri yükseldikçe ergeni dinleme oranlarını artmakta ve baskılar azalmaktadır. Bu araştırmada anne babasının ergenlere karşı sevgilerini davranışlarıyla gösterdikleri görölmektedir. Annenin eğitim düzeyinin yükselmesiyle bu konudaki ergenin algısı da yükselmektedir. Annenin aile içindeki belirleyici konumu bu sonucu ortaya çıkarmıştır. Yaşa göre karşılaştırma yapıldığında 13-14 yaş grubunun, ailesinin kendine karşı sevgisini gösterdiği ile ilgili algısının diğerlerine göre daha düşük olduğu görölmektedir.

Bu araştırmada ergenin aile ilişkilerini algılamasında, kardeşleriyle olan tartışmalarda anne babasının adaletli davranmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre ailesinin adaletli davranmadığını söyleyen ergenler arasında 13-14 yaş grubunun oranının yüksek olduğu görölmektedir.

Ergenin anne ve babasıyla huyuna gitme yerine tartışmaktan kaçınmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ergenler anne babalarıyla yaşadıkları görüş ayrılıklarında ve isteklerinin yerine gelmesinde onların sözünü dinlemek yerine tartışmayı tercih ettikleri görölmektedir. Ergenin bu araştırmada anne babasıyla ilişkilerinde ailesinin istememesine rağmen kendi istediklerini yapması, ergenlik dönemi için beklenen bir sonuçtur. Fakat burada ailesi istemese de kendi istediklerini yapan kız ergenlerin oranının bunca baskılara rağmen erkek ergenlere göre daha yüksek olması şaşırtıcı bir sonuçtur. Kız ergenlerin birçok konuda anne ve babasından gördüğu baskılar ve onlara duyulan tepki yüzünden kendi istediklerini daha çok yapma eğilimleri vardır. Erkeklerde ise, anne ve babanın ergenin istedikleri konusunda baskı yapmadıkları için böyle bir davranış göstermedikleri görölmektedir.

Anne babayla yapılan tartışmalarda, ergenin annesiyle tartışırken babasının kendi tarafında olduğu, babasıyla tartışırken de annesinin kendi tarafında olduğu görölmektedir. Başka bir deyişle, ergene karşı tartışmalarda anne ve babanın birlikte hareket etmediği, ergende bu durumu kendi yararına ya da isteklerine kavuşma olarak algılandığı saptanmıştır.

Bu araştırmada ergen, anne babasıyla sık sık kavga ettiği ve bu kavgaların ergenin aile ilişkilerini algılamasında olumsuz etki yaptığı görölmektedir. Anne babasının kavgalarında ergenlerin kendini arada kalmış gibi hissettikleri ve erkek ergenlerin bu konuda daha fazla rahatsız oldukları ortaya çıkmıştır. Ailesiyle ne kadar tartışmaları olsa da kuşak çatışmaları yaşasa da ergen ve anne babası her

zaman göstermeseler de gerçekten birbirlerini sevdikleri görülmektedir. Ergenin ailesi ile ilişkilerini algılamasında genel olarak ailesinden memnun oldukları ve ergenin problemlerini arkadaşlarıyla değil, ailesiyle konuştukları görülmektedir. Buna göre 13-14 yaş gruplarının diğer yaş gruplarına göre daha çok sorunlarını arkadaşlarıyla konuşuyor olmalarının nedeni, yaşla birlikte ergenliğin başında ve aileden kopmaların başladığı dönem olduğu söylenebilir. Ergenin ailesiyle ilgili düşüncelerinde genel olarak memnun oldukları konusunda ilginç olan sonuç, 3 kişilik ailede yaşayan ergenlerin kalabalık ailelere oranla ailelerinden hoşnut olmadıkları ve annelerini değiştirmek istemeleridir.

Bu araştırmada genel olarak ergen, ailesi tarafından fazlaca önemsenmediği ve yeterince büyüdüğünün anlaşılmadığını, ailesinde cinsiyet ayrımı yapıldığını ve birçok konuda anlaşmazlık yaşadığını algılasa da aralarındaki ilişkinin ciddi boyutlarda sorunlu olmadığı ne çok uzak, ne de çok yakın bir ilişki değil orta düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın bulgularına dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

Son yıllarda yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi, ergenlik döneminde ergen tarafından algılanan anne-baba ve ergen ilişkilerinin niteliği, ergenin bu döneme uyumu ve ruhsal sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Ergen ve aile çatışmalarının yoğun olarak yaşandığı liselerde, psikolojik danışmanlar tarafından düzenli olarak aile bilgilendirme toplantıları yapılarak, aile ve ergene genel ergenlik dönemi özellikleri ve bu dönemde ortaya çıkan sorunlarla sağlıklı olarak baş etmeleri konusunda bilgi ve öneriler verilebilir. Bu toplantılar, anne-babaların ergenliğe bakış açılarını, tutum ve yaklaşımlarını değiştirebileceği için anne-baba ve ergen ilişkilerini olumlu yönde etkileyecektir.

Bu araştırmada ergenlerin cinsiyete yönelik farklılıkların aile ilişkilerini algılamasında önemli bir etken olduğu için kitle iletişim araçları da kullanarak ailelere kadın erkek eşitliği hakkında bu konuda uzman olan kişilerin kitapçık ya da broşürlerle seminer ve toplantılar düzenleyerek anne baba ve ergenlerin bilgilendirilmesi, kızlara uygulanan baskıların azalması yönünde olumlu etki yaratabilir. Bu konuya cinsel sorunlar da eklenerek, özellikle okullarda rehber öğretmenler tarafından ergenlerin bu tür konularda bilgilendirilmeleri sağlanabilir.

Ülkemizde, anne-baba ve ergen ilişkilerini inceleyen çalışmaların son yıllarda artmasına rağmen oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Bu çalışma ergenlerin aile ilişkilerini algılamasında bazı değişkenlerin önemini ortaya koymuştur. Erken çocukluk döneminden itibaren ailenin çocuğu ile sağlıklı bir iletişim kurması, mutlu, kendine güveni olan, başarılı bireyler yetişmesine neden olacaktır. Bu nedenle ergenin anne babalarıyla ilişkilerinde anne baba tutumları değişkeninin de ele alınması, anne-baba ve ergen ilişkilerini anlamada daha fazla bilgi verecektir.

Bu araştırma alanı genişletilerek kırsal alanlarda ve daha büyük kentlerde yaşayan ergenlerin aile ilişkilerini algılamaları ortaya konulabilir. Aynı zamanda bu araştırmalara anne babalar da dahil edilerek karşılaştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abalı, O. (2006). *Ergenlik Dönemi ve Sorunları*, (2. Baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Adams, J. F. (1995). *Ergenliği Anlamak*, (B.Onur, çev.). Ankara: İmge Yayınları
- Adler, A. (2000). *Çocuk Eğitimi*, (2. Baskı), (K. Şipal, çev), İstanbul: Cem Yayınları
- Akyol, A. K. (2002). *Psikoseksüel Gelişim. Gelişim ve Öğrenme Kitabı*,(Ed.Ulusoy, A) Ankara: Anı Yayıncılık
- Akyüz, H.A. (1991). *Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Apuhan, R.Ş. (2006). *Ergenlerle İletişim*, (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları
- Arı, R. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Atabek, E. (1999). *Kuşatılmış Gençlik*, (17.Baskı), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Atalay, B. (1979). *Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Aydın, M., Başar, H., Ünal, I. (1987). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
- Aydoğmuş, K. ve ark. (2006). *Ana-Baba Okulu*, (12. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi
- Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve Kitle İletişim*, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu, Yayın No. 2, Ankara
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Bahar, H. İ. (2005). *Sosyoloji*, Uluslar Arası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara
- Başaran, F. (1974). *Psiko-sosyal Gelişim 7-11 Yaş Çocukları Üzerinde Yapılan Bir Araştırma*, Ankara: A.Ü.D.T.C. Fak. Yay.

- Baymur, F. (1961). *Lise ve Dengi Okullara Devam Eden Öğrencilerin Problemleri*, M.E.B. Ankara: TAB Yayınları
- Bee, H. (1995). *The Growing Child*. Harper Collins College Publishers, USA.
- Berklin, C. T. (1978). *Çocuklarda ve Gençlerde Davranış Bozuklukları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Bilen, M. (1978). *Ailede Sağlıklı İlişkiler*, Ankara: Mars Matbaası
- Bilgiç, N. (2004). *Ergenlik*. <http://yayim.meb.gov.tr>. 30.Ekim.
- Bottomore, T.B. (1977). *Toplumbilim*, (U. Oskay, çev.). Ankara: Der Yayınları
- Burt, S. ve Perlis, L. (2000). *Rehber Anne Babalar*, (F. C. Akbaş, çev.). İstanbul Hayat Yayınları
- Celkan, H. Y. (1989). *Eğitim Sosyolojisi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları
- Cirhinlioğlu, F. (2001). *Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi*, Ankara: Nobel Yayınları
- Cole, L. ve Morgan, J. (2001). *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*, (B. H. Vassaf, çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
- Cunnigham, B. (1993). *Child Development*, Harper Collins Publishers, New York, USA
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı*, (8.basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Çağan, K. (2009). *Aile Sosyolojisi*, (Ed. K. Canatan, E. Yıldırım). İstanbul: Açılım Kitap, Pınar Yayınları
- Çağdaş, A ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*, Ankara: Nobel Yayınevi
- Çağdaş, A. (2007). *Anne-Baba-Çocuk İletişimi*, Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları
- Çelen, N. (2007). *Ergenlik ve Genç Yetişkinlik*, İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Çiftçioğlu, N. (2007). *Çocuk Gelişimi ve Ergenlik Dönemi*, İstanbul: Çıra Yayınları
- Çileli, M. (1987). "Ergenlikte Ahlak Gelişimi", Ergenlik Psikolojisi (Ed. B. Onur), Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık
- Çok, F. (1994). *Gelişim Psikolojisi Ergenlik ve Yetişkinlik*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 27
- Çuhadaroğlu, F., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, G., Işıklı, S. ve Avcı, A. (2005). *Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Ankara
- Dereboy, İ. F. ve Dereboy, Ç. (1997). *Batılılaşma ve Kimlik direnci- Psikososyal bir yaklaşım, Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, Yayıma Hazırlayan: Nuri Bilgin. İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- Dereboy, İ.F. (1993). *Kimlik Bocalaması, Anlamak, Tanımak, Ele almak*. Malatya: Özmert Ofset

- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*, (9. Baskı), Ankara: Savaş Yayınları
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim ve Etkileşim*, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Durkheim, E. (1950) *Terbiye ve Sosyoloji*, (M.Seydol, çev.)İstanbul: Sinan Mat
- Dusek, J. B. (1987). *Adolescent Development and Behavoir*, Prentice-Hall international editions New Jersey
- Ekşi, A. (1982). *Gençlerimiz ve Sorunları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana-Babalar*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve Toplum-Çocuğun Toplumsallaşması*, (N. Güngör, çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları
- Ergün, M. (1987). *Eğitim ve Toplum*, Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları
- Erikson, E. H. (1984). *İnsanın Sekiz Çağı*, (B. Üstün ve V. Şair çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık
- Erkal, M. (1995). *Sosyoloji*, İstanbul: Der Yayınları
- Eryüksel, G. (1996). *Ana-Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme-İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile yapısı Açısından İncelenmesi*. (Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Feldman, R.S. (2004). *Child Developmen*., Pearson Education. Inc.USA
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji Nedir*, (N. Çelebi, çev.). Ankara: Anı Yayınları
- Fişek, O.G. ve Sükan, Z. (1983). *Çocuğunuz ve Siz*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları
- Furutan, A. E. (1985). *Anneler, Babalar ve Çocuklar Anne Baba İçin Pratik öğütler*,
- Gander, M. J. ve Gardiner, H.W. (2005). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*,(Yay. B.Onur), Ankara: İmge Kitabevi
- Gençtan, E. (1989). *Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar*. (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gençtan, E. (1994). *İnsan Olmak*, (11. Baskı). Ankara: Remzi Kitabevi
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınevi
- Grant, Wendy (1999). *Onüç-Ondokuz Arasındaki Gençler* (Ş. Dalbudak, çev.). Ankara: Hyb Yayıncılık
- Güngör, A. (2005). *Toplumsal ve Duygusal Gelişim*, Gelişim ve Öğrenme (Ed.Ulusoy, A.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Güngör, A.(1995). *Aile İçi Etkileşim*, Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi,
- Gürün, O.A. (1984). *Çocuğumuzu Tanıyalım*, İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Güvenç, B. (1994). *Aile ve Eğitim, Demografik Açıdan Türk Ailesi ve Eğitim*, Türk Eğitim Derneği 8. Eğitim Toplantısı, (Ed. Koç, S.).Türk Eğitim Derneği Yay.

- Healy, J.M. (1999). *Çocuğunuzun Gelişen Akli (Doğumdan Ergenliğe Öğrenme ve Beyin Gelişimi)*, (Dicleli A. B. Çev.). İstanbul: Boyner Holding Yayınları
- Hinderink, J., Kıray, M. (1970). *Social Stratification as an Obstacle to Development, (A Study of Four Turkish Villages)* New York
- Horney, K. (1987). *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, Ankara: Öteki Yayınevi
- İnanç, B. Y, Bilgin, M. ve Atıcı, K. M. (2004). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Adana: Nobel Kitabevi.
- İnceoğlu, D. , Erkman, F. , Aytar, G. (1985). *Yurtdışından kesin dönüş yapan ana babaların aile yaşamı ve çocuk yetiştirme tutumu açısından Türkiye' deki ana babalarla karşılaştırılması.*. XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Çalışmaları, Jersild, A.T. (1979). *Çocuk Psikolojisi*, (G.Günce, çev.). (3. Baskı), Ankara: A.Ü.Eğ. Fak. Yay. No 79
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan, aile, kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, (10. Baskı). İstanbul: Evrim Yayınları
- Kandiyoti, D. (1984). *Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik: Karşılaştırmalı bir yaklaşım. Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplumbilimsel İncelemeler*, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları
- Karadayı, F. (1994). *Üniversite gençlerinin algılanan ana-baba tutumları, Ana babalarıyla ilişkileri ve bunların bazı kişilik özellikleri ile bağlantısı*. Türk Psikoloji Dergisi
- Karakaş, M. (2003). *Türk Polisinin Mesleki Profili*, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 55
- Kılıççı, Y. (1989). *Okulda Ruh Sağlığı*, Ankara: Şafak Ofset-Tipo Matbaacılık
- Kıray, M. (1982). "Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolenleşme Süreçleri", *Toplumbilim Yazıları*, Ankara: Gazi Üniversitesi
- Kongar, E. (1970). *Türkiye'de Aile Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkiler*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:3 No.2
- Kongar, E. (1972). *İzmir'de Kentsel Aile*, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları
- Kongar, E. (1985). *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (5. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kongar, E. (1986). *Türkiye Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Koptagel-İlal, G. (1981). *Aile ve Çocuk*, İstanbul: Ak Yayınları
- Koyuncu, N. (1983). "Cinsiyet Rolü Kimliği ile Ahlak Gelişimi Evrelerinin Karşılaştırılması: Üniversite Üçüncü Sınıf Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma" (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara

- Köknel, Ö. (1970). *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, İstanbul: Bozok Basımevi
- Köknel, Ö. (1979). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*, İstanbul: Cem Yayınevi
- Köknel, Ö. (1983). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, (4. Baskı). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Kulaksızoğlu, A. (1985). *Ergen Aile Çatışmaları ile Annenin Tutumları Arasındaki İlişki ve Ergenin Problemleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul
- Kulaksızoğlu, A. (1990). *Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları*, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 1
- Kulaksızoğlu, A. (2007). *Ergenlik Psikolojisi*, (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Lundberg A.George, (1970). *Sosyoloji*, (Ö. Ozankaya, Ü. Gürkan, çev. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- Marcia, J. E. (1966). *Development and Validation of ego-identitystatus*, J. Personal. Soc.Psychol.
- Martinez, B. (2001). *Okulda Başarısız Çocuğun Eğitimi*, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları,
- Mussen, P. H., Conger J.J., Kagan, J., ve Huston A.C. (1990). *Child Development and Personality*. Harper Collins Publishers, USA
- Navaro, L. (1987). “*Çağdaş Anne/Baba Eğitimi Neleri Kapsayabilir?*” Ya-Pa 5. Okul öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya-Pa Yayınları
- Navaro, L. (1989). *Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri*, Ya-Pa 6. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul: Ya-Pa Yayınları
- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Nirun, N. (1994). *Aile ve Kültür*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını
- Onur, B. (1985). *Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık
- Onur, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik Yaşlılık Ölüm*, Ankara: İmge Kitapevi
- Orvin ,G. H. (1997). *Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzu Anlamanın Yolları*, (Güran, A. çev.) Ankara: HYB Yayıncılık
- Oskay, G. (1981). *Değer Yargıları Yönünden Ana-Baba Ergen Çatışması*, (Yayımlanmamış Doktora tezi), Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ozankaya, Ö.(1979). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: S.B.F. Yayınları
- Ömeroğlu, E. (2007). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, İstanbul: Morpa Yayınları
- Önder, A. (2004). *Ailede İletişim*, (2. Baskı). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Özbay, F. (1984). “*Kırsal Kesimde Toplumsal ve Yapı Değişmelerinin İşlevlerine Yansımaları*” *Türkiye’ de Ailenin Değişimi*, Ankara: Sosyal Bilimler Derneği

- Özdemir, Ç. (2007). *Toplumsal Değişme Karşısında Aile ve Okul*, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 5
- Özgür, N. İ. (1972). *Ailede Okulda Çocuk ve Gencin Ruh Sağlığı*, İstanbul: Gülek Matbaası
- Özkalp, E. (1986). *Sosyolojiye Giriş Dersleri*, (2.Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:34
- Öztürk, M. O. (1983). *Cinsel Uyum Sorunları, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, Ankara: Meteksan Matbabası
- Öztürk, H. (1993). *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Hatiboğlu Yayınları
- Psikoloji Forumu, (2008). *Ergen Ve Aile İletişim - Psikolojik Danışmanlık* psikolojikdanisma.net/ergen-ve-aile-iletisim-t2274html (21.04.2010)
- Reevy, W. R. (1987). *Ergenlik Psikolojisi, Ergenlikte Cinsel Davranışlar*, (Ed. Onur, B.) Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık
- Saracel, N. ve ark. (2002). *Afyon İli Tüketim Analizi*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, 27
- Sargın, N. (2001). *Çocuklarda Ruh Sağlığı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Saygılı, S. (2002). *Ergenlik Sorunları*, İstanbul: Elit Yayınları
- Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi
- Selçuk, Z. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayınları
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim ve Öğrenme ve Öğretim*, (12. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi
- Semerci, Z. B. (2007). *Ergen Ruh Sağlığı Aileler ve Ergenler*, İstanbul: Alfa Yay.
- Sezal, İ. (2003). “*Toplum ve Aile*”, *Sosyolojiye Giriş*, (Ed. Sezal İ.). (2. Baskı), Ankara: Martı Yayınevi
- Silah, M. (2005). *Sosyal Psikoloji Davranış Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayınları,
- Sprinthall, N. A ve Sprinthall, R.C. (1990). *Educational Psycholog, A Developmental Approach*. New York: Mc Graw-Hill
- Spurgeon, O. (1998). *Çocuk ve Gençte Duygusal Sorunlar*, (Z. Tanaydı, çev). İstanbul: Esin Yayınları
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*, (Yayıma Hazırlayan: Figen Çok), Ankara: İmge Kitabevi
- Stirling, P. (1965). *Türkish Village*, New York, JohnWiley and Sons
- Şemin, R. (1964). *Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri*, İstanbul: İ. Ü. Edb. Fak. Yayınları
- Şemin, U.R. (1992). *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Tan, H. (1977). *Ergenlerin Anne ve Babaları ile Olan En Önemli Problem Alanları*, 10. Milli Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi. Ankara; H.Ü.

- Tanaltay, S. (1990). *Çocuklar Ağlamasın*, (2. Baskı). İstanbul: Tekin Yayınları
- Temel F. ve Aksoy A. (2001). *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Tezcan, M. (1981). *Kuşaklar Çatışması*, Ankara: Kadioğlu Matbaası
- Tezcan, M. (1991). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*, Ankara: Gündoğan Yayınları
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*, (11. Baskı), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
- Timur, S. (1972). *Türkiye'de Aile Yapısı*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Tolon, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*, Ankara: Murat ve Adım Yayıncılık
- Tuzcuoğlu, N. (2003). *Ana Baba Olmanın Altın Kuralları, Bir Aile Olmak*, İstanbul: Morpa Yayınları
- Turanlı, M.ark. (1995). *İstatistik Temel Kavramlar ve Uygulamalar*. İstanbul: Der Yayınları
- Tütengil, C.O. (1983). *Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları*,(4.Baskı).İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Uluğtekin, S. (1986). *Devletimizin Gençlere Bakış Açısı*, H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi IV, 1
- Uşun,S. Karçkay, A ve ark.(2007). *Eğitim Psikolojisi*, İstanbul: Arı Matbaacılık
- Ülgen, G. ve Fidan, E. (1997). *Çocuk Gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları
- Ünalın,T. (1988). *Türkiye'de Çekirdek Aileler*, Ankara: Nüfusbilim Dergisi
- Varan, A. (1997). *Ergenlik dönemi ile ilgili bazı temel araştırmalar*. Ege Psikiyatr Süreli Yayınları, 2 (3), 313–324.
- Varış, F. (1968). *Ergenin Gelişmesine Etki Yapan Kültürel Faktörler*, Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları
- Vatandaş,C.(2003). *Aile ve Şiddet*,Afyonkarahisar:Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları,58
- Whirter, J. Mc. Ve Acar, N.V. (1984). *Çocukla İletişim Öğretme, Destekleme ve Çocuk Yetiştirme Sanatı*, Ankara: Nüve Matbaası
- Wright, D. Ve Croxen, M. (1989). *Ahlak Yargısının Gelişimi*, (D. Öngen çev.), A.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 22, Sayı 1
- Worsley, Peter. (1976). *The New Introducing Sociology*. (see. ed.) Penguin Books. Introducing Sociology s. 153
- Yalçınkaya , D.H. (2001). *İlköğretim Okulu 11-16 Yaş Öğrencilerinin Ailede Karar Vermeye Katılımı Konusundaki Görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yapıcı, Ş ve Yapıcı M. (2005). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Yavuzer, H. (1990). *Ana-Baba Okulu, Çocuğun Cinsel Eğitimi*, İstanbul: Remzi Kitabevi

- Yavuzer, H. (1993). *Çocuk ve Suç*, (3.Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*,(2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2001). *Ana-Baba ve Çocuk*, (14. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi,
- Yavuzer, H. (2007). *Çocuk Psikolojisi*, (30. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, E. (2009). *Aile Sosyolojisi*, (Ed. Canatan, K. Ve Yıldırım E.), İstanbul: Açılım Kitap
- Yıldırım, İ. (1992). *Evli Bireylerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler*, (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, (8.Baskı). İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım
- Yörükoğlu, A. (1997). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, (5. Baskı). İstanbul: Özgür ayınları
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı*, (23. Basım). İstanbul: Özgür Yayınları

EKLER DİZİNİ

Ek. 1: Uygulanan Anket Soruları

Sevgili Öğrenciler,

Ergenin ebeveynleriyle olan ilişkileri üzerine bir araştırma yapılmaktadır. Lütfen her soruyu dikkatlice okuyun ve bu cevaplardan kendi durumunuza en uygun olanını yanındaki parantezin () içine çarpı (x) işareti koyarak belirtin. Araştırma sonuçlarının güvenilir olabilmesi için cevaplarınızın gerçeği yansıtır biçimde olması gerekmektedir. Verdiğiniz cevaplar tamamen gizli kalacaktır. Lütfen cevapsız soru bırakmayınız. İçten cevaplarınız için şimdiden teşekkürler.

Nurkan KOÇ

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

- 1. Cinsiyetiniz:** 1. Kız () 2. Erkek ()
- 2. Yaşınız** 1. () 13-14 yaş arası. 2. () 15-16 yaş arası 3. () 17 yaş ve üstü
- 3. Okulunuz**
1. () Fen Lisesi 2. () Anadolu Lisesi
3. () Düz Lise 4. () Meslek Lisesi
- 4. Sınıfınız** 1. () 2. () 3. () 4. ()
- 5. Ailenizde siz dahil kaç kardeşiniz?**
- 1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve üstü ()
- 6. Ailede kaçınıcı çocuk olduğunuzu belirtiniz:**
- () 1. çocuk () 2. çocuk () 3. çocuk () 4. çocuk () 5. ve sonrası
- 7. Ailede yaşayan kişi sayısı**
- () 2 () 3 () 4 () 5 () 6 ve üstü
- 8. Aileniz yaşamını nerede sürdürüyor?**

1. Köy () 2. Kent ()
- 9. Anneniz** 1. Sağ () 2. Ölü ()
- 10. Anneniz** 1. Öz () 2. Üvey ()
- 11. Babanız** 1. Sağ () 2. Ölü ()
- 12. Babanız** 1. Öz () 2. Üvey ()
- 13. Anne-Baba** 1. Birlikte () 2. Ayrı ()
- 14. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?**

İlgili bölüme (X) işareti koyunuz.	Babanız (1)	Anneniz (2)
Okur yazar değil (1)		
İlkokul (2)		
Ortaokul ve Dengi (3)		
Lise ve Dengi (4)		
Üniversite (5)		
Lisansüstü (Master/Doktora) (6)		

15. Annenizin mesleği

1. () Ev hanımı 2. () İşçi 3. () Memur 4. () Serbest Meslek
5. () Emekli 6. () Diğer

16. Babanızın mesleği

1. () Çalışmıyor 2. () İşçi 3. () Memur 4. () Serbest Meslek
5. () Emekli 6. () Diğer.....

17. Ailenizin ekonomik seviyesi aşağıdakilerden hangisine uygundur.

1. () 500 ve altı 2. () 500-1000 3. () 1001-2000
4. () 2001-3000 5. () 3001 ve üstü

18. Sizin için önemli bir konuda kime danışırsınız?

1. () Anneme 2. () Babama 3. () Kardeşime
4. () Arkadaşıma 5. () Öğretmenime 6. () Kimseye danışmam

19. Giyim kuşamınızı seçerken daha çok kimin fikrini dikkate alırsınız?

1. () Kendimin 2. () Annemin 3. () Babamın 4. () Yakın arkadaşımın
5. () Kardeşimin 6. () Çevrem

20. Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne-babanız nasıl karşılıyor?

1. () Her ikisi de karışmazlar. 2. () Her ikisi de çok kızarlar.
3. () Annem anlayışla karşılar, babam kızar. 4. () Babam anlayışla karşılar, annem kızar.

21. Herhangi bir cinsel sorununuzu ya da cinsellikle ilgili konuları anne-babanızla konuşur musunuz?

1. () Çekindiğim için hiç konuşamam.
2. () Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum.
3. () Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum.
4. () Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir.

22. Aileniz size verdiği harçlık konusunda nasıl davranış gösterir?

1. () Annem her zaman nereye harcadığımı kontrol eder.
2. () Babam her zaman nereye harcadığımı kontrol eder.
3. () Hiçbir zaman kontrol etmezler.

4. () Bana genellikle harçlık vermezler.
- 23. Anne-Babanızın sözünü dinlemediğinizde size karşı tavırları nasıl olur?**
1. () Annem kızar, sürekli nasihat eder. 2. () Babam kızar, sürekli nasihat eder.
3. () Annem fiziksel şiddet uygular. 4. () Babam fiziksel şiddet uygular.
5. () Her ikisi de hiçbir şey yapmazlar.
6. () Farklı ceza yöntemleri uygularlar (Sözel, psikolojik, engelleme vb.)
- 24. Anne-Babanızla aşağıdaki konulardan daha çok hangisinde anlaşamazsınız?
(Öncelik sırasına göre en fazla iki şık işaretleyerek sıralayınız.1. 2.)**
1. () Karşı cinsle arkadaşlık 2. () Eve geliş saati 3. () İzin alma
4. () Dini inanç ve düşünceler 5. () Giyim-Kuşam 6. () Ders çalışma
7. () Arkadaşlarla ilişki 8. () Meslek seçimi
- 25. Çevrenizde davranışlarını beğendiğiniz ve ona benzemek istediğiniz kişi kimdir?**
1. () Annem 2. () Babam 3. () Ağabeyim veya ablam
4. () Öğretmenim 5. () Arkadaşım 6. () Hayranı olduğum popüler kişi
7. () Hiç kimseye benzemek istemem.
- 26. Anne-babanız liseyi bitirince, sizin evlenmeniz konusunda ne düşünüyorlar?**
1. () Hemen evlenmemi isterler.
2. () Evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar
3. () Üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler.
4. () Erken evlenmemi istemezler.
- 27. Ailenizin toplumdaki gelenek ve göreneklere uyma (büyüklerin elini öpme gibi) konusunda size karşı davranışları nasıldır?**
1. () Her ikisi de baskı yapmaz.
2. () Annem öyle baskı yapar ki, istemesem de kabullenirim.
3. () Babam öyle baskı yapar ki, istemesem de kabullenirim.
4. () Her ikisi de baskı yapar.
- 28. Aileniz hakkında ne düşünüyorsunuz?**
1. () Böyle bir ailem olduğu için çok şanslıyım.
2. () Böyle bir ailenin üyesi olmayı hiç istemezdim
3. () Annemi değil ama babamı değiştirmek isterdim.
4. () Babamı değil ama annemi değiştirmek isterdim.
- 29. Ailenizde kendinizi en çok kime yakın hissedersiniz?**
1. () Anneme 2. () Babama 3. () Kardeşime 4. () Hiç birine
5. () Büyükanne ya da büyükbabama
- 30. Aileniz sizin ders çalışmanız konusunda ne düşünüyor?**
1. () Hiç çalışmadığımı 2. () Yeterince çalıştığımı 3. () Çok çalıştığımı
4. () TV'nin çalışmamı engellediğini 5. () Bilgisayarın çalışmamı engellediğini
6. () Ders çalışmam konusunda herhangi bir düşünceleri yoktur.

Sıra No	Lütfen Her Soruda Uygun Olan Kareyi (X) İşaretleyiniz.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
31.	Ailem bana her konuda güvenir, hiçbir kısıtlamada bulunmaz.					
32.	Meslek seçimimi yapacağım zaman ailem beni serbest bırakır.					
33.	Annemle tartışmalarımızda, babam her zaman benim tarafımı tutar.					
34.	Babam sorunlarımı dikkatlice dinler, fakat sırlarımı öğrenmek için beni zorlamaz.					
35.	Ailemde cinsiyet ayrımı yapılır.					
36.	Babama karşı annemin desteğini alarak istediğimi elde edebilirim.					
37.	Ailem, bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir.					
38.	Annem her konuda rehberlik eder ve hiçbir zaman davranışlarıma hükmetmez.					
39.	Dürüst olmak gerekirse, ailem ne derse desin, istediğimi yaparım.					
40.	Babamla tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih ederim.					
41.	Annem ve babam evdeki kuralları bana sormadan kendileri belirler.					
42.	Annem arkadaşlarımı eve çağırma ve arkadaş toplantılarına katılmama izin verir.					
43.	Anne-babam ve ben birbirimize sık sık kızar ve kavga ederiz.					
44.	Her zaman göstermesek de, babam ve ben birbirimizi gerçekten severiz.					
45.	Ailem, üniversiteyi Afyon dışında bir yeri kazanırsam gitmeme izin vermez.					
46.	Annem ve ben, üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçırız.					
47.	Babam arkadaşlarımı eve çağırma ve arkadaş toplantılarına katılmama izin verir.					
48.	Annemle aynı fikirde olmadığımız zaman, benimle alay eder, henüz bu konuları anlayacak yaşa gelmediğimi söyler.					
49.	Her türlü problemlerimi rahatlıkla ailemle paylaşıyorum.					
50.	Tartıştığımızda babam bütün hatalarımı yüzüme vurarak beni eleştirir ve düzeltmem konusunda baskı yapar.					
51.	Annem sorunlarımı dikkatlice dinler, fakat sırlarımı öğrenmek için beni zorlamaz.					
52.	Ailem, hiçbir zaman büyüklerle tartışmamam gerektiğini söyler.					
53.	Babam, tartışmalarımızda benim görüşümü hemen hemen hiç dinlemez.					
54.	Ailece ortak etkinlikler yapar ve birlikte zaman geçiririz.					
55.	Babam her konuda rehberlik eder ve hiçbir zaman davranışlarıma hükmetmez.					
56.	Anne-babamın anlaşmazlıklarında kendimi sık sık arada kalmış hissedirim.					
57.	Annemle tartışmaktansa, huyuna gitmeyi tercih ederim.					
58.	Babamla aynı fikirde olmadığımız zaman, benimle alay eder, henüz bu konuları anlayacak yaşa gelmediğimi söyler.					
59.	Problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır.					
60.	Tartıştığımızda annem bütün hatalarımı yüzüme vurarak beni sürekli eleştirir ve					

	düzeltilmem konusunda baskı yapar.					
61.	Anneme karşı babamın desteğini alarak istediğimi elde ederim.					
62.	Bazen kendimi, ailemin umurunda değilmişim gibi hissederim.					
63.	Annem tartışmalarımızda, benim görüşümü hemen hemen hiç dinlemez.					
64.	Babam ve ben, üzerinde hiç konuşmayarak sorunlardan kaçırız.					
65.	Her zaman göstermesek de, annem ve ben birbirimizi gerçekten severiz.					
66.	Babamla tartışmalarımızda annem her zaman benim tarafımı tutar					
67.	Ailem kardeşlerimle olan tartışmalarda adaletli davranmaz.					
68.	Ailem benimle ilgili bir problemi çözerken kendi istediklerini yapmaya zorlar.					

Ek 2: Milli Eğitim Onay İzni



T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı :
B.08A.MEMA.03.00
.06-040 / Konu :
Araştırma İzni

21.12.2009* 37724

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : 14/12/2009 tarih ve B.30.2.AKÜ.0.E1.00.00-51 0/3132 sayılı Araştırma İzni konulu araştırma izni talep yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Nurkan KOÇ'un "**Orta Öğretim Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerine Bakışları**" konulu Anket Araştırması yapmak istemektedir. Çalışmalar tamamlandıktan sonra araştırma sonuçlarının birer örneğinin İl Milli Eğitim Müdürlüğüne teslim edilmesi şartıyla, Müdürlüğümüz Araştırma ve Değerlendirme Komisyonu tarafından araştırma yapması uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde tensiplerinize arz ederim.

~?~
Hidayet YILDIRIM
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
18./12/2009
Gökhan Veli KIŞIOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:
I-Araştırma
Değerlendirme
Formu (1 Sayfa)

T.C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Nurkan KOÇ
Kurumu / Üniversitesi	Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Araştırma yapılacak iller	Afyonkarahisar
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Orta Öğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıf Öğrencileri
Araştırmanın konusu	Orta Öğretim Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerine Bakışları
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma/proje/ödev/tez önerisi	Var
Veri toplama araçları	Var
Görüş istenilecek Birim/Birimler	

KOMİSYON GÖRÜŞÜ

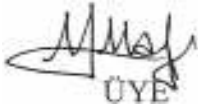
Orta Öğretim Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan İlişkilerine Bakışları İle İlgili! -Araştırması; "Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı" tarafından 28.02.2007 tarih ve B.08.4.EGD.0.33.03.3 11-3 11/1084 sayılı bakanlık onayı ile! yayınlanan "Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma veli Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi" doğrultusunda görüşülmüş olup,! çalışmalar tamamlandıktan sonra araştırma sonuçlarının birer örneğinin İl Milli Eğitim Müdürlüğüne teslim edilmesi şartıyla, komisyon tarafından uygun görülmüştür.

Komisyon kararı	Oybirliği ile alınmıştır.
Muhalf üyenin Adı ve Soyadı	

KOMİSYON

18/12/2009

Komisyon Başkanı
Musa DİNÇER


ÜYE

Murat KONTBİLEK


ÜYE
Murat EMİRİK

**Ek: 3. ANKETİN UYGULANDIĞI OKULLAR ÖĞRENCİ SAYILARI
VE UYGULAMA TARİHLERİ**

OKULLAR	ÖĞRENCİ SAYISI	ANKET UYGULAMA TARİHİ
Süleyman Demirel Fen Lisesi	55	22.02.2010
Anadolu Öğretmen Lisesi	55	23.02.2010
Milli piyango Anadolu Lisesi	55	23.02.2010
Afyon Anadolu Lisesi	55	24.02.2010
Merkez Anadolu Endüstri Meslek Lisesi	55	24.02.2010
İmam Hatip Lisesi	55	25.02.2010
Ali Çetinkaya Kız Meslek Lisesi	55	26.02.2010
E.M.Ö. Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi	35	01.03.2010
Atatürk Lisesi	75	01.03.2010
Fatih Lisesi	55	02.03.2010

EK: 4. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULARA İLİŞKİN DİĞER KARŞILAŞTIRMALI ANALİZLER

Tablo 98: Ailenin ekonomik durumuna göre ergenin önemli konularda kime danıştığı

x ² : 22,938 p: 0,011 df: 10 c: 0,205		Sizin için önemli konuda kime danışsın?						Toplam
		Anneme	Babama	Kardeşıme	Arkadaşıma	Öğretme nime	Kimseye danışmam	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000	108	33	17	37	4	30	229
		47,2%	14,4%	7,4%	16,2%	1,7%	13,1%	100,0%
		53,5%	30,8%	45,9%	36,6%	40,0%	46,2%	43,9%
	1000-2000	64	53	11	45	6	22	201
		31,8%	26,4%	5,5%	22,4%	3,0%	10,9%	100,0%
		31,7%	49,5%	29,7%	44,6%	60,0%	33,8%	38,5%
	>2000	30	21	9	19	0	13	92
		32,6%	22,8%	9,8%	20,7%	,0%	14,1%	100,0%
		14,9%	19,6%	24,3%	18,8%	,0%	20,0%	17,6%
Toplam		202	107	37	101	10	65	522
		38,7%	20,5%	7,1%	19,3%	1,9%	12,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 99: Babanın eğitim durumuna göre, ailesinin harçlık konusundaki davranışları

x ² :34,647 p: 0,003 df: 15 c: 0,249		Aileniz harçlık konusunda size nasıl davranır?				Toplam
		annem her zaman kontrol eder	babam her zaman kontrol eder	hiçbir zaman kontrol etmezler	bana genellikle harçlık vermezler	
Babanın eğitim durumu	okur-yazar değil	1	0	0	0	1
		100,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%
		0,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%
	ilkokul	35	25	40	11	111
		31,5%	22,5%	36,0%	9,9%	100,0%
		21,6%	21,9%	17,7%	55,0%	21,3%
	ortaokul ve dengi	43	19	49	5	116
		37,1%	16,4%	42,2%	4,3%	100,0%
		26,5%	16,7%	21,7%	25,0%	22,2%
	lise ve dengi	46	35	50	1	132
		34,8%	26,5%	37,9%	,8%	100,0%
		28,4%	30,7%	22,1%	5,0%	25,3%
	üniversite	34	33	77	2	146
		23,3%	22,6%	52,7%	1,4%	100,0%
		21,0%	28,9%	34,1%	10,0%	28,0%
lisansüstü(mas ter/doktora)	3	2	10	1	16	
	18,8%	12,5%	62,5%	6,3%	100,0%	
	1,9%	1,8%	4,4%	5,0%	3,1%	
Toplam		162	114	226	20	522
		31,0%	21,8%	43,3%	3,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 100: Ailenin ekonomik durumuna göre, ailesinin harçlık konusundaki davranışları

x ² : 27,530 p: 0,000 df: 6 c: 0,224		Aileniz harçlık konusunda size nasıl davranır?				Toplam
		annem her zaman kontrol eder	babam her zaman kontrol eder	hiçbir zaman kontrol etmezler	bana genellikle harçlık vermezler	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000	85	52	76	16	229
		37,1%	22,7%	33,2%	7,0%	100,0%
		52,5%	45,6%	33,6%	80,0%	43,9%
	1000-2000	58	42	98	3	201
		28,9%	20,9%	48,8%	1,5%	100,0%
		35,8%	36,8%	43,4%	15,0%	38,5%
	>2000	19	20	52	1	92
		20,7%	21,7%	56,5%	1,1%	100,0%
		11,7%	17,5%	23,0%	5,0%	17,6%
Toplam		162	114	226	20	522
		31,0%	21,8%	43,3%	3,8%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 101: Babanın eğitim durumuna göre, ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmasında anne babasının tavırları

x ² :43,189 p: 0,000 df: 15 c: 0,276		Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne babanız nasıl karşılar				Toplam
		her ikisi de karışmazlar	her ikisi de çok kızarlar	annem anlayışla karşılar, babam kızar	babam anlayışla karşılar, annem kızar	
Babanın eğitim durumu	okur-yazar değil	1	0	0	0	1
		100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		,5%	,0%	,0%	,0%	,2%
	ilkokul	37	53	14	7	111
		33,3%	47,7%	12,6%	6,3%	100,0%
		17,5%	26,9%	17,3%	21,9%	21,3%
	ortaokul ve dengi	27	60	20	9	116
		23,3%	51,7%	17,2%	7,8%	100,0%
		12,7%	30,5%	24,7%	28,1%	22,2%
	lise ve dengi	60	48	18	6	132
		45,5%	36,4%	13,6%	4,5%	100,0%
		28,3%	24,4%	22,2%	18,8%	25,3%
	üniversite	77	32	28	9	146
		52,7%	21,9%	19,2%	6,2%	100,0%
		36,3%	16,2%	34,6%	28,1%	28,0%
lisansüstü(mas ter/doktora)	10	4	1	1	16	
	62,5%	25,0%	6,3%	6,3%	100,0%	
	4,7%	2,0%	1,2%	3,1%	3,1%	
Toplam		212	197	81	32	522
		40,6%	37,7%	15,5%	6,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 102: Annenin eğitim durumuna göre, anne babasının sözünü dinlemediğinde ergene karşı tavırları

x ² :40,819 p: 0,024 df: 25 c: 0,269		Anne babanızın sözünü dinlemezseniz size karşı tavırları nasıldır?					Toplam	
		annem kızar, nasihat eder	babam kızar, nasihat eder	annem fiziksel şiddet uygular	babam fiziksel şiddet uygular	her ikisi de hiçbir şey yapmazlar		farklı ceza yöntemleri uygularlar
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	8	6	0	1	1	4	20
		40,0%	30,0%	,0%	5,0%	5,0%	20,0%	100,0%
		4,2%	3,1%	,0%	16,7%	1,6%	6,1%	3,8%
	ilkokul	112	101	2	3	25	26	269
		41,6%	37,5%	,7%	1,1%	9,3%	9,7%	100,0%
		58,6%	52,1%	66,7%	50,0%	40,3%	39,4%	51,5%
	ortaokul ve dengi	34	35	0	1	8	10	88
		38,6%	39,8%	,0%	1,1%	9,1%	11,4%	100,0%
		17,8%	18,0%	,0%	16,7%	12,9%	15,2%	16,9%
	lise ve dengi	30	29	0	0	17	20	96
		31,3%	30,2%	,0%	,0%	17,7%	20,8%	100,0%
		15,7%	14,9%	,0%	,0%	27,4%	30,3%	18,4%
	üniversite	7	21	1	1	11	6	47
		14,9%	44,7%	2,1%	2,1%	23,4%	12,8%	100,0%
		3,7%	10,8%	33,3%	16,7%	17,7%	9,1%	9,0%
	lisansüstü (master/doktora)	0	2	0	0	0	0	2
,0%		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	
,0%		1,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,4%	
Toplam	191	194	3	6	62	66	522	
	36,6%	37,2%	,6%	1,1%	11,9%	12,6%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 103: Ailenin ekonomik durumuna göre, ergenin karşı cinsle arkadaşlık kurmasında anne babasının tavırları

x ² :33,333 p: 0,000 df: 6 c: 0,245		Karşı cinsle arkadaşlık kurmanızı anne babanız nasıl karşılar?				Toplam
		her ikisi de karışmazlar	her ikisi de çok kızarlar	annem anlayışla karşılar, babam kızar	babam anlayışla karşılar, annem kızar	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000TL	69	108	36	16	229
		30,1%	47,2%	15,7%	7,0%	100,0%
		32,5%	54,8%	44,4%	50,0%	43,9%
	1000-2000TL	87	74	29	11	201
		43,3%	36,8%	14,4%	5,5%	100,0%
		41,0%	37,6%	35,8%	34,4%	38,5%
	>2000TL	56	15	16	5	92
		60,9%	16,3%	17,4%	5,4%	100,0%
		26,4%	7,6%	19,8%	15,6%	17,6%
Toplam	212	197	81	32	522	
	40,6%	37,7%	15,5%	6,1%	100,0%	
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 104: Cinsiyete göre, babasının ergenin sorunlarını dinlemesi, sırlarını öğrenmek için zorlamaması

		Babam sorunlarımı dinler,fakat sırlarımı öğrenmek için beni zorlamaz					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Cinsiyet	Kız	41	31	26	95	119	312
		13,1%	9,9%	8,3%	30,4%	38,1%	100,0%
		62,1%	59,6%	42,6%	58,3%	66,1%	59,8%
	Erkek	25	21	35	68	61	210
		11,9%	10,0%	16,7%	32,4%	29,0%	100,0%
		37,9%	40,4%	57,4%	41,7%	33,9%	40,2%
Toplam		66	52	61	163	180	522
		12,6%	10,0%	11,7%	31,2%	34,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 105: Babanın eğitim durumuna göre ailenin ergenin ders çalışması konusundaki tepkisi

		Aileniz sizin ders çalışmanız konusunda ne düşünüyor?					Toplam		
		hiç çalışmadığı	yeterince çalıştığını	çok çalıştığını	TV'nin çalışmamı engellediğini	bilgisayarın çalışmamı engellediğini		ders çalışmam konusunda düşünceleri yoktur	
Babamın eğitim durumu	okur-yazar değil	0	1	0	0	0	0	1	
		,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	
		,0%	,5%	,0%	,0%	,0%	,0%	,2%	
	ilkokul	29	32	14	22	5	9	111	
		26,1%	28,8%	12,6%	19,8%	4,5%	8,1%	100,0%	
		23,0%	16,8%	31,8%	29,7%	9,3%	26,5%	21,3%	
	ortaokul ve dengi	28	44	9	21	6	8	116	
		24,1%	37,9%	7,8%	18,1%	5,2%	6,9%	100,0%	
		22,2%	23,2%	20,5%	28,4%	11,1%	23,5%	22,2%	
	lise ve dengi	29	52	11	16	17	7	132	
		22,0%	39,4%	8,3%	12,1%	12,9%	5,3%	100,0%	
		23,0%	27,4%	25,0%	21,6%	31,5%	20,6%	25,3%	
	üniversite	38	57	10	13	21	7	146	
		26,0%	39,0%	6,8%	8,9%	14,4%	4,8%	100,0%	
		30,2%	30,0%	22,7%	17,6%	38,9%	20,6%	28,0%	
	lisansüstü (master/doktora)	2	4	0	2	5	3	16	
		12,5%	25,0%	,0%	12,5%	31,3%	18,8%	100,0%	
		1,6%	2,1%	,0%	2,7%	9,3%	8,8%	3,1%	
	Toplam		126	190	44	74	54	34	522
			24,1%	36,4%	8,4%	14,2%	10,3%	6,5%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tablo 106: Annenin eğitim durumuna göre, ergenin anne ve babasının birbirleriyle sık sık kavga etmeleri

x ² : 37,024 p: 0,012 df: 20 c: 0,257		Anne-babam ve ben birbirimize sık sık kızar, kavga ederiz					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Annenin eğitim durumu	okur-yazar değil	5	4	4	3	4	20
		25,0%	20,0%	20,0%	15,0%	20,0%	100,0%
		16,7%	6,8%	5,9%	2,4%	1,7%	3,8%
	ilkokul	12	25	31	65	136	269
		4,5%	9,3%	11,5%	24,2%	50,6%	100,0%
		40,0%	42,4%	45,6%	51,2%	57,1%	51,5%
	ortaokul ve dengi	4	12	11	16	45	88
		4,5%	13,6%	12,5%	18,2%	51,1%	100,0%
		13,3%	20,3%	16,2%	12,6%	18,9%	16,9%
	lise ve dengi	7	13	12	29	35	96
		7,3%	13,5%	12,5%	30,2%	36,5%	100,0%
		23,3%	22,0%	17,6%	22,8%	14,7%	18,4%
	üniversite	2	4	10	13	18	47
		4,3%	8,5%	21,3%	27,7%	38,3%	100,0%
		6,7%	6,8%	14,7%	10,2%	7,6%	9,0%
	lisansüstü (master/doktora)	0	1	0	1	0	2
		,0%	50,0%	,0%	50,0%	,0%	100,0%
		,0%	1,7%	,0%	,8%	,0%	,4%
Toplam		30	59	68	127	238	522
		5,7%	11,3%	13,0%	24,3%	45,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 107: Ailenin ekonomik durumuna göre, ailesinin ergene sevgisini davranışlarıyla göstermesi

x ² : 16,727 p: 0,033 df: 8 c: 0,176		Ailem, bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000	15	10	32	74	98	229
		6,6%	4,4%	14,0%	32,3%	42,8%	100,0%
		65,2%	38,5%	53,3%	40,7%	42,4%	43,9%
	1000-2000	5	14	25	70	87	201
		2,5%	7,0%	12,4%	34,8%	43,3%	100,0%
		21,7%	53,8%	41,7%	38,5%	37,7%	38,5%
	>2000	3	2	3	38	46	92
		3,3%	2,2%	3,3%	41,3%	50,0%	100,0%
		13,0%	7,7%	5,0%	20,9%	19,9%	17,6%
Toplam		23	26	60	182	231	522
		4,4%	5,0%	11,5%	34,9%	44,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 108: Babanın eğitim durumuna göre, ergenin cinsel sorunlarını ailesiyle konuşması

x ² : 34,774 p: 0,003 df: 15 c: 0,252		Herhangi cinsel sorunlarınızı ailenizle konuşur musunuz?				Toplam
		Çekindiğim için hiç konuşamam	Anlayışla karşıladığı için her zaman annemle konuşurum	Anlayışla karşıladığı için her zaman babamla konuşurum	Bu tür konuları konuşmak ailede ayıp olarak değerlendirilir	
Babanın eğitim durumu	okur-yazar değil	0	0	0	1	1
		,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		,0%	,0%	,0%	1,6%	,2%
	ilkokul	54	37	4	16	111
		48,6%	33,3%	3,6%	14,4%	100,0%
		23,3%	20,3%	8,9%	25,4%	21,3%
	ortaokul ve dengi	61	35	3	17	116
		52,6%	30,2%	2,6%	14,7%	100,0%
		26,3%	19,2%	6,7%	27,0%	22,2%
	lise ve dengi	58	41	16	17	132
		43,9%	31,1%	12,1%	12,9%	100,0%
		25,0%	22,5%	35,6%	27,0%	25,3%
	üniversite	53	62	20	11	146
		36,3%	42,5%	13,7%	7,5%	100,0%
		22,8%	34,1%	44,4%	17,5%	28,0%
	Lisansüstü (master/doktora)	6	7	2	1	16
		37,5%	43,8%	12,5%	6,3%	100,0%
		2,6%	3,8%	4,4%	1,6%	3,1%
Toplam		232	182	45	63	522
		44,4%	34,9%	8,6%	12,1%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 109: Yaşa göre, ailesinin sevgisini ergene davranışlarıyla göstermesi

x ² : 17,551 p: 0,025 df: 8 c: 0,180		Ailem, bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Yaş	13-14 yaş	1	4	3	7	17	32
		3,1%	12,5%	9,4%	21,9%	53,1%	100,0%
		4,3%	15,4%	5,0%	3,8%	7,4%	6,1%
	15-16 yaş	14	20	32	109	151	326
		4,3%	6,1%	9,8%	33,4%	46,3%	100,0%
		60,9%	76,9%	53,3%	59,9%	65,4%	62,5%
	17 yaş ve üstü	8	2	25	66	63	164
		4,9%	1,2%	15,2%	40,2%	38,4%	100,0%
		34,8%	7,7%	41,7%	36,3%	27,3%	31,4%
Toplam		23	26	60	182	231	522
		4,4%	5,0%	11,5%	34,9%	44,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 110: Babanın eğitim durumuna göre, ailesinin sevgisini ergene davranışlarıyla göstermesi

		Ailem, bana karşı sevgisini davranışlarıyla gösterir					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Babının eğitim durumu	okur-yazar değil	0	0	0	0	1	1
		,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
		,0%	,0%	,0%	,0%	,4%	,2%
	ilkokul	10	4	22	38	37	111
		9,0%	3,6%	19,8%	34,2%	33,3%	100,0%
		43,5%	15,4%	36,7%	20,9%	16,0%	21,3%
	ortaokul ve dengi	8	6	8	39	55	116
		6,9%	5,2%	6,9%	33,6%	47,4%	100,0%
		34,8%	23,1%	13,3%	21,4%	23,8%	22,2%
	lise ve dengi	1	10	16	45	60	132
		,8%	7,6%	12,1%	34,1%	45,5%	100,0%
		4,3%	38,5%	26,7%	24,7%	26,0%	25,3%
	üniversite	2	6	13	55	70	146
		1,4%	4,1%	8,9%	37,7%	47,9%	100,0%
		8,7%	23,1%	21,7%	30,2%	30,3%	28,0%
	Lisansüstü (master/doktora)	2	0	1	5	8	16
		12,5%	,0%	6,3%	31,3%	50,0%	100,0%
		8,7%	,0%	1,7%	2,7%	3,5%	3,1%
Toplam		23	26	60	182	231	522
		4,4%	5,0%	11,5%	34,9%	44,3%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 111: Ailenin yaşadığı yere göre, ergenin evlenmesi hakkındaki ailesinin düşünceleri

		Anne babanız liseyi bitirince evlenmeniz konusunda ne düşünüyor				Toplam
		hemen evlenmemi isterler	evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar	üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler	erken evlenmemi istemezler	
Ailenin yaşadığı yer	köy	3	43	14	57	117
		2,6%	36,8%	12,0%	48,7%	100,0%
		33,3%	23,8%	50,0%	18,8%	22,4%
	kent	6	138	14	247	405
		1,5%	34,1%	3,5%	61,0%	100,0%
		66,7%	76,2%	50,0%	81,3%	77,6%
Toplam		9	181	28	304	522
		1,7%	34,7%	5,4%	58,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 112: Babanın eğitim durumuna göre, annesinin tartışmalarda ergenin görüşünü dinlememesi

x ² : 32,791 p: 0,036 df: 20 c: 0,243		Annem tartışmalarımızda benim görüşümü hiç dinlemez					Toplam
		hiç katılmıyorum	katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	tamamen katılıyorum	
Babanın eğitim durumu	okur-yazar değil	0	1	0	0	0	1
		,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
		,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	,2%
	ilkokul	10	14	18	27	42	111
		9,0%	12,6%	16,2%	24,3%	37,8%	100,0%
		37,0%	28,6%	26,5%	21,1%	16,8%	21,3%
	ortaokul ve dengi	8	10	18	30	50	116
		6,9%	8,6%	15,5%	25,9%	43,1%	100,0%
		29,6%	20,4%	26,5%	23,4%	20,0%	22,2%
	lise ve dengi	5	9	17	34	67	132
		3,8%	6,8%	12,9%	25,8%	50,8%	100,0%
		18,5%	18,4%	25,0%	26,6%	26,8%	25,3%
	üniversite	4	13	15	30	84	146
		2,7%	8,9%	10,3%	20,5%	57,5%	100,0%
		14,8%	26,5%	22,1%	23,4%	33,6%	28,0%
	Lisansüstü(master/doktora)	0	2	0	7	7	16
		,0%	12,5%	,0%	43,8%	43,8%	100,0%
		,0%	4,1%	,0%	5,5%	2,8%	3,1%
Toplam		27	49	68	128	250	522
		5,2%	9,4%	13,0%	24,5%	47,9%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 113: Cinsiyete göre, ergenin ailesi hakkındaki düşünceleri

x ² : 8,229 p: 0,042 df: 3 c: 0,125		Aileniz hakkında ne düşünüyorsunuz				Toplam
		böyle bir ailem olduğu için çok şanslıyım	böyle bir ailenin üyesi olmayı hiç istemezdim	annemi değil ama babamı değiştirmek isterdim	babamı değil ama annemi değiştirmek isterdim	
Cinsiyet	Kız	264	11	22	15	312
		84,6%	3,5%	7,1%	4,8%	100,0%
		57,5%	78,6%	73,3%	78,9%	59,8%
	Erkek	195	3	8	4	210
		92,9%	1,4%	3,8%	1,9%	100,0%
		42,5%	21,4%	26,7%	21,1%	40,2%
Toplam		459	14	30	19	522
		87,9%	2,7%	5,7%	3,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 114: Ailenin ekonomik durumuna göre, ergenin evlenmesi hakkındaki ailesinin düşünceleri

x ² : 13,468 p: 0,036 df: 6 c: 0,159		Anne babanız liseyi bitirince evlenmeniz konusunda ne düşünüyor				Toplam
		hemen evlenmemi isterler	evlenmem konusunda beni serbest bırakırlar	üniversiteyi kazanamazsam evlenmemi isterler	erken evlenmemi istemezler	
Ailenin ekonomik durumu	< 1000	2	75	20	132	229
		,9%	32,8%	8,7%	57,6%	100,0%
		22,2%	41,4%	71,4%	43,4%	43,9%
	1000-2000	6	68	6	121	201
		3,0%	33,8%	3,0%	60,2%	100,0%
		66,7%	37,6%	21,4%	39,8%	38,5%
	>2000	1	38	2	51	92
		1,1%	41,3%	2,2%	55,4%	100,0%
		11,1%	21,0%	7,1%	16,8%	17,6%
Toplam		9	181	28	304	522
		1,7%	34,7%	5,4%	58,2%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%